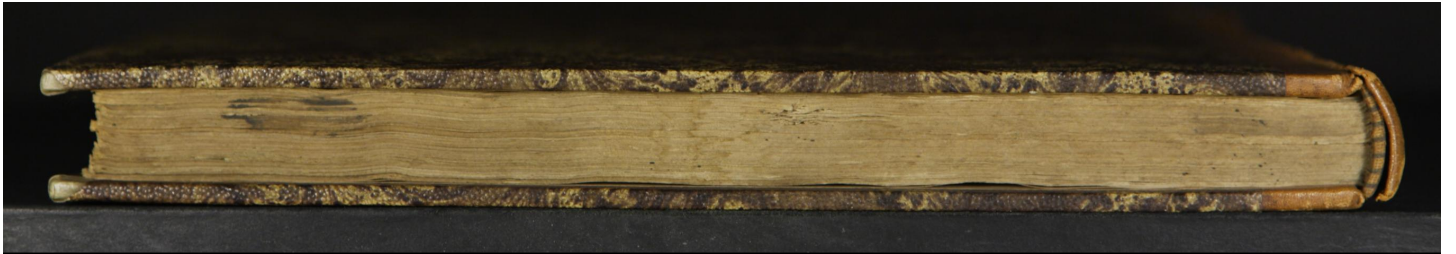

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di
Firenze.
Pal. 25.2.4.17

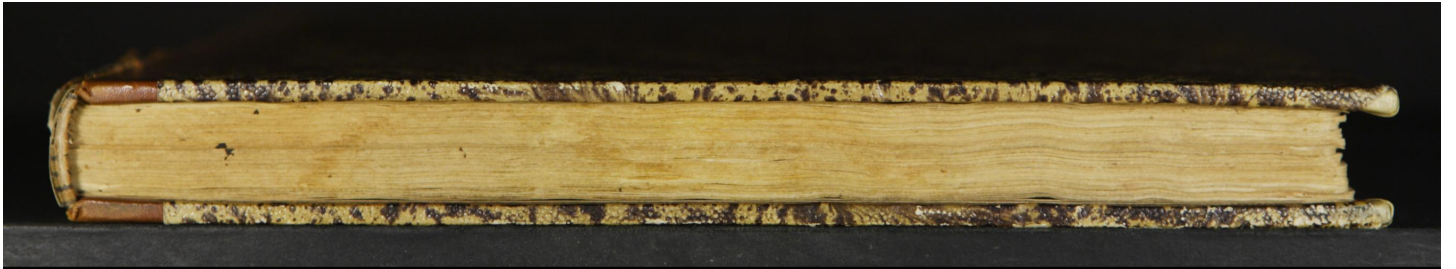

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di
Firenze.
Pal. 25.2.4.17

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di
Firenze.
Pal. 25.2.4.17

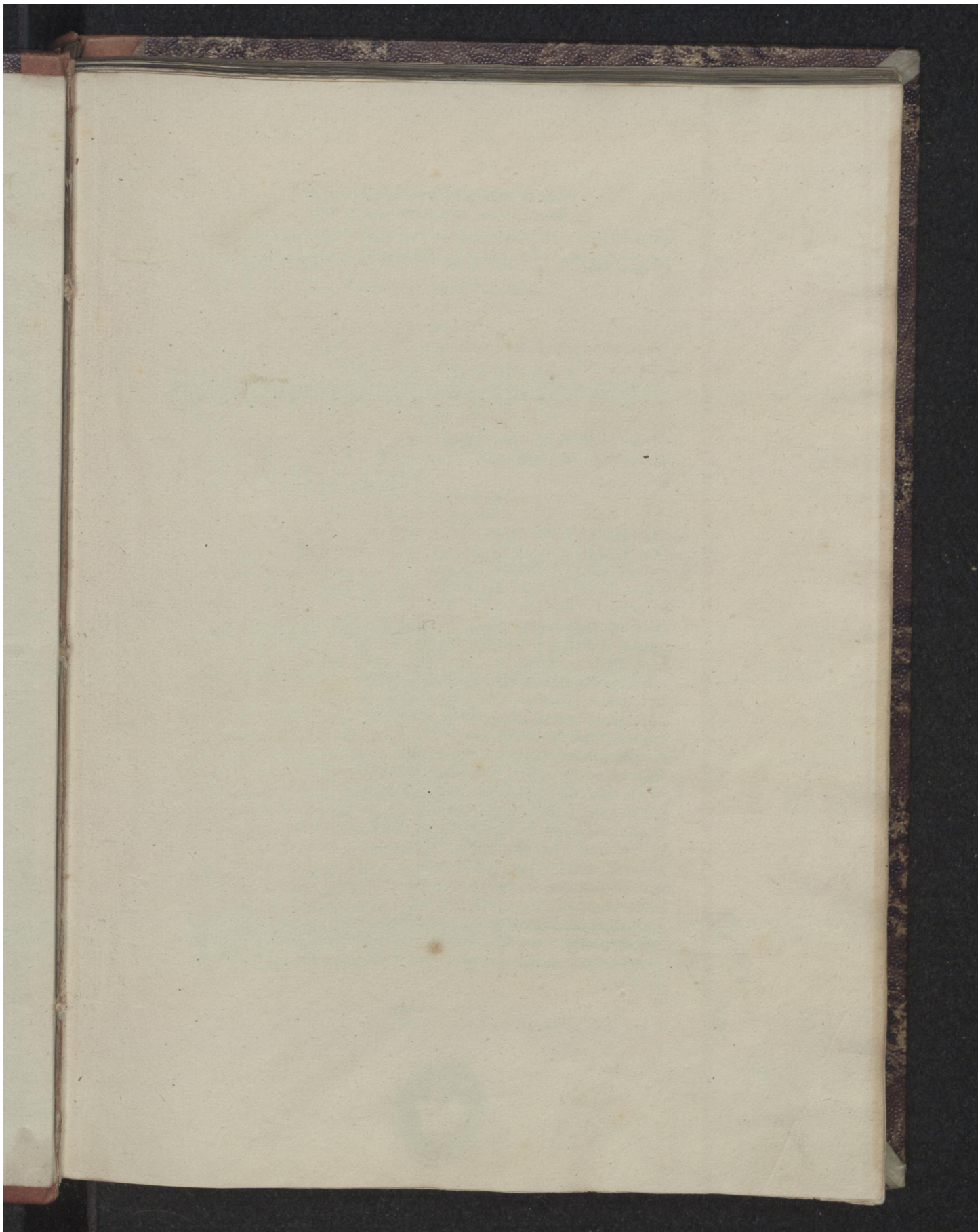

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di
Firenze.
Pal. 25.2.4.17

2 f. 2 . 4 . 17.

Congregationis Carinensis

Prima Conclusio Apologetica Joannis

Pici Birandulani; Concordie Comitibus

Christus non ueraciter et quantum ad realem presen-
tiam descendit ad inferos ut ponit Thomas et com-
munis uia: sed solum quo ad effectum.

ad usum D. Laur. Lucabertij Flor. bono dñi bñbe in eum

Determinatio magistralis.

Redicta conclusio sine preiudicio sanioris sine falsa et heretica mihi vi-
detur: quod ut manifestius fiat premittimus primum que assertio sit catho-
lica et que heretica: quot gradus etiam sint assertionum catholicarum et hereticarum.
Adiungemus deinde quot genera sint propositionum damnabilium. Tertio pro-
prius sensus et literalis predictae conclusionis explicabit. Quarto multipliciter
ostendetur predictam conclusionem in sensu explicato quem de rigore facit ser-
monis hereticam. Finaliter probabimus quod conclusio predicta in sensu etiam pro
quo sit est de errore et heresi suspecta.

Que assertio sit catholica et que

heretica secundum antiquos nominales.

Antiquorum nominalium opinio est quod assertio catholica est illa et sola
illa que formaliter et explicite pertinet in sacro canone: aut ex solis
contentis in eo bona et necessaria sequentia deducit. Appellat autem
sacrum canones scripturam veteris et noui testamenti in biblia contentam.
Unde praeter inferunt quod praeter assertiones explicite aut implicite in sacro ca-
none contentas nulle alie sine sint diffinitae a praesentibus uniuersalibus siue a Ro-
manis pontificibus aut doctoribus sacris vel ab omnibus catholicis receptae:
ut sunt famose chronice et historie sunt dicende catholice: sic quod necesse sit ad
salutem eas firmiter credere aut propter eas rationem et humanum intellectum
captiuare. Et ex hoc infert predicta opinio: quod assertio heretica est dogma fal-
sum ueritati catholice contrarium. Huic opinioni innititur defensor predictae con-
clusionis: pro qua due rationes adducunt fundamentales. Prima: quia extra
illam scripturam nulla ueritas catholica inuenitur in qua omnis ueritas uti-
lis et necessaria ad salutem habetur: et omnis error humane salutis contrarius
damnatur. talis autem est diuina scriptura veteris et noui testamenti ut scri-
bitur. ij. ad Timotheum. iij. Omnis inquit Apulus scriptura diuinitus inspirata uti-
lis est ad docendum ad arguendum ad corripiendum ad erudiendum in iusticia: ut
perfectus sit homo dei ad omne opus bonum instructum. extra sacram ergo scri-
pturam nulla ueritas catholica de necessitate salutis credenda inuenitur. Secunda
ratio: non minus sufficit pro fidelibus christianis nouum testamentum cum veteri quam
sufficiebat vetus testamentum fidelibus hebreis. sed tota fides ad quam astrin-
gebant hebrei fuit expressa in veteri testamento. ergo tota fides ad quam astrin-
guntur christiani pertinet in nouo et veteri testamento. Pro hac opinione facit id
quod scribit Proverbia. iij. Omnis sermo dei igneus clipeus est omnibus sperantibus in eo.

Hic liber est Abbat. florentinus f. 10

tibus in se: nec addas quicquid verbis illius et arguaris inuentarique mendar.
 Facit etiam quod scribitur Deutero. iij. Non addetis ad verbum quod ego
 loquor vobis aut auferetis ab eo. Et Apoc. vlt. Si quis apposuerit ad hoc
 apponet deus super illum plagas scriptas in libro isto: et si quis diminuerit de
 verbis prophetie libri huius auferet deus partem eius de libro vite. Ex quibus
 omnibus sequitur quod verbis diuinis que in sacra scriptura habentur nihil pe-
 nitus sit addendum quod tanquam catholicum sit tenendum. Quod autem dictis sanctorum
 doctorum non sit firma fides adhibenda nec quibuscumque chronicis vel historiis
 biblie non insertis videtur sentire Augustinus in epistola ad Hieronymum: Ego solis
 scripturarum libris qui canonici appellantur hunc honorem deferre didici ut nul-
 lum auctorem eorum in scribendo errasse aliquid firmissime credam; alios autem
 ita lego ut quatalibet sanctitate quantauis doctrina prepolleat non ideo verum
 putem quia ipsi ita senserunt vel scripserunt: sed quia mihi per alios auctores
 vel chronicas vel probabiles rationes quod a vero non abhorrereat persuadere po-
 tuerunt. Ad hoc idem facit quod Augustinus de unico baptismo li. ij. scribit
 Quis inquit nesciat sacram scripturam canonicam tam veteris quam noui testamenti
 certis terminis suis contineri: eamque posterioribus omnibus episcopis lris ita preponi
 ut de illa omnino dubitari et disceptari non possit vtrum verum vel vtrum rectum sit
 quicquid in ea scriptum sit vel constiterit esse. Episcoporum autem litteras que post confirmatum
 canonem vel scripte sunt vel scribuntur et per sermonem forte sapientiores in
 ea re cuiuslibet peritioris et per aliorum episcoporum grauiorem autem doctoremque
 prudentiam licere reprehendi si quid in eis forte a veritate deuiatum est. Pre-
 dicte autem cum pluribus alijs predictam opinionem firmantibus habent
 in decretis di. ix. Ex quibus colligitur quod de sacra scriptura veteris et noui te-
 stamenti illicitum est dubitare vtrum verum sit vel rectum quicquid in ea scriptum esse
 constiterit. de ceteris vero scripturis extra sacrum canonem contentis non est illi-
 citum dubitare et disceptare an a veritate exoribent antequam scripture veteris et
 noui testamenti consone demonstrantur: et per primum sole assertiones in sacro ca-
 none formaliter contente aut ex solis talibus necessaria consequentia deducte
 sunt catholice.

Confutatio opinionis nominalium
 cum solutione ad rationes ipsorum.

Hereticorum autem opinio multiplex deficit. Primo quidem in hoc quod asser-
 tiones illas dicit solas esse catholicas que formaliter continentur in sacro cano-
 ne aut ex talibus necessaria consequentia deducuntur: quia firmiter tenendum
 est spiritum sanctum apostolis et ecclesie multas veritates catholicas et ad salutem ne-
 cessarias reuelasse. unde Jo. xvi. Christus apostolis dixit: Adhuc habeo multa vobis
 dicere sed non potestis portare modo: cum autem venerit ille spiritus veritatis doce-
 bit vos omnem veritatem. Constat autem quod non omnes tales veritates formaliter
 continentur in sacro canone: nec per consequentiam bonam et necessariam ex solis con-
 tentis in eo deducuntur: ut patet ex determinatione Innocentij. iij. c. l. de cele-
 stis. c. cum marte. qui de forma consecrationis eucharistie loquens dicit: Sane mul-

ta tam de verbis q̄ de factis dominicis inuenimus ab euāgelistis omīssa; que
 apostoli vel suppleuisse verbo vel facto expressisse leguntur. Paulus enī in
 actibus ap̄lor sic ait: Reminisse nos oportet verborū dñi n̄rī ih̄u xp̄i q̄ dixit:
 Beatius est dare q̄ accipere, hec tñ nullus, iij. euangelistarū descripsit, vnde
 glo. Act. ij. et Hieronymi: In euangelio inq̄ nō reperit hoc scriptum; sed
 Paulus hoc ab aplis audiuit vel a sp̄sctō legitur. Hoc idē sentire videtur
 Aug. iij. de baptismo paruulorū sic dicens. Illa que nō scripta seruat v̄lis ec-
 clesia; accepit ab aplis xp̄o docente. Sic enī Aplis de corporis et sanguinis
 dñici cōione, i. ad Corinth. xi. dicit: Qd̄ accepi a dño hoc tradidi vobis; ce-
 tera aut cum venero disponam. Et quibus patet q̄ multe sunt veritates ca-
 tholice que formaliter in sacro canone non continentur nec ex solis cōtentis
 in eo necessaria p̄sequentia deducuntur. Scd̄o deficit predicta opinio in hoc
 q̄ assertiones a romanis pontificibus aut cōcilijs v̄libus diffinitas negat esse
 catholicas; quia statutis romanorū pontificū aut v̄lium p̄cilioz oportet quē-
 libet fidelem hūiliter obedire q̄n̄ nihil contra dei voluntatem precipiunt. Tñ
 ad Heb. vlt. scribit: Obedite p̄positis vestris et subiacete eis; ipsi enim per
 uigilant quasi rōnem pro aīabus vestris reddituri. Deutero, etiā, xvij. scribit
 Qui aut superbiuit nolens obedire sacerdotis imperio qui eo tpe ministrat
 dño deo tuo; et decreto iudicis moriet̄ homo ille et auferetur malus de israel;
 cunctusq̄ populus audiens timebit vt nullus deinceps intumescat superbia.
 vbi glo. ordinaria: Xps qui est sacerdos s̄m ordinem melchisedech vicarios
 sibi instituit quibus ait: Qui vos audit me audit; et qui vos spernit me spernit
 Iure ergo damnationis sustinet sn̄iam: qui contemnit diuinitatis potentiam.
 Per eandē rōnem diffinitōibus v̄lis ecclesie et romani pontificis q̄n̄ stat
 eos nihil s̄ fidem diffinire; oportet firmiter credere; et oppositi tenere est inci-
 dere in errorem damnatissimū Jobis Aicleff in cōcilio Constantien̄i damnatū
 hec rō p̄firmat p. c. si romanorū pontifici. di. xix. et p. c. sic oēs sanctiōes apli-
 ce sedis accipiende sunt tanq̄ ipsius diuina voce petri firmate, et ita sanctiōes
 aplice eiusdē auctis vident̄ esse cū scripturis petri. Qd̄ aut p̄cilia v̄lia sunt fir-
 miter tenenda hētur di. xv. c. i. et c. sicut, et c. sc̄ta romana ecclesia. Plura alie
 decreta pro ista rōne possent allegari; sed breuitatis gr̄a hec sufficiat. Tercio
 deficit predicta opinio in hoc q̄ historias bible nō insertas negat firmiter eē
 tenendas; q̄ v̄lis ecclia tenet et docet ap̄los symbolū p̄didisse; br̄m petrum
 romanū pontificem fuisse; sedem br̄i petri de Antiochia in Romā fuisse trāsla-
 tā; romanos pontifices br̄o petro successisse; et multa alia que in chroniciis si-
 dedignis de gess̄ sanctoz et ecclesie inueniunt̄; que tñ in scripturis bible for-
 maliter et exp̄licite nō p̄tinent nec ex taliter p̄tentis necessario sequunt̄. Licet
 enim sacra scriptura de papatu et principatu petri exp̄esse loquat̄; q̄ tñ br̄s
 petrus romanā rexit eccliam in eadē scriptura minime p̄tinet. Hoc idem de
 principatu ecclesie romane; et tñ firmiter tenere debemus q̄ romana ecclesia
 principatū habet sup̄ alias ecclesias. Tñ Nicola⁹ papa et hētur di. xxij. Qui
 romane ecclie p̄uilegiū ab ipso summo eccliarū capite traditū auferre conat̄;

a. iij.

hic proculdubio in heresim labit: et cū ille vocet iniustus hic dicendus est hereticus. Que autē historie et qui libri scōrū doctorū habeant in aucte et sint ab ecclesia recepti et q nō bētur in. c. scā romana ecclesia. di. xv. patet igit q pre dicta opinio est falsa. Nec rōnes fundamentales pcludūt. Prima qdem non qā pcesso q extra sacā scripturā nulla veritas catholica ad salutē necessaria reperiat: accipiēdo sic extra q in ea nō ptineat nec principalit fundet: ex hoc tñ nō seqt q oīs veritas catholica sit formalit ptēta in sacra scriptura aut ex solis cōtēntis deducta. Sufficit enī q aliquo mō in sacra scriptura fundetur. Dicitū est enī in prima rōne ptra opinionem q iuxta promissum xpī Jo. xvi. spūs sanctus multas reuelauit et reuelabit ecclesie veritates ad salutē necessarias que non sunt scripte in sacro canone nec ex solis ptentis necessario deducunt: sed sufficit q in eo aliquo mō fundent. Secūda vō rō nō concludit. Primo: quia non est illa rō de pībus veteris testamēti et noui: quia patres veteris testamēti vt dicūt doctores fuerūt sub vmbra: et ideo pauciora sufficiebāt eis. xpianis autē qbus lux per xpm orta est ad ptemplationem diuinorū et mirabiliū dei: vt scribit Jo. i. non solū erāt necessaria ad salutē q in lege noua ptinebant s multā alia que xps pmisit p spūm scātū aplīs et ecclesie vsq ad consummatōem seculi reuelanda. Scō pōt dici ad rōnem q pbabile est q patres veteris testamēti tenebant credere multas veritates in veteri testamento nō expresse nec ex solis ptentis in illo deducibiles: s per reuelatōem vel p alios modos deo possibiles habitas. Ad auctes sacre scripture rīdet cōiter a doctoribus: q nīl est addendū diuinis scripturis qd sit eis dissonū et ptrariū: vel qd nō sit psonū alicui vero sensui scripture: vel etiā qd in se vel quo ad hoc q ipm sit credendū esse catholicū in scripturis diuinis nullo mō sit fundatū. Ad auctes Aug. que allegant di. ix. dicūt q l3 dicta scōrū doctorū nō ideo censenda sunt esse vera et credenda qā a vīris sanctis sunt asserta: tñ multa dicta eorū tenenda sunt tanqz vera et catholica quia rō pūncit esse vera: vel quia ad credendū ea esse vera mouet et obligat auctas ecclesie.

Que assertio sit catholica et que heretica fm cōem et veram opinionem.

Altera vō opinio cōior et verior: est q assertio catholica est illa cui quilibet aduultus tenetur explicite vel implicite firmiter adherere p solam fidem et non per experientiā aut ratiōem demonstratiuā qūis de facto habeat aliqua motiua. Vel vt alij dicunt assertio catholica est veritas ex lumine diuine reuelatōis imēdiate vel mediate habita explicite et in propria verborū forma: vel implicite bona et necessaria cōsequentia deducta. Dicit notanter ex lumine diuine reuelatōis habita: ad differentiā veritatum per rōnis inquisitionem sub lumine naturali cognoscibiliū: que nō merent dici catholice. Dicitur scō: imēdiate vel mediate habita: qā aliqua de° imēdiate p seipm nobis reuelauit et reuelat: sicut fecit euangelii. vnde Jo. i. scribit: Unigenitus dei filius qui est in sinu pīs ipse enarrauit nobis. et Ysa. liij. Ecce ego ipse q loquebar a sum. et ad Hebr. i. Qūm inqt Aplūs de° loquēs pībus

in prophetis nouissime diebus istis locutus est in filio suo. Aliqua vō reuelat
 uit et reuelat nobis deus p̄ alios sicut per angelos sc̄tōs et ap̄lōs siue p̄ alios
 viros sc̄tōs. vnde. ij. Petri. i. Non enīz volūtatē bñā allata est prophetia;
 s̄ sp̄s sc̄tō inspirati locuti sunt dei boīes. et ideo nō tm̄ veritas catholica dicen
 da est a deo per seip̄m imēdiate fidelibus tradita; s̄ etiā quē p̄ sc̄tōs ab eo do
 ctos et inspiratos est habita. Dicif p̄ter explicite in propria verboz forma
 vel implicite bona et necessaria p̄ntia deducta. his enim duobus modis dicif
 aliquid p̄tineri in sacra scriptura; aut in propria verboz forma sicut ista: ver
 bū caro factū est. et aliquid implicite qđ bona et necessaria p̄ntia ex positis ex
 plicite in lra seqtur: sicut ex illa: xp̄s fuit homo: sequif necessaria p̄ntia qđ ha
 buit aiām rōnalem et oēs aiē potentias. sequif etiā qđ habuit carnes et ossa et
 cetera que pertinent ad veritatem humane nature: quoz nullū in pp̄ia ver
 boz forma p̄tinet in sacra scriptura. Qđ si querat quare veritas a deo reue
 lata dicif catholica: R̄s idet. B̄tius primo de trinitate: qđ ideo dicif catho
 lica quia nō vni genti tm̄ sed oībus obseruanda et credēda proponitur. vnde
 Math. vlti. scribit: Euntes docete oēs gentes veritates sc̄z ad salutes neces
 sarias. Ex his que dicta sunt de veritatibus catholicis p̄z multiplex grad⁹
 veritatū catholicarū. Primus enī gradus et principalior veritatū catholicarū
 est eaz qđ in canone sacre scripture ve. aut no. testamenti in pp̄ia verboz for
 ma p̄tinentur. Qđ aut tales veritates in sacra scriptura formaliter contente
 sint catholice manifestū est: cū de veritate sacre scripture nemo dubitare deat
 vnde Aug⁹. in libro de vnico baptismo: Quis nesciat sacra scripturam cano
 nicam tam veteris qđ noui testamenti certis terminis contineri eāz posteris
 oībz episcopoz litteris ita p̄poni vt de illa omnino dubitari vel disceptari nō
 possit vtz verum vel rectum sit quicqd in ea scriptum constiterit. et recitatur
 in decretis dī. ix. c. quis nesciat. Secundus gradus veritatum catholicarū est
 eaz que ex solis p̄tenti in sacro canone bona et necessaria p̄ntia inferūf. vñ
 cū tales veritates eandē veritatē firmitatē et credulitatis necessitatē hēant cū
 veritatibus ex quibus necessaria et formalī p̄ntia inferunt inter veritates ca
 tholicas rōnabiliter p̄numerant. sicut est hec veritas: Xp̄s est verus deus et
 verus homo: que licz in sacro canone veteris et noui testamēti sic formaliter
 nō p̄tineat: nihilominus quia ex contentis in sacra scriptura cōsequētia for
 mali et necessaria inferuntur: catholica censetur. Puto etiā qđ hec veritas: Xp̄s
 veraciter et fm̄ realem p̄ntiam descendit ad inferos et nō solū quo ad effectū
 sit de secūdo gradu veritatū catholicarū: qđ lz in pp̄ia verboz forma nō con
 tineatur in sacro canone ex contentis in eo et ex articulo de descensu xp̄i ad
 inferos p̄ntia formalī et necessaria deducif vt post patebit. Tercius gradus
 veritatū catholicarū est eaz qđ citra canonē sacre scripture p̄tinent: que tm̄ per
 relatōē et approbatōē tm̄ mediātibus ap̄lis ad fideles deuenerūt. Sane cū
 xp̄s viueret in carne mortali et ap̄lōs multa docuerit et fecerit que in sacro
 canōe nō habent: fm̄ illud Jo. vlt. Multa alia fecit Ihs que nō sunt scripta
 in libro hoc: multas alias veritates catholicas xp̄s ap̄lōs docendas p̄cepit qđ

in canone non habentur. unde Aug. in de baptismo paruulorum: Illa que non
 scripta seruat vltis ecclesia: accepit ab apostolis xpo docente: Sic eni Apl'us
 de corp'is et sanguinis dñici cōione. i. ad Corinth. xi. dicit: Quid accepi a dño
 hec tradidi vobis: cetera autē cū venero disponā. i. ordinabo. Itē Aug. ibidē
 Ecclesiasticarū p'stutionū quasdam scripturis: quasdam vō aplōz traditione per
 successores in ministerio p'firmatos suscepimus: quasdam vō consuetudine ro-
 boratas approbat vltis: quibus par ritus et ideo vtriusq; pietatis debet affectus.
 Quartus gradus assertionū catholicarū est earū que ab ecclia vlti in plenarijs
 concilijs tanq; ad fidem xpiane religionis pertinentiū diffinitē sunt: h' expresse
 in canone sacre scripture non inueniant. Cuius rō est: qā p'ilia plenaria vltis
 ecclie in his que fidei sunt errare nō p'nt: vt p' bñm Greg. di. xv. c. sicut scilicet
 euāgelij quattuor libros: sic quattuor p'ilia suscipere et venerari me fateor. et
 in libro de catholica veritate: Sicut deus veritas est sic ea que applica ecclia
 de deo docuit vera sunt. vñ Proverb. i. scribit: Ne dimittas legem mris tue
 gloriose. i. ecclie. Quintus gradus assertionū catholicarū est earū que in ma-
 teria fidei aplice sedis iudicio diffinitē sunt: que licet in canone sacre scripture
 nō reperiant: inter catholicas tñ veritates p'putant. Cuius rō est: quia apl' ce
 sedis iudiciū in his que fidei sunt errare nō p'nt. Pro quo facit p'missio xpi
 Luc. xxiij. Ego rogaui pro te vt non deficiat fides tua: et tu aliqui conuersus
 cōfirma fratres tuos. vñ Hiero. et habet. xxiij. q. i. hec est fides catholica pa-
 ter bñissime. et sequit: Quid si apl'us tui iudicio p'probat q'cuq; me calūniare
 voluerit se impiū et maliuolū vel non esse catholicū sed hereticū cōprobabit.
 Sextus gradus veritatū catholicarū est earū que de tenenda fide et p'statione
 hereticorū a doctoribus ab ecclia vlti approbatis assertiue tradite sunt: licet in
 canone scripture sacre expresse nō p'tineant. Cuius rō est: qā cum ecclia vltis
 que regitur spūs sancto doctores aliquos approbavit eorū doctrinā tanq; ve-
 ram recipiens: necesse est vt talium doctrina assertiue posita et nunq; als re-
 tractata vera sit et ab oib; fidelibus firma credulitate tenēda in ea parte in
 qua ab vniuersali ecclesia est recepta: als vniuersalis ecclesia videt errasse
 approbando et acceptando eorū doctrinā tanq; veram: que tamen vera nō
 esset. Qui autem sunt doctores per vniuersalem ecclesiā in vniuersalibus cō-
 cilijs approbati colligitur ex quinto cōcilio vniuersali: in quo vt scñs Tho.
 recitat in. iij. contra gentiles. c. xxiij. ita scribitur: Sequimur per omnia scñs
 patres et doctores ecclesie Athanasium. Hilarium. Basilium. Gregorium
 theologum. et Gregorium Nicenū. Ambrosium. Augustinum. Theophilum
 Joannem Constantinopolitanū. Cirillum. Leonem. Procium. et suscipim⁹
 omnia que de recta fide et condemnatione hereticorū exposuerunt: hec ibi.
 Postmodū vō papa Gelasius in synodo sua alios doctores approbavit: vt
 p. xv. di. c. scñ romana ecclia. Notāduz tñ fm dñm Cardināle de Turrecre-
 mata: q' synod⁹ vltis quāta nō approbavit simplr oīa p'tenta in opusculis p'fā-
 toz doctoz: h' ea tñ q' de recta fide et p'denatione hereticorū exposuerūt. p' q'd
 dat satis intelligi q' nō est necesse q' oīa in eis p'tenta approbata intelligant:

h̄ tñ ea que de recta fide ⁊ p̄demnatōe hereticorū sēserūt ⁊ expōsuerūt que
tanq̄ necessaria ad credendū fidelibus tradiderūt; nec p̄ his ex approbatōe
p̄fata h̄tūr; q̄ oēs veritates p̄fatorū sc̄torū doctōrū per eccl̄iā approbatōrū
in opusculis p̄tente sint tanq̄ catholice veritates habende; sed veritates tñ
p̄fati generis que scilz de recta fide ⁊ p̄demnatōe hereticorū expōsuerunt.
Multa alia quidem sunt in eis p̄tenta alterius generis scilicet probabilitatis
vt patet in. c. negare nō possum. di. i. r. Nec obuiat p̄fato generi catholicarū
veritatū illud quod Augustinus dicit in. c. noli. ⁊ in. c. ego solis. di. i. r. qm̄ fm̄
glo. Augustinus loquitur fm̄ illa tempora: cum adhuc scripta Augustini ⁊
aliorū sanctorū patrū non erant auctentica nec approbata: hodie aut̄ iubētur
teneri: vt ptz. xv. di. c. vlti. Septimus gradus assertionū catholicarū est earū
que ex quarto quinto sexto genere veritatū catholicarū p̄sequētia necessaria
⁊ formali inferri possunt. Dicit aut̄ necessaria et formali cōsequentia: quia si
aliquid solū probabili consequentia inferret nō diceret p̄p̄ie veritas catho
lica sed probabilis tñ. Octauus gradus addi pōt: qui q̄uis non sit p̄p̄ie
loquendo assertio catholica: est nihilominus catholicā veritatem sapiēs pro
quanto catholicis veritatibus est propinqua. Unde veritas sapiens catho
licam veritatem est illa: que adiuncta sibi aliqua alia veritate ad fides imper
tinente que tamen rōnabiliter negari non potest sequitur veritas catholica.
Exempli gratia: Nūc in ap̄lica dignitate sedet dñs Iohes baptista Libo: ista
ergo propositio: dñs Iohes baptista Libo est papa: est assertio sapiēs catho
lica veritatem: quia adiuncta sibi illa veritate que negari non pōt q̄ fuerit a
toto dñorū cardinaliū collegio vel duabus partibus rite scilz ⁊ canonicē ele
ctus efficit veritas catholica dicendo: dñs Iohes baptista Libo rite ⁊ cano
nice electus ⁊ in papā ab vli eccl̄esia susceptus est verus papa. Qd̄ aut̄ hec
assertio ⁊ oēs in consimili materia sint catholice patet ex determinatiōe con
cilij Constantiensis: vbi in epistola decretali Martini sic dicitur: Papa cano
nice electus qui pro tempore fuerit eius nomine p̄p̄io expresso est successor
beati Petri habens auctem sup̄emā in eccl̄esia dei Et quibus patet q̄ as
sertio heretica est dogma falsum veritati catholice contrariū: que tot habet
sub se spēs ⁊ gradus quot catholica veritas vel assertio cui opponitur: quia
fm̄ phos quot modis dicit vñū oppositorū tot mōis dicitur et reliquū. vnde
cū veritas vel assertio catholica septem habeat gradus totidem assertio he
retica habebit. et cū assertionibus catholicis addat̄ assertio catholicā verita
tem sapiens vt est probatū per eandem rōnem: assertionibus hereticis
addenda est assertio heresim sapiens vt statim patebit. Nec oportet addere
in descriptione assertionis heretice q̄ sit per eccl̄iā p̄demnata: quia vt qui
busdā doctozibus placet sicut tota eccl̄esia non pōt facere de assertōe nō ve
ra veram nec de non falsa falsam: ita de non heresi non potest facere heresim
nec de veritate nō catholica catholicā: h̄ sicut veritates catholice absq̄ vlla
approbatione eccl̄ie ex natura rei sunt inmutabiliter vere ita sunt inmutabiliter
catholice: ⁊ sicut hereses absq̄ vlla damnatiōe eccl̄ie sunt falsę ita circum

scripta omni damnatiōe ecclie sunt hereses. Quid ergo facit ecclia aut papa approbādo aliquam veritatem vel errorem reprobando? Rñdetur q̄ papa approbādo aliquā veritatem catholicā nō facit eā de nouo eē catholicā; nec dānando errorem facit eū de nouo heresim; s̄ determinat de nouo veritatem illā dudū ante fuisse catholicā; et errorem dudū ante fuisse heresim, et inde est q̄ greci et Iohānnes ante determinatiōem ecclie fuerunt de facto heretici si fuerūt p̄tinaces: quia assertiōes quas firmiter tennerūt de facto et ex natura rei sunt heretice; sed quia nō p̄stabat ecclie errores illos eē hereses ideo non fuerunt ab ecclia heretici reputati. P̄p̄t quod aliqui rationabiliter distinguūt inter heresim damnatā et non damnatā: heresim occultā et manifestā; de quā numero puto eē istas: X̄ps non veraciter et fm realē p̄sitiā de scēdit ad inferos sed solū quo ad effectū. Peccato mortali finiti t̄pis non debetur pena infinita fm tempus sed finita t̄m: vt post probabitur.

Q̄s multiplex est genus propositionū damnabiliū.

Propositionū damnabiliū genera fm doctores multa eē dicuntur. Est imprimis p̄positio heretica: est p̄positio heresim sapiēs; de quibus sufficienter habitū est. Est p̄terea p̄positio temeraria: est p̄positio erronea: est p̄positio iniuriōsa: est p̄positio male sonans aut scādālosa siue p̄p̄ auris offēsiua: et est p̄positio seditiōsa; de quibus per ordinē est dicendū. P̄positio temeraria est p̄positio asserens aliquid tanq̄ certum quod non potest efficacī rōne probari vel auēte, sicut p̄positio asserens q̄ mūdus finiet̄ intra centū annos. Hec aut̄ p̄positio licet possit eē vera: hoc t̄m asserens tanq̄ certū dicit̄ temerarius et p̄positio temeraria: quia ad hoc nec auctas nec rō efficax habet̄. P̄positio erronea dicit̄ p̄positio asserēs aliquid quod est falsum, vnde Augustin⁹ libro de Academicis dicit q̄ error est falsa p̄ veris approbare. P̄positio iniuriōsa est q̄ detrabit statū alicuius fideliū aut alicui notabili p̄sonē; vt si quis assereret q̄ status mendicantiū vel dñorū cardinaliū est damnabis et scādālosus. P̄positio scādālosa aut p̄p̄ auris offēsiua est p̄positio occasionem ruine p̄bēs auditoribus; vt est ista. Crux x̄pi non est adoranda adoratione latric. x̄ps est creatura, pater est maior filio. Et breuiter omīs illa p̄positio est scādālosa que cū modificatiōe adiūcta est vera; per se t̄m et absolute sine modificatiōe prolata videtur fauere propositionibus hereticalibus hereticorū vt sunt propositiones p̄dictę: q̄ t̄m fm doctores magis sunt exponēde q̄ extendēde. P̄positio seditiōsa dicit̄ assertio que diuisionem et scisma inducit in populo; vt est p̄positio asserens q̄ malo prelato aut principi non est obediendum; aut q̄ indoctus non potest p̄esse in regimine ecclie. Est autem hic aduertendum q̄ ista propositionū genera non sic distinguūt̄ quin simul quandoq̄ cōcurrant aut concurrere possint in eadem p̄positiōe. Hec enim p̄positio; dens non potest assumere quamlibet naturam sed rationalem t̄m: est temeraria est erronea est scādālosa et est heresim sapiens vt manifestum est ex p̄habitis et post patebit.

De sensu predictae conclusionis secundum rigorem sermonis.

Omnēs catholici tractatores qui de fide christiana recte sentiunt firmiter tenent et credunt quod christus secundum animam descendit ad inferos; secundum vero corpus iacuit in sepulchro. Secundo quod anima christi veraciter, id est, vero motu locali quod competit substantiis separatis descendit ad inferos. Tercio quod anima christi secundum realem presentiam sue substantie fuit in loco inferni in quo iustorum anime detinebantur. Quarto quod christus secundum animam non descendit ad inferos solus quo ad effectum. Sensus igitur proprius et literalis predictae conclusionis rationabiliter est explicandus a theologo per litteras. Propositiones quibus predicta conclusio equaliter in veritate et falsitate. Quarum prima est affirmativa; scilicet christus secundum animam descendit ad inferos, quam oportet quod libet fidelis firmiter credere; cum sit articulus fidei. Secunda propositio est negativa; christus non veraciter, id est, vero motu locali descendit ad inferos, et hec est falsa et erronea. Tercia propositio; christus secundum realem presentiam sue substantie non fuit in illa parte inferni in qua iusti detinebantur, que similiter est negativa falsa et erronea. Quarta vero propositio est exclusiva affirmativa et aduersativa optioni Thomae, et communi vice; scilicet christus descendit ad inferos solus quo ad effectum; que similiter est falsa; ut statim patebit. Quod autem predicta conclusio sit intelligenda in preexplicato sensu multipliciter probatur. Primo quidem sic; quia sensus cuiuslibet propositionis secundum quem propositio est iudicanda vera vel falsa; possibilis vel impossibilis; necessaria vel contingens; catholica vel heretica; attenditur penes primarium et adequatum eius significatum; quod ex grammaticali et literalium suorum terminorum significatione surgit; ut patet per omnes logicos. Vnde omnis alius sensus siue sit mysticus siue literalis; impertinens censetur quo ad veritatem vel falsitatem propositionis. Et hinc est quod beatus Augustinus in epistola ad Vincentium donatistam loquens de multiplici sensu sacre scripture dicit; quod ex solo literalis sensu debet sumi efficax argumentum ad vincendum aduersarium, sed manifestum est cuilibet intelligenti significata terminorum predictae conclusionis; quod per ipsam negatur ab anima christi verus motus localis descendendi ad inferos, negatur etiam realis presentia ad partem inferni in qua iusti detinebantur. Conceditur preterea quod christi anima solus quo ad effectum descendit ad inferos, cuius oppositum Thomas et ceteris via quibus defensor predictae conclusionis intendit predicere tenent et scribunt; ut dictum est, ergo habetur propositum. Confirmatur ista ratio per simile quod in proposito nostro non potest rationabiliter calumniari. Nam proposita tali propositione inter disputandum; Attributa diuina non formaliter et ex natura rei distinguuntur; ut ponit Scotus et sui sequaces; sed sola ratione, manifestum est quod sensus proprius predictae conclusionis est negare omnem distinctiōem formalem et ex natura rei inter attributa diuina; quam Scotus et sui sequaces ponunt, et solam distinctionem rationis affirmare; que omnem aliam excludit. A simili ergo ponere quod christus non veraciter et secundum realem presentiam descendit ad inferos; ut ponit Thomas et communis via; sed solum quo ad effectum; est negare a christo verum motum localem descendendi ad inferos; et realem presentiam ad locum in quo iustorum anime detinebantur; cuius oppositum Thomas et communis via tenent.

Si dicat q per predictam cōclusionem non negat simpliciter xpm veraciter
et fm realem presentia descendisse ad inferos, nec talis sensus de rigore sermo-
nis pot haberi; sed negat cu determinatiōe modi quem Thomas et cōs via
ponunt. Thomas enim videtur sentire in. iij. parte. q. liij. ar. ij. q rō descenden-
di aīe xpi ad inferos et existendi in loco fuit essentia et non operatio. Alia sō
cōis Scotistarū et nominaliū tenet q limitatio essentie; quod predicta cōclusio
negat. Hec inq̄ euasio nulla est. Primo quidem q̄tum ad id quod Thome
imponit; quia Thomas in preallegata questiōe non disputat de rōne essendi
in loco; vt statim patebit, sed supposito ex prima pte q angelus est in loco per
operationem, supposito etiā q anime separate cōueniat moueri et esse in loco
sicut angelo; queritur si aīa xpi veraciter descendit ad inferos; et fuerit ibi fm
realem pntiam sue substantie; an solū fm effectū meriti sue passionis, et indubi-
tanter tenet q anima xpi veraciter descendit et fuit ibi fm realem pntiam sue
substantie; et non solū quo ad effectū, vnde in solutiōe ad secundū argumentū
ar. i. q. allegat sic dicit; Passio xpi fuit quasi quedam causa vltis humane sa-
lutis tam viuorū q̄ mortuorū, causa aut vniuersalis applicatur ad singulares
effectus per aliquod speciale, vnde sicut virtus passiōis xpi applicatur viuē-
tibus per sacramenta cōfigurantia nos passioni xpi; ita etiā applicata est mor-
tuis per descensum xpi ad inferos, propter quod signatē dicit Zacharie, ix.
q eduxit vinctos de lacu in sanguine testamēti sui; id est per virtutē passiōis.
Hec Thomas, Quare si per predictā cōclusionem dicitur Thome necesse est
q in preexplicato sensu cōclusio intelligatur, Preterea pstat Thomā opinari
angelū et aīam a corpore separatā nō esse in loco per essentia; s per effectū et
operatiōem transiētem, et hoc negare aut dubitare in doctrina Thome est ri-
diculū, Si ergo defensor predicte cōclusionis intendit Thome ptradicare;
oportet q dīcat quo ad veracitatem descensus et realem pntiam; et nō quo
ad rōez essendi in loco, Preterea q̄s inducit de Thoma est ad oppositū; nā
articulo secūdo. q. allegat; in quo querit an xps descenderit ad locū damna-
torū; rñdet, q dupliciter dicit aliquid alicubi esse, Vno mō p suū effectū; et hoc
mō xps in quēlibet infernō descendit; aliter tñ et aliter, Nā in infernū dāna-
torū habuit hūc effectū q descendendo ad inferos eos de sua incredulitate et
malicia pfutauit, illis sō qui detinebant in purgatorio spem glorie psequēde
dedit, scīs aut pībus qui pro solo peccato originali detinebāt in inferno lu-
men eterne glorie infudit, Alio mō aliquid dicit esse alicubi per suā essentiam; et
hoc mō aīa xpi descēdit solū ad locū inferni in quo iusti detinebant; vt quos
ipse per gratiam interius visitabat fm diuinitatem; eos fm animam visitaret
et loco, Sic autem in vna parte inferni existens; effectum suum aliquāliter
omnes inferni partes diriguat; sicut in vno loco terre passus; totum mun-
dum sua passione liberauit, Item in solutione ad primum dicit; q xps qui est
dei sapientia penetrauit omnes inferiores partes terre; non localiter fm ani-
mam omnes circumuolando; sed effectum sue potentie aliquāliter ad omnes
extendendo; ita tamen q solos iustos illuminauit, Hec beatus Thomas.

Ex quibus patet primo qd xps descendit per suū effectū in quamlibet partem
 inferni. Secūdo qd ad infernū damnatorū descendit xps per solū effectū. Ter
 cio qd anima xpi per suam essentia descendit solū ad locū inferni in quō iusti
 detinebātur. Quarto qd per hoc qd Thomas dicit qd anima xpi per suā essen
 tiam descendit ad locū in quo iusti detinebant: nō intendit dicere qd rō descē
 dendi et essendi anime xpi in tali loco sit essentia; ut defensor predictē conclusi
 onis sibi imponit; quia per eandem rōnem effectus esset anime xpi rō descē
 dendi ad inferos; cum ibidem dicat qd anima xpi per suū effectū in quemlibet
 inferno descendit. Intentio igit bti Thome in pñti loco est distinguere mo
 dos et non rōnes essendi in loco. Operatio nāq; fm Thomā est ratio cuiuslibet
 angelo et anime separate essendi in loco. que quidem operatio si loco et subie
 cto distat ab angelo et anima separata: ut ptingit quando operantur in aliq
 distans; tūc angelus et aia dicunt esse ibi fm effectū et nō fm essentiam. si vō
 operatio nō distat loco ab angeli substantia quāvis distet subiecto; non enim re
 pugnat angelo vel anime separate esse localiter simul cū operato et moto; tūc
 angelus vel anima dicunt esse ibi per essentia vel substantia. et hoc est qd sub
 alijs verbis cōiter dicitur: qd aliquod agens est alicubi per suā virtutem et po
 tentia; alicubi vō per suā essentia et pñtiam. Ex quo patz qd defensor predictē
 cōclusionis qui gloriat se agnoscere familias oīum pboz et theologoz nō ha
 buit in hac materia mentem doctrine beati Thome. Preterea si descendere
 ad inferos per solū effectū nō excludit veraciter et fm realem presentia ad in
 feros descendere; cum xps fm animam descenderit ad infernū damnatorū; ut
 auctes plures sacre scripture testantur; et non aliter descenderit qd per solum
 effectum; ut conclusio affirmat. sequitur qd xps fm aiam veraciter et fm rea
 lem pñtiam descenderit ad infernū damnatorū: quod ab omnibus theologis
 reputatur hereticū. Secundo predicta evasio non saluat cōclusiōem predi
 ctam: quia si per predictā cōclusiōem nō intendit negare ab aia xpi verū mo
 tum localem ad inferos et realem pñtiam in inferno; sed solū rōnem et modū
 essendi in loco quem ponit via cōis; tunc talis conclusio nō esset fm propria
 et singularē opiniōem a cōi modo dicēdi theologoz satis diversa; ut in rubro
 se facere gloriat; sed cōis et vulgata a mille doctoribus disputata. Appellare
 preterea opiniōem Scoti et nōialium viam cōem est ridiculū. Opinio nāq;
 cōis est: que cōiter a doctorib⁹ tenet. talis aut ut in pluribus est bti Thome
 opinio. vñ ab Egidio Henrico Godofredo Scoto et Aureolo ceterisq; docto
 ribus scholasticis antiquis et modernis doctor cōis Thomas appellat. Se
 cūdo hoc idem ex intentiōe Durandi pbat; qui primus auctor et defensor est
 pñcte conclusiōis. Nā in. iij. sen. di. xxi. vbi querit si xps descendit ad inferos:
 rñdet sic: Cū articul⁹ fidei sit xpm ad inferos descendisse; et nō possit intelligi
 rōe diuinitat; fm quā est ubiq; nec rōe corpis fm qd fuit in sepulchro; restat
 qd intelligat rōne aie. Quo supposito videndū est qualis aia xpi descēderit ad
 infernū. Et est sciendū qd cū aia sepata nō sit corp⁹ nec virtus in corpe nō pōt
 dici qd aia xpi descēderit ad inferos eo genere motus vel descensus qd corpa

mouentur. et rursus quod anima moueatur eo genere motus quo angeli mouen-
tur nec clare patet. Angeli enim dicuntur moueri de loco ad locum in quantum suc-
cessiue operantur in diuersis locis. anima autem separata non dicitur habere aliquam
operationem circa locum vel circa corpus existens in loco: quia cum ex natura
sua sit determinata ad certum corpus; non potest mouere nec agere in aliud nisi
mediante corpore proprio. sed illo caret cum est separata. ergo non potest dici
moueri de loco ad locum ratione operationis quam habeat circa locum vel
circa corpus existens in loco. Nihilominus tamen hoc non obstante potest
dici quod anima separata potest descendere ad infernum dupliciter. Uno modo
secundum deputatiorem: et sic dicuntur descendere ad infernum anime damnatorum sim-
pliciter: quia simpliciter deputate sunt ut resumpto corpore sint in inferno: per
quod dicuntur ibi esse ubi sunt simpliciter deputate. Anime autem sanctorum patrum dicen-
tur in limbo esse: vel ad limbum descendisse per deputatiorem non simplicem sed
conditionatam: quia resumpto corpore deputate ibi erant fore nisi liberarentur
a redemptore. hoc autem modo non dicitur anima christi descendisse ad infernum propter de-
putatiorem: quia omnis talis deputatio est propter culpam contractam vel commissam
que in christo non fuit. Alio modo potest dici anima separata descendere ad infernum secundum
effectum: et hoc modo potest dici anima christi descendisse ad infernum per duplicem effectum
quem habuit in illis qui erant in inferno. Unus effectus fuit exhibitio visionis
diuine: quam carebant: ad quam se habuit passio christi per modum meriti. Et quia
totum meritum dependet principaliter ab actu anime: ideo hic effectus attribuitur
sibi sicut principali principio merendi. Item per appropriatiorem: ut sicut christus
secundum animam fuit beatus: sic secundum eam attribuitur fuisse eam beatitudinis in alijs: con-
gruum enim est ut ens in potentia reducat ad actum per id quod in actu est.
Alius effectus fuit secundum quosdam ad quem se habuit anima christi directe per mo-
dum agentis: scilicet illuminare animas patrum que erant in limbo de mysterijs que ca-
dunt sub reuelatione. secundum enim Dionysium septimo celestis hierarchie: christus secundum
animam habet docere angelos: et fortiori ratione animas. Et ratione huius duplicis ef-
fectus potest dici quod anima christi descendit ad inferos: quod triplici ratione probatur.
Prima est: quia moueri vel descendere competit anime sepe non per modum
motus corporis: sed per modum quo moueri competit substantie spirituali. huius reliquis
substantijs spiritualibus: puta deo et angelo non competit moueri de loco ad locum per
motum qui sit subiectiue in ipsis: sed per effectum quem habent in alijs rebus. ergo simili modo
competit anime sepe et competit animae christi. Secunda ratio: christus dicitur descendisse
ad infernum ut animas sanctorum patrum illuminaret ad videndum deum. sed in eo-
dem instanti quo christus mortuus est sancti patres viderunt deum: in eodem autem
instanti non potuit anima christi esse in inferno per motum. ergo non descendit illuc
per motum qui esset in ipsa: sed per effectum quem habuit in alijs. Tercia ratio
sicut in illo triduo dicitur anima christi esse in inferno cum animabus sanctorum patrum: sic in
illo triduo vel pre triduo dicitur fuisse in paradiso cum anima latronis cui dictum est:
Hodie mecum eris in paradiso. huius illud non potest intelligi quo ad locum acquisitum per
motum: cum secundum ponentes spiritus in loco diffinitive et moueri de loco ad locum

idem spūs nō possit esse simul in pluribus locis nec moueri simul plurib⁹ motibus ad plura loca tendentibus: quare oportet q^d intelligat^r fm effectū. **H**ec Durandus: qui luce clarius tenet p^otra Thomā & eōdem viā: q^d xps fm aīam non descendit ad inferos veraciter: idest vero motu locali exsiste subiectiue in anima xpi: vt patet ex p^oima & secunda rōnibus, nec fuit in inferno fm reale p^ontiam sue substantie: vt patet ex tertia rōne. s^{cilicet} descendit ad inferos & fuit ibi solū quo ad effectū quem habuit in animas sanctorū patrū virtute meriti sue passionis: imo sequit^r ex dictis Durādī q^d anima xpi in illo triduo nusq^{ue} exsistit nec mota localiter descēderit ad infernū fm effectū, & per p^ons cum defensor p^odictae p^oclusionis conueniat cum Durando in conclusiōe: necesse est si cōstare vult: q^d cōueniat & in sensu. P^oecedens autē deductio confirmatur tali ratione. Omnis conclusio problematica rationabiliter est intelligenda et recipienda in sensu de quo scholastici doctores dubitant et sibi inuicem contradicunt. In significatiōibus enim terminorū & p^opositionū oportet sequi vsū cōmūnem: aliter tolleretur omnis via scholastice disputationis et p^oditionis. Nam quod vnus acciperet in vna significatiōe & vno sensu: alter referret ad aliam significatiōem & sensum: quod est inconueniens. sed manifestum est q^d scholastici tractatores dubitant et sibi inuicem contradicunt: si anima xpi in illo triduo vero motu locali & fm realem p^ontiam descēderit ad inferos: vel solum quo ad effectum, ad quod videtur impertinens si essentia vel limitatio essentie vel operatio sit ratio talis descensus vel existentie in loco: quia quocūq^{ue} dato adhuc contingit dubitare: si talis descensus debeat intelligi quo ad verum motum localem aut quo ad effectū. Cum igitur Thomas & oēs fere theologi teneant & scribāt q^d xps veraciter: idest vero motu locali et fm realem p^ontiam descēderit ad inferos: Durādus vō quem defensor p^odictae conclusiōis sectat^r teneat p^orium vt oīsum est: sequit^r q^d sensus p^odictae cōclusiōis est negare simpl^{iter} ab aīa xpi verū motū localem et reale p^ontiam: descēdendi ad inferos. Referre vō ly vt Thomas & cōis viā ponit ad essentia vel limitatiōem essentie & nō ad ly veracit^r & fm reale p^ontiam: est palliare & occultare cōclusiōis errores. Patet igitur ex p^odictis quis sit p^oprius & l^oalis sensus p^odictae conclusiōis.

Quod p^odicta cōclusio in p^oex^o p^olicato sensu est falsa & heretica. **P**riusq^{ue} p^opositū ostendat^r premittende sunt tres cōclusiōes. **P**rima: q^d angelus & aīa intellectiua a corp^ore sepata possunt esse & de facto sunt in loco localiter: indiuisibiliter tamen & non circumscriptiue. Sicut enī anima intellectiua indiuisibiliter est tota in toto corpore & tota in qualibet parte per informatiōem: sic angelus & anima separata indiuisibiliter est tota in toto loco & tota in qualibet parte loci localiter. Et rō talis existentie in loco localiter & diffinitiue est: quia tam aīa q^{ue} angelus sunt limitate & finite nature, & ob hāc rōnem nō sunt vbiq^{ue}: s^{cilicet} in loco determinato & diffinitue. Non h^{abent} p^oterea quātitatem corpale & extensiuā, & ideo nō sunt circūscri-

b

ptue ⁊ cōmensuratiue in loco; sed indiuisibiliter tñ. Et qñis ista cōclusio nō
possit per rationem euidentem ⁊ demonstratiuam ostendi; rationibus tamen
⁊ auctibus potest efficaciter probari; quia nō repugnat creature intellectuali
vniri ⁊ applicari a se vel ab alio nature corporali diffinitue ⁊ indiuisibiliter;
vt patet de anima humana que vnitur indiuisibiliter humano corpori per in
formationem fm probatissimam pñiam ⁊ fm fidem. Patet etiam hec propo
sitiō de angelis ⁊ substantijs separatis; que fm phos vnuntur indiuisibiliter
corporibus celestibus vt anime vel vt motrices ipsoꝝ. Patet etiam ista pro
positiō de demonibus qui per artem magicam indiuisibiliter diffiniunt ⁊ de
terminantur ad aliqua corpora, sed non maiorem imperfectioneꝝ ponit in na
tura intellectuali vniri corpori localiter indiuisibiliter tamen et diffinitue qñ
vniri per informationem vel animationem vel magicam determinationem, qñ
non repugnat nature intellectuali limitate qualis est angelus et anima intel
lectiua separata vniri ⁊ applicari alicui loco localiter diffinitue ⁊ indiuisibi
liter. Confirmatur ista ratio; quia vno localis ⁊ diffinitio nihil intrinsecū po
nunt in re locata; sed est quid extrinsecum fm cōem opinionem, vel si ponunt
aliqd intrinsecū est respectus extrinsecus adueniens q nullā pfectōeꝝ vel im
pfectōeꝝ ponit in subiecto. Preterea fm phos nō repugnat subijs separatis
mouere aliqd corpus in loco localit. qñ nō repugnat eis eē in loco localit; qñ
ad mouere corpus localit sequit̃ motorē eē in loco diffinitue; ⁊ oppositū nō
est intelligibile; quia mouens et motum fm phos sunt simul similitate localit;
vt patet. vij. phy. vnde prima causa que mouet omne mobile ⁊ cōseruat omne
quod est in esse est presens vbiq; eo modo quo sibi conuenit eē in loco; sci
licet per essentiam presentiam et potentiam fm fidem. Ex quo patet secun
da conclusio; qñ angelus ⁊ anima intellectiua separata veraciter ⁊ vero mo
tu locali mouentur localiter; quia omne receptiuꝝ formarum alicuius gene
ris quod non est ex se determinatum ad aliquam vnā illarum formarū neq;
est illimitatum ad illas potest moueri siue mutari ab vna illarum formarum
ad aliam. Ista propositiō patet per se; quia subiectum includit predicatum, sed
angelus est receptiuꝝ alicuius vbi diffinitue licet non circumscriptiue; sicut
patet ex prima conclusione; neq; est illimitatus ad omnia vbi; quia nō est im
mensus, ergo potest continue mutari ab vno vbi ad aliud. Et qñ cōtinue pos
sit moueri patet; quia inter duo vbi sunt infinita duo vbi media, quod proba
tur ex continuo motu corporis per omnia illa vbi; per omnia autem illa pōt
angelus vel anima separata transire ita qñ in nullo illorum vbi sit nisi indiui
sibiliter; vt ex prima conclusione patet, et per consequens non potest omnia
illa pertransire nisi continue moueat. Ex istis duabus pclusionibus sequitur
tercia pclusio; qñ noīa ⁊ verba importātia locū motū ⁊ tps differētiās quoq;
locoꝝ motuum ⁊ temporum dicta de animabus separatis ⁊ angelis intelli
genda sunt fm verā ⁊ propriā noīs significatiōem ⁊ nō metaphorice ⁊ siliu
dinarie. Cuius rō est; quia ex quo significata talium nominū ⁊ verboꝝ vera
citer ⁊ proprie pueniunt angelis ⁊ aiabus separatis vt probatū est in prima

et secunda conclusionibus. propositis ex talibus terminis formate et in sacra scriptura et sanctorum patrum libris reperte intelligende sunt proprie et non metaphorice. Iste conclusiones firmanter primo auctore magistri sententiarum in primo dist. xxxvij. c. cumque divina natura, ubi sic dicitur: Quobus namque modis in scriptura aliquid locale dicitur, vel quia dimensionem capiens longitudinis altitudinis et latitudinis distantiam facit in loco ut corpus; vel quia loco diffinit ac de terminatur; quoniam cum sit alicubi non ubique inuenitur; quod non solum corpori sed etiam omni creato spiritui convenit. Omne igitur corpus omni modo locale est; spiritus vero creatus quodammodo localis est; et quodammodo non est localis. Localis quidem dicitur; quia diffinitione loci terminatur; quoniam cum alicubi presens sit totus et alibi non inuenitur. Non autem ita localis est ut dimensionem capiens distantiam in loco faciat, unde Augustinus super Genesim ad litteram de loco et motu creaturarum spiritualium sic loquitur: Deus omnipotens incommutabili eternitate voluntate veritate semper idem movet per tempus creaturam spirituales; movet etiam per tempus et locum creaturam corporalem; ut eo motu naturas quas condidit administret, quod exponens magister ubi supra sic dicit: Ideoque Augustinus attribuit mutationem loci corpori non spiritui; quia licet spiritus transeat de loco ad locum; non tamen ita ut dimensionibus circumscriptus interpositio sui faciat distantiam circumstantium sicut corpus. Ambrosius quoque in libro de trinitate, hoc idem sentire videtur. Dicit inquit Ysaia, quia missus est ad me unus de seraphim; et spiritus quidem sanctus missus dicitur; sed seraphim ad unum spiritus ad omnes, seraphim mittitur in ministerio; spiritus operatur ministerium seraphim de loco ad locum transit; non enim complet omnia; sed ipse repletur spiritu sancto. Ex quibus aperte monstratur quod creatura spiritualis sit in loco diffinitive et moveatur proprie localiter et non metaphorice. Hoc idem probatur auctoribus sacre scripture; que loquitur expresse de missionibus et apparitionibus tam interioribus quam exterioribus. De temptatōibus etiam et custodia angelorum; de locis quoque penarum et premiorum angelorum et animarum separatarum, que omnia includunt verum motum localem et presentiam realem diffinitivam ad locum. De missionibus scribitur Exodo xxxij. Ysaia vi. Luc. i. et ad Hebr. primo. Omnes inquit Angeli sunt administratores spiritus in ministerium missi. De apparitionibus per Genesim ij. iij. Regum v. Thobie et Job. i. Luc. i. Math. i. et ij. capitis. De custodia vero angelorum habetur Math. xv. et psalmus ix. scribitur: Angelis suis deus mandavit de te ut custodiant te in omnibus viis tuis. De temptatōibus vero habetur iij. Regum vlt. Math. iij. et xij. Luc. iij. et ad Hebr. vi. De obsidionibus scribitur Math. viij. et Luc. viij. De motu animarum separatarum patet quod anima Christi descendit ad inferos secundum articulum fidei; et ad Ephes. iij. De alijs vero animabus fide tenemus quod a corpore separate statim descendunt ad inferos; vel ascendunt ad celos, et hoc idem de angelis. Unde Luc. xvi. scribitur: quod anima Lazari portabatur ab angelis dei. Et in dialogo Grego, dicitur: quod aderant sepe angeli animabus sanctis et deferabant eas sepe in paradisum. Idem similiter legitur in legenda sancti Adartini b. ij.

Quod si non credis legendis scripturarum nec beatus Gregorius, sacre tamen scripture firmiter credere necesse est. Si dicat quod ex istis auctoribus non probatur efficaciter quod angeli et anime separate moueant localiter et sint in loco secundum se et secundum suam substantiam: sed secundum corpora ab eis assumpta et mota. Secundum enim sacra scriptura tales apparitiones et missiones facte sunt patribus veteris et noui testamenti in corporibus assumptis. Respondet quod de animabus a corpore separatis que non possunt assumere corpora: auctores inducunt efficaciter concludunt secundum omnem opinionem quod secundum se moueant localiter et sint in loco diffinitive, de angelis vero qui virtute propria et naturali possunt assumere corpora ad operationes corporales circa nos exercendas proportionata et accommodata: dicunt contra theologi quod cum talia corpora formentur de aere necesse est quod secundum se moueantur ad locum aeris de celo empyreo si sunt boni angeli: vel de inferno si sunt mali. Preterea non omnia mysteria angelorum exercentur in corporibus assumptis: ut patet de apparitionibus interioribus de custodiis et obsidionibus, et per prius efficaciter probatur ex predictis auctoribus localitas diffinitiva et motus angelorum et animarum separatarum. Quibus premissis patet quod prefata conclusio in sensu preexplicato est falsa et heretica: quia ex articulo fidei deducitur per prius bonam et necessariam: quod Christus secundum animam veraciter et secundum realem presentiam descendit ad inferos: et non solum quo ad effectum, ergo hereticum est dicere: quod Christus non veraciter et secundum realem presentiam descendit ad inferos ut dicit conclusio. Prius tenet quia propositio dicitur heretica: que contrariatur veritati catholice in sacro canone formaliter et explicate contente: vel ex contentis in sacro canone bona et necessaria consequentia deducit: ut patet ex dictis. His probatur multipliciter: quia entitas et veritas cuiuslibet rei conuertuntur et in bona consequentia et necessaria se consequuntur. Nam bene sequitur: Sortes est homo, ergo Sortes veraciter est homo: et econverso, sed fides predicat de Christo entitatem motus descensus ad inferos, ergo et veritatem. Si ergo Christus secundum articulum descendit ad inferos, ergo veraciter: id est vero motu locali descendit ad inferos. Si dicatur quod verbum descendere in sacra scriptura multipliciter accipitur: Alio modo secundum essentiam et substantiam: quod est veraciter descendere. Alio modo solum secundum effectum: et per consequens non sequitur in bona et necessaria consequentia: si Christus descendit ad inferos: quod veraciter et secundum realem presentiam descendit ad inferos: sed sufficit quod hoc vel illo modo descendit. Hec evasio nulla est: quia non repugnat alicui: si simpliciter dicitur de illo: proprie et veraciter intelligitur dici de ipso: nisi per rationem convincentem vel autem oppositum possit concludi, sed moveri localiter vero et proprio motu non repugnat angelo nec anime separare: ut patet ex supradictis, descendere vero ad inferos simpliciter dicitur de Christo secundum articulum fidei: et oppositum non potest concludi per rationem aliquam evidentem: nec per auctorem sacre scripture. Et articulus fidei intelligendus est simpliciter de Christo et vero motu locali descensus ad inferos: et per consequens Christus veraciter et secundum realem presentiam descendit ad inferos et non solum quo ad effectum. Confirmatur ista ratio: quia licet secundum effectum est determinatio distrabens et alienans verbum descendere a sua propria et vera significatio: sicut enim homo mortuus vel pictus

non est homo sed fm quid: id est similitudinarie: sic descendere fm effectū nō est simpliciter et veraciter descendere: sed metaphorice et similitudinarie tñ vt pz ex supradictis. Cum igitur fides catholica predicet simpliciter de xpo sine quacūq; determinatiōe qd ad inferos descendit: sequitur qd veraciter et fm realem pñtiam descendit et non solū quo ad effectū. Preterea fm fidem proprietates que pueniūt humane nature fm se et suas ptes principales: conueniūt xpo per cōicōez idiomatū pprie et veraciter: vnde sicut ad xpm esse hoīem: sequitur fm fidem xpm esse veraciter hoīem. et ad xpm esse mortuum sequit veraciter esse mortuū. et ad iacuisse in sepulchro: veraciter iacuisse in sepulchro. per silem pñtiam sequi debet ad xpm descēdisse ad inferos: veraciter et fm realem pñtiam descendisse ad inferos. Notandū tñ qd ly veraciter vno quidem modo determinat inherentiā predicatī ad subiectū. Alio modo determinat totā ppositiōem: et facit ppositiōem modālē. et quocūq; mō accipiat: hec propositio est pcedenda fm fidem catholicā: Xps veraciter descendit ad inferos: et eius opposita est heretica. Item ly veraciter qñq; opponit ad ly false: qñq; ad ly fantastice vel similitudinarie: qñq; ad improprie et metaphorice. et qualitercūq; accipiat ly veraciter patet qd hereticū est negare qd xps veraciter et fm realem pñtiam descendit ad inferos. Notandū scđo qd qñq; a doctoribus dicit: qd illa propositio est catholica que in bona et necessaria pñia deducitur ex pñtis in sacra scriptura: intelligendū est per vñū vel p plura media. nec refert si talia media sint oīa credita: vel cum aliquo credito coassumat aliquid in lumine naturali cognitū: quia sicut ex solis creditis non sequitur nisi conclusio credita: ita ex vno vel pluribus creditis coassumpto aliquo naturaliter cognito vel pluribus: non sequit nisi conclusio credita. Et p hunc modū pcedunt supra inducte deductiones. Notandū terciō qd in pñti materia non loquimur de bonitate et necessitate pñtie ita pprie et stricte vt dialectici et sophiste: sed loquimur vt theologi de bonitate et necessitate pñtie credita et fidelē: que tenet in oībus terminis fidei consimili forma arguēdi retenta. Et sic pz qd prefata conclusio in supra explicato sensu est falsa et heretica.

¶ Quid predicta conclusio in sensu pro quo fit est de errore et de heresi suspecta.

O E motu et loco angeloz et animarū separatarū multiplex et varia est theologoz et philosophantiū opinio. Pbi nanq; tenet qd intelligentie sunt omnino imobiles et illocabiles tam per se q̄ per accidens. Pponunt enim qd intelligentia est quedā essentia denudata ab omni materia et conditionibus materialibus: et qd mouet orbem per animā o: bi cōiūctam sicut amatū et desideratū: vt scribitur. xij. metaphy. et ideo nullā applicatiōem ad locū vel corpus habet: quia non operatur immediate fm ipos circa aliq̄ corpus. Sicut preterea celestia corpora esse animata: et numerū intelligentiarū esse fm numerum motuū corporū celestiu. Secūda opinio est quorundā theologoz qui probabiliter tenent qd angelus et anima separata sunt in loco et mouentur localiter fm se et fm propriā substantiā a deo qd non est intelligi-

b. iij.

bile angelum et animam separatam esse et non esse in loco supposita existentia loci. Dicunt tamen quod angelus non est in loco circumscriptive, sed diffinitive tamen: quia determinatur ex sua intrinseca natura ad locum aliquem: sic quod existens in uno loco non est in alio. Hanc autem opinionem tenet scotistarum et nominalium schola. Scotus tamen addit in. ii. quod dato quod substantia angeli sit in loco et moveatur localiter: ratio tamen essendi in loco magis proprie loquendo est limitatio virtutis quam essentie. Tercia vero opinio est aliorum theologorum dicentium quod angelus et anima separata non sunt in loco: sic quod essentia et limitatio virtutis sit ratio essendi in loco ut precedens opinio dicit: sed operatio eius circa locum vel circa corpus existens in loco. Convenit tamen cum precedenti opinione in hoc quod substantia angeli et anime separate dicitur esse subiectum motus localis et realis prout ad locum: et esse in loco diffinitive et distare a loco distante et appropinquare loco proproquo. Hanc autem opinionem tenet Thomistarum schola. Quarta opinio aliorum theologorum est quod angelus et anima separata nec per essentiam nec per operationem nec per aliquod extrinsecum vel intrinsecum sunt in loco: sic quod eis conveniat locus vel situs vel ubi secundum propinquitatem et distantiam: aut moveri localiter formaliter et subiective: ut precedentes opiniones tenent: sed solum dicuntur esse in loco et moveri localiter in quantum sunt in corpore locato non secundum se sed secundum effectum: quod est esse in aliquo sicut movens in moto: vel sicut causa in suo effectum. Tenentes hanc opinionem dicunt quod angelus ad hoc quod moveatur corpus non requirit nec preerigit aliquam propinquitatem nec realem presentiam ad corpus mobile: sed proportionem tamen secundum rationem moventis et mobilis: quia existente angelus movet corpus quoniam vult: quia liber est in movendo: et quando movet dicitur esse in loco. Quinta vero opinio cui innititur defensor predictae conclusionis est: quod substantia angeli nusquam est: nec movetur localiter ratione sui aut alii cuius existit in ipso: neque ratione operationis transiens extra: sic quod ei formaliter et subiective perveniat motus vel locus vel situs diffinitive cum substantia separata talium accidentium corporalium non sit susceptiva: in quo concordat cum precedenti opinione. Differt tamen in hoc quod hec opinio tenet quod sicut angelus nusquam est secundum locum sic est prout cuilibet corpori quod potest movere: prout tamen ordinis vel situm siue moveatur corpus siue non, sed quoniam movet dicitur esse ibi specialiter ubi movet secundum quandam appropriatorem: quia ibi manifestatur specialiter sua virtus: prout tamen realis angeli ad locum precedit eius operatio in loco. Cuius ratio est secundum istam opinionem: quia motus et omnis actus qui subiectum supponit preerigit prout motum ad mobile: et actum ad passivum. Hic angelus potest agere in multa simul vel successively. Et antequam agat actu prout est cuilibet corpori et simul ex natura sua, et ideo secundum istam opinionem ponitur quod angelus et quelibet substantia separata sit simul prout cuilibet corpori quod potest movere antequam aliquod eorum moveatur. Quod per hunc modum persuadet Durandus, xxvij. di. primi sen. Quod inquit facit situm in corporibus hoc facit ordo in spiritibus secundum beatum Augustinum. Hic videmus in corporibus quod corpus celeste habens calitatem super omnia generabilia et corruptibilia prout est omnibus secundum situm hoc modo ut agat in omnia. Hic angelus habens calitatem super aliqua corpora quo ad motum locales prout

est omnibus fm ordinem : ita qd possit in oia illa agere cu voluerit. Et si non
semper agat rone sue libertatis; hoc tñ interest hic et ibi; qd pñtia corporis ce
lestis ad oia generabilia et corruptibilia cu sit fm sitū; nō est ad quodlibet cor
pus fm se et imediate sed est ad vnīuersitatem corporū etentorū et ad vnū al
terabile habens partes quaz quedā sunt propinquiores celo et imediate fm
sitū; quedā vō remotiores et imediate ac si totū corpus contentū infra celū
esset vnū continuū etherogenū imediate ptactū celo fm sui vltimū et nō fm
sui intīmū impediēte hoc natura quātitatīs et situs in vtroq; rōne quoz qd
est imediatū vni est mediātū alteri, sed pñtia angeli ad quodlibet corpus mo
bile ab ipso cu non sit fm sitū non impedit per vnū corpus; quin sit imediate
ad quodlibet aliud, sicut ponendo aīam rōnalem non esse quantā; dicimus qd
ipsa fm se totā existens in vna parte corporis puta in capite nō impedit quin
sit imediate tota in parte distante scilz in pede, et idem est de angelo respectu
cuiuslibet corporis quod pōt mouere; nisi qd angelus nō est forma et act⁹ cor
poris sicut anima, Et hanc opinionē recitatīue tm et absq; vlla assertione in
quirendo solum et dando occasionem peritioribus vltius inquirendi veri
tatem scribit Durandus. Hāc aut quinq; opinionū de motu et localitate an
geloz et substantiaz separataz; opinio pboz est simpliciter heretica fm Tho.
di. xxiij. primi sen. qd fide tenemus angelos circa nos operari ime. iate; fide
etiā tenemus plures angelos esse fm numerū; qd sit numerus motū corporū
celestiū. Scribit enim Dasi. vij. c. qd milia milliū ministrabant ei; et decies cen
tena milia assisteant ei. Secunda vō opinio que ponit substantiā angeli fm
se et fm essentiā moueri localiter et esse in loco est probabilior et auctibus sa
cre scripture et dictis sanctorū conformior. Tercia opinio videt esse suspecta
de errore et heresi; pro quanto nō pōt apparetur nec probabiliter saluare di
cta sacre scripture et sanctorū doctoz de mysterijs et locis premioz et penarū
angeloz et aīaz separataz; quia operatio p quā angelus determinat ad locū
non pōt esse operatio materialis; quia talis eque abstracta est a loco motu et
differentijs locoz et tempoz sicut substantia angeli fm predictā opinionem;
oportet ergo qd sit operatio et effectus transiens in materiā corpalez. Cōstat
autem fm fidem et auctoritates sanctorū qd angeli et anime beate que sunt in
celo et in inferno tanq; in loco nō operant tales operatiōes in celo nec in in
ferno; vt patet discurrendo per singulas operatiōes ipoz angeloz et animaz
separataz. Quarta vō opinio et quinta videtur esse magis suspecte de errore
propter rōnem eandem; et etiā hoc qd ab angelis et animabus separatis nega
tur verus motus localis et realis pñtia diffinitiuā ad locum; qd videt fauere
pboz errori; et maxime quinta opinio que ponit angelos esse vbiq; pñtes fm
propriā naturā. Sunt preterea vltime tres opiniones suspecte de errore et he
resi pro quanto fuerunt damnate Parisius a dño Guillō quondā epō Pa
risiensi pluribus articulis. In articulo. Cviij. dicitur sic; Qd substantia anime
nullo mō est mobilis fm locū nec p se nec p accidēs. Et si ponat alicubi p sub
stantiā suā nunq; mouebit de vbi ad vbi; Error. Item articulo. CCxiiij. dicit
b. iij.

sic: Quod anima nunquam moueretur nisi corpus moueretur: Error. Item articulo
 CCxvii. Quod intelligentia angelus vel anima separata nusquam est sine substantia huiusmodi
 operationem: Error: si intelligatur quod substantia non sit in loco. Item articulo, CCxviii.
 Quod substantie separate sint alicubi per operationem: et quod non possunt moueri ab
 extremo in extremum neque in medium: nisi quia velle possunt operari aut in extre-
 mis aut in medio: Error: si intelligatur sine operatione substantia non esse in loco:
 nec transire de loco ad locum. Expresse isti articuli danant ut erroneas falsas
 et de heresi saltem suspectas terciam quartam et quintam opiniones. Et si dicatur quod
 talis excoicatio vel danatio articuloz non transit mare vel diocesis. Respondet Sco-
 tus in. ii. sen. et bene: quod si tales articuli sunt articuli ordinati sicut heretici sunt
 danati non solum auctoritate diocesani tamen: sed etiam auctoritate prepositi ex de here. c. ad abolendam
 vel saltem sententia talis est habenda suspecta de heresi: quoniam in aliqua vniuersitate
 famosa: qualis est Parisiensis, solenniter est danata. Patet igitur quod predicta con-
 clusio in sensu pro quo fit a defensore: est suspecta de errore et heresi.

Secunda Conclusio Apologetica Joannis
 Picci Adirandulani Concordie Comitis.

Peccato mortali finiti temporis non debetur pena
 infinita secundum tempus: sed finita tantum.

Determinatio magistralis.

Et conclusio videtur mihi sine preiudicio sanioris sententie falsa et here-
 tica. Ad quod declarandum ostenditur primum quid sit peccatum mortale: et
 quid sit illud quo transeunte actu peccati peccator denotatur peccator. Se-
 cundo videbitur de pena debita peccato mortali. Tercio demonstrabitur quod pre-
 fata conclusio de rigore sermonis et in sensu quem facit est falsa et heretica. Fi-
 naliter probabitur quod predicta conclusio in sensu pro quo fit est falsa et de heresi suspecta.

Quid sit peccatum mortale: et quo formaliter
 transeunte actu peccati quod denotetur peccator.

Apposito secundum fidem catholicam quod mortale peccatum quoddam sit
 originale et quoddam actuale. Dicimus quod peccatum mortale actua-
 le de quo prefata conclusio loquitur est commissio vel omissio voluntaria
 contra legem dei preceptiuam, unde Augustinus, xxii. contra Faustum. Pec-
 catum est dictum vel factum vel concupitum contra legem dei eternam. Vel ut in libro de
 duabus animabus dicitur. Peccatum est voluntas retinendi vel persequendi quod
 iusticia vetat. Quod exponens magister sententiarum in. ii. dicit: quod Augustinus in utraque assigna-
 tione loquitur de peccato actuali mortali et non veniali: quibus aliqui opinentur
 contrarium. Ex prima namque assignatione Augustini ostenditur quod peccatum est vo-
 luntas mala siue locutio et operatio praua: id est actus malus tam interior quam
 exterior. Ex altera vero ostenditur quod est actus interior nec est opus in predictis
 assignationibus exprimere omissionem eterne legis: ut quidam argumentantur indu-

centes illud Augustini in primo de li. arbi. q. peccare nihil aliud est q. negle-
ctis reb. eternis temporalia sectari. quia fm Tho. i. q. affirmatio et negatio ad
idez genus reducuntur: sicut in diuinis geniti et ingeni ad relationem: vt in li.
de trini. Aug. scribit. Pro eode igit est accipiendū dictū et nō dictū: factū et
nō factū: pceptū et nō pceptū. Et sic patz q. noie peccati fm Aug. et ceteros
doctores tam scōs q. scholasticos intelligit act. interior v. exterior et omis-
sio vtriusq. q. legē dei eternā preceptuā. Hoc aut mō accipiendū peccatū cū
habeat rōnem mali: malū aut inq. malū noceat et corrūpat aliq. bonū fm
Aug. in Enche. Dicit fm doctores scōs q. peccatū mortale corrūpit pmo
bonū nature. scō bonū grē: maculā quandā inducēdo in aīa. tercio vō efficit
reatū ad penā: q. nihil aliud est q. obligatio passiuā ad penā. De corruptōne
boni naturalis bētur in glo. sup illud L. u. c. r. Homo descendēs ab Hierusalē
in Hierico: q. homo per peccatū spoliā gratuitis et vulnerat in naturalibus
De macula scribit Josue. xx. An paz vobis est: quia peccastis in Beelsegor
et vsq. in pntem dīem macula huius sceleris in vobis pmanet. De reatu vō
ad penā scribit ad Ro. ij. Tribulatio et angustia in aīam oēm opantis maluz.
Tribulatio aut et angustia nominant penā quandam. Math. etiam. xxv. dici-
tur: Ibunt in suppliciu eternū. Notandū tamen q. corruptio boni nature et
vulneratio consequitur ex peccato originali. macula autem et reatus non so-
lum ex originali sed etiam ex actuali. reatus vero ad aliquantulam penam ex
veniali. Notandū etiam q. sicut ex actibus bonis moraliter ex genere scilicet
et circumstantiis causantur boni habitus et inclinationes ad similes actus: sic
ex malis et viciis actibus causantur mali habitus et inclinationes ad simi-
les actus. Et sicut per primū actum peccati mortalis boni habitus et inclina-
tiones non corrumpuntur totaliter sed diminuitur: sic in peccatore multis vi-
ciis et inclinationibus malis habituato dum iustificatur et gratia infunditur
tales inclinationes et qualitates viciose statim non corrumpuntur sed dimi-
nuntur: vt doctores communiter tenent et experientia docet. Et quibus patet
q. transeunte actu peccati in peccatore non manet de per se nisi mala quali-
tas mentis. manet etiam de per se macula que priuationē nitoris diuine gra-
tie formaliter importat. manet preterea de per se reatus seu obligatio ad pe-
nam. Et dicitur notanter de per se: quia talia nata sunt sequi de per se ex pec-
cato mortali tanq. a per se causa eo modo quo peccato conuenit esse causam.
Si vero aliqua alia transeunte actu peccati in peccatore inueniatur: hoc est
impertinens et de per accidens: quia vel preexistunt vel per accidens sequū-
tur: vt patet de illo qui de iusto efficitur iniustus et peccator. Si ergo transe-
unte peccato verum est dicere demonstrato illo qui peccauit q. iste est pecca-
tor donec peccatum fuerit sibi remissum: querendum est quid est illud. Et nō
videtur q. sit peccatum preteritum: quia licet peccatum preteritum denomi-
net Sortem peccasse: pntialiter tñ nō denoiat Sortem peccatores. Item si ex
hoc quis denoietur peccator quia peccauit: exis in grā post remissionem pec-
cati diceret peccator q. est absurdū: nec transire peccato quis denominat

peccator a mala qualitate per peccatū vnū siue plura eiusdem rōnis genitā; qā cū illa maneat et stet cū grā; post remissioē peccati eris in grā denotaret peccator, et per pñs simul esset acceptus ad vitā eternā et ordinatus ad eternā penā quod est incōueniens. Nec potest quis denotari peccator a macula quia deus subtrahit grām prop̄ demeritū peccātis; et p pñs deus est causa macule non demeritoria sed subtractiua. Deus autē non est causa q̄ aliquis sit peccator; qā nemo auctore deo sit deterior; idest peccator fm Augustinū; quia Jo. i. sine ipso factū est nihil; idest peccatū, et per eandē rōnem transeūte peccato non pōt quis denotari peccator a reatu vel obligatiōe ad penā; vt defensor predictē conclusiōis dicit; quia talis reatus et obligatio est de per se a voluntate et lege diuina; que transgressores preceptorū suorū ordinat et obligat ad penā eternā, et per pñs deo auctore quis efficere et denotaretur peccator. Reatus preterea vel obligatio ad penā improprie et abusiue dicitur peccatū; proprie vō et de per se dicitur effectus peccati, et per pñs ab ipso nemo denotatur peccator sed reus vel ad penā obligatus. A quo ergo transeūte peccato denotatur quis peccator? Dicim⁹ q̄ dimissis nominaliū et scotistarū opinionibus transeūte peccato q̄s formalit̄ denotatur peccator a peccato preterito nondū per grās aut grē sacramentū remisso; aliquo tñ mō in suo effectū derelicto remanente ex parte puerfionis vel auersionis. Nec oportet q̄ si q̄s dicat actu peccator q̄ sit formalit̄ peccator p aliq̄s quod est actu presens; vt aliqui falso imaginant̄; quia non vniuoce dicitur quis peccator dū actu peccat et dū cessat ab actu peccati; quia dū actu peccat dicitur peccator a peccato pñti; dū autē cessat a peccato dicitur peccator ab eodem peccato preterito non dimisso, et ideo propter talem analogiā huius nōis peccator; et non vniuoce tñem pōt quis denominari peccator formalit̄; nō solum a peccato presente sed a peccato preterito dummodo aliquatit̄ maneat in suis effectibus. Hec est determinatio maḡi senten. in. ij. di. xliij. c. preterea queri solet. Non est inquit ignorandū peccatū duobus modis in aliquo dici esse et transire; scz actu et reatu. Actū est in aliquo dū ipsum q̄s peccatū est; aut actio vel voluntas in peccante est. Reatu vō cū p eo sine transierit siue assit mens hominis polluta est et corrupta; totusq̄ homo supplicij obligatus ppetuis. nec vnq̄s est in aliquo peccatū actu preter originale quin sit etiā reatu; sed est reatu interdū postq̄ transit actu. Ex quo patz fm maḡm q̄ transeūte actu peccati peccatū manet reatu; et per pñs a peccato sic manente in suo effectū denotatur quis peccator et non a reatu. Nec maḡ vt post videbit̄ appellat reatum peccatū; vt defensor predictē conclusiōis maḡi sen. falso imponit.

De pena debita peccato mortali fm doctrinam fidei et sanctorū doctorū.

Omplex pena in genere fm doctores debet peccato mortali actuali. Pena q̄dem damni que pñsit in carentia diuine visiōis; et hec corrūdet auersioni a bono incōmutabili et eterno. Altera vero est pena sensus que pñsit in exp̄ientia alicuius nocumēti a rebus sensibilibus accepti

et hec pena correspondet conversioni ad bonū creatū et cōmutabile. Cuius ratio est sūm Thomā: quia pena debet proportionaliter culpe rēdere, in culpa autem non solum auertitur mens ab ultimo fine: sed indebite conuertitur in alia tanq̃ in finem. Non solum ergo puniendus est qui sic peccat per hoc q̃ excluditur a fine pena damni: sed etiam per hoc q̃ pena sensus ex alijs rebus sentiat vel percipiat nocumētum. Et hinc est q̃ diuina scriptura peccatorib⁹ minatur non solū exclusionem a gloria quod est pena damni: sed etia afflictionem ex alijs rebus quod est pena sensus. Scribit enim Math. xxv. Discedite a me maledicti in ignem eternū: qui paratus est diabolo et angelis eius. et in ps. Pluet super peccatores laqueus ignis sulphur spūs procellarū pars calicis eorū. De quantitate vō pene mirantur quidā et murmurant cur de⁹ misericordissimus pro vnius transgressionē mandati per penitentiam non de leta perpetua puniat damnatione: cū tñ quedam peccata in via breui tempe perpetuentur. Hanc q̃onem mouet Aug⁹, xxi. de ciui. c. xi. Iniustū inquit putatur vt pro peccatis q̃ tūm libet magnis paruo scilicet tpe ppetratis: pena q̃q̃ damnetur eterna. Quomodo verū est inquit quod ait xps videlz. In qua mensura mensi fueritis in ea remetietur vobis: si temporale peccatum supplicio punitur eterno. Ad quā Aug⁹, recitat octo generibus penarū que Tullius in legibus scribit p hec verba rēdet. Ne quisq̃ extitit legislatorū qui censeret tam cito nocentiū finiēda esse tormenta: q̃ cito factum est vel homicidium vel adulteriū vel sacrilegiū vel quodlibet aliud scelus. Non enim temporis longitudine: sed iniquitatis et impietatis magnitudine peccatum est metiendum. Qui vō pro aliquo grandi crimine morte mulcatur: nūquid mora qua occiditur que perbreuis est eius supplicii leges existimant. et non q̃ eus in sempiternū auferunt de societate viuentiū: quod est autem de ista ciuitate mortali homines supplicio prime mortis: hoc est de illa ciuitate imortali homines supplicio secunde mortis auferre. Sicut enim non efficiunt leges hui⁹ ciuitatis vt in eam quisq̃ reuocetur occisus: sic nec illius leges ciuitatis admittunt vt ad eius quisq̃ ultra beatitudinem reuocetur eternam secunda morte damnatus. Ex quo patet sūm Aug⁹, q̃ ratio quare peccato mortali debeatur pena eterna sūm tempus est propria et intrinseca magnitudo impietatis et iniquitatis peccati: et non eius duratio longa vel breuis. Et q̃uis sancti doctorēs et scholastici plures inducant et assignent rationēs fundamentales ad probandū q̃ peccato mortali iuste debeat pena infinita sūm tempus: adducenda est tamen sententia beati Thomae: in qua defensor predictę conclusionis credit fundare suam intentionē: vt ostendatur q̃ mens beati Thomae est ad appositum predictę conclusionis. Unde in quarto sententiarum vbi querit Si peccato mortali sūm iusticiā debeat pena eterna: per hec verba ex propria intentione respondet. Cum pena duplicem habeat quantitatem: scilicet sūm intensionem acerbitatis: et sūm durationem temporis: quantitas pene correspondet quantitati culpe sēdm intensionem acerbitatis: vt sūm q̃ grāuius peccauit: sūm hoc grāuior ei pena infligatur. Non autem correspondet

duratio pene durationi culpe; ut dicit Aug⁹, xxi. de ciuitate: Non enim adul-
teriu qd in momento tps perpetiat; momentanea pena punit etiā fm leges
hūanas, h duratio pene respicit dispositōes peccātū, vñ pcludit fm Aug⁹, qd p
quodlibet peccatū mortale reddit peccator dignus a ciuitatis cōsortio bñdū
eternaliter priuari. Ad qd probandū inducit plures rōnes: quaz aliq̃e pro
cedūt a priori et per cām; aliq̃e vō a posteriori et per effectū. A priori quidē
est illa que sumit fm Aug⁹, ab obiecto qd qd peccat qd est bonū eternū, vnde
Aug⁹, xvi. de ciuit. dei: Factus est peccator dignus malo eterno: quia hoc in
se peremit bonū qd esse possit eternū. Secūda vō rō que est beati Greg⁹, iij.
Dialo, sumitur etiā a priori: quia homo in bono eterno peccauit. Tercia
rō: quia contra bonū infinitū quod est deus peccatū sumitur etiā a priori.
Quarta vō rō quā pro se inducit defensor predictę conclusionis est a poste-
riori: quia culpa inquit manet: cū culpa non possit remitti sine grā quam ho-
mo non pōt post mortem acquirere: nec debet pena cessare q̃d diu culpa ma-
net. Ex quibus patet qd dictū bñ Tho. non facit ad propositū conclusionis:
qa nō ex hoc solū peccatū mortale punit eternalit̃: qa reat⁹ et macula seu cul-
pa durāt eternalit̃ l3 de facto ita sit: cū talia sint inseparabilia. h rō quare p se
primo peccato mortali debet pena eterna est qa pmittit cōtra deū qd est bonū
eternū et finitū. Itē igit fm sacra scripturā et sc̃tōs doctores: qd peccato mor-
tali finiti temporis debetur pena eterna et infinita fm tempus.

Quod predicta conclusio in sensu quem de rigore ser-
monis et ex vi verborū facit est falsa et heretica.

Ex prehabitis est manifestum qd predicta conclusio de rigore sermo-
nis rōnabiliter est intelligenda de peccato mortali pprie dicto: quia
in significatiōibus vocabulorū sequi debemus vsum cōem; nec aliter
possumus probare significata noīm. Proprie autē peccatum mortale de quo
sancti doctores loquūt̃ et diffinitōes dantur est cōmissio vel omissio volū-
taria contra legem dei preceptiuā: quod pstat duratōe esse finitū: nam huma-
na voluntas q̃d diu est in via non pōt perpetuare actiōes suas, nec vt qbusdā
placet aliqua voluntas creata hoc potest: loquendo de actionibus ppria vir-
tute productis. Predicta igit cōclusio de rigore sermonis est intelligēda de
peccato mortali pro pmissiōe vel omissiōe voluntaria: et non pro reatu. Pre-
terea conclusio est intelligenda de rigore sermonis in sensu pro quo sancti do-
ctores et scholastici in pñti materia loquūt̃: qbus defensor p̃dicte p̃clusionis
contradicere intendit: vt in cōclusionē preambula conclusioni predictę dicit,
sed sancti doctores disputantes de pena debita peccato mortali loquūt̃ de
cōmissione vel omissione voluntaria et non de reatu peccati, ergo idē quod
prius. Preterea reatus noīe non intelligitur fm Tho. et magr̃m sen. pecca-
tum vt iste falso eis imponit. Nam magr̃ sen. di. xliij. sic dicit: Reatus autē in
scriptura multipliciter accipit̃: scilicet pro culpa pro pena pro obligatiōe pene
temporalis vel eterne: qd Tho. di. eadem articulo. ij. sic exponit: Reatus di-
citur sc̃m qd aliquis est reus pene, et ideo pprie reatus nihil aliud est q̃ ob-

ligatio ad penam. Et quia hec obligatio quodammodo est media inter culpam
et penam: ex eo quod propter culpam aliquis ad penam obligatur, ideo nomen me-
diæ transsumitur ad extrema ut interdum ipsa culpa vel etiam pena reatus dicat
et in questionibus de malo, q. ii. in ratione ad quartum argumentum hoc idem sen-
tire videtur. Reatus inquit: id est obligatio ad penam: est quidam effectus con-
sequens ad peccatum, unde cum dicitur quod peccatum transit actu et manet reatu
idem est ac si diceretur quod transit per suam essentiam et manet in suo effectui. Et sic
patet secundum Thomam et magistram: quod reatus non est peccatum sed effectus peccati.
bene tamen verum est quod in sacra scriptura peccatum quousque sumitur pro pena: quousque vero pro
culpa, ut in illa auctoritate: Peccata tua elemosinis redime, et in illa: Sancta et salu-
bris est ovis exorare pro defunctis: ut a peccatis soluantur, ubi peccatum sumitur pro pena.
Nam post peccatum dimissum restat aliqua pena satisfactoria soluenda. Possunt
etiam predictae auctoritates rationabiliter intelligi de peccato veniali quod inter peccata
proprie dicta computatur. Sic igitur predicta conclusio intellecta probatur quod sit falsa et
heretica: quia contra veritatem sacre scripture: que pro peccatis mortalibus finito
tempore perpetratis minatur peccatoribus eternam penam, unde ipse Hieronymus ad Galatas, xxv. c.
recitatis peccatis in via commissis dicendo: Esuriui et non dedistis mihi ad man-
ducandum: sitiui et non dedistis mihi potum: suam profert diffinitivam contra pecca-
tores ad eternam penam: pro iustis vero ad eternam gloriam. Constat autem quod talis sen-
tentia datur pro bonis et pro malis operibus in via factis: que non possunt esse nisi du-
ratione finita. Ergo predicta conclusio in sensu perplexato est veritati sacre scripture
contra et per consequens heretica. Si dicatur quod non est determinatum ab ecclesia
nec pronuntiat ex sacra scriptura: quod peccato mortali finiti temporis debeatur pena infi-
nita secundum tempus et non finita tamen. Respondetur quod ex sententia christi et ex articulo fidei: Qui
bona egerint ibunt in vitam eternam: qui vero mala in ignem eternum: efficaciter con-
vincitur et bona et necessaria sententia deducitur quod peccato mortali finiti temporis debetur
pena infinita secundum tempus et non finita tamen: cui repugnat predicta conclusio, et pro-
positum est heretica: ut patet ex his que in prima determinatione dicta sunt de asser-
tionibus catholicis et hereticis. Repugnat etiam predicta conclusio veritati sa-
cramenti penitentiae: virtute cuius eterna pena mortali peccato finiti temporis de-
bita commutatur in penam temporalem. Fautet preterea hec conclusio hereticis illis
qui eternas penas peccatis mortalibus finito tempore perpetratis deberi negabunt
ut patet ex auctoritate beati Augustini, precedenti capitulo inducta.

Quod predicta conclusio in sensu pro quo fit est de errore et heresi suspecta.
Supposito quod peccati nomine equivoce et improprie reatus intelligatur et si-
gnificetur: adhuc predicta conclusio est de errore et heresi suspecta: quia
certum est et manifestum quod tale peccatum mortale usque ad penam exclusivam
est duratione finitum, et propositum verum est dicere secundum defensorum predictae conclusionis quod
talis reatus est mortale peccatum finiti temporis. Querendum est igitur an tali peccato
mortali finiti temporis debeatur pena infinita secundum tempus aut finita tamen: dare non est me-
diū, si infinita predicat conclusio in sensu pro quo fit, si vero finita tamen: sequitur quod penam super
venientem non remittit tale peccatum mortale quod ad penam eternam cum nulla talis sibi debeat

nec virtute clauis; commutatur pena eterna in temporalem: quod non solum est de heresi suspectum sed hereticum. Preterea demonstrato tali reatu peccati mortalis arguitur sic. Tale peccatum mortale per penitentiam condignam finitum aut remanet idem numero peccatum mortale; aut non. Si remanet idem numero peccatum mortale; sequitur quod per penitentiam condignam non remittatur peccatum mortale, quod est hereticum; et per penitentiam sequitur quod peccator de eodem peccato numero tenetur iterum penitere et confiteri, quod est impium; quia deus non punit bis in idipsum. Si vero talis reatus idem numero non maneat peccatum mortale sequitur quod nihil est dictum: Peccato mortali finiti tempore non debetur pena infinita secundum tempus sed finita tantum, imo processa tali improprietate loquendi potest esse tam vehemens et intensus motus contritionis secundum doctores; quod tota pena peccato mortali debita eterna scilicet et temporalis condonabitur penitenti. Preterea quod peccato mortali per penitentiam finito non debeatur pena infinita secundum tempus; si finita tantum; nemo sane mentis dubitat; imo quicquid nulla ut dictum est, si conclusio permittat disputationem et additionem necesse est quod in preelucato sensu intelligatur; vel improprie loqui se fateatur. Si dicatur quod verbum deberi quicquid sumitur pro eo quod aliquis reddet; et sic peccato mortali non semper debetur eterna pena; quoniam scilicet per penitentiam remittitur et finitur, quicquid vero verbum deberi sumitur pro dignitate habendi eternam penam; et hoc modo peccato mortali debetur pena infinita secundum tempus si peccator impenitens in illo decessat. Hec inquit euasio magis est ad oppositum quam ad propositum; quia cum verbum deberi in predicta conclusio simpliciter negetur si uniuoce capiat pro quolibet suo significato; negatur secundum veram logicam, et per penitentiam sequitur quod peccato mortali nullo modo debeatur infinita pena; quod est hereticum; et contra secundum membrum assignate distinctionis. Si vero deberi sumatur analogice; aut simpliciter equiuoce accipiendus est terminus principaliori et magis visitato significato apud doctores; quod est esse dignum vel obligatum ad penam eternam; et sic idem quod prius. Preterea inter disputandum cauet ne conclusio multiplex et equiuoca proponatur propter sensus incertitudinem; que omnem arguendi et addicendi viam tollit. Preterea ridiculum est dicere quod si Berte debet Ticius, et ex obligatione civili; si non soluat; quod non debeat, ergo cum peccato mortali secundum legem diuinam debeatur pena eterna; si non persoluat peccator talem penam non sequitur quod tali peccato non debeatur eterna pena, sed est fallacia sequentis; a negatione unius cause veritatis ad negationem propositionis habentis plures causas veritatis. Preterea peccatum mortale finiti temporis non est dignum pena infinita secundum tempus ut conclusio dicit, ergo distinctio de verbo deberi non facit ad propositum conclusionis. Si dicatur quod aliqui doctores dicunt; quod prescito pro actu meritorio quem elicit a gratia non debetur vita eterna; quia non sibi reddetur. Respondetur quod si prescito non reddatur vita eterna non sequitur quod sibi non fuerit debita ut dictum est; sed bene verum est quod prescito existenti in gratia non debetur eterna gloria secundum eternam dei predestinationem, et per consequens non reddetur sed quoniam sibi debeatur secundum penitentiam iusticiam et secundum dispositionem quam actu habet dum

meretur; nemo doctorum quos ego legerim in hac materia negat; imo magis
finae theologorum princeps hoc asserit. Unde dicit Scotus in. iiii. q. prescitus
qui aliquando gratiam habuit in via et meruit habet ius in vitam eternam; sed
non actum petendi propter impedimentum peccati. per quod: etsi non amittat
ius et debitum habendi vitam eternam; perditur tamen actio petendi; et ob hoc pre-
scito nunquam reddetur vita eterna. Decipit preterea defensor predictae conclu-
sionis in hoc quod credit: quod peccatum mortale tantum est dignum pena eterna in
quantum durat inclusive usque ad mortem; post quam non est tempus penitendi
nec reuertendi ad deum; et tale peccatum sic prescitus deus ordinat absolute
ad penam eternam. peccatum vero mortale quod prescitus deus per penitentiam re-
mittendi et delendum non ordinat deus absolute ad penam eternam sed temporalem.
Hic autem error puerit totam sacram scripturam et veritatem sacramenti pnie. quod sic
probat: nam quod accidit peccato mortali non est ratio nec causa eius quod de per
se puenit sibi. sed continuatio et perseverantia in peccato usque ad terminum vite in-
clusive; impenitentia quoque et prescisio divina accidunt peccato mortali ut de
se patet: esse vero dignum pena eterna convenit sibi in secundo modo dicendi per se in
quacunque mensura producat ex hoc quod est offensa vel impietas seu iniqui-
tas contra bonum eternum et legem dei eternam commissa: ut patet per beatum Augustinum.
ergo duratio longa vel brevis impenitentia quoque vel perseverantia nihil faciunt
ad hoc quod peccato mortali debeatur eterna pena: et maxime impenitentia cum sit
novum peccatum: peccato ergo mortali qualitercumque accepto debetur pena eter-
na et infinita secundum tempus et non finita tantum. Quod si talis pena aliquando non persolvatur:
procedit ex pietissima misericordia dei: qui peccatori dedit tempus pe-
nitendi et reuertendi ad ipsum quantum diu est in via. Est preterea ex misericordia dei
pietissima: quod decedens in peccato mortali puniat infinita pena secundum duratorem
cum mereatur acerbitate infinite pene intensum et omnimodam anihilationem secundum strictum
rigorem iusticie: ut theologi probatissimi tenent. In punitione igitur malorum utitur
pietissimus deus misericordia simul cum iusticia: si conservando naturam puniat
peccatorem pena finita intensum; infinita vero durativum. Et hoc est quod in regu-
lis theologie scribitur: quod deus premiat iustos ultra ad dignum: punit vero peccato-
res citra condignum.

Tercia Conclusio Apologetica Joannis

Pici Birandulani Concordie Comitis.

Nec crux christi nec ulla imago adoranda est ado-
ratione latrice: etiam eo modo quo ponit Thomas.

Determinatio magistralis.

Hec conclusio videtur mihi salvo semper meliori iudicio scandalosa et pia-
rurum offensiva contra consuetudinem vultus ecclesie. Ad quod ostendendum
declaramus primum quid sit adoratio in genere: et quot sint eius species et dif-
ferentie. Secundo ostenditur quid ecclesia pie tenet et sentit de adoratione crucis

et imaginis xpi et de reliquis et imaginibus sanctorum. Probabitur terciò qd prefata conclusio in sensu quem de rigore facit sermòis est piaz auris offensa et scandalosa.

De adoratione quid sit et de speciebus eius.

Adoratio fm cõmuniter loquentes: siue capiat pro actu interiori siue exteriori est cultus alicui exhibitus propter excellentiã in eo formaliter repertam vel aliquo modo sibi attributã. Dicitur notanter propter excellentiam formaliter repertam: propter adorationem de per se, dicitur cõsequenter; vel aliquo modo sibi attributam propter adorationem de per accidens. Adoratio nanq; eo modo debetur alicui quo modo sibi conuenit excellentia vt post dicitur. Talis autem cultus aut debetur alicui ratione excellẽtie increate et infinite; et talis cultus dicitur adoratio latræ, aut ratione excellẽtie create vel finite; et dicitur adoratio dulie cõiter sumpte; que fm Durandũ diuiditur in simplicem duliã et hyperduliã; idest excellentem duliam. Excellentia nanq; creature rationalis; aut est eminens et singularis; et tali excellẽtie debetur hyperdulia; qualis est excellentia humanitatis xpi et beate virginis, aut talis excellentia creature rationalis est cõis et imperfecta; et tali debetur simplex et cõmunis dulia; que tot habet gradus fm Durandũ et species distinctas; quot sunt gradus excellẽtie specificẽ distincti. Scdm enĩz aliam rõnem excellẽtie preest pater filio; magister discipulo; dur militi et prelatus subdito, ideo adoratio dulie que talibus exhibetur non est vnius rõis sed pluriũ. Adoratio tñ dulie que debet prelato vel rectori q̃uis malo est excellentior q̃ adoratio que debet priuate persone q̃uis bone propter tria. Primo; quia rector vel prelatus gerit vicem dei; fm illud ad Ro. xij. Qui potestati resistit dei ordinatiõis resistit. Scdo; quia princeps vel prelatus est persona publica; ideo in ipso honorat bonitas ecclesie vel reip. que est maior q̃ bonitas singularis persone. Tercio; quia regimẽ vel prelatus ordinatur ad virtutem sicut causa effectiua ad conseruatiã virtutis. Dignius est autem causam virtutis alijs existere q̃ virtuosum esse; vt dicitur. ix. ethi. Priuata enim persona si non sit actu virtuosa non est proprie honoranda; si autem non sit virtuosa nec actu nec aptitudine; vt damnati tam homines q̃ demones; nullo modo debetur eis honor. Et sicut dulia vt distinguit contra hyperduliã habet grad⁹ specificẽ distinctos sub se vt dictũ est; sic hyperdulia cuius fm Petrũ de palude tres sunt species. Vna est qua humanitas xpi in se et per se adoratur et propter eam quicquid habet habitudinem ad ipsam inq̃tum hmõis; vt mater xpi; crux xpi; et imago xpi. In his enim est vna ratio principalis venerandi; scilicet vnio ad verbum; ex qua dedit ei verbum nomen quod est super omne nomẽ ut in nomine iesu omne genu flectatur celestium terrestrium et infernoy. Si autẽ dicat qd humanitati xpi debetur vna hyperdulia ratione qua est vnita; etia; si non hẽret in se gloriam anime et corporis quam habet; debetur etiam sibi secunda ratione qua nos redemit et est dñs

noster et nos serui eius. Tercia rōne sanctitatis incomparabilis potest dici q̄
 quia ad grām vniōis sequunt̄ oīa illa: ideo est vna hyperdulia propter vnā
 principalem honoris rōnem, vel si respectu hoīum sit aliqua ratio honorādī;
 que non est respectu angelorū sicut est redemptio: tñ rōne dñi angeli debent
 eum honorare; cum sit dñs vnīuersorū etiā fm̄ humanitatez. Secūda species
 hyperdulie est: fm̄ q̄ attribuit̄ honor debitus matri xpī propter singulārē san-
 ctitatem in se. Et quia etiā sup̄ oēs choros exaltata in aīa et corpore: nulli
 equalis nulli inferior est nisi deo. Tercia spēs hyperdulie videtur esse honor
 debitus sanctis qui sunt in patria. Constat enī q̄ aliter honorat̄ sanctus in
 patria et aliter in via: et cū in ecclesia prohibeat aliquem coli nisi canonizatus
 eiusdem rōnis videtur esse honor in oībus beatis aīabus et angelis lz maior
 et minor, nisi quis dicat q̄ non exhibetur specialis honor paruulis baptizatis
 q̄uis beati credantur: sed solū martyribus et ceteris qui vltra xpī meritū per
 propria merita sunt eternā gloriā adepti. Cultus ergo quem sc̄tis ecclia ex-
 hibet est vna hyperdulia: quia qui minor est in regno celorū maior est Joāne
 baptista viatore et ascendendo post illā btē virgini: postea hūanitati xpī. quas
 solam ponunt doctores: nō aut̄ alias duas propter xpī reuerentiam, sed quin
 alie due differant a dulia debita puro viatori: et quin excellāt nemo negat in
 re: licet nō concordet in voce hyperdulie. Et si queratur quid est ista excellen-
 tia? Dico q̄ est perfectio intellectualis nature fm̄ quā efficit̄ honore et ado-
 ratione digna: vt est excellētia p̄tatis dñi virtutis et status ad virtutē p̄tētis
 Ex quibus patet primo q̄ adorationis in genere sunt tres species: scilz ado-
 ratio latrice hyperdulie et simplicis dulie. Patet secundo q̄ obiectū p se ado-
 rationis est sola natura intellectualis. Cuius rō est: quia excellētia que est ob-
 iectū formale adorationis proprie et per se conuenit nature intellectuali, q̄ si
 alicui alteri conueniat: hoc est de per accidens et attributiue vt post patebit.
 Notandū tñ fm̄ Petri de palude in. iij. di. ix. q̄ reuereri honorare laudare
 glorificare et adorare inter se differunt. Reuereri aut̄ nihil aliud est q̄ habere
 in animo habitū inclinātem ad aliū: sic vt bona que in ipso sunt reputet ma-
 gna: et bona sua per comparatiōem ad bona illius paruipendat: vel parua re-
 putet. Honorare aut̄ addit aliquid supra ipm̄ reuereri: tunc enim aliquis di-
 citur aliū honorare: q̄ quod interius mente cōcipit exterius aliquo iudicio
 seu signo corporali exprimit. Honor enim est exhibitio reuerentie in testimo-
 niū virtutis: vt in libris ethicorū scribit̄ et primo rhetorice: Honor est benefa-
 ctine operatiōis signū. Partes aut̄ honoris fm̄ p̄m̄ ibidē sunt sacrificia: re-
 cordationes in metris et sine metris: templū: antiqua p̄morditas sedis: monu-
 menta: imagines et multa talia. Laudare aut̄ super honorare addit cōmenda-
 tionem cum alio vel ad alium. Non enim tunc quis laudat aliquem q̄ solus
 mente concipit et exterius signū reuerentie exprimit sine ostendit: s̄ quando
 ipsum cum alio cōmendat: vt laudare sit honoratum aliquem cōmendare. fm̄
 p̄m̄ tamen honor et laus in duobus differunt. Primo quidez ex parte eorū
 in quibus consistunt. Nam honor vt patet ex eius partibus p̄numeratis con-

habet tam in dictis q̄ in factis; et vniuersaliter fieri potest per quecumq; signa exteriora non solum vocalia sed etiam realia, propter quod dictum est q̄ partes eius sunt recordatiōes tam in metris et sic in dictis et vocibus; q̄ sine metris et sic in factis seu operibus. Laus autem solum in verbis et sermonibus attenditur. Est enim laus sermo elucidans magnitudinem virtutis, et sic honor est vniuersalior laude: et per consequens fama et gloria, gloria vō addit super laudem vniuersalitatem loci et temporis: vt tūc aliquis glorificare deū dicatur vel hominem; quando ipsum semper et vbicq; cōmendat, vnde dicitur gloria; frequens de aliquo fama cum laude: fm Ambrosium de officiis, vel potius vt credo gloria addit super laudem diffusionem cōmendationis; quia non est quecumq; laus sed longe lateq; diffusa. Est enim gloria fm Tullium in questionibus Tusculanā, solida quedam res et expressa non obumbrata cōsentiens laus bonorū et incorrupta vox iudicantiū de excellenti virtute: que quia rectefactorū plerūq; comes est bonis viris repudianda non est. Honor autem et laus distinguuntur secundo ex parte illorum quibus debentur. Nam licet alicui excellenti bono debeatur honor et benificatio non autem laus: vt patet primo ethicorū, c. penulti. Laus vō debet alicui bono excellenti in ordine tñ ad excellentius; debetur enim virtuti in ordine ad operationem optimam ad quam ordinatur virtus sicut ad finē: dicente pho vbi prius in si. i. ethi. Iustum et vtile et vniuersaliter bonum et virtutem laudamus propter opera et actus, propter quod ibidem concluditur q̄ optimorū non est laus sed aliquid laude melius: sicut honor. Adorare autem est se totum illi subicere propter eminentiam virtutis et sanctitatis. Nihil enim aliud est adorare q̄ totam suam fiduciam in eum qui adoratur ponere, et inde dicitur cultus et seruitus. Cū enim colitur aliquis fiducia in eo tota intentione ponitur; et per seruitutem seipsum subijcit et submittit ei cui adoratores ipendit; q̄s marie puenit adorato latræ,

De obiecto adorationis in se; et q̄tum ad eius partes et species.

Obiectum adorationis triplex fm doctores assignatur: quoddā formale: quoddam materiale: quoddam vō de per accidens. Obiectum formale adorationis est excellentia nature intellectualis, materiale vō est suppositum subsistens in tali natura. Illud enī proprie et de per se adoratur q̄s subsistit. Obiectū autē de per accidens est illud in quo non est causa adorationis sed habet habitudinem et ordinem de per accidens ad id q̄s est adorandū de per se. Q̄s quinq; modis fm Petri de palude ptingit, significatione, imitatione, p̄tinentia, p̄rectatōe, et descensioe siue diriuatiōe. Significatione quidem adorant elementa sensibilia in sacris: q̄a significāt et sunt signa gratie, et etiam verba sacre scripture; quia sunt signa eorum que circa xpm et deū sunt per se adoranda. Imitatione vō adorantur imagines nō inq̄stus sunt res nature; s̄ inq̄stus imagines vel effigies; et hoc dulia vel hypodulia vel latræ

sicut sunt illa quorum sunt imagines vel effigies, continentia vero adorantur illa
 que continent adoranda per se; et sic coluba in qua spiritus sanctus apparuit et spes
 sacri eucharistie que continent verum corpus christi debent per accidens adorari.
 Contractatio adorant sanctorum vestes et cetera huiusmodi que non resurgent in re
 resurrectione, crucem etiam vera christi et sepulchrum et quaecumque alia ab ipso contractata
 adorant de per accidens propter christum. Descensione vel derivatio adorant de
 per accidens quaecumque descendunt ab illo quod est adorandum per se per quandam
 resolutionem quod non habet locum in christo cuius corpus resolutum non fuit, quia secundum
 philosophum: Non dabis sanctum tuum videre corruptores, sed hoc modo reliquie sanctorum sunt
 adorande quia descendunt ab his que sunt per se adoranda quibus sunt in cines
 resolute et hoc propter ordinem quem habuerunt ad animam; qui aliquantulum
 manet quod dicitur est ibi descensio secundum ordinem naturalis resolutionis; quia non fit quod
 libet ex quolibet; sed determinatum ex determinato primo physico, corpus autem
 hominis sic continue natum est resolutum donec veniat ad elementa, unde quod ex humano cor
 pore generatur aliquid vivum; puta vermis vel aliquid huiusmodi; tale genitum erigitur ab or
 dine descensionis et intrat alium ordinem, unde non est amplius adorandum nisi forte
 per intellectum referendo ad animam rationalem cui in resurrectione eadem materia vivet
 et hoc si posset tale quod generatum est de materia que descendit de corpore sancti; aliter
 nullo modo esset adorandum, unde quia in forma cines non potest esse tale dubium ideo illi ci
 neres firmi sunt adorandi. Et hinc est quod aliqui doctores probabiliter addunt
 sanctum modum de per accidens quo scilicet aliquid adoratur per naturalitatem; et hoc modo potest
 adorari et adorant membra corporis alicuius sancti; puta brachia vel manus vel
 materia prima que fuit pars illius corporis naturalis, unde procedit quod materia corporis
 alicuius sancti ex his sub forma vermis potest dupliciter considerari. Uno modo in quantum est de
 terminata determinatio actuali; et sic non debet adorari aliquo modo. Alio modo potest
 considerari per relationem ad ipsum sanctum sub cuius forma fuit, et tunc distinguitur; quia
 aut queritur de adoratione tam exteriori quam interiori; aut de interiori solum. Si pri
 mo modo sic dicitur quod non debet adorari; ne videatur a circumstantibus quod adoret vermis
 vel aliquid aliud animalem in quo est talis materia. Si secundo modo scilicet adoratione inte
 riori solum; sic dicitur quod potest adorari talis materia ex his in verme non tamen in quantum
 est informata et terminata actualiter sed per relationem ad sanctum cuius talis ma
 teria pars fuit et erit in resurrectione. Si autem stet sub forma descensionis sic po
 test adorari adoratione exteriori et interiori; et hoc modo caro christi siue sit vi
 va siue mortua semper debet adorari; quia semper fuit unita deitati et nunquam separata.
 Notandum tamen quod sicut anima uno et eodem motu cognitivum vel appetitivum fertur
 in obiectum formale et materiale; in obiectum per se et de per accis et non diversis mo
 tibus ut ad experientiam patet; quia ubi unum propter alterum utrobique tamen unum secundum
 regulam topicam; ita una et eadem adoratione numero omnino indistincta adoratur
 subiectum formale et materiale; obiectum de per accis et de per se; cum adoratio sit
 actus elicitus vel imperatus a libero arbitrio, unde per regulam generali tenendum
 est quod illud quod adoratur de per accis semper adoratur eadem adoratione qua et illud
 ad quod reducitur. Hinc autem videndum est in speciali de obiecto adorationis quantum
 c. ij.

ad suas partes et species. Et quibus ex prehabitis sit perspicuum et manifestum quid sit obiectum proprium et de per se adorationis dulcie hyperdulcie et latricie: per verba tamen conclusio dicendum est de obiecto latricie: ut ostendatur quod cruci christi et eius imaginum non repugnat adoratio latricie saltem de per accidens. unde dicimus quod obiectum formale adorationis latricie est excellentia et bonitas diuina in se ut quibusdam placet. vel ut alijs probabilius videtur est bonitas diuina in se et ut res lucet in operibus creationis conservationis iustificationis et redemptionis: ratione cuius quilibet creatura specialiter angelica et singulariter humana tanquam seruatur obligatur et debet deo tanquam summo bono honorem et adorationem latricie in recognitionem vultus dei: ut Augustinus. iiii. de ciuitate dei. differit. Obiectum vero materiale et per se est diuinum suppositum in quo talis excellentia infinita et bonitas imensa: vel ut causa et ratio talis adorationis formalis et de per se includitur. obiectum vero cause et de per accidens adorationis latricie est omne illud quod habet ordinem et habitudinem de per accidens ad id quod est de per se adorandum adoratione latricie. Ordinem dico altero illorum. v. modorum qui dicti sunt. Unde Durandus quem defensor predicte conclusionis pro defensione sui erroris inducit in. iij. sen. di. ix. hoc idem sentire videtur. Honor inquit latricie vel cuiuscunque alterius reuerentie potest alicui exhiberi dupliciter: scilicet per se et per accidens. Per se exhibetur ei in quo est causa talis honoris. Per accensum autem exhibetur illi in quo non est causa talis honoris sed habet aliquam habitudinem ad id in quo est causa. Sed aduertendum est inquit Durandus quod aliquis potest habere habitudinem ad deum cui per se debetur honor latricie dupliciter. Uno quidem modo quia cedit in idem secundum suppositum: sicut humanitas christi. Alio modo quia non cedit in idem secundum suppositum: sed habet solam habitudinem extrinsecam ad ipsum: ut mater crucis et imago christi. Ex quo patet secundum Durandum quod aliquid adoratur de per se adoratione latricie ut deus. aliquid vero de per accensum: ut ea que habent habitudinem ad deum intrinsecam ut humanitas christi: vel extrinsecam ut crucis et imago.

Quid ecclesia pie sentit et tenet de adoratione crucis et imaginis christi: et de reliquijs et imaginibus sanctorum.

Quamuis cultus imaginum in veteri lege fuerit prohibitus Exo. xxxv. tum propter gentes qui accipientes res demonum credebant in eis aliquid diuini in imaginibus esse. tum propter pronitatem iudaici populi ad idolatriam tunc inter idolatras commorantis. tum etiam quia deus nondum homo factus effigiari non debuit. In nouo tamen testamento verbo incarnato introductus est imaginum cultus et ritus secundum Theophrastum. triplici de causa. Prima ex parte memorie ad frequentem recordationem nostre salutis. Secunda ex parte intellectus ad informationem rudium: qui litteras ignorantes docentur in imaginibus loco scripturarum. Tercia ex parte voluntatis ad maiorem excitationem deuotionis. plus enim mouent visa quam audita. Hic autem ritus et cultus pie creditur a christo primo introductus qui suam imaginem Abagaro regi panno impressam misit: ut Eusebius Cæsariensis in ecclesiastica refert historia: et Damascenus libro sententiarum suarum

Secundo ab apostolis familiari instinctu spiritus sancti, unde et beatus Lucas dicitur depinxisse Christi imaginem que Rome habetur: et apostolorum tempore sanctus Servatius imaginem Christi crucifixi secum detulisse in sua historia scribit. Tercio ex continuato ritu ecclesie que adorationem imaginis in concilio Romano approbavit et diffinivit, unde Sigibertus in sua historia scribit quod anno .xvi. Leonis imperatoris tertijs Gregorius papa, .iij. synodo octingentorum trium episcoporum Rome congregata et venerandam sanctam imaginem confirmat: earumque violatores generali sententia anathematizat. Quod confirmat per id quod scribit de pse. di. .iij. c. perlatum, .r. c. venerabiles, ubi sic dicit: Venerabiles imagines Christiani non deos appellat neque serviunt eis ut deus neque spem salutis ponunt in eis neque ab eis expectant futurum iudicium: sed ad memoriam et recordationem primitivorum venerant et adorant eas: sed non serviunt eis cultu divino nec alicui creature. Ex quibus omnibus patet tanquam certum et manifestum quod ecclesia pie tenet et observat quod reliquie et sanctorum imagines sunt aliquo modo venerande et adorande, et per argumentum a minori ad maius: crux et imago Christi qui est sanctus sanctorum est veneranda et adoranda.

Quod predicta conclusio in sensu quem facit de rigore sermonis sit scandalosa.

Et predictis est manifestum: quod negare a cruce et imagine Christi adorationem latrice ut prefata conclusio negat est impium et scandalosum, propositio namque scandalosa ut in prima determinatione habetur est propositio auditoribus prebens occasionem ruine: ut sunt omnes propositiones que licet cum modificatione adiuncta sint vere: per se tamen et absolute sine modificatione plate videntur favere propositionibus hereticis vel heresim sapientibus. Et manifestum est quod predicta conclusio in sensu quem de rigore sermonis facit negat a cruce in qua Christus pepedit et a sanctissimis et beatissimis imaginibus eius omnem modum adorationis latrice tam per se quam per accidens: quod occasione errandi et inducendi prebet Christianis fidelibus. Predicta insuper conclusio cum absolute neget adorationem latrice a cruce Christi et imaginibus eius fauet errori iudeorum et Algarenorum quod ritum Christianorum de adoratione crucis et imaginis damnantes asserunt Christianos esse idolatras. Faut etiam predicta conclusio errori et insanie Leonis tertij imperatoris: qui sarracenorum errore ductus ritum ecclesie de adoratione imaginis quasi idolatrie cultum auferre precipiens a Gregorio, .iij. c. .iij. excoicavit et anathematizavit ut predictum est, et prefata conclusio in sensu quem de rigore sermonis facit est pia et auribus offensiva et scandalosa. Preterea secundum predictam conclusionem non solum negat adoratio latrice absolute a cruce et imaginibus Christi: sed negatur etiam modus quem ponit Thomas. Modus autem quem ponit Thomas, est modus quem tenet et observat ecclesia de conse. di. .iij. c. perlatum, .r. c. venerabiles imagines. Nam Thomas, .iij. parte, q. .xxvi. ar. .iij. ubi querit an imago Christi sit adoranda adoratione latrice: respondet quod duplex est motus anime in imagine: ut philosophus dicit in libro de memo. et reminiscen. Unus quidem in ipsam imaginem secundum quod res quedam est. Alio modo in imaginem in quantum est imago alterius.

c. .iij

Et inter hos duos motus est hec differentia: quia primus motus quo quis
mouetur in imaginem ut est res quedam: est alius a motu qui est in rem, secun-
dus autem motus qui est in imaginem finis quod est imago est unus et idem cum illo
qui est in rem. Sic ergo imagini christi in quantum imago est res quedam: puta lignum
sculptum vel pictum: nulla reuerentia exhibetur: quia reuerentia non nisi ra-
tionali nature debetur. Relinquitur ergo quod exhibetur ei reuerentia solum
in quantum est imago: et sic sequitur quod eadem reuerentia exhibeatur imagini christi
et ipsi christo. Cum igitur christus adoratur adoratione latrice consequens est quod eius
imago sit adoratione latrice adoranda. Et in solutione ad primum sic dicit: Ipse
autem deo vero cum sit incorporeus nulla imago corporalis potest poni: ut
enim Damascenus dicit: Insipientie est et impietatis figurare quod est diui-
num: sed quia in nouo testamento deus factus est homo: potest in sui imagine
corporali adorari. Ex quibus patet quod modus adorationis que ponit. c. ve-
nerabiles imagines. est omnino consimilis modo quem ponit beatus Thomas.
de adoratione vero crucis articuli. iiii. eiusdem. q. sic dicit: Cum creature insensibilis
non debeat honor vel reuerentia nisi ratione rationalis nature: hoc contingit du-
pliciter. Uno modo in quantum representat rationalem naturam. Alio modo in quantum
ei quocumque modo coniungitur. Primo modo consueverunt homines vene-
rari regis imaginem: secundo modo eius vestimentum. utrunque autem venera-
tur homines eadem veneratione qua veneratur et regem. Si ergo loquamur
de ipsa cruce in qua christus crucifixus est: utroque modo est a nobis veneranda.
Uno quidem modo in quantum representat nobis figuram christi extensam in ea.
Alio modo ex contactu ad membra christi: et ex hoc quod eius sanguine est perfusa
unde quolibet modo adoratur eadem adoratione cum christo: scilicet adoratione
latrice: et per hoc crucem alloquimur et deprecamur quasi ipsum crucifixum. unde
cantat ecclesia: O crux aue spes unica hoc passionis tempore: ange pueri iusti-
ciam: reusque dona veniam. Si vero loquamur de effigie crucis christi in quacumque
alia materia puta lapidis vel ligni auri vel argenti: sic veneramur crucem tantum
ut imaginem christi: quam veneramur adoratione latrice. Et infra in solutione ad
tercium dicit quod quantum ad rationem contactus membrorum adoramus non solum crucem
sed etiam omnia que sunt christi. unde Damascenus dicit. iiii. li. sen. Preciosum
lignum ut sanctificatum tactu sancti corporis et sanguinis decenter adoramus
clauos indumenta lanceam et sacra eius: tabernacula que sunt presepe spelun-
ca et huiusmodi. vix quia ista non representant imaginem christi sicut crux que dicitur
signum filii hominis quod apparebit in celo ut dicitur Matthei. xxiii. Unde est
quod crucem christi veneramur in quacumque materia: non autem imaginem clauorum
vel quoruncumque huiusmodi. Hec Thomas. qui luce clarius concordat cum ritu quem
tenet et obseruat ecclesia de adoratione imaginum et reliquiarum sanctorum
Si dicatur quod non est ab ecclesia determinatum nec ex ritu ecclesie convincitur quod
crux christi et sanctorum imagines adorentur adoratione latrice tanquam terminus adora-
tionis: ut Thomas. videtur sentire in locis preallegatis: imo ex. c. per latius. et. c. vene-
rabiles imagines pcludit oppositum: nam in fine. c. venerabiles imagines di-

citur q̄ xp̄iani non seruiunt imaginibus cultu diuino nec alicui creature. vbi
glosator inducens argumentum ex. c. perlatu. dicit: q̄ aliud est adorare latría
quod in. c. perlatu. prohibetur: aliud dulia quod in. c. venerabiles imagines
permittitur. vnde patet q̄ adoratio latríe nullo modo debetur cruci termina-
tiue nec xp̄i imaginí. Rñdetur q̄ ex. c. venerabiles imagines: expresse habet
q̄ imagines sc̄toꝝ sunt venerande et adorande et a fortiori imago xp̄i et crux
precioso xp̄i sanguine perfusa. modo constat q̄ talia non sunt adoranda p̄ se
et fm̄ se: vt predicta capitula intelliguntur cum sint inanímata. relinquit ergo
q̄ sint adoranda p̄ aliud: id est in memoriá et recordatíem primitiuoꝝ: vt ca-
non et Thomas in locis preallegatis dicunt. ergo ex determinatione et ritu
ecclesie conuincitur q̄ crux xp̄i et sanctoru imaginés sunt veneráde et adoran-
de vt terminus adoratióis aliquo modo saltem de per accidens et per aliud
Preterea xp̄iani venerantur et adorant imagines ad memoriám et recorda-
tionem primitiuoꝝ: vt dicit. c. venerabiles imagines. sed contradíctioes im-
plicat adorare imaginem ad memoriám et recordationem rei imáinate quám
imago aliquo mó terminatiue adoret: cū res memorata et recordata in se nō
sit presens sed in sua imáine. ergo idem quod prius. Preterea implicat con-
tradíctionem adorare xp̄m crucifixum et non adorare crucem aliquo modo
terminatiue: cum in conceptu crucifixi includatur vel per se vel per accidens
conceptus crucis. sed adorare crucem nihil aliud est fm̄ Tho. et veritatez q̄
adorare crucifixum. ergo crux et imago xp̄i aliquo modo adorantur termina-
tiue. Preterea adorans imaginem xp̄i et crucem non obligatur habere pro-
prium conceptum et explicitum xp̄i alium a p̄ceptu crucis et imaginis vt ima-
go est: sed sufficit habere in habitu et implicite: alí simplices qui nesciūt resol-
uere conceptus compositos in conceptus simplices et explicitos non adora-
rent xp̄m: sed essent idolatre adorantes imagines in se et per se: quod est im-
pium. nec est probabile in adoratione crucis vel imaginis xp̄i vel cuiuscunq̄
sancti ponere talem et tam longum discursum rōis qualis ponit a defensore
predicte conclusionis: sed sufficit q̄ in adoratione rei absentis et in se nō pre-
sentis adoretur id q̄ supplet vices eius: siue sit imago siue quodcunq̄ aliud
quod rem per se adorandaz representat: dū intentio adorantis feratur in rem
primo et principaliter vt Damascenus dicit. et p̄ his imago xp̄i et cuiuscunq̄
alterius sancti est adoranda vt terminus de per accidens adoratióis. Si di-
catur q̄ licz xp̄s sit adorandus adoratione latríe in imáine et in cruce vt ra-
tiones efficaciter probant: ex hoc tamen nō cōuincitur q̄ imago xp̄i vel crux
aliquo modo sit in se adoráda per se vel per accidens terminatiue adoratióis
latríe. Et in hoc sensu prefata conclusio cum Durando et Holchot et plurib⁹
alijs doctoribus solénibus negat ab imáine et cruce xp̄i adorationem latríe
hec euasio non saluat conclusionem: quia sicut nō est intelligibile q̄ aliquid
cognoscatur in alio obiectiue et vtrunq̄ non cognoscat eadem cognitióis: ita
non est intelligibile q̄ aliquid quod non est in se presens adoretur in aliquo
et q̄ vtrunq̄ non adoretur vna et eadem adoratione terminatiue. Preterea

adorare aliquid in imagine vel ad presentiam imaginis: ut prenotati doctores dicunt non sufficit ad adorandem imaginis xpi et crucis quam tenet ecclesia nisi imago aliquo modo terminatiue in se adoretur: quia cum flectimus genua ante imaginem vel ante crucem: non potest dici quod adoremus crucifixum et despicimus crucez sicut idolum: nec potest dici quod adoramus crucifixum in cruce vel ad presentiam crucis: ipsam autem crucem nullo modo adoremus vel honoremus quia ipsam crucem in se osculamur venerando: et auro et argento ac lapidibus preciosis ornantes eam honoramus: sed propter crucifixum: et eodem honore numero quo crucifixum. Et quis imago ut imago differat ab exemplari: et per hoc non sit adoranda pro se sicut exemplar: eodem tamen actu intelligitur et eadem adoratione numero adoratur. deus quidem propter se: et imago dei propter deum: sicut eadem charitate deus propter se diligitur: et proximus propter deum. Preterea cum deus sit in omni re per essentiam presentiam et potentiam: in omni re de mundo potest adorari et venerari secundum predictam opinionem: si ergo imago dei vel crux non adoratur sed tamen deus in ea vel ad presentiam eius: ergo non plus adoratur imago vel crux xpi quam lapis vel vermis: cum tamen reputaretur idolatra qui lapides vel lignum non habentia xpi imaginem ita honoraret: sicut imaginem crucifixi lapideam vel ligneam: vel qui sic adoraret aurum vel argentum sicut crucem auream vel argenteam. Item creatura rationalis est imago dei in qua modo reali est deus: sicut in sancto per gratiam amplius quam sit in imagine ubi non est nisi sicut in signo. si ergo non adoratur imago xpi sed deus in ea existens sicut in signo: ergo omnis homo sanctus et singulariter mater xpi est magis adorandus ubi est magis deus quam sicut in signo: quod tamen non facit ecclesia. videtur ergo secundum communem ritum et consuetudinem ecclesie quod imaginibus adoratio latrice exhibeat in se terminatiue licet non propter se: sed propter deum: et per consequens prefata conclusio que simpliciter negat a cruce et xpi imagine adorandem latrice est scandalosa et pia aurius offensiva contra ritum ecclesie.

Quarta Conclusio Apologetica Joannis

Pici Adirandulani Concordie Comitibus

Non assentior communi sententie theologorum dicentium posse deum quamlibet naturam suppositare sed de rationali tantum hoc concedo.

Determinatio magistralis.

Et conclusio ex vi sermonis videtur derogare divine omnipotentie et per hoc heresim sapere. Et quis defensor predictae conclusionis in sua declaratione multa subtiliter dicat super verbo assentiri: distinguendo assensum in particularem et explicitum: uniuersalem et implicitum. Dicimus tamen quod predicta distinctio nullo modo facit ad propositum conclusionis: quia certum et manifestum est quod apud doctores non vertitur in dubium an quis teneat habere assensum

in particulari et explicitè huius oppositiōis: deus pōt assumere quālibz naturā sed si opinio quā defensor predictæ conclusiōis tenet sapiat errorez vel heresim et p̄ria opinio cui nō assensit sit vera et catholica vel ecōuerso. Et cū fateatur p̄ conclusiōem q̄ ipse nō teneat primā opiniōē que est cōiter oīum theologoz teneat autē secundā que reputat derogare oīpotentie dei: rōnabiliter videtur mihi et pluribus alijs doctissimis viris prefatā conclusiōem de virtute sermōis derogare oīpotentie dei et per hoc sapere heresim: Ad quod magis declarā dum et confirmandum premittendū est primū quid doctores theologi cōiter tenent de suppositiōe irrationalis nature quo ad dei potētiā. Deinde quid Henricus Gandensis de hac conclusiōe sentiat adiungetur: et ostēdet q̄ defensor p̄dicte conclusiōis mentē Henrici in hac questiōe nō agnouit. Pōnent tertiō solutiōes ad fundamēta et motiua opiniōis Henrici. Postremo p̄babit multipl̄ predictā conclusiōē de rigore sermōis derogare oīpotētie dei et p̄ hoc heresim sapere.

Quid doctores theologi cōmuniter tenent de suppositiōe nature irrōnalis quo ad potētiā dei.

Omnes fere theologi qui de hac materia scripserūt p̄corditer tenent et sentiūt q̄ deus de potentia absoluta pōt assumere naturā lapidis: aut quālibet aliā naturā irrōnalez. de potētia tñ ordinata nō decuit q̄ assumere nisi natura tñ rōnalis non quēcūqz s̄ humana. Cū bt̄s Tho. q̄ primus auctor huius opiniōis asserit in. iij. sen. et vltima pte sūme hoc tenet et scribit. Assumptibile inquit dicit q̄ pōt assumi. Cū autē dicit hoc creatura pōt assumi: nō signat aliqua potētia creature: quia sola potentia infinita hoc facere potuit vt in infinitū distantia p̄iungerentur in vnitatē persone. Si milis etiā nō signat potentia passiua naturalis creature: q̄ nulla potētia naturalis est passiue in natura cui non cor̄spondeat potentia actiua alicuius naturalis agentis. vnde relinquit q̄ dicat in creatura solā potētiā obediētie s̄m quā de creatura pōt fieri quicq̄ deus vult: sicut ex ligno pōt fieri vitul⁹ deo operāte. Hec autē potentia obediētie cor̄spondet diuine potētie: s̄m q̄ dicitur q̄ ex creatura pōt fieri q̄ deus ex ea facere pōt. Sed potētia dei dupliciter considerat: vel vt absoluta: vel vt ordinata. Loquendo autē de potentia dei absoluta deus pōt assumere quācūqz creaturam vult. vñ s̄m hoc nō est vna creatura magis assumptibilis q̄ alia. loquendo autē de potentia dei ordinata illam creaturam assumere potest quam congruit eum assumere ex ordine sue sapiētie. vnde illa creatura dicit assumptibilis in qua h̄mōi p̄gruitas inuenit̄. Inuenit̄ autē in natura h̄mana p̄gruitas p̄e alijs q̄tum ad tria que in assumptiōe requirunt̄. Primo q̄tum ad silitudinē vnibiliū. in h̄mana enī nā inuenit̄ exp̄ssior silitudo diuina q̄ in aliq̄ creatura irrōnali: q̄a hō s̄m q̄ habz mentez fact⁹ ad imaginē dei dicit cū in creaturis irrōnalib⁹ nō nisi silitudo vestigiū inueniat̄: et etiā q̄tum ad quedā est in ea silitudo magis q̄ in natura angelica. Secōdo q̄tum ad terminū assumptiōis: terminat enī assumptiō ad vnitatē p̄sone

personalitas autem non inuenitur in naturis irrationalibus; cum persona sit rationalis nature indiuidua substantia; ut dicit Boetius. In angelis vero est quaedam persona sed non secundum originem distincta; cum unus angelus ex alio non trahat originem. In humana vero natura est persona distincta etiam secundum originem et ideo convenientissime natura humana in unitatem diuine persone assumitur que distinguitur secundum relationem originis. Tercio quod ad finem assumptionis si enim perfectio vniuersi dicatur finis assumptionis precipuus ut quidam dicunt nulla natura particularis assumi potuisset per quam vniuersum perfici posset sicut per assumptionem nature humane. Tum quia in homine omnes creature quodammodo confluit qui cum omnibus creaturis aliquid commune habet ut dicit Gregorius, unde homine unito quodammodo omnis creatura unita est. Si vero finis assumptionis ponatur liberatio a peccato; sic etiam sola humana natura congrue assumi potuit; quia in irrationali creatura peccatum non erat; in angelica vero erat peccatum sed irremediabile; in homine vero erat remediabile; et ideo sola humana naturam congrui fuit assumere; et sic ea reparata creatura irrationalis que propter eius peccatum dicitur deteriorata secundum quod in usum hominis cedit restaurata est. Hec Thomas; cui omnes theologi antiqui et moderni in predicta conclusione consentiunt paucis exceptis.

Rationes fundamentales probantes quod deus potest quamlibet naturam suppositare de potentia absoluta.

Pro supradicta opinione communi a doctoribus modernis tres rationes adducuntur fundamentales; quarum prima hec est. Ubique est equalis potentia ex parte agentis; et equalis potentia obedientie ex parte passibilitatis potest sequi similis effectus, sed diuina potentia equaliter se habet ad operandum in lapide et in humana natura; et natura lapidis est in potentia obedientiali sicut natura humana, ergo sicut vniuit sibi naturam humanam ita posset vniire sibi hypostatice naturam lapidis. Confirmatur ista ratio secundum Durandum; quia si deus non posset assumere creaturam irrationalem hoc esset vel ex defectu diuine potentie non potentis terminare dependentiam talis nature; aut ex parte nature non potentis carere propria subsistentia sui esse. Primum non potest dici propter infinitatem diuine perfectionis in qua est ratio subsistentie cuiuscunque suppositi. Nec secundum similiter; quia quilibet creatura potest carere propria subsistentia et specialiter creatura irrationalis; quia si ea que sunt perfectionis possunt separari a creatura rationali que est perfectior; fortiori ratione possunt separari a creatura irrationali que est imperfectior. Subsistere autem in se et in proprio supposito est perfectionis; et tamen potest separari a creatura rationali; ut fides catholica tenet de humanitate assumpta, ergo per argumentum a maiori ad minus potest separari a creatura irrationali; quo facto necessarium esset quod existeret in alieno supposito non creato; quia suppositum creatum non potest suppositare secundum communem opinionem nisi propriam naturam, ergo sup

positabitur in supposito increato. Secundo confirmatur precedens ratio fm
Scotā: quia natura intellectualis est assumptibilis quia non habet in se enti-
tatem positivā repugnantem isti depēdētie speciali ad verbū: sine cōicationi
eius verbo diuino: vt natura cōicat supposito, quicqd aūt est cōicabile sic: est
assumptibile. Et qđ non habet vnde repugnet sibi talis cōicatio: non habet
vnde repugnet sibi dependere et assumi a verbo, sed natura nō intellectualis
non habet perfectionem rōnem suppositi qđ natura intellectualis, igitur et na-
tura non intellectualis non habet aliā quā entitatem positivā per quā repu-
gnet sibi dependere dependentia illa predicta, igit et ipsa ex pte sui est assu-
ptibilis: et verbū videt ex parte sua istā dependentiā p se terminare: cuz sit in-
dependens in rōne suppositi: et ita pōt terminare dependentiā hypostaticā
nature irrōnalis. Ad istā rōnem rīdet Henricus in quadā questōe de quod-
libet: qđ verū est qđ plenitudo totius esse est in deo: et oīs rō substantificādi et
suppositandī quālibet naturā plenissime in eo reperitur, sed hec nō est totalis
causa assumptibilitatis alicuius nature: sed est concausa, nisi enim id est assu-
mens non posset assumere, sed vltra hoc aliquid requirit ex parte assumpti-
bilis per quod sit assumptibile: et hoc est rō imaginis et finaliter aptitudo sup-
naturalis eleuationis ad beatificā operatōem: que cum in sola natura intelle-
ctuali reperiat, pueniēs videt qđ ipsa sola sit assumptibilis: cū videat rōnabile
qđ natura que non potest eleuari ad actū secundū nō possit etiam eleuari ad
actum primum. Hec responsio non soluit rationem sed deficit in tribus. Pri-
mo quidem in hoc qđ dicit qđ ratio imaginis preerigitur ex parte assumptibi-
lis, quod enim cōuenit homini nō fm id precise quo distinguitur a bruto pos-
test conuenire bruto: sicut vegetari sentire et hmōi, sed homini conuenit assu-
mi non solum fm id quo distinguitur a bruto: sed etiam fm id quo conuenit
cum bruto, homo enim non distinguit a bruto nisi inq̄stum est imago dei: est
aūt assumptus non solum fm illam partem que est imago dei: imo etiam fm
alias partes: quia illa que competūt homini precise fm id qđ est imago: puta
deum videre et amare: non cōpetunt ei fm corpus nec mediate nec immediate
Sicly si precise sibi ppeteret vniri fm qđ est imago cū hō se toto nō sit imago
non posset vniri aliquo modo deo: nisi fm mentem in qua sola reperitur ima-
go. Confirmat ista ratio: quia fm Aug. in epistola ad Volusianū: In rebus
mirabiliter factis tota ratio facti est potentia facientis. Assumptio autem na-
ture ad vnitatem suppositi diuini inter opera miraculosa cōputatur, ergo fm
regulam beati Aug. solus deus est totalis causa assumptionis, et per psequens
ratio imaginis non debet poni concausa. Secundo deficit predicta responsio
in hoc qđ dicit qđ aptitudo supernaturalis eleuationis ad beatificā operatio-
nem requiritur finaliter ex parte assumptibilis: quia talis finis non est finis
ex natura rei assumptionis: sed mere libere dependet a voluntate diuina or-
dinante assumptionem talis nature ad talem finem: et per consequens potest
deus non ordinare ad illum finem sed ad alium: scz ad operatōem naturalem
nature assumpte, et p pns talis aptitudo nō requirit finalit in tali assumptōe.

Elevatio preterea ad beatificā operationem etsi sit finis assumptōis de facto non est tñ finis assumptionis de possibili; nec in natura rōnali; cū deus libere causat actū beatificū; nec in natura irrōnali que nō est capax talis elevationis supernaturalis. Tercio deficit predicta rñsio in hoc q̄ dicit q̄ rōnabile est q̄ natura que non potest eleuari ad actum secundū non potest eleuari ad actus primū; quia quando fundamentū elevationis ad actum primū est cōius & gñālius q̄ fundamentū elevationis ad actū secundū; intelligendo per actum secundū operatōem intellectus & voluntatis; non est simpliciter necessariū nec rōnabile; q̄ natura que non potest eleuari ad actū secundū non possit eleuari ad actum primū. Omnis autē natura nata constinere propriū suppositum potest esse fundamentū elevationis ad actum primū; qui est subsistere in supposito diuino. sola autē natura intellectualis potest esse fundamentū elevationis ad actum secundū qui est operatio beatifica. ergo non est rōnabile q̄ natura que non potest eleuari ad actum secundū non possit eleuari ad actum primū sed rñsio peccat per fallaciā accidentis. Secūda rō principalis pro opinione cōmuni talis est; quia si creatura irrōnalis esset inassumptibilis tunc separata anima a corpore xpi fuisset separata deitas ab eodē; quia corpus xpi sine aīa est irrōnalis natura. pñs est falsum & hereticū. ergo & antecēdēs. Qd autem pñs sit falsum & hereticū patet; quia fides catholica ponit filium dei fuisse in sepulchro in triduo mortis. hoc autē non intelligitur fm deitatem fm quāz est ubiq; quia eodem modo pater & spūs sanctus fuerūt in sepulchro. ergo intelligitur fm naturam assumptam per cōicationem idiomatum; non fm animā; quia fm illam descendit ad infernum. ergo fm corpus; quod non esset si diuinitas esset separata a corpore. Ad hanc rationem rñdet Henricus ibidem; q̄ dato q̄ suppositum diuinū remansit vnitum cum corpore anima separata; nō propter hoc pōt dici q̄ creatura irrōnalis sit assumptibilis; quia tale corpus non erat simplex natura irrōnalis sed rōnalis aliquo modo per participatōez. scilz inq̄tuz natum erat anime reuniri. Sed istud non valet; quia corpus xpi mortuū; aut erat corpus per aliquam formam que non remansit anima adueniente in reunionē; vel que mansit simul cū anima. Si primo modo tunc tale corpus non erat reunibile anime nisi sui corruptione; hoc est corrupta forma per quam erat corpus. Hoc autem modo quodlibet corpus cōicans cum homine in materia est vnibile anime; vel per multa media & opere nature; vel p virtutem diuinā imēdiate. Si ergo propter hoc dicit corpus rōnale per participationem & per pñs vnibile supposito diuino; quia sui corruptione potest vniri anime; tunc quodlibet corpus generabile et corruptibile est vnibile supposito diuino; quia est rōnale in potentia & per participatōem. Item illa forma que corrumpitur nunq̄ anime vnitur neq̄ est vnibilis; sed talis forma est hmōi; et tñ de nouo fuit vnita verbo. ergo cum ipsa sit pure irrōnalis natura pure irrōnalis potest vniri verbo & assumi ab eo. Si vō corpus xpi mortuū erat; corpus per aliquam formam que mansit adueniente anima; sicut quidā ponunt preter animam formam corporeitatis. ad huc sequitur q̄ tale corpus

erat nature pure irrationalis: quia secundum naturam tale corpus non est reumibile ani-
 me nisi sui corruptione et per multa media, ergo secundum naturam suam non est ratio-
 nabile per participationem. Quod si divina virtute esset reumibile: eodem modo
 posset aie uniri quodcumque corpus in quo esset sola forma corporeitatis: puta
 corpus lapidis effigiatum ad modum corporis humani vel quodcumque aliud simile
 et tamen talia sunt nature penitus irrationalis. Confirmat ista ratio: quia causa et effe-
 ctus proportionabiliter se consequuntur in esse: ut scribitur. *h. p. physicoz*: ita quod causa
 in actu arguit effectum in actu: et in potentia effectum in potentia, neque est effectus
 actu si causa precise sit in potentia et aptitudine: sicut non potest esse coloratum
 vel figuratum actu quod est quantum solus in potentia: ut materia prima si per se
 existeret, si ergo corpus christi non erat assumptibile nisi in quantum rationale: sequitur
 quod actu non erat assumptum quando actu non participabat rationem: quod est falsum
 et hereticum: quia in triduo mortis secundum fidem erat unitum divino supposito: quando
 actu non participabat animam rationalem. Idcirco ergo quod quantum est de potentia ab-
 soluta deus potest assumere naturam irrationalem. Tercia ratio principalis pro-
 opinionis Henrici est: quia causa assumptibilitatis aut est tota ex parte nature
 assumptae, et hoc non: quia tunc natura humana posset assumi a quocumque: et
 sic Antichristus a Luciferis: aut ex parte assumptis tamen: et tunc indifferenter posset
 quamcumque naturam assumere: quod est propositum, aut utriusque: quia scilicet solus
 deus potest assumere: et sola natura rationalis potest assumi, et hoc non: quia nul-
 la natura potest assumi a deo: nisi quia deus potest ei communicare suum esse et illa re-
 cipere. Recipere autem a deo esse non est proprium creature rationali: imo eque com-
 uenit irrationali, ergo idem quod prius. Respondetur ad hanc rationem ex dictis Henrici
 quod licet recipere a deo esse per illapsum sit commune omni creature: tamen reci-
 pere esse nobile per circumsessionem potest convenire creature nobili non autem
 ignobili. Hec enatio nulla est: quia licet deus non communicet esse suum alicui crea-
 ture formaliter: cuiuslibet tamen creature suppositabili in se potest communicare suum esse
 supposititaliter, quando enim deus substantificat naturam rationalem non facit hoc seipso
 formaliter quasi sit forma eius: sed effectiue et terminatiue: in quantum virtute pertinet
 perfectiorem essendi ipsius nature, unde quia suppositum divinum virtualiter pertinet sup-
 positum humanum propter hoc non propter aliud potest substantificare in se humanitates: quia
 humanitas nunquam substantificatur nisi in supposito humano quod ipsa constituit, vel in
 supposito continentem virtutes illius suppositi et potentis sine eo quod potest cum eo
 sicut dicimus deum non aliter sustentare accidens sine subiecto: nisi quia habeat in
 se omnem virtutem subiecti, cum ergo equaliter deus pertineat in se virtutes suppositi
 irrationalis: et rationalis equaliter quantum est ex parte sua potest sustentare utramque na-
 turam. Videtur etiam quod ex parte assumpti magis sit sustentabilis alieno suppo-
 sito natura irrationalis quam rationalis: quia in spiritualibus nunquam videmus per naturam
 quod suppositum completum uniatur alteri in supposito uno constituto: nisi anima corpori
 que tamen non est suppositum completum: quod in corporalibus videmus. Nam a cibis assu-
 mitur a cibato in unitate suppositi, due insuper aque disticere sine ipsarum corruptione
 si coniungantur sicut unum suppositum ex duobus suppositis quorum unum sustentat alterum

Similiter in ramo trunco et ferro fit vnū ex duobus suppositis: quorum vnū sustentat alterū: et alterū sustentat: q̄ nuncq̄ ptingūt in angelis. & videt q̄ natura irrationalis q̄tūz est de se magis sit vniuersalis alteri in supposito q̄ nā rōnalis

Quid sentiat Henricus de Gandauo de assumptibilitate nature irrationalis a supposito diuino.

Quānis opinio cōis oīum theologoz teneat vt dictum est deū posse quālibz naturā suppositare: doctor tñ solēns Henricus Gandensis in quadā questioe de quodlibet videt opinari p̄trariū. Cuius verba in forma sunt hec: Positio cōmuniōz et solēniōz cui q̄siq̄ aliquantulum assentire cōsueui dicit q̄ quelibet natura subsistēs in creaturis potest assumi. et isti tenent q̄ aliqua natura sit elenabilis cui cōsistens potentia non sit elenabilis: q̄s mihi nō videt posse rōnabiliter poni. Ad cuius intellectū est aduertēdū: q̄ deus dupliciter habet eē in creaturis. Vno modo naturaliter et modo congruenti nature. Alio modo voluntarie et mō sup̄gredienti limites nature. Primo mō habet esse p̄ illapsum in omni natura et creatura. Secūdo modo habet esse solūmodo in natura assumpta per circūincessionē. Et l̄z p̄ illapsum deus sit intīmus omni creature et intīmiōz q̄ ipsa sibi: aut forma materie p̄ circūincessionem: tñ sit intīmissimus oī creature assumpte et intīmiōz q̄ insit alī cui nature per solū illapsum. Per intīmatōnem enī circūincessionis nature assumpte: assumens vnū ineffabiliter et incōprehensibiliter nature assumpte: quia necesse est naturā assumptā amittere propriū esse subsistentie: si q̄s ante assumptiōem in ea fuit: vel si nuncq̄ ipm̄ habuit subintrare esse subsistentie nature ad quā assumit: vt sit idem suppositū subsistens in duplici natura. vtrāq̄ enī illaz naturaz in vnione eaz retinet suū propriū eē essentie: per illapsum autē deus intīmat omni creature naturalē et mō p̄gruenti ad duo: scz ad actū nature primū quod est esse stabiendū vt persistat: et ad actū nature secundū q̄s est opari producendū vt existat. sine enī illo illapsu non pōt creatura in esse p̄sistere neq̄z propriā opatiōem elicere: quia p̄ illapsum deus creaturā in esse conseruat et coopando oēm suā actiōem siue opatōez illi ministrat. dicēte Gregorio. li. xvi. moralīū super id Job. xxiij. Ipse solus est: nunquid sunt angeli et hoīes celū et terra: vtiq̄. Sed aliud est esse scz absolute: et aliud p̄ncipaliē eē. sunt enī hec sed p̄ncipaliē nō sunt: quia in semetipsis nō subsistunt ex quo creata sunt cuncta quippe ex nihilo facta sunt: eozūq̄ essentia rursum ad nihilū tenderet nisi eā auctor regiminis manuteneret. Ecce primū dictoz et sequitur de secūdo et simul per se neq̄ subsistere valerent neq̄ moueri: intm̄ subsistunt in q̄tum vt esse debeant acceperunt: intm̄ mouent in q̄tum occulto instinctu disponunt. arefcit terra. p̄cutit mare. ignescit aer. obtenebescit celū. mardefcūt hoīes. mouent angelice virtutes: nā hec suis instinctiōibus et non magis diuinis impulsōibus agitat. p̄ circūincessionē vō deus intīmat soli nature quā voluntarie assumit: s̄ modo sup̄naturali. et hoc similiter ad duo: scz

ad sublimandū naturā ad actū primū q est esse subsistentie diuini suppositi; et
potentiā ad actū scz secundū q est operari actū beatificū intelligēdi et volēdi
sine dicta enīz circūincessiōe nō posset natura in esse diuine subsistentie subli-
mari; neqz differentiā opationū pcipere videndo scz et amādo diuinā essentia
mō congruenti creature. h p circūincessiōe deus naturam assumptā ad diuinū
esse subsistētie subleuat et ad opatiōem diuinā pmouet dicere Damasceno li.
xiij. c. xvi. Caro dñi deificata dicit eē. et ideo p diuiduali nō fm trāsmutatiōez
nature h fm dispensatiōem vnionis: fm quā indiuisibilē deo verbo vnita est
caro: p eā que inuicē naturaz circūincessiōem: et ita diuina caro diuinis acti-
onibus deificata est pp sincerissimā ad verbū vniciōem: sumit ibi carnē p tota
hūana natura. Ex his arguo sic: Sicut se habz de⁹ in oī creatura ad illapsūz
naturalē ad duas actōes nature: sic per circūincessiōem se habz ad duas acti-
ones pdictas supgrediētes limites nature: vt iā pz ex dictis Damasceni. nec
pōt negari sile quo ad aliqd: quia sicut illapsus inq̄tum natus est opari in eo
cui deus illabit dicta duo: sic circūincessiō nata est q̄tum est ex se semp opari
illa duo. h nulla creatura est susceptibilis neqz pōt eē susceptibilis illapsus dei
ad suscipiendū in se mō congruenti nature primā dei opatiōez predictā: qn etiā
sit susceptibilis in se opatiōis secunde: quia nulla creatura pōt eē p substantiā
cui nō possit puenire aliqua opatio per potentiā: quia fm p̄bm in fine quartū
methauroz: Dīa ope determinant et sunt pp suas opatiōes: et tā diu sunt q̄
diu p̄st agere suas pprias opatiōes: et cū desinūt posse operari suas pprias
opatiōes tūc simul desinūt esse. At enim dicit Damascenus ibidē. c. xvij. In
tellectus insipiens et priuatus cognitiōe non vtiqz erit vnqz. Si enim inopa-
bilis et imobilis est: inexistibilis omnino est. per hoc apte insinuans q si non
posset eleuari pp intelligere: nō esset assumptibilis ipsa suba intellectus: neqz
ipse homo: quia neqz esset homo fm qd̄ premittit ibidē. qm aut rōnabile intel-
lectuale al̄s homo: qualiter ergo homo factus est deus si carnem inanimatāz
vel animam anoin: id est sine intellectu assumpsisset: nō hoc enim homo. ergo
similiter nulla creature natura est susceptibilis aut possit esse susceptibilis cir-
cūincessiōis dei ad suscipiendū in se supra limites nature primā dei opatiōem
predictā: qn etiā sit susceptibilis in se opatiōis secunde. secunde aut nō est susce-
ptibilis nisi p potētias intellectus et volūtat̄is. q̄ rē. Idcirco l̄ argumentatio
Aug⁹. tacta in prima rōne nō tenet de forma: tñ nō fallit in aliqua materia qn
sequatur si natura ista puta hoīs est eleuabilis fm essentia quin sit necessario
simul eleuabilis fm potentiā: et si nō fm potentiā neqz fm essentia quēadmo-
dū seqtur: si aia Sortis est immortalis: et cuiusqz hoīs aia est immortalis. et si non
cuiuslibz: neqz Sortis: qā eadē rō immortalitatis vel mortalitatis est in oībus. et
ideo talis argumētatio rōne materie talis hñ tenet ac si teneret fm formā ar-
gumētī: q̄ reuera tenet virtute forme habēdo scz respectū ad eōem rōem que
puenit alicui nature: puta immortalitas aīe: illa. n. eadē est in oī aīa. Alideam⁹
q̄ de possibilitate et impossibilitate hui⁹ assumptōis: et ex pte qdez dei vt dixim⁹
nō est dubitatio. h qā nobis icognita est ex pte susceptibilis: idcirco nobis est
d. ij.

est difficilis intellectus veritatis in dicta questione. Propterea hic est alia po-
 sitio a p̄dicta licet min⁹ solēnis: q̄a tñ mag⁹ applicabilis est aīo l̄z nō videat ita
 vera pp̄ incōsuetudinē: tñ forte verior est: q̄ scilz nulla nā susceptibilis a deo
 sit dicto mō p̄ circūcessionem: nisi natura intellectualis magis mihi placet.
 Hec Henricus. Pro ista opinione arguitur ab alijs dupliciter. Primo sic.
 Cui non pōt cōicari minus: nec maius. sed minus est videre deū et frui deo
 q̄ assumi in vnitatem suppositi vel p̄sone diuine: vt p̄z p̄ Aug⁹. sup̄ illud Jo. i.
 Verbu caro factū est. vbi dicit q̄ quia euangelista premiserat q̄ dedit eis po-
 testatem filios dei fieri: ne homo miraretur et discredere: subiunxit quasi ma-
 ius: et verbū caro factū est. Et hoc idem dicit. xv. de trīni. Ne ista inquit ho-
 minū quā videmus et gestamus infirmitas tantā excellentiā desperaret filios
 scilicet dei fieri: illico annexum est: verbū caro factum est: vt a contrario suade-
 retur quod incredibile videbat. Et quo videtur q̄ maius est naturā eleuari
 ad vnitatem suppositi diuini: q̄ potentiā eleuari ad visionem dei et fructū.
 Secūdo sic: Si aliqua creatura posset assumi cuius potentia non potest ele-
 uari: a fortiori rōe posz assumi creatura eleuabilis sine hoc q̄ actu eleuaret:
 quod est falsum: quia si natura rōnalis posset assumi non eleuatis suis poten-
 tijs: cum sic manens sit peccabilis: sequeretur q̄ natura assumens talem natu-
 ram posset peccare et persequens damnari: quod est incōueniens: et multis
 videtur impossibile. Notandum tamen q̄ aliqui doctores volentes saluare
 Henricum ab errore et heresi dicunt q̄ Henricus non intendit negare simpli-
 citer et absolute deum posse quamlibet naturā tam rōnalem q̄ irrōnalem assu-
 mere: sed intentio Henrici est q̄ per circūcessionem deus nō potest assumere
 nisi rōnalem naturam tñ: vt patet per verba eius in fine corporis questionis
 Circūcessio enī fm̄ Henricū importat intimā p̄ntiā diuine nature ad natu-
 rā assumptā fm̄ grām vnitōis et b̄sice fructōis. et fm̄ hūc modū certū est q̄ im-
 plicat p̄dictionē deū posse assumere p̄ circūcessionem naturā irrōnalem: s̄ rō-
 nalem tñ. et ideo defensor conclusionis debebat exprimere modum illum scz
 per circūcessionem: alīs non pōt excusare nec saluare conclusiōem quin sa-
 piat heresim et derogat oīpotentie dei: vt post patebit.

Solutio ad rōnes et fundamenta opinionis Henrici

Bandensis fm̄ veram et cōmunem opinionem.

Si considerent fundamenta et motiua opinionis cōis de assumptibi-
 litate nature irrōnalis: nō est difficile soluere fundamēta et rōnes opi-
 nionis Henrici. Natura. n. b̄iana pōt dupl̄ eleuari sup̄naturaliter et
 p̄formiter eius potētia. Est enīz eleuatio nature sup̄naturalis vno mō q̄stum
 ad eē sup̄naturale p̄sonale p̄ grām vnitōis. Alio mō q̄stum ad eē sp̄uale p̄ do-
 nū gr̄e habitualis. Prima q̄dez pōt puenire cuilibz creature in q̄stuz quelibet
 creatura est in potētia obediētiāli ad deū vt dictū est. et h̄ loquēdo de nā in se
 suppositabili. Sc̄da vō eleuatio nō puenit nisi rōnali creature que sola capax
 est gr̄e b̄itualis. fm̄ aut istas eleuatōes deus diuersimode vniū nature create

Prima eleuatio fm Damascenū videtur dici fm circūincessionem; que licet
 sit spiritalis ratiōe terminari; est tñ aliquo modo naturalis fm q̄ esse naturale
 distinguitur ab esse spiritali; quia ad esse scz personale licz supernaturale ter
 minatur. Secunda aut eleuatio est fm gratiā inhabitatiōem; et hec etia est
 supernaturalis sed spūalis, de qua, i. ad Corin. vi. Qui adheret deo vnus
 spūs est cū eo. et Jo. xvij. Sicut tu pater in me et ego in te et vt ipsi vnū in no
 bis sint; scz fide et charitate. et sic ista duplex eleuatio est fm duplicē vnōem
 supernaturalem. Est aut tertia vnio que dicitur per illapsum generalem fm
 quā deus est in rebus per essentia presentia et potentia. Et licz ista vnio neces
 sario supponatur a predictis duabus; et ab alijs necessario includat; quia sine
 ista res omnino non esset; quia nō ens nullius est capax; tñ alie sunt omnino
 disparte et alterius rōnis in se; nec vna aliam necessario includit vel supponit;
 vt falso imaginat Henricus, vnde quia fm primā vnōem nō efficitur aliquid
 in natura assumpta per quod facere possit operatiōes proprias alterius rōis
 scz gratiosas vel gloriosas vel hūi ad quod requiritur aliqua dispositio for
 malis; quia natura diuina in cuius supposito subsistit; neq; est forma nature as
 sumpte; neq; rōne huius vnionis aliquid formaliter perficiens effluit in natu
 ra assumpta; quia precise terminat ad esse naturale. ideo ex hac vnione hoc
 solū consequitur natura assumpta q̄ ille eedem operatiōes sibi fm naturā cōue
 nientes que solum essent talis nature dēterminare puta hōis si fm se subsistat
 modo sunt opatiōes etiā dei; et ipse homo etiā operat operatiōes diuinas fm
 cōicatiōem idiomatū fm quā homo est deus et deus est homo; et deus videt
 comedit, patitur, et homo creat, et resuscitat mortuos. Hoc etiā videt Dama
 scenus velle cū dicit hūi vnionem eē fm circūincessionem naturar; que nihil
 aliud est q̄ cōicatio idiomatū vtriusq; nature. Natura eniz diuina cōicat sua
 idiomata nature hūane peretive sumpte; et ecōuerso natura hūana cōicat sua
 idiomata nature diuine peretive sumpte. Et quīs xps pprehendēs naturam
 vtrāq; sit agēs supnaturale rōne psonę agentis; ex hoc tñ nō habet q̄ fm na
 turā humanā pueniāt ei actiōes et opatiōes nisi pure naturales; scz comedere
 et intelligere et hūi; sicut alijs hoibus pueniūt q̄tuz ad ipsam propriā rōem
 opatiōis vt fm se psideat; sic etiā actiōes diuine ei pueniūt fm pprā rōnem
 opatiōis. Et hec est snia Damasceni li. iij. c. xv. et sic verū est q̄ put nā eleuat
 q̄tuz ad eē supnaturale et suppositi diuini; vt videlz hīs tales naturā nō solū
 dicif hō; s; etiā de⁹ ipse p circūincessionē; ita etiā potētia eleuat q̄tuz ad opa
 tiōem; sic q̄ ille operatiōes nō solū sunt et dicunt ipsius hoīs; s; etiā ipsius dei
 Unde sicut quelibet natura creata nata fm se subsistere est eleuabilis ad esse
 psonale diuini suppositi; sic etiā et quelibet eius potētia est eleuabilis ad opa
 tiōem dicto modo; s; opatio fm esse spūale que fit fm pfectiōes formales sup
 naturales naturā eleuātes est alterius rōnis oīno; et videt q̄ vna pōt eē sine
 alia. vñ deus pōt vniri alicui nature fm eē psonale; cui nō vniretur fm eē spi
 rituale et ecōuerso. Et de tali vnioe etiā verū est q̄ nō pōt eleuari natura fm
 eē spūale; cuius potentia nō eleuatur fm operatiōem pportionalitē rōndentem
 d. iij.

Et ideo quibus deus possit sibi unire quamcunque naturam in unitate suppositi
quod ad gratiam unionis; et per consequens eius potentia sit proportiona-
biliter eleuabilis; non tamen potest sibi unire quamlibet naturam unionem inhabita-
tionis per gratiam habitualement; neque etiam potentia cuiuslibet nature est eleua-
bilis per operationem risidentem. Et per hoc patet responsio ad simile quod Henricus
inducit; quia sicut unio per illapsum requirit quod sicut res per suum esse na-
turale secundum se constituitur et proprias operationes operatur; ita etiam ista unio
requirit quod sicut per eam natura humana in esse suppositi diuini constituitur;
ita etiam operationes secundum illam naturam sic eliciantur quod sint operationes non solum
hominis sed etiam dei; nec plus requirit talis unio. et secundum hanc unionem ita ele-
uatur in natura humana potentia sensitiva vel vegetativa sicut rationalis. deus
enim ita dicitur videre vel digerere sicut intelligere. sed quod ad unionem
vel eleuationem ad esse spirituale potest eleuari ut dictum est potentia rationalis; non autem
aliter. sed quia uniones predictae sunt diuersarum rationum ut dictum est; posset etiam
humana natura uniri secundum primam et non quod ad secundam. Et quibus illa unio sit p-
fectissima considerando naturam cui unita est natura humana et perfectum modum unio-
nis; scilicet in unitate simplicissima personalitatis; non oportet tamen quod includat aliam
unionem que est omnino alterius rationis; scilicet secundum esse spirituale per gratiam inhabitacionis
spiritualis secundum cognitionem et amorem supernaturalem. uniri enim persone diuine in
ratione suppositi sustentantis et in ratione obiecti beatificantis non sunt eiusdem rationis
imo ut prius dictum est ex quo prima unio que per se non includit aliquod do-
num supernaturale habitualiter animam perficiens; et non efficit aliquid formale
in natura humana. ex huiusmodi unione non potest humana natura in operationem in qua
prius non posset; sed solum hoc consequitur quod illa operatio etiam est ipsius dei.
Quod enim deus non videatur a natura rationali hoc non contingit propter eius rea-
lem absentiam vel distantiam; cum sit intimior unicuique rei quam res sibi; sed quia na-
tura rationalis non est disposita ex natura sua ad hoc. Et quia etiam deus quod
cunque sit presens secundum id quod ipse est; non tamen seipsum representat sub ratione
obiecti; qui est talis nature quod si vult videtur et si non vult non videtur. dicente
Augustino. de videndo deum; eius nature est non videri; et in cuius voluntate situm
est videri et non videri. Oportet ergo in natura rationali effici aliquam disposi-
tionem supernaturalem secundum habitus gratie et glorie; et quod deus seipsum osten-
dat in ratione obiecti. et propter hoc communiter ponitur quod preter gratiam unionis
que non est aliud quam ipsum esse personale gratis concitatur nature assumpte ad
hoc quod natura humana assumpta possit in operationes supernaturales gratui-
tas scilicet et beatificas indiget habitibus infusis. Et sic patet solutio ad rationem funda-
mentalem Henrici. Ad aliam vero rationem aliorum dicentium contra a doctoribus quod iste due
uniones ut dictum est non sunt comparabiles cum non sint eiusdem rationis nec ordinis
Posse autem minus ubi aliquid potest maius tenet in his que sunt eiusdem rationis; ut qui
potest portare centum potest portare quinquaginta; et qui non potest quinquaginta non potest centum
Et quibus maius sit producere hominem quam asinum; non sequitur quod qui potest producere hominem
possit producere asinum. ideo igitur maius sit assumi ad unitatem in persona quam in gratia;

non oportet q̄ omnis creatura que potest assumi ad personam possit assumi
 ad unitatem in gratia. Preterea licet minus sit assumi ad gratiam q̄ ad per-
 sonam: tñ ad illud minus plus requiritur: sicut ad esse intellectuale plus req̄-
 ritur q̄ ad esse simpliciter: non potest aut minus illud quod potest maius q̄
 ad minus plus requiri q̄ ad maius. Ad assumptiōem aut in persona non re-
 quiritur nisi q̄ sit subsistibilis. i. potens assumi ad esse subsistentie quod inue-
 nitur in omni individuo substantie. sed ad habere gratia requiruntur potentie
 intellectuales: et ideo non valet similis modus arguendi: Maius est esse ho-
 minem q̄ esse animal. ergo negative e converso: quod nō potest eē homo non
 potest esse animal. Potest etiam dici q̄ ex parte nature assumptibilis non est
 maius illud per quod habet rōem assumptibilitatis q̄ illud per quod est uni-
 bilis deo per gratiam: imo multo minus: sicut ratio subsistibilitatis minus est
 q̄ ratio intellectualitatis. et ideo maior perfectio naturalis requiritur ad na-
 turam que est unibilis deo per gratia q̄ ad illam que est assumptibilis in per-
 sona. Licet quidam dicant et bene q̄ si ista duo diuidantur: unitio in persona et
 unitio per gratia: q̄ maius est creature uniri deo per gratiam: q̄ uniri in perso-
 na sine gratia: sed utrunq̄ coniunctū maius est q̄ alterū: sicut fuit in xpo. Et
 quod dicit Auḡ. super Jo. non sic accipiendū est quasi sit melius et dignius
 assumi q̄ filii dei fieri: sed quia maior dignatio ostensa est in vno q̄ in alio. et
 ideo dato illo datur confidentia de alio. Ad secundam rōnem dicitur primo
 q̄ deus posset assumere naturam in qua potest peccare et etiā in qua est pec-
 catū q̄tum est de potentia sua absoluta: quia naturam assumptam posset di-
 mittere sibi q̄tum ad suas proprias operatiōes retinēdo eā unitā diuino sup-
 posito: sicut xps in passiōe dimissus fuit xp̄ie penalitati: et ideo cū opatio se-
 quat naturā q̄ est principiu eius. ois aut natura creata pōt deficere: defectus
 aut voluntarius est peccatū: oportet ponere q̄ verbū potuit assumere natura
 in qua pōt peccare: q̄ tñ nō attribueret supposito nisi rōne nature assumpte
 sicut mori et pati attribuit supposito immortali et impassibili de se rōne nature as-
 sumpte. vñ deus sine p̄iudicio nature diuine vel suppositi posset assumere na-
 turā alicuius dānati: q̄ nec peccatū nec pena esset ibi nisi rōne assumpti. Itē
 enim creatura est assumptibilis quia bona bonitate moris vel mala: sed quia
 potest substantificari in supposito diuino: quod ita conuenit nature habenti
 maliciā moris sicut bonitatem. Quia tamen persona assumēs et natura as-
 sumpta cōmunicant sibi idiomata: indecens esset q̄ assumeret naturam dam-
 natam: licet posset de potentia absoluta. Et credo q̄ non esset inconueniens
 q̄ illud suppositū diceret peccator vel damnatus si naturam peccatoris vel
 damnati assumeret quā assumere potuit: q̄ hoc non puenit sibi nisi rōne na-
 ture assumpte: que nullā indignitatem poneret in natura diuina: sicut nec mu-
 tatiōem. Nec aut nō abhorret q̄ p̄siderat absolutā potentiā dei. Secūdo dicit
 fm Thomam q̄ si aliqua natura rōnalis assumeretur sine eleuatione ad unita-
 tem diuini suppositi ipsa non esset peccabilis. Cuius ratio est: quia tali na-
 ture nullus actus attribueret sicut agenti: sed solum sicut in principio actiōis
 d. liij.

quia suppositum est quod agit : suppositum autem talis nature cum sit deus
nullo modo peccare potest nec defectiue agere. Hec ratio magis mihi placet
quia sicut inconueniens et indecens est homini quod peccet ita et omni diuino sup-
posito; imo impossibile : quia non solum actio partis imputatur supposito quia
mouet partem ad suam operatiuem aut quia non prohibet eam; imo quia ipse
suppositus est illud quod principaliter agit. Et ideo si aliqua operatio christi esset
viciosa illa potius attribuenda esset supposito diuino et magis imputanda quam
nature humane. Unde conformiter ad hanc rationem dicitur: quod deum posse
peccare et damnari tanquam principale agens peccati non solum reputatur incon-
ueniens imo hereticum et blasphemum et tam offensiuum piaz aurium: quod quicumque
pertinax assertor talis propositionis non verbis sed igne corripendus est. Si
dicatur adhuc pro opinione Henrici: quod si deus assumeret naturam irrationalem
puta lapidis aut asini: tunc deus diceretur lapis et asinus: et propter quod lapis vel
asinus esset persona: quod non minus videtur scandalosum et piaz auris offen-
siuum imo heresim sapiens: quam quod deus possit peccare vel damnari: aut quod non possit
fit quamlibet naturam suppositare. Respondetur quod si deus de se icto assumeret na-
turam asini vel lapidis: deus esset asinus vel lapis per conuersionem: quia tota conuerti-
tio idiomatum secundum sanctos est quod in uno supposito sunt due nature fundate: et
ideo per se mutuo se denoiant. Unde ideo grammaticus est musicus: quia grammati-
ca et musica fundantur in eodem subiecto. v. metaphy. Cum ergo post assump-
tionem nature irrationalis puta asini vel lapidis natura diuina et natura irra-
tionalis fundentur in supposito diuino: erit necessario conuersio idiomatum concre-
tiue. Et quod hoc sit causa talis conuersionis idiomatum patet per Augustinum. libro. i. de
baptismo paruulorum dicentem: propter distantiam humanitatis et deitatis filii dei
manebat in celo et filius hominis in terra: sed ratione persone filius hominis et
filius dei manebant in celo et in terra. Item Augustinus. de trinitate. Talis inquit erat
illa unio que deum faciebat hominem et hominem deum: nec hoc derogat di-
uine potentie: nec imperfectionem vel indecentiam ponit in diuina natura
vel supposito diuino: sed magis exaltat diuinam omnipotentiam: ut patet con-
sideranti predictas propositiones. Nam per istam deus est asinus vel deus
est lapis nihil aliud significatur vel intelligitur: nisi quod deus subsistit in natura
asini vel lapidis: vel quod suppositum diuinum terminat dependentiam nature asini
vel lapidis. Quo dato aliqui concedunt probabiliter quod asinus vel lapis
indicaret mundum vel beatificaret hominem et angelos: imo quod asinus esset ob-
iectum beatifici intellectus et voluntatis diuine. de quibus nemo utens ratione
et considerans omnipotentiam dei scandalizatur ac offenditur. De personali-
tate autem nature irrationalis si assumeret a persona diuina: dico quod aliqua na-
tura potest personari aut personalitate propria et intranea: aut personalitate
extranea et aliena. Primo modo natura irrationalis nullo modo est personabi-
lis sed sola natura rationalis: quia persona est rationalis nature individua substan-
tia. Secundo modo quolibet natura in se subsistibilis si assumeretur est perso-
nabilis pro quanto quolibet talis est in potentia obedientiali. ad hoc quod assu-

matur a persona diuina; ut sepe dictum est.

Quod prefata conclusio de virtute sermonis derogat
omnipotentie dei; et per hoc heresim sapere videtur.

Quod prehabitis est manifestum quod naturam irrationaliorem posse assumi a diuina persona non implicat ex terminis contradictionem. Omne autem quod non implicat contradictionem ex terminis est deo possibile; cum deus sit omnipotens secundum articulum fidei et secundum illud Luc. i. Apud deum non est impossibile omne verbum. Cum igitur prefata conclusio neget deum posse assumere naturam irrationalem; sequitur quod deroget omnipotentie dei; et per hoc heresim sapere. Preterea conclusio de rigore sermonis significat quod natura rationalis est tantum a deo assumptibilis ad quam sequitur quod deus non potest assumere quamlibet naturam; sed hoc derogat omnipotentie dei; cum ostensum sit nullam contradictionem implicare quod natura irrationalis sit assumptibilis; ergo idem quod prius. Preterea nihil est negandum posse fieri a deo; nisi appareat manifesta contradictio vel efficax ratio hoc demonstret; vel ex sacra scriptura efficaciter conuincatur; sed non apparet manifesta contradictio in terminis huius propositionis; natura irrationalis est a deo assumptibilis; ut ex predictis patet. nec ratio efficax hoc demonstrat; cum rationes omnes quas ad hoc Henricus inducit sint solubiles peccantes in forma aut in materia; ut patet per Scotum Durandum et Petrum de palude et fere omnes doctores qui de hac materia scribunt; nec aliqua auctoritas sacre scripture hoc conuincit; cum nulla ab Henrico inducatur quin rationabiliter sit glossabilis; imo ad partem oppositam plures auctores adducuntur. Temerarium ergo et periculosum est asserere; quod deus non possit assumere quamlibet naturam; sed rationalem tantum ut prefata conclusio affirmat. Preterea propositio aliqua secundum doctores loquentes de omnipotentia dei dupliciter dicitur derogare diuine omnipotentie. Uno quidem modo formaliter et explicite. Altero vero modo virtualiter et implicite. Formaliter qui dem et explicite propositio aliqua derogat omnipotentie dei; quando ex habitudine intrinseca suorum terminorum repugnat vel insert aliquid repugnans articulo de omnipotentia dei; ut sunt iste propositiones. Deus non est omnipotens. deus non potest omne possibile. deus non potest omne quod non implicat contradictionem. Virtualiter autem et implicite propositio aliqua dicitur derogare omnipotentie dei; quando ex ipsa coassumptis pluribus alijs propositionibus aut creditis aut in lumine naturali notis; que rationabiliter negari non possunt insertur aliquid repugnans articulo de omnipotentia dei; qualis est hec propositio; deus non potest assumere quamlibet naturam; sed rationalem tantum que coassumptis istis duabus creditis que in facto consistunt; quod humana natura in christo caret propria subsistentia et suppositatur in supposito diuino; et quod accidens absolutum in sacramento altaris caret propria inherencia et per se subsistit; sequitur quod quodlibet accidens absolutum potest per dei potentiam

subsistere: et quod quolibet natura subsistibilis potest a deo suppositari: cum non sit maior contradictio nec repugnantia in uno accidente absoluto quod per se subsistat quam in alio: nec in una natura per se subsistibili quod assumatur a deo quam in alia. et per consequens si deus non potest assumere quamlibet naturam sed rationalem tantum: sequitur quod non sit omnipotens: vel quod non potest omne possibile: que omnia sunt contra veritatem fidei. Et per hunc modum predicta propositio virtualiter et implicite dicitur derogare omnipotentie dei et per hoc heresim sapere: ut patet ex dictis. Patet igitur quod predicta conclusio de rigore sermonis derogat omnipotentie dei: et per hoc heresim sapit.

**Quinta Conclusio Apologetica Joannis
Picci Abirandulani Concordie Comitis.**

**Sicut nullus opinatur aliquid ita esse precise quia
nult sic opinari: ita nullus credit aliquid esse verum
precise quia nult credere ita esse verum.**

Propositio correlaria.

**Non est in libera potestate hominis credere articu-
lum fidei esse verum quando sibi placet: et credere eum
non esse verum quando sibi placet.**

Determinatio magistralis.

Quamvis conclusio ex qua predicta propositio deducitur pro utraque sui pre-
sit probabis: propositio tamen in se et ut corruit ex conclusione videtur
mihi erronea et heresim sapiens. Ad quod demonstrandum premitenda est
differentia inter intelligere, scire, credere, opinari, suspicari, coniecturari, et du-
bitare. Deinde adiungetur quod verbum credere multiplicem habet significa-
tionem in sacra scriptura et sanctorum dictis. Tercio recitabitur opinio quorun-
dam theologorum modernorum dicentium quod ad credendum christiane: aut necessitas
intellectus per rationes demonstrativas: aut de per se et necessario requiritur ap-
parentia credendorum cum imperio voluntatis. Quarto ponetur opinio immu-
nior et verior antiquorum theologorum dicentium quod ad credendum christiane
non requiritur de per se apparentia rationis nec ratio demonstrativa sed lu-
men fidei infusum: cum imperio voluntatis et determinatione explicita credi-
bilitum. Quinto solvemus argumenta et motiva pro opinione secunda in apo-
logetico inducta. Finaliter probabitur quod credere sit in libera potestate ho-
minis quando sibi placet. Ex quibus predictam propositionem fore erroneam
et heresim sapere ostendemus.

Quod intelligere, scire, credere, opinari, suspicari, cō-
iectari, et dubitare, inter se cōueniunt et differunt.

Oplex in genere: sūm Aristo, in libro de aīa: est operatio intellectus.
Prima qua format simplices rez quidditates et cōceptus: ut quid
est homo; vel quid animal. et hec operatio vocatur a p̄bis formatio
vel simplex intelligentia. In qua quidem operatione non inuenitur verū per
se nec falsum sicut nec in vocibus incomplexis; ut in libro peribermenias scri-
bitur, et ideo sicut vox incomplexa non p̄ceditur nec negatur; ita sūm hāc ope-
rationem intellectus non assentit nec dissentit. Secunda operatio intellectus
est sūm quā componit et diuidit affirmando et negando; in qua verum vel fal-
sum inuenitur sicut in voce cōplexa que est eius signū; iuxta illud primo peri-
hermenias sunt ea que sunt in voce earū que sunt in anima passionum note.
Et in hac operatione inuenitur assensus vel dissensus circa complexiōem ve-
ram aut falsam. Cum autē intellectus possibilis ex se non sit determinatus ad
hoc q̄ adhereat compositioni magis q̄ diuisioni vel ecōuerso, omne aut q̄
est determinatū ad duo non determinat ad vnū eorū nisi per aliquid mouens
ipsum; necesse est q̄ intellectus determinetur ab aliquo ad alterā partiū con-
tradictionis, quod contingit tripliciter sūm triplicem intellectus nostri cōside-
rationem. Potest enim vno modo intellectus noster considerari sūm se; et sic
determinatur ex presentia intelligibilis; sicut materia determinatur ex presen-
tia forme, et hoc quidem p̄tingit in his que statim lumine intellectus agentis
fiūt intelligibilia; sic sunt prima principia quorū veritas statim cognitis termi-
nis infallibiliter apparet; ut scribit in libro posteriorū. Et hec est dispositio intelli-
gentis prima principia artū et scientiarū; que sūm p̄bm vocat intellectus. Tūc
intellectus est habitus quo intellectus firmiter assentit propositionibus p̄ se
evidentibus; aut mediante sensu memoria et experientia euidenter notis; ut
omne totum est maius sua parte; vel omnis ignis est calidus, et talis habitus
principiorū ideo appellatur intellectus; quia est immediate per naturā potentie
intellectiue et non per probationem aliquam vel autem innatus. Alio modo
potest considerari intellectus noster sūm ordinem ad rōem que ad intellectū
vel visionem terminatur dum resoluendo p̄clusiones in principia per se nota
earum certitudinem efficit, et hec est dispositio scientis per habitum scientie.
Unde scientia est habitus firmus de aliqua propositione necessaria acqui-
situs per premissas proprias illius conclusionis et necessarias eam demonstrā-
tes. Dicitur habitus firmus; quia sine formidine de opposito; ad differētiā
opinionis et suspitiōis. Dicitur habitus acquisitus per premissas; ad differē-
tiā intellectus et fidei. Tercio mō considerat intellectus noster in ordine ad
voluntatem; que sūm Anselmū cum omnes anime vires moueat ad actus suos
potest determinare intellectū ad assentiendū alicui complexo quod nec per
seipsum videtur nec ad ea que per se videntur resolui potest; ex hoc precise
q̄ dignū reputat illi esse adherendū propter aliquam rōem que est sufficiens

ad mouendū ⁊ determinandū voluntatē ⁊ non intellectū: utpote quia videt
bonū vel conueniens huic parti assentire. et hec est dispositio credentis: ut
cum aliquis credit dictis alicuius hominis: quia videtur decens vel utile: sic
etiā mouemur ad credendū reuelatis a prima veritate inq̃stū nobis rēpro-
mittitur si crediderimus premiū eterne vite consequemur. ⁊ hoc premiū mo-
uemur ad credendū: ⁊ sic in credente rō non determinat per se intellectū: ut
aliqui falso opinant: sed voluntas. vnde Aug. dicit: q̃ cetera pōt homo nol-
lens: credere autem non nisi volens. Et hinc est q̃ fides dicitur habitus fir-
miter adheſiuis propositiōibus nō euidentibus propter solam autē dīcen-
tis cum imperiō voluntatis. Quando vō ratio que mouet ad alterā partem
contradictiōis non sufficit ad determinandū intellectum: quia nō resoluit cō-
clusionem in principia per se nota: neq̃ sufficit ad determinandū voluntatem
ut bonum videatur illi parti adherere: tunc homo opinatur illud cui adheret
Et hec est ratio quare credere est in libera potestate hoīs ⁊ non opinari. Et
cum per rōnes probabiles intellectus nō determinetur perfecte: quia semper
remanet motus ad contrariū: accipit enim vnā partem contradictiōis cum
formidine ⁊ dubitatiōe alterius: ideo opinās nō totaliter assentit. vnde opi-
niō est habitus infirmus: id est cum formidine de opposito de aliqua proposi-
tiōe generabilis per premissas probabiles nō tamē certas seu euidentes. Quā
vō homo nō habet ratiōem ad vnā partem magis q̃ ad aliam: sicut in illis
problematis de quibus ratiōes nō habemus. quod nescitis est: vel pro-
pter apparētē equalitatem eorū que mouēt ad vtrāq̃ partem: quod dubitā-
tis est. tunc nullo modo intellectus assentit: cum nullo modo determinet eius
iudiciū vel neutralitas: s̃ equaliter inter duas partes contradictiōis fluctuat
⁊ si aliquod debile signū apparēs verisimile plus pro vna parte q̃ pro alia
habet: tūc aliquātulum vni inclinatur sed dubitat de alterius veritate ⁊ adhuc
neutri assentit. Cum autem signū multum verisimile habet pro vna parte:
tūc dimissa neutralitate iam suspicatur de alia. Unde suspitio est habitus in-
firmiter adheſiuis de propositiōe cōtingenter vera generatus solum ex quī-
busdam signis rhetoricis: que nihil prohibet eē vera: q̃uis propositiō cui in-
tellectus assentit sit falsa: ut si Titius esset fur: et quis videns eum de nocte
errabundū assentiret propter hoc signū q̃ Titius esset fur: talis assensus est
suspitio vel p̃iecturatio. Patet ergo ex dictis q̃ in illa operatiōe intellectus
qua format simplices reꝝ quidditates. i. simplices ⁊ quidditatinos cōceptas
non inuenitur assensus nec dissensus: cum non sit ibi verum vel falsum. Non
enim dicimur alicui assentire nisi q̃ inberemus ei quasi vero. Similiter du-
bitans non habet assensum cum non inhereat vni parti contradictiōis magis
q̃ alteri. Similiter nec opinans habet assensum totaliter cū non firmeꝝ eius
acceptio circa alteram partem. Sententia autē ut Auicenna ⁊ Flach volūt
est conceptio distincta vel certissima alterius partis contradictionis. Assenti-
re autem a sententia dicitur. Intelligens autē habet quidem assensum: quia
certissime alteri parti inberet: sed non habet cogitatiōem. i. rōis inquisitiōem

quia sine aliqua collatione determinatur ad unum. Sciens igitur non habet cogitationem et assensum; sed cogitationem causantem assensum terminantem cogitationem. Ex ipsa enim collatione principiorum ad conclusiones assentit conclusionibus resoluendo eas in principia et ibi figitur motus cogitationis et quietatur. In scientia enim motus rationis incipit ab intellectu principiorum et ad eundem terminatur per viam resolutionis, et sic non habet assensum et cogitationem ex equo sed cogitatio inducit ad assensum; et assensus quietat perfecte intellectum; sed in fide est assensus et cogitatio quasi ex equo. Non enim assensus ex cogitatione causatur sed ex voluntatis imperio ut dictum est. Sed quia intellectus non hoc modo terminatur ad unum ut ad proprium terminum perducatur qui est visio aliquius intelligibilis; inde est quod eius motus nondum est quietatus sed adhuc habet cogitationem et inquisitionem concomitantem de his que credit; quibus firmissime eis assentiat, quantum enim est ex seipso non est ei satisfactum neque est terminatus ad unum; sed terminatur tamen ab extrinseco scilicet a voluntate, et inde est quod intellectus credentis dicitur esse captivatus; quia tenetur terminis alienis et non propriis, ij. ad Corinth. x. In captivitatem redigentes omnem intellectum in obsequium christi. Inde etiam est quod in credente potest insurgere motus de contrario huius quod firmissime tenet; quibus non in intelligente nec sciente. Per assensum igitur separatur credere ab operatione qua intellectus inspicit formas simplices; et a dubitatione suspitione et opinione. Per cogitationem vero ab intellectu; sed per hoc quod habet assensum et cogitationem quasi ex equo differt credere a scientia. Unde Augustinus in libro de predestinatione sanctorum et habetur in glossa, ij. ad Corinth. iij. super illud: Non quod sufficientes sumus cogitare aliquid ex nobis quasi ex nobis. Credere inquit est cum assensione cogitare, unde errant qui dicunt quod cogitatio siue rationis inquisitio faciens apparere intellectum id quod creditur preexistit de per se ex parte intellectus ad assensum fidei; ut statim videbitur.

QUOD verbum credere multiplicem habet significationem in sacra scriptura et dictis sanctorum

Credere secundum doctores uno modo sumitur pro habitu. Alio modo pro actu elicit ab habitu. Sumendo credere pro actu; uno quidem modo accipitur communissime; et tunc idem est quod assentire sic esse vel fuisse vel futurum esse vel posse esse in re; sicut per aliquam propositionem denotatur. Hoc modo credimus illa que scimus et illa que opinamur, unde Hugo libro primo suar sententiarum. Fides est perceptio veritatis cuiuscunque rei cum assensione. Secundo modo accipitur credere stricte pro assensione siue formidine saltem actuali propositionibus de quarum veritate non constat nisi per testimonium aliorum vel aliunde citra evidentiam; et sic dicimur credere ea que non videmus neque per sensum neque per rationem, unde Augustinus super Iohannem, omelia. liij. Quid est fides nisi credere que non vides. Tale autem credere etiam distinguitur a scire non distin-

guitur tamen ab opinari cum includat formidinem saltem habitualem, generatur enim per imperium voluntatis pcurrente ad hoc testimonio vel auctore; vel etiam dialectica vel probabili rōne. Tercio mō accipitur credere strictius pro assensione sine formidine simpliciter tam actuali q̄ habituali talibus de quorū veritate non habetur euidencia sensus vel rōnis naturalis; sed constat de eis per reuelationes a deo imediate vel mediate factam, et hoc est credere xpiane ea que pertinent ad salutem. De hoc credere loquitur magister iniaz li. iij. di. xxiij. c. ij. Fides inquit est virtus qua creditur que non vident, quod tamen non de omnibus que nō vident accipiendū est; sed de his tm̄ que credere; vt ait Aug⁹, in Encheridion ad religiones pertinent. Quarto accipitur credere strictissime pro assensione vt dictū est cum cōplacentia voluntatis in obiecto fidei ex charitate pcedente. Et sic credere est ex fide que p dilectōez operat. vnde magister vbi supra, c. iij. aliud est credere in deū; aliud credere deo; aliud credere deum. Credere deo est credere vera eē que loquūtur; q̄s et mali faciunt; et nos credimus homini sed non in hominem. Credere deum est credere q̄ ipse sit deus; quod etiam mali faciunt. Credere in deū est credendo amare; credendo in eum ire; credendo ei adherere et eius membris in corporari. Per hāc fidem iustificatur impius; vt deinde ipsa fides incipiat p dilectiōem operari. Ea enim sola bona opera dicenda sunt que fiunt per dilectionem dei. Unde patet q̄ credere hoc quarto modo sumptū est meritorium et ad salutem necessariū. Credere autē habitualiter sumptum dupliciter dicitur fm̄ q̄ fides habitualis fm̄ doctores est duplex; quia quedā est acquisita; que dam vō infusa. Fides acquisita est habitus adheſiuus certus et non euidens sine formidine saltem actuali causatus vel genitus per imperiū voluntatis cōcurrente ad hoc testimonio scripturarū vel auctē humana; vel etiam dialectica vel probabili rōne. et hec fides acquisita pro quanto innititur fallibili veritati vtputa rōni naturali seu humane persuasioni vel aucti hominis vel miraculo de quo non constat propter quid sit factum; dicit beatus Thomas in. iij. sen. q̄ talis fides nihil aliud est q̄ opinio rōnibus firmata; que q̄stumcūq̄ crescā non sufficiāt ad determinandum intellectū q̄ assentiat sine formidine actuali vel habituali. q̄ si contingat per talem fidem sine formidine actuali assentire hoc facit affectio voluntatis; que fm̄ Petrū de Alliaco cum aliquo motiuo paruo potest auferre omnem formidinem actualem. Nam respectu cuiuscūq̄ propositionis cuius oppositū nō est euidens firmiter assensum pōt in intellectu causare voluntas p suū imperiū cū aliquo motiuo q̄ quecūq̄ suasio sine huius imperio. Et hinc est q̄ assensus causatus per voluntatem firmiter est q̄ assensus causatus sine voluntate per solam rōnez probabilem. propter quod dicit Aristo. vij. ethic. q̄ aliqui ita afficiuntur opinionibus suis q̄ ex imperio voluntatis superueniente rationi probabili ita firmiter adherent eis sicut alij propositionibus scitis. Ex quo patet q̄ non potest tantū augeri opinio fm̄ predictū doctorem q̄ cogat intellectum contra imperiū voluntatis assentire alicui complexo. Patet etiā q̄ q̄uis nō sit ita fortis aut ita cogens rō facies

opinionem: quin possit magis cogens dari: tamen contra quālibet talem pōt
voluntas conuētere intellectū in partem oppositā. p̄ter sequitur q̄ imperiū
voluntatis non tollit nec potest tollere a fide acquisita formidīnē habituales
Nam deducto imperio voluntatis si intellectus sibi relinqueret̄ et discuteret
rōnes probabiles causantes fidem adhuc inueniret se formidolosum et percipere
per tales apparentias et rōnes intellectū nō sufficienter sed probabiliter
ad assentiendū veritatibus fidei determinari. Ad hanc fidem acquisitam ge
nerandā subseruiūt illa octo media probabilia que doctor solēnis in prologo
suarū adducit: auctas videlicet scribentū. cōcordantia scripturarū. rōnabilitas
contentorū. irrōnabilitas singulorū errorū. p̄nunciatio futurorū. veracitas mi
raculorū. legis xp̄i duratio. diligentia recipientū. Ad hāc quoq; fidem acqui
sitam generandam subseruiunt illa etiam octo media probabilia que dñs car
dinalis Cameracē Petrus de Alliaco in prologo suarū ex libro de
fide et legibus Guill̄ Parisiē et ex summa Henrici Gandensis colligit: scz
per fidedignū hominū testimoniū. per auctenticū legis scriptum. per iuramen
tum. per pactum. per miraculum. per tormentū. per eum in cuius ore nō est in
uentum mendacium. per conformitatem gestū corporaliū vocum et verborū
Fides infusa est virtus theologica fm quā voluntarie adberemus dictis sa
cre scripture propter auctem dei reuelantis. de qua Ap̄lus ad Heb̄. xi. dicit:
q̄ fides est substantia rerū sperandarū argumentū nō apparentiū. et ad Ep̄he.
ij. Gratia estis saluari per fidem et non ex vobis ne quis gloriētur: donū enim
dei est. Et ad Heb̄. xi. Sine fide impossibile est placere deo. Ad hanc autem
fidem duo requiruntur fm Tho. ij. ij. quorū vnū est vt hominī credibilia pro
ponantur: quod requirit̄ ad hoc q̄ homo aliquid exp̄licite credat. Aliud autē
quod ad fidem requiritur est assensus credentis ad ea que proponūtur. Pri
mū horū necesse est q̄ sit a deo. Nam ea que sunt fidei excedunt rōem huma
nam. vnde non cadunt in contemplatione hominis nisi deo reuelāte: sed qui
busdā reuelant̄ immediate a deo sicut sunt reuelata apostolis et p̄phetis. qui
busdā autem proponunt̄ a deo mittēte fidei predicatorēs: fm illud ad Ro.
xi. Quomodo predicabunt nisi mittātur. Quātum vō ad secundū scz ad assen
sum hominis in ea que sunt fidei pōt considerari duplex causa. Vna quidem
exterius inducens: sicut miraculum visum. vel persuasio hominis inducentis
ad fidem: quorū neutrū est sufficiens causa. videntū enim vnum et idem mira
culum et audientū eandem predicationem quidam credunt et quidā nō cre
dunt: et ideo oportet ponere aliam causam interiorem que mouet hominē in
terius ad assentiendū his que fidei sunt. Hanc causam ponebant Pelagiani
esse solum liberum arbitriū quod est falsum et hereticum: quia cū homo assen
tiendū his que sunt fidei eleuetur supra naturam suā: oportet q̄ hoc insit ei
ex supernaturali principio interiūs mouente quod est deus. et ideo fides quo
ad assensum qui est principalis actus fidei est a deo interiūs mouente p̄ grāz
Hanc distinctionem de fide acquisita et infusa ponit Iohes Damascenus li.
iij. suarū. vbi sic dicit: Fides dupliciter est. Est enim fides ex auditu:

audientes enim scripturas credimus doctrine spiritui. Est autem rursus fides indistabilis et inindicabilis species eorum que a deo nuntiata sunt. Prima igitur mentis nostre est: Secunda charismatum spiritus. Vult ergo dicere in Alexandri de Alis in. iij. q. est fides ex auditu acquisita sine testimonio scripturarum vel aliorum et est fides gratuita infusa a deo ad assentiendum prime veritati propter se. Fides primo modo dicta colligitur ex testimonio et ratione et non est sufficiens ad salutem. Secunda vero infunditur ex superna illuminatione. et hec est fides salutis et donum gratie.

¶ Prima opinio quod ad credendum christiane non requiritur voluntatis imperium: sed intellectus necessitatur per miracula vel rationes demonstratiuas.

Quia ad credendum christiane requiratur voluntatis imperium: ut dictum est: non tamen est manifestum si preter voluntatis imperium preterigatur de per se apparentia alicuius rationis: de quo multiplex et varia est theologorum opinio. Quidam enim opinantur quod per miracula vel antiquorum gesta vel rationes demonstratiuas necessitatur et compellitur intellectus humanus et angelicus ad credendum sine imperio voluntatis: citra tamen eundem dentiam: ut dicit Ockan in quadam questione de quodlibet. Et huius opinionis videtur esse magister Robertus Holkot et Franciscus de Marchia et plures alij doctores cum quibus defensor predictae conclusionis in suo apologetico sentire videtur. Pro qua opinione arguitur primo sic: Non minor assensum causant miracula facta pro fide christiana quam testimonium hominum. sed testimonium humanum et historie antike quas inuenimus in libris causant in nobis assensum sine formidine: inter quod necessitant intellectum. unde quicumque homo foret infidelis si coram eo fierent miracula insolita ad ostensionem veritatis articulorum: puta quod mortui resuscitarentur: per predicationes talia necessitaretur talis infidelis ad credendum. Secunda ratio: Assensus articulorum fidei est in ipsis demonibus: quia demones credunt et contremiscunt Jacobi. iij. et in euangelio Luc. v. legitur quod ipsi dixerunt christo filio dei: Ad quid venisti ante tempus torquere nos. Querit ergo an iste assensus causabat in eis ex euidencia rei. et hoc non: quia talis euidencia causatur ex visione diuine essentie: que de comuni lege est impossibilis viatori. aut talis assensus causabatur propter miracula que ipsi viderunt. et si sic: cum constet quod ipsi non sint affecti ad illa que crediderunt: patet quod non crediderunt per imperium voluntatis. igitur talia miracula necessitant et compellunt intellectum demonis: et a fortiori intellectum hominis viatoris. Tercia ratio: Si constaret alicui euidenter aliquam multitudinem hominum esse veracem in verbis et honestam in vita et pariter circum spectam in naturaliter scibilibus: si talis multitudo assereret constanter quedam esse credenda ad que ratio naturalis non potest attingere: talis infidelis et etiam fidelis necessitaretur ad assensum quorumcumque credendorum. Confirmantur

iste rōnes: quia deus indidit homini quandā promptitudinem ad credēdum
mundū regi per quasdā causas incognitas nobis vel intelligentias mirabiliū
operum effectrices: vt experimēto patz. Homo etiā naturaliter est natus cre
dere firmiter testimonijs alioz in his que ipse nō nouit. ppter qd in istis agi
bilibus videmus: qd testimonium duoz vel triū quos reputam⁹ veraces de
terminat totam dubitatidē etiam de nobis occultis in quibus nihil scimus
nisi per eos. ergo tam rō sumpta ex miraculis q̄ honestate ⁊ veracitate mul
titudinis necessitant intellectum ad assentiendum articulis fidei: ⁊ maxime si
ad oppositū nō habeat intellectus rōnes. Cōsuetudo preterea vel apparen
tia cōsuetudinis necessitat intellectū ad credendū fidei xpianoz vel aliaz se
ctaz: vt patet de puero nō baptizato ⁊ educato inter xpianos: a quibus au
dire cōsuevit a pueritia nostre fidei articulos esse credēdos: ⁊ deum esse co
lendū. talis enim credit eos sine quacūq; formidine: ⁊ precipue si estimaret
illos xpianos qui cum informant esse parentes suos: vel qd sui progenitores
italia crediderūt. Hoc idem de iudeis ⁊ hoibus aliaz sectaz patz: qui tū cre
dunt suis articulis: etiam a naturali rōne remotis sicut xpiani. Cuius rō est:
quia p̄suetudo in hūdi assensibus ⁊ credulitatibus habet vim rōis intellectū
necessitantis. Auditiones enim ptingunt fm p̄suetudinem: vt scribitur. ij. me
taphy. Et ideo sicut cōsueuimus ita dignamur dici. Quanta enim habet vim
p̄suetudo leges osidat: vt Auerrois in plogo. iij. phy. scribit. Idz igit fm istā
opinionē: qd intellectus pōt necessitari ad credendū articulis fidei.

Confutatio predictę opinionis cum
solutione rationum ipsius.

Nec aut opinio videt esse falsa ⁊ p̄tra veritatē sacre scripture: qā in
intellectus viatoris nō necessitat ad assentiendū alicui nisi ex euiden
tia alicuius p se noti vt in primis principijs: vel ex p se notis dedu
cti vt in p̄clusionibus: vt pz ex dictis. s. veritates fidei xpiane nō sunt p se note
neq; ex p se notis deductę: sūt illud Ecclesiastici. xij. Plurima supra sensum
ōsa sunt tibi. Et hinc est qd fides fm Aplm ad Ro. xi. dicat substantia rez spe
randaz argumentū nō apparentiū. Confirmat ista rō: qā oīs demōstratio ne
cessitat intellectū ad assentiendū. sed aliq videntes xpm lazari resuscitantem
⁊ alia miracula facientē nō assenserūt qd ipse esset deus: vt pz Jo. xi. qd etiaz
xps exprobrādo dicit. Jo. xv. Si opera nō fecissem que nemo alius fecit pec
catū non haberent. ergo talia miracula nō fuerūt sufficientia ad necessitandū
intellectū credere xpm esse deum sine imperio volūtatis. Concedimus tñ qd
miracula visa vel credita inclināt intellectū vna cū imperio volūtatis ad cre
dendū articulis fidei: vt infra patebit. Et per hoc patet solutio ad rationes
predictę opinionis: quia miracula vel antiquoz gesta vel rationes in lumine
naturalī note: q̄uis causent aliqualem assensum in intellectu: vt dictum est:
non tamen necessitant: nec sufficiunt determinare intellectum ad firmiter

assentiendum veritatibus fidei sine lumine diuine gratie et motione vel imperio voluntatis. Ad secundam rationem de demonibus dicit Alexander de Alis in. iij. q. in demonibus est fides informis: sicut auctores sacre scripture et sanctorum doctorum dicunt. Cum enim in eis sit cognitio veritatis diuine quam non videt fides in eis est. Item cum veritas quam credunt sit excedens rationalem intellectum ut quia deus est trinus et unus: et quia filius dei est humanatus et passus: ideo fides huius veritatis est donum gratuitum: seu habitus non naturalis seu acquisitus. Quia vero huiusmodi fides in demonibus sine amore est: ideo informis est. Et si obijciatur quod nullus credit nisi volens: demon autem non afficitur ad credendum sed nolens credit: Respondet Alexander quod credere finis est motus fidei formate procedit a voluntate, finis vero quod credere est motus fidei informis potest diabolus credere nolens. In hoc enim quod diabolus sentit se puniri a diuina virtute in christo: cogitur credere deum humanatum et ceteros articulos fidei. Et quibus talia signa et miracula compellant intellectum demonis ad assentiendum articulis: non possunt tamen compellere nec necessitare intellectum viatoris de lege communi: quia demones per experientiam sciunt quod sequentes et imitantes mores et doctrinam christi saluantur: et quod eduxit patres de limbo: et alias experientias habent tam manifestas et notas quod vincunt ad credendum omnia esse vera que christus docuit, tales autem experientias nullus viator habet. Hoc idem sentit Thomas. videt sentire. ij. ij. q. v. ar. ij. Demones inquit cogunt ad credendum ex perspicacitate naturalis intellectus. et hoc ipsum displicet eis quod signa fidei sunt tam euidentia ut per ea credere compellantur. Si dicatur quod ex ista solutione habet quod demones ex perspicacitate naturalis ingenii et euidentia signorum et experientia multiplici habent sufficientiam media ad concludendum euidenter vel saltem necessario ea que sunt fidei nostre, et per istum intellectus demonis deducto omni imperio voluntatis necessitatur et compellitur ad assentiendum articulis fidei: quod secunda ratio pretendebat. Respondetur dupliciter. Primo quod nec perspicacitas intellectus demonis: nec euidentia signorum supernaturalium: nec experientia sufficit nec potest simul iuncta causare euidentiam de articulis fidei vel veritate articulorum ut dictum est, talis enim euidentia presupponit noticiam intuitiuam vel abstractiuam diuine essentie: que de communi lege non est possibilis viatori nec demonibus, bene tamen verum est quod istum intellectus demonis est perspicacior: per talia signa et experientias firmiter credit quod christi doctrina sit vera. Unde credo quod nec demones nec apostoli nec aliquis intellectus creatus per aliquid quod audierunt a christo vel viderunt fieri ab eo necessitabantur vel sciebant scientia proprie dicta quod christus esset deus: quibus ex concursu talium miraculorum cum fide informi vel formata habuerunt vel habere potuerunt quandam perfectionem noticiam quam nos habeamus: qui nec christum audiuimus nec vidimus talia miracula facientem. Secundo dicitur quod in demonibus non est proprie fides infusa: nec credere a tali fide elicium: cum demones per peccatum amiserint dona omnia gratuita: ut dicitur in glo. super illud Dece. iij. Ipsi respiciunt ad deos alienos et diligunt vinacia vuarum: nec in eis est scire respectu talium credibilium, sed firma

opinio seu estimatio a qua nō possunt absolui. Et huius signum videtur esse quia licet per miracula xpi et fidem ecclesie habuerūt estimationem de xpo q̄ fuerit filius dei; non tamen firmam fidem omnem formidinem excludentem; al̄s diabolus non temptasset xpm in deserto credens ipsum esse purum hominem. Ad terciā rationem dico q̄ nulla ratio vel assensus que inimitur auctoritati humane q̄tuncq̄ veraci in naturaliter vel supernaturaliter cognoscibilibus necessitat intellectum; sed generat fidem vel opinionem ut dictum est. dato etiā q̄ constaret alicui euidenter aliquam multitudinem esse veracem in verbis; honestam in vita; et circūspectam in naturaliter scibilibus; non tamen constat alicui talem multitudinem in his que ratio naturalis nō attingit non posse male iudicare et multipliciter decipi. et quia quilibet vtens rōne hoc potest iudicare et percipere; nunq̄ aliquis necessitabitur ad credendum xpiane tali multitudini. Ad confirmationem dicitur q̄ solum probat; q̄ intellectus per talia miracula et testimonia multitudinis veracis et consuetudines potest manuduci ad credendum sine formidine saltem actuali; sed non necessitari vel compelli; quinimo intellectus sibi relictus deducto imperio voluntatis et fide infusa discutiens talia media semper inueniet se formidolosum; et iudicabit talia non sufficere ad credendum xpiane.

¶ Secunda opinio q̄ ad credendū xpiane preerigit de se se apparētia credibilium cum imperio voluntatis.

Altera vō opinio quorundā theologorū est: q̄ ad credendū xpiane intellectus credētis nō necessitat per rōnem aliquā demonstratiuā; ut precedēs opinio dicit; sed preerigit de se se apparētia credibilium ex parte intellectus, qua circūscripta neq̄ intellectus posset credere; nec voluntas p̄ suū imperiū intellectū ad credendū determinare. Et h̄ opinio cui defensor p̄dicte p̄clusionis innitit p̄bat p̄ ordinē. iij. p̄clusiones. Prima; q̄ ad credendū xpiane intellectus credētis indiget intrinsece vel extrinsece determinari respectu credibilium p̄ter apprehensiōez eorundē. Cuius rō est; q̄a omne tale credere est assensus talium veritatū respectu quaz intellectus de se est neuter; vel que sunt neutra intellectui ante tale credere. igit̄ p̄clusio vera. q̄ia p̄ et ass̄s probat; q̄a intellect⁹ ex sui natura nō pōt assentire sine formidine alicui p̄positōi sibi neutre; q̄diu illa manet sibi neutra; nec ip̄e se solo sufficit propositiōem sibi neutrā nūc; facere nō esse sibi neutrā; q̄a nō minus intellectus ad assentiendū requirit apparētiā veri; q̄ voluntas apparētiā boni vel mali ad actuādū se volūtine vel nolūtine. Preterea cū neutralitas illa sit eq̄litas quedā int̄ assensum et dissensum; si illa debz tolli oportet motiū aliquid p̄currere; q̄a intellectus de talibus credibilibus nō h̄z euidentia p̄ sensum; nec p̄ intellectū imediate; nec p̄ rōez nālem. q̄ q̄tūz est de se nō pōt p̄cise in lumie nāli ad eorū assensum ex p̄sideratōe nature rei significare p̄ talia credibilia p̄uenire. q̄ q̄diu nō determinat aliūde extrinsece vel intrinsece manent sibi p̄blemata neutra e. ij.

ergo ad hoc q̄ intellectus assentiat indiget intrinsece vel extrinsece determi-
nari respectu credibilis p̄ter apprehensionem eorundem. Secunda conclusio
q̄ ad credendū xp̄iane non sufficit intellectui merum voluntatis imperiū euz
apprehensione credibilis et influentia dei generali. Probat: quia si volunta-
tis imperiū sufficeret cum predictis ad credendū; sequeretur q̄ volūtas per
solū suū imperiū posset determinare intellectum ad assentiendū propositioni
sibi dubie, p̄ia tenet cum credibilia de quibus agitur fm̄ cōmunem dei influ-
entia sunt intellectui propositiones dubie sine neutre, falsitas p̄tis probatur:
quia tunc non oporteret hominem dubitare de aliqua propositione nisi ipse vellet
quod experientia docet esse falsum de multis propositionibus de quibus ho-
mo dubitat vel it nolit. Sequeret̄ ultra q̄ homo posset dicere quicquid vellet
ad quascunq̄ propositiones sibi non evidentes sine mendacio, falsitas patz de
se, et p̄ia probatur: nam q̄n vellet dicere unā propositionem esse veram; posset
libere credere q̄ esset vera: et q̄n vellet dicere oppositū posset libere credere
hoc esse falsum; quod est ridiculum et contra experientiam.

Rationes Abirandulani Concordie Comit̄is
pro secunda conclusione secunde opinionis.

Predictam autē conclusionem probat defensor: predictae conclusionis
in suo apologetico pluribus rōnibus. Primo sic: quia nō est in libe-
ra p̄tate hoīs opinari sic vel sic esse cum vult, ergo non est in libera
potestate hominis credere sic vel sic esse cum vult, patet p̄ia: quia si de quō
magis videtur inesse et non inesse; nec id quod minus, sed minus est adherere
alicui cum formidine ad oppositum; q̄ sine formidine, ergo, antecedens est
expressum ab Aristotile in.ij. de anima textu p̄nienti. Cuius, et per experientiam
patet: quia quilibet in se experitur: q̄ oblata ei propositione dubia ad neu-
tram partem opinandam per assensum inclinatur: donec ei nona iuperven-
rit apparentia; vel per sylogisticam rationem; vel per intuitivam noticiam; vel
per testimonium multorum; vel per auctoritatem dicentis; vel per aliud si-
mile. Secundo sic arguitur: Non est in potestate hominis libera facere ap-
parere aliquid suo intellectui esse verum; et facere apparere non esse verum,
ergo non est in potestate hominis sic vel sic credere esse vel non esse verum,
tenet consequentia: quia contradictio est aliquem credere aliquid et assen-
tiri illi; et illud ei non apparere esse verum. Assumptum probatur: quia hoc
vel hoc apparere tale vel tale intellectui; est hoc vel hoc taliter vel taliter re-
presentari intellectui; et hoc non potest dependere ex imperio voluntatis;
quia hoc precedit actū volūtatis. Tercio sic: Actus qui est assentire et actus
qui est dissentire sunt actus hñtes rōnes específicas oppositas, q̄ ad assensum
vel nō assensum nō poterit determinari intellectus per solū imperiū volunta-
tis, ergo ad hoc q̄ aliquis per intellectum credat articulum fidei esse verum
vel non credat; non est per hoc precise; quia sic vult vel non vult credere,

sed ex aliquo alio intellectu ex se neutrum ad talis actus specificationem deter-
minante: quod non videtur esse aliud quam apparentia credibilis ex parte rationis
Quarto sic: ad illud credendum non determinatur homo precise per actum
voluntatis: de quo interrogatus cur illud credat non assignabit precisum actum
voluntatis, sed ita est quod interrogatus aliquis cur credat potius christiane fidei
quam fidei mahumetensis non assignabit precise actum voluntatis, ergo non in-
clinatur quis ad credendum per precisum actum voluntatis, Quod autem non
assignetur merus actus voluntatis patet per experientiam et per dicta theo-
logorum: a quibus communiter illa octo allegantur cur euangelio debeamus
credere: scilicet pronuntiatio prophetica, scripturarum concordia, auctoritas
scribentium, rationabilitas contentorum, irrationabilitas singulorum errorum, ec-
clesie stabilitas, miraculorum claritas, Quinto sic arguitur: quotienscumque ali-
qui duo determinant ad credendum opposita: et quilibet illorum per hoc precise de-
terminatur: quia vult sic determinari: non potest dici quod rationabilius iste mo-
ueatur ad credendum quam ille, sed datis duobus quorum alter vult credere, al-
ter esse verum: et alter non vult credere: est dicere hunc vel illum velle rationa-
bilius et alium irrationabilius, ergo illi ad sic vel sic velle non determinantur
quia precise sic volunt, maior huius rationis est nota: quia ut inquit Alber-
tus in tercio de anima: cum voluntas sic agit precise quia vult sic agere: assimi-
latur tyranno in cuius actione non queritur ratio actus: quia ipsius agere non
est secundum rationem agere: sed pro libito agere, minor est manifesta: quia quotidie
dicimus machumetistas vel iudeos irrationabiliter in hoc agere quod non cre-
dunt: et nos rationabiliter agere quia credimus, Quod si causa precisa quare ego
crederem: ille non crederet esset precise: quia ego vellem ille non vellet: uterque
esset actus tyrannicus voluntatis: et in neutro appareret maior vel minor ra-
tionabilitas: sed mera potestas et imperium tyrannicum voluntatis: quod videtur de-
rogare dignitati fidei christiane, Relinquitur ergo quod ad credendum non sufficit
intellectui merum voluntatis imperium.

Rationes Scoti et Durandi in. iij. sententiarum pro tertia
et quarta conclusionibus secunde opinionis.

Actibus conclusionibus precedentibus adiungit secunda opinio duas alias
quas Scotus et Durandus in. iij. sententiarum, asserunt et defendunt, Quarum pri-
ma et tertia in ordine est hec: Ad credendum christiane non sufficit ap-
prehensio credibilium cum fide infusa et imperio voluntatis, Probatur: quia
infusa fide in baptismo: et postea intellectu formate in se istam: deus est trinus
et unus: non est in potestate voluntatis quod appareat sibi sic esse in re sicut illa
propositio significat, ergo quantumcumque voluntas velit: non oportet quod intelle-
ctus assentiat nisi plus concurrat, Confirmat secundum Augustinum in de spiritu et littera
Neque inquit credere possis aia quolibet libero arbitrio: si nulla sit suasio vel vo-
catio cui credat, si si habet fidei cum apprehensione articuloz et impio voluntatiz
e. iij.

sufficeret ad assensum eorum: non requireretur persuasio vel vocatio specialis. Quarta conclusio: ad credendum christiane de necessitate requiritur apparentia credibilis ex parte intellectus. Cuius ratio est: quia neque intellectus ex se sufficiens est ad talem assensum: ut patet ex conclusione prima. nec voluntas per suum imperium sufficit intellectum determinare posita articuloz apprehensione cum influentia dei generali: ut patet ex secunda conclusione. nec predicta sufficit una cum habitu fidei infuso: ut patet ex tertia conclusione. ergo ultra requiritur apparentia credibilis ex parte intellectus. Et confirmatur per Augustinum ubi supra de spiritu sancto et littera dicente: Non ideo voluntate credendi diuino numini dicimus tribuendam solam quia ex libero arbitrio est quod nobis naturaliter concreatum est: sed etiam quod visum scilicet miraculoz vel cognitoz suaditionibus agit deus ut velimus et credamus. siue extrinsecus per exhortationes ubi etiam mandata legis aliquid agunt ad mouendum hominis infirmitatem ut ad gratiam iustificantem credendo perfugiat. siue intrinsecus ubi nemo habet in potentia quid ei eueniat in mente. Et subdit his modis quoniam deus agit cum anima rationali ut ei credat: profecto et ipsum velle credere deus operatur in nobis. Ex qua auctoritate patet quod ad credendum christiane requiritur apparentia veritatis credibilis. Secundo ad eandem conclusionem arguit Durandus in. iij. sen. quia fides infusa non potest exire in actum sine fide acquisita. vocando fidem acquisitam omnem cognitionem acceptam ex apparentibus. ergo ad credendum christiane requiritur apparentia credibilis. proba tenet et animus probatur multipliciter. Primo quia indei habentes fidem infusam secundum habitum et secundum actum respectu aliquorum credibilium: per illam non assentiebant novis articulis a christo eis propositis. alioquin omnes habentes fidem assensissent: quod non est verum. et qui assenserunt: hoc fuit concurrente cum fide infusa noticia acquisita ex vita et miraculis. ergo fortiori ratione ille qui haberet solum fidem infusam: que nunquam exisset in actum respectu quoriscunque credibilium non assentiret articulis sibi propositis plus quam oppositis eorum per solam fidem infusam: nisi concurreret aliqua noticia acquisita: imo forte si talis esset miraculose predictus cognitione naturali facilius assentiret oppositis articuloz quam articulis. talis enim facilius crederet unum esse suppositum in diuinis quam tria: et deum non esse hominem quam esse hominem. Secundo idem antecedens probatur per id quod dicit beatus Augustinus in epistola contra fundamentum Manichei: Euangelio non crederem nisi crederem ecclesie approbanti. et iterum: Euangelium nazareorum non admitto quia ecclesia non admittit. Assensus autem dependens ex approbatione ecclesie est acquisitus. ergo fides infusa non sufficeret ad credendum articulos in euangelio contentos: si non concurreret noticia ex approbatione ecclesie acquisita. Preterea actus qui dependet ex aliquo apparente in se: si sit respectu obiecti non apparentis in se non potest procedere ex solo habitu infuso. si actus credendi articulos est huiusmodi. ergo non potest procedere ex solo habitu infuso. maior patet: quia cum habitus infusus non faciat obiectum quod in se non est apparens esse apparens: si actus dependet ex aliquo apparente: impossibile est quod ad talem actum sufficiat habitus infusus.

minor declarabitur statim: et ostendetur qd oportet actum credendi resolvere
 ad aliquod medium quod est in se apparens. Et confirmat hoc per dictum Sal-
 uatoris Jo. xv. Si non venissem inquit et locutus eis non fuisset peccatum
 non haberent. Si opera in eis non fecissem que nullus alius fecit peccati non
 haberent. Constat autem qd non habuissent excusationem de peccato incredu-
 litatis: dato qd xps non fuisset eis locutus vel alia miracula fecisset: si fides in-
 fusa suffecisset ad credendum: dummodo credibilia fuissent eis proposita. Videt
 ergo qd ad credendum non sufficiat fides infusa sine aliqua acquisita noticia. et
 ideo fm Aplum ad Ro. i. ad credendum opus est predicatione. predicatione aut
 non est simplex propositio credibilium: sed est cum persuasione et scripturis vel
 figuris vel aliquo apparenti. Confirmat precedens deductio: quia per fides
 nunquam dimittitur totaliter ratio humana: quia quicquid creditum sit tota-
 liter supra rationem humanam: ut deum esse trinum in personis: medium tamen
 credendi hoc et consimilia oportet resolvere ad aliquid cum quo concorditer co-
 currit ratio humana et in generali et in speciali. In generali quidem: quia ipsa
 ratio dicat qd nec deum in se nec effectus sue potentie potest ratio nostra tota-
 liter comprehendere: imo nec forte aliqua eorum attingere quantum est ex nobis
 pure: propter quod ex consequenti ratio dicat qd talibus est assentiendum ex
 auctoritate illius qui talia novit cuiusmodi est deus. In speciali vero: quia primum
 creditum ad quod ultimo fit resolutio creditum est ecclesiam non decipi in fide
 tanquam recta a spiritu sancto: cui concordat illud quod dominus dixit Petro Luc. xxiij.
 Ego pro te rogamus petre ut non deficiat fides tua. Ad hoc autem clare et pordi-
 ter concurret ratio humana que dicat ex apparentibus qd doctrina confirmata
 per tota signa a martyribus servata inter tota supplicia sit vera. Et ideo ratio
 totaliter non dimittitur a credente: imo non est possibile aliter credere saltem me-
 ritorie. Cum enim credere sit quoddam assentire: assentire autem nullus potest
 nisi ei quod apparet verum: oportet qd illud quod creditur appareat rationi
 verum vel in se vel ratione medij per quod assentitur: et si ratione medij illud me-
 dium apparebit verum vel in se vel per aliud medium. et si non est processus
 in infinitum oportet qd deveniatur ad primum quod appareat rationi esse verum
 in se et fm se: et tale fm se concordat rationi. ergo fides non excludit rationem
 sed supponit ipsam: licet non rationem demonstrativam. Unde ipsemet Sal-
 vator doctrinam fidei quam predicabat reduxit ad quedam apparentia in se
 scilicet ad miracula: ut ex apparentibus et visis ratio assentiret dictis non ap-
 parentibus. Unde Jo. x. postquam dixerat: Ego et pater unum sumus quod non
 est apparens in se: adiunxit: Si non facio inquit opera patris mei nolite cre-
 dere: si autem facio et si mihi non vultis credere: operibus credite: ut cogno-
 scatis et credatis quia pater in me est et ego in patre. Et idem fuit de doctri-
 na apostolorum: de qua dicitur Act. xvi. qd predicaverunt domino cooperante
 et sermonem confirmante sequentibus signis. Et his igitur patet qd ad credendum
 christiane preerigitur de per se apparentia creditum ex parte rationis.

e. liij.

Confutatio secunde opinionis q̄tum
ad terciam ⁊ quartam conclusiones.

Predicta autem secunda opinio q̄tum ad conclusionem principaliter
intentam; q̄ ad credendū requiratur de per se apparentia credibilis
videtur falsa ⁊ in fide periculosa; si intelligatur de credere fidei xp̄ia
ne. Quod tali rōne probatur; quia fides xp̄iana inclinatur ad assentiendū veri-
tatibus fidei propter solam auctem dei reuelatōis. Per hoc enim differt fides
fm rōnem generalem fidei; ⁊ singulariter fides xp̄iana ab opinione ⁊ scientia
ceterisq̄ habitibus intellectualibus; vt patet ex dictis. Assensus autem depen-
dens ex sola auctē dei reuelantis non requirit de per se rōnis apparentiā; cū
vnum excludat alterum. ergo ad credendum xp̄iane non requiritur de per se
apparentia rōnis. Et confirmatur per Durādum; cui defensor predictę cōclu-
sionis in hac materia ⁊ pluribus alijs innititur; qui in prologo sententię. q.
prima sic scribit. Fides inquit potest accipi dupliciter. Vno mō pro fide que
innititur aucti humane. ⁊ hec nō differt ab opinione; quia locus ab auctē hu-
mana est topicus; ⁊ argumentum inde sumptum est debilissimū. Alio modo
accipitur fides pro fide que innititur aucti diuine. ⁊ hec est fides xp̄iana per
quam solum assentitur alicui; vt est reuelatum a deo; ⁊ non vt ab alio dedu-
ctum; deductione pure fundata super naturas rerum ex humana rōinatione
Unde si aliqua deducantur in sacra scriptura talis deductio et ipsa deducta
tenentur ex fide vt a deo inspirata. Ex quo patet q̄ fidei xp̄iane repugnat as-
sentire alicui propter rōnis apparentiam; ⁊ inde est q̄ fides xp̄iana dicitur ab
Aplō argumentum non apparentiū. Preterea dicere ⁊ asserere q̄ fides in-
fusa per se non posset exire determinate in actum credendi sine fide acquisita
aut persuasione vel apparentia rōnis est erroneū ⁊ in fide periculosus; eo ma-
xime; q̄ fides acquisita cum innitatur probabili rōni vel apparentie semp in-
clinatur ad assensum formidolosum. que quidem formido cum sit propria et in-
trinseca fidei acquisite; vt ex supradictis patet; nec per voluntatis imperium
nec fidem infusā potest auferri ipsa manēte. Et hinc est q̄ Scotus in. iij. sen.
⁊ in quadā questioe de quolibet sub dubio relinquit; an fides acquisita con-
currat simul cum infusa ad causandum assensum circa credibilia. Cuius ratio
est; quia quando due cause partiales concurrunt ad aliquem effectum; quaz
vna est contingens ⁊ altera necessaria; semper effectus sequitur conditionem
cause debiliores; vt patet in mixtionibus sylogisticis ⁊ in causis efficientibus
Si ergo fides acquisita vel rōnis apparentia de per se cōcurrat in xp̄iano cū
fide infusa ad assensum creditiū; cū fides infusa ex sua intrinseca ratioe incli-
net certitudinaliter ⁊ in formidolose; cum sit donum dei. fides autem acqui-
sita incertitudinaliter et formidolose; cum innitatur humano testimonio vel
rōni dialectice vel probabili; sequit̄ q̄ assensus creditiū ab his duobus cau-
satus erit incertus ⁊ formidolosus; ⁊ sic fidelis per fidem infusam non hēret
firmam certitudinem actualem de his que credit quod est hereticū. Confir-

matur ista opinio per Aplum ad Hebr., xi. Fides inquit est substantia rerum spe-
randarum argumentum non apparentium. Item Iohes Damascenus, iiii. sen.
Fides est eorum que sperantur hypostasis: id est subsistentia rerum que non vi-
dentur indistabilis et inuindicabilis species eorum que a deo sunt nobis annuntiata
id est non inquisitus consensus seu imperscrutatus. Quod expones magister
Alexander, iiii. parte summe, q. lxxviii. sic dicit: Est enim in genere cognitionis
fidei triplex differentia: quedam enim est ex humana rationatione: de qua dici-
tur quod fides non habet meritum cui humana ratio prebet experimentum, quedam
vero est ex scripturarum auctoritate seu testimoniis secundum quod dicit Augustinus ad Paulinum: Si
diuinarum scripturarum que canonice in ecclesia notantur perspicua aliquid firmat
auctoritate: sine ulla dubitatione credendum est. Et ad Hebr., xi. Ibi omnes testimonio
fidei probati sunt, quedam vero est ex lumine gratie infuso eleuante ipsum intelle-
ctum supra se ad assentiendum veritati prime propter se et super omnia. Secundum
quem modum dicit Augustinus ad Consentium: Fides est illuminatio mentis ad sum-
mam veritatem, et secundum hunc modum fides a Iohanne Damasceno dicitur indista-
bilis et inuindicabilis species eorum que a deo nobis annuntiata sunt, ista autem
annuntiata intelligit credenda: sed quia credendis potest intellectus assentire
per fidem habitam ex humana ratione: que quidem diuindicabilis est intellectus:
ideo fides christiana et salutaris dicitur species inuindicabilis. Preterea quia in-
tellectus potest assentire per fidem que colligitur ex scripturarum auctoritate vel tes-
timoniis: ut quia ita dicunt scripture et quia antiqui patres crediderunt: ideo
fides dicitur species indistabilis. Fides enim que est ex testimonio vel auctoritate
scripturarum est velut remota dispositio et distans ratio respectu credendorum.
disponit enim animam ad receptionem luminis quo assentiat prime veritati pro-
pter se: sed per modum nature non gratie: et dicitur ipsas introducere sicut seta filum
et tunc ratio cessat humana: quando ei non innititur fides introducta. Falsum
igitur et in fide periculosum est dicere quod ad credendum christiane requiritur de p-
se apparentia credibilis ex parte rationis: ut secunda opinio asserit.

Tercia opinio communior et sacre scripture conformior
est quod ad credendum christiane sufficit lumen fidei infuse cum
imperio voluntatis et determinatione credibilium.

Quia defensor predictae conclusionis asserit se non vidisse nec legisse
aliquem doctorem sue opinioni contradicentem: ne gloriatur de sua
sapientia: adducende sunt contra suam opinionem antiquorum et mo-
dernorum theologorum sententie irrefragabiles: priusque argumenta et motiva pro
secunda opinione inducta soluamus. Prima ergo opinio est magistri Guillielmi
Parisien. prima parte libri sui de fide et legibus: qui ex intentione probat ne-
cessitatem fidei infuse et insufficientiam fidei acquisite hoc modo. Ex solis inquit
naturalibus non ascendit supra naturam vel naturalia: nec aliqua virtus vel
potentia per semetipsam est maior vel fortior seipsa. Intellectus igitur humanus

per semetipsum vel naturalia non potest credere contra se vel supra se vel se-
ipsum vincere, sed intellectus humanus tenet multa credere contra se: id est
contra naturalem suam inclinationem; Quod sic probatur: quia eodem iure et eque
pleno tenetur humanus intellectus esse subditus deo sicut humanus affectus,
sed humanus affectus sic est debitor deo: quod propter deum habet contra se
operari: ut contra seipsum et contra suam naturalem inclinationem amare vel
odire, ergo humanus intellectus propter deum habet contra seipsum credere.
Necessarium est igitur humanum intellectum super omnem lucem naturalem il-
luminari fortiori lumine, naturalibus autem illuminatōibus nulla est fortior hic
in via quam gratia, ergo gratia: hoc est diuine largitatis donum gratuitum quo
intellectus humanus propter deum credit contra seipsum est necessaria. Nec
autem gratia est fides infusa, ergo fides infusa est necessaria ad credendum que
sunt supra naturam. Ex quo fundamento concluditur quod actus sine operatio-
nes fidei infuse et acquisite non solum differunt finem magis et minus: ut quibusdam
placet, sed differunt specie: quia lumina descendunt a deo super a patre luminis
alterius modi sunt quam lumina descendunt a rebus creatis et a rationibus pro-
prietariis, et aliter finem speciem lucet intellectus ex irradiatione primi luminis
aliter ex irradiatione a rebus creatis et infinitis. Secundo sequitur quod credere
improbabilia fortitudinis est atque vigoris nostri intellectus: sicut amare dani-
nosam et molestiam fortitudinis atque vigoris nostri affectus: quia sicut intellectus
humanus credit contra seipsum propter deum: sic humanus affectus amat contra
seipsum propter deum. Tercio sequitur quod credere ea que apparent esse vera non est
virtutis intellectus: sed credere ea que non apparent vel non videntur esse ve-
ra: hoc est ex virtute credentis: quia talis credulitas contra se bellum habet, ideo
victoria est virtuosa. Quarto sequitur quod non exhibet deo dignam credulitas seu
debita fides que sibi impenditur propter suasionem aut probationem: quia talis
etiam cuilibet alteri daretur: sublimior igitur ei debetur. Unde potest sic argui: Aut
credendum est deo sine aliqua suasionem et probationem: aut non. Si sic habet pro-
positum, Si non: ergo non aliter sibi credendum est quam cuilibet alteri. Nec valet
dicere quod ei creditur sine suasionem: sed tamen quia verax est: quia hoc est credere cum
suasionem. Nam qui sic credit: suasionem habet quod deus verax non vult mentiri nec
precipere quod falsum credamus, et sic credet cuilibet viro bono. Nec in hoc
honorificatur deus: quia sic cuilibet crederet qui eandem causam credulitatis habe-
ret, sed deo debetur specialis honorificentia et obedientia in credendo: quare
credendum est sibi sine quacunque persuasionem et rationem apparentia. Quinto sequi-
tur quod intellectus non est firmus aut fidelis: si credit per rationem aut apparentiam
rationis: quia talis est infirmus requirens baculum ad ambulandum: et ratio est bacu-
lus cui innititur. Igitur qui per rationem credit non firmiter credit. Item talis est
sicut venditor incredulus qui emptori aliter non credit nisi per pignus et cau-
tionem ei crediderit. Probatio autem est velut pignus aut cautio sine qua non
credit. Quare manifestum est intellectum exactorem homini pignoris esse credu-
litatem infirmam et incredulam. Sexto sequitur quod sicut multitudo et magnitudo

pignoris in domo venditoris: quibus securitatem eis faciāt signa tñ sunt incredulitatis ipsius: sic pignora et securitas probationis designant incredulitatem intellectus. Patet hoc idem per exemplum de multitudine baculorum et appoditariorum que designant infirmitatem ambulantis. Septimo sequitur quod sicut homini credulitas siue fides que fit per probationes vel suasiones non est virtuosa sic ipsa est viciosa et deo contumeliosa: ideoque damnatio ac supplicio dignissima. Primum patet: quia virtus est circa difficile, homini autem credulitas non solum non est difficilis sed facilis: quia sicut impossibile est non credere manifeste vera sic difficile est non credere probabilia. Secundum patet: quia sicut contumelia fit viro note bonitatis si ei absque pignore non credat: sic deo: et quanto maior tanto melior. Item non est quis ita mendax: cui cum pignore non credatur, que ergo reuerentia sit deo si ei sic credatur vel fides adhibeatur. Item tali credulitate non creditur deo sed probatori: sicut venditor non credit emptori sed pignori. Octavo sequitur quod deo digna credulitas est illa et sola talis: qua ei creditur sine omni pignore rationum aut probationum coactione: gratis scilicet et obedienter, et non propter hoc quod verax est aut verum est quod loquitur, et omnis alia credulitas est irreligiosa et deo contumeliosa: quia per talem deo non creditur: sed pignori rationum quare nec talis facit fidelem. Finaliter infert predictus doctor: quod inquisitio probationum est unum impedimentum in cognitione legis christi seu veritatis articulorum.

Opinio Alexandri de Alis: quod ad credendum christiane non requiritur de per se apparentia rationis.

Eandem opinionem tenet magister Alexander de Alis, in pre summe q. lxxviii, qui postquam probauit necessitatem fidei infuse: quam solam vocat salutarem: ex intentione probat multipliciter quod talis non sit per rationes suasa nec probata hoc modo. Sicut aliud inquit est diligere aliquem ex suis meritis: seu ratione beneficii vel utilitatis. aliud vero diligere ipsum sine meritis et sola virtute et gratia diligetis. sic aliud est credere ex probabilitate ipsius credibilis: aliud ex virtute credentis. Similis ergo virtus est amare improbum charitate: et credere improbabile fide, nec minoris virtutis est credere improbabile: quam improbum diligere. Si ergo ex charitate seu amore salutari contra merita improbus et inimicus diligitur, ergo ex fide salutari sine probatione et rationis suasionem improbabili veritati creditur. Item quod absque probatione et suasionem creditur: virtute credentis creditur, aut ergo deo hoc modo credendum est: et habemus propositum, aut non sine suasionem et probationem: et tunc non est ei alio modo credendum quam cuiuslibet alii, cuiuslibet enim alii probationem crederetur. Item non est adeo quis mendax cui probationibus idoneis a quolibet non credatur, qui ergo non aliter deo credit quam probationibus idoneis et certis: manifestum est: quoniam deum in hac parte in nullo mendacibus anteponebat: et ipsos deo in assensu credulitatis adequat: quod aperte dei contumelia est. Relinquitur ergo quod fides salutaris credit deo sine persuasionem et probationem. Item sicut deo de-

betur digna dilectio; ita ei debetur credulitas digna. Non est autem deo digna credulitas que propter persuasiones aut probationes impenditur; quia homini credulitas nec etiam bono viro et sapienti digna est. ergo si dignior credulitas deo impendenda est; credendum est ei sine ratione et persuasione. Item sicut affectus rationalis debet summe bonitati dignum amorem; ita intellectus summe veritati dignam credulitatem. Si ergo non est digna dilectio deo; quia diligit eius bonitas solum propter utilitatem; non erit eadem ratione digna deo credulitas quia assentitur prime veritati propter persuasionem veritatis vel probationem. Item cum virtus et ars circa difficillima sint; credulitas autem que est per probationes non solum circa facillima est; sed etiam circa ea que impossibile est vel difficile non facere. Impossibile enim est non credere manifeste vera; difficile autem est non credere probabilia. Relinquit igitur homini credulitatem non pertinere ad virtutem. Item supposito exempli gratia quod filius sit ratio venditoris mercis sub pignore vel cautio; et intellectus credentis probatione; quia sicut de manu talis venditoris merces non eximit nisi prius securitatem pignoris vel cautionis tenuerit sic nec de homini intellectu erit credulitas; donec mediis probationibus habuerit. Finaliter arguitur: exactio pignoris non est nisi ex puritate credulitatis; quis enim multitudo pignorum venditori securitatem faciat; testimonia tamen sunt incredulitatis ipsius; ergo ex parte intellectus exactio probationis testimonium est sue incredulitatis; quis sint homini probationes intellectui quedam securitates. Si ergo intellectus per incredulitatem non potest placere deo; nec per fidem que est coacta per probationem placebit deo. Fides igitur salutaris non est per probationes. Hec Alexander in forma.

Opinio beati Thomae: quod ad credendum christiane non requiritur de per se apparentia rationis.

Et Ande suam tenet beatus Thomas in questionibus de veritate, quod xliij. et in. iij. sen. et breuiter omnes Thomistarum schola. Tamen in. ij. vbi querit an ratio que adducit ad ea que sunt fidei diminuit meritum fidei; sic respondet: Ratio autem humana inducta ad ea que sunt fidei dupliciter se potest habere ad voluntatem credentis. Uno quidem modo sicut precedens; puta cum aliquis aut tamen haberet voluntatem; aut non haberet promptam voluntatem ad credendum nisi ratio humana induceret. et sic ratio humana inducta diminuit meritum fidei. Sicut enim homo actus virtutis moralium debet exercere propter iudicium rationis; non propter passionem; ita credere debet homo ea que sunt fidei non propter rationem humanam; sed propter autem diuinam. Alio modo ratio humana potest se habere ad voluntatem credentis posterius; cum enim homo habet promptam voluntatem ad credendum diligit veritatem creditam; et super ea excogitat et amplectitur si quas rationes et congruentias ad hoc inuenire potest. et quantum ad hoc ratio humana non excludit meritum fidei; sed est signum maioris meriti. Sic etiam passio presequens in virtutibus moralibus est signum promptioris voluntatis; et hoc signat Jo. iij. vbi Samaritani ad mulierem

per quā rō humana figurat dixerunt: Jam nō propter tuā loquelā credimus
hec Tho. hoc idē sentire videt magr Guillus Altissiodorens in sua summa
li. iij. c. de fide. 7. li. i. c. i. 7 fere oēs theologi antiq 7 moderni paucis exceptis

Opinio dñi Petri de palude: q ad credendū xpiane
non requiritur de per se rationis apparentia.

Eandem quoq opiniōnem tenet dñs Petrus de palude. iij. sen. ubi
ex intentōe tenet 7 pbat q p fidez infusam sine fide acq̃sita vel qua-
cunq̃s apparentia credibilis p solū imperiū voluntatis et determina-
tione vel explicatiōe credibiliū pōt intellectus exire in actū credendi ad salu-
tem necessariū, vñ sic scribit: Fides infusa nō pōt exire in actū credēdi aliquo
modo nisi ipm̃ credibile proponat per quēcunq̃ quocunq̃ vel ab hoīe ver-
bo: vel a deo vel angelo: 7 sic fides est ex auditu. Et huius rō est: quia fides
est habitus adheſivus, vñ cū nō magis determinet intellectū q̃ habitus natu-
ralis: sicut habitus primorū intelligibiliū speculabiliū vel agibiliū nunq̃ incli-
nat ad assentiendū eis nisi proponant termini aliquo sensu interiori vel exte-
riori: sicut puer nunq̃ sciret istud principiū: de quolibet esse vel non esse: nisi
audivisset vel legisset: vel aliquo alio sensu pcepisset: sic ea que sunt fidei: nisi
proponantur per doctrinā vel revelatiōem vel aliquem aliū modū: intellectus
nō crederet. In hoc tñ est differētia: quia principia naturalia pōt intellectus
per se inuenire sine alterius verbo vel scripto: quibus propositis 7 apprehen-
sis non potest intellectus nō assentire nec in eis errare. iij. metaphy. Ea autē
que sunt fidei nō pōt intellectus per se inuenire, sed ipsis propositis 7 appre-
hensis pōt nō assentire 7 circa talia errare. Cuius rō est: quia dato q lumen
fidei sit formaliter 7 subiective in intellectu: nō inclinat tñ intellectū ad assen-
sum credibiliū vel articuloꝝ nisi mediāte volūtate. 7 inde est q credere dicif
actus intellectus moti 7 determinati per volūtatez. Qd aut talis fides infusa
possit exire in actū credendi sine fide acq̃sita vel apparentia rōis probatur
tripliciter. Primo sic: quia existens in grā pōt vincere oēm temptatiōem sine
adminiculo hoīs vel influxu speciali nō cōsentiēdo: sū illud: Sufficit tibi grā
mea. Si q̃ puero baptizato q̃ nihil audiuit s articulis diabolus vel hereticus
psuaderet contrariū fidei: puta deū nō eē trīnū 7 vñū: vel nō esse incarnatū: aut
nō possz nō assētere errori: 7 sic nō sufficeret grā ad salutē: qd est erroneū: aut
posset nō assentire: 7 hoc esset p fidem infusam: qd est propositū: quia nō vi-
tat peccatū nisi p virtutem oppositā. habitus aut nō fugit suū contrariū: nisi
quia inclinat per se 7 primo ad suū propriū obiectū: sicut grāte non recedit a
sursum: nisi quia tendit deorsum. Si ergo fides sufficit ad non assentiendū er-
rori: hoc est quia determinate inclinat ad assentiendū veritati: non tñ neces-
sario vt dictū est: sed libere 7 contingenter mediāte volūtate. Secūdo sic: nō
minus inclinat habitus intellectualis ad indicandū: q̃ moralis ad eligendū
sed castitas infusa oblata materia temptationis puero cū primo sentit tempta

tiones carnis inclināt determinate ad eligendū castitatem ⁊ fugiendū oppo-
 sitū: imo luxuriosus ꝑtritus ꝑ habitū infusum inclināt determinate ad castita-
 tem sine omni exteriori adminiculo vel speciali influxu: non necessario tñ: sed
 sufficient qñis habitus acquisitus inclinet eum ad luxuriā, ergo pari ratione
 fides habitus intellectualis infusus occurrēte materia fidei etiā occurrēte rō-
 ne in ꝑtrariū: inclinabit sufficienter ad assentiendū veritati ⁊ dissentiendū er-
 rori sine fide acquisita vel rōnum apparentia. Tercio sic: oīs habitus ꝑ se
 sine omni alio potentia determinate determinat ad aliquid plusq̃ si non esset
 aliter cū sit ꝑꝑ indeterminatiōem tollendā: si ad nihil determinate inclinaret
 oīno frustra esset ⁊ frustra nomen habitus haberet. Si ergo habens fides in-
 fusam proposito sibi articulo credibili ad nihil determinate inclinatur plusq̃
 si fidem nō haberet: sed tūc solū inclināt ꝑ fidem infusam qñ articulus ꝑpo-
 nitur cū aliquali ꝑsuasione: aut cū miraculis: cū fides acquisita inclinet ad assen-
 tiendū facilius ꝑꝑtius ⁊ discretius q̃ si nō hēret: tūc fides infusa eēt misera-
 bilior ⁊ imperfectior habitus de mūdo: cū oīs alius habitus ꝑ se ad aliquid
 inclinēt: iste autē nō nisi cū alio. Et confirmat: q̃a si fides infusa ad nihil deter-
 minate inclinaret: tunc si proponat articulus sub dubio nō arguendo ꝑo nec
 contra nec affirmando alterū: nesciet fidelis quid eligat. q̃s videt absurdum:
 q̃a maior debet eē determinatio q̃ certitudo in fide infusa q̃ in opinioe: ⁊ tñ
 opinio que est ꝑtra fidem xpianorū inclināt ad alterū determinate. Si diabo-
 lus ꝑterea vel heretic⁹ suadeat oppositū fidei xpiane in nullo pl⁹ inclinabit
 data illa opinioe cōtra errorem fidelis hñs fidem infusam q̃ nō habēs fidē
 q̃s est inconueniens ⁊ hereticū: quia habens fidem infusam si innitit sibi ꝑt
 sufficienter vitare fm doctores oēm errorem fidei contrariū. Hec dñs Ihes-
 trus de palude patriarcha. Idet igitur fm predictos doctores q̃ ad credē-
 dum xpiane non requiritur de ꝑ se apparatus credibilis ex ꝑte rōnis.

Responso ad rōnes ꝑo secunda opinioe ad
 secundā ꝑclusionem ꝑmo loco inductas.

Si considerent que dicta sunt de fide infusa ⁊ acquisita: soluere non
 est difficile argumenta ꝑo secunda opinioe inducta. Nam ꝑcessa
 prima ꝑclusioe ⁊ secūda dicimus: q̃ qñis ad credulitatem fidei ac-
 quisita nō sufficiat solū voluntatis imperiū cū apprehensioe credibiliū sine ali-
 qua apparentia rōnis vt dictū est. Veruntū quia predicta argumēta vident
 ꝑcludere ꝑtra opinioem eōem: que ponit: q̃ ad credendum xpiane nō requi-
 ritur rōnis apparentia: rñdendū est iuxta ꝑꝑmissa ad argumēta ꝑtra secundā
 ꝑclusioem ꝑmo loco inducta. Sed notandū ꝑmo fm Tho. iij. sen. di. xxiij.
 q. iij. ar. ij. in solutioe ad secundū: q̃ in fide quattuor ꝑsiderant: scz ipm q̃s cre-
 dendū est. rō voluntatem determinās ad credendū. voluntas intellectui im-
 perans. ⁊ intellectus exequēs. ⁊ fm hoc fides q̃tum ad eius determinatiōem
 ⁊ q̃tum ad eius actum qui ex nobis est: qñis habitus sit infusus dicitur esse

ex quattuor que in nobis sunt: q̄a q̄stus ad ip̄m credendū dicit̄ esse ex auditu
quia determinatio credendorū fit in nobis vel per locutiōem interiorem qua
deus in nobis loquit̄ vel per vocem exteriorem. q̄tum v̄o ad rōnem que in-
ducit voluntatem ad credendū dicit̄ esse ex visione alicuius q̄s vidit deum
esse: qui loquit̄ in eo qui fidem annūciat. q̄tum v̄o ad imperiū voluntatis di-
citur esse fides ex voluntate. q̄tum v̄o ad executiōem intellectus dicitur esse
actus fidei ex intellectu. Item in solutione terciū sic dicit̄: Credere quidez in
voluntate credentiū p̄sistit: sed oportet q̄ voluntas hominis preparet a deo
per gr̄am ad hoc q̄ eleuet̄ in ea que sunt supra naturā. Et quibus p̄ q̄ act⁹
fidei qui est assensus depēdet q̄tum ad executiōem ab habitu fidei et ab intel-
lectu tanq̄ a causa proxima. Persuasio v̄o vel predicatio exterior requirit̄
ad determinatiōem credendorū et ad proponendū intellectui suū obiectū mate-
riale: puta aliq̄s complexū: nō aut̄ ad causandū assensum. Sequit̄ terciū q̄ si
des infusa nec quo ad habitū nec quo ad actū suū principalē qui est assentire
credibilibus dependet effectiue a fide acquisita: nec certitudo eius depēdet
a certitudine fidei acquisite: vt secūda opinio falso imaginat̄. Quo notato r̄i
detur ad primū argumentū: q̄ homo per imperiū voluntatis cū fide infusa et
determinatiōe apprehensua credibilis potest sufficienter determinare intelle-
ctum ad credēdum xp̄iane propositioni sibi prius dubie et neutre. propter q̄s
si xp̄ianus in talibus credibilibus a deo reuelatis innitatur lumini fidei infuse
et non proprio arbitrio: sufficienter habet in se vnde omnis neutralitas et du-
bitatio ab eo remoueat̄. Tñ sc̄tis Tho. ii. q. i. ar. iij. in solutiōe ad terciū
dicit q̄ lumen fidei facit videre ea que credūt̄. Sicut enim per alios habi-
tus virtutū homo videt illud q̄s est sibi p̄ueniēs fm habitū illū: ita etiā p̄ ha-
bitū fidei inclinatur mens hoīs ad assentiēdum his que p̄ueniūt recte fidei
Et quo patet q̄ id quod facit volūtas cū apparētia ratiōis in fide acquisita
facit cum lumine fidei infuse: determinādo intellectum ad credēdum firmiter
articulis fidei xp̄iane. Et cū dicitur q̄ tūc nō oporteret hoīez dubitare de ali-
qua propositione nisi ipse vellet: et p̄ster ad quasq̄q̄ propositiones non cui-
dentes posset sine mendacio dicere quicquid vellet. Respōdeo q̄ sola volū-
tas nō sufficit vt dictum est ad credēdum xp̄iane sine lumine fidei: quo circū-
scripto volūtas nō sufficit ad determinādum intellectum vt assentiat propo-
sitiōi sibi dubie vel neutre: imo velit nolit in talibus erit dubius vel oīno neu-
ter: sed superueniēte lumine fidei sufficienter determinat̄ et eleuat̄ intellectus
vna cū imperio voluntatis ad credēdum xp̄iane: vt sepius dictū est.

**Solutio ad ratiōes pro secūda conclusiōe a
Comite Abirandulano inductas.**

Ad ratiōes Abirandulani quibus nitiū conclusiōem suā apologeticā effi-
caciter demonstrare: r̄spondendum est per ordines. Et ad primā que fun-
dat̄ in actu opinādi: qui fm Aristo. nō est in libera pr̄ate voluntatis

Dicendum primo quod omnis actus intellectus respectu cuiuscunque complexi est in
 libera potestate voluntatis: quia voluntas potest mouere seipsam et omnes animae vires et
 habitus ad suos actus: saltem quo ad exercitium. et per consequens in potestate vo-
 luntatis est imperare rationi quod discurrat et retineatur circa omnem propositionem sibi
 dubiam et neutram. quod si ratio fecerit quod in se est in materia fidei habebit apparen-
 tias sufficientes disponentes ipsam ad receptionem luminis diuine gratie: quod fa-
 cienti quod in se est deus decreuit infundere: si in materia probabili et opinabi-
 li habebit apparentias sufficientes ad opinandum: si in materia scibili habebit
 apparentias demonstratiuas ad sciendum. Et quis utrobique voluntas imperet
 intellectui ut discurrat et studeat: tamen motiua inuenta ad sciendum secundum cursum ge-
 neralem necessitant intellectum ad assensum: sic quod statibus apparentiis demon-
 stratiuis mediis voluntas non potest impedire intellectum ne assentiat: ut colligitur
 ex primo posteriorum. sic suo modo est de opinari: nisi quod ratio demonstratiua deter-
 minat intellectum certitudinaliter et sine formidine: ratio vero topica et probabilis
 cum formidine et dubitatione de opposito. Secus autem est in fide: quia dato alio
 quo credibili et apprehenso non obstantibus quibuscunque apparentiis et lumine
 fidei infuse intellectus non potest firmiter credere vel in actum credendi exire
 si voluntas se opponat vel non moueat intellectum ad credendum: quia credere ex
 sua ratione est actus elicited ab intellectu moto a voluntate ut dictum est. Unde
 sanctus Thomas. ij. ij. ar. ix. ad secundum argumentum hoc idem sentire videtur ubi dicit
 quod in scientia duo possunt considerari: scilicet ipse assensus scientis ad rem scitam: et consi-
 deratio rei scite. assensus autem scie non subicitur libero arbitrio: quia sciens cogit
 ad assentiendum per efficaciam demonstrationis: et ideo assensus scie non est meri-
 torius: sed consideratio actualis rei scite subiacet libero arbitrio. Est enim in po-
 testate hominis considerare vel non considerare: et ideo consideratio scie potest esse meri-
 toria si referatur ad finem charitatis: id est ad honorem dei vel utilitatem pro-
 priam: sed in fide utriusque subiacet libero arbitrio: et ideo quantum ad utrumque actus
 fidei potest esse meritorius. sed opinio non habet firmum assensum: est enim quoddam
 debile et infirmum secundum philosophum in primo posteriorum. unde non videtur procedere ex per-
 fecta voluntate. et sic ex parte assensus non multum videtur habere rationem meriti:
 sed ex parte considerationis actualis potest meritoria esse. Patet igitur quod opinari
 sit simpliciter in libera potestate voluntatis quantum ad considerationem: sed quo ad
 assensum non sit in plena et perfecta libertate voluntatis: quod philosophus in. ij. de anima
 contradicere non videtur. Secundo dico quod concessio quod opinari non sit in libera
 potestate voluntatis ad mentem philosophi: neganda est propterea: quia opinari presupponit
 rationis apparentiam: que quis totaliter et perfecte non determinet intellectus ad
 assentiendum: sufficit tamen determinare intellectum ad assentiendum cum formidine.
 Credere autem fidei christiane non est propter quacunque apparentiam: ut dictum est
 sed propter autem prime veritatis: que cum lumine fidei et imperio voluntatis ma-
 gis perfecte et sufficienter determinat intellectum credentis: quam ratio topica vel
 probabilis intellectum opinantis: et ideo minus videtur difficile credere suppo-
 sito lumine fidei: quam opinari supposita ratione probabili. Ad aliam rationem cum arguitur

qd nō est in ptāte hoīs libera facere appere aliqd suo intellectui. Dico primo
 qd illud asis est falsum et hereticū: qā in libera ptāte hoīs est facere qd in se est
 ad bene viuendū moralit. et cuiuslibz tali deus decreuit manifestare et reuelare
 nēcia ad salutē p predatores exterius: vel alio mō interius: circa qte si di
 ligenter discurrat hēbit sufficientes apparentias disponētes et inducētēs ad
 credendū xpiane. Secūdo dico qd admissio ante: p̄sia est neganda. et ad proba
 tionē cū dicis: qd cōtradictio est aliqūē credere aliqūid et assentire illi et illud
 nō apparere ei esse verū: Dico qd hoc est falsum et erroneū: vt p3 per Aplum
 dicentem qd fides xpiana est nō apparentiū. et Gregorius dicit qd apparentia
 nō habent fidem: sed agnitionem. Ad confirmatiōem dicis conformiter: qd fi
 des xpiana non requirit nec dependet de per se ex apparentia credibilis: sed
 ex lumine fidei infuse et motionē voluntatis: vt sepe dictum est. Ad aliam rō
 nem cum dicitur qd actus qui est assentire et dissentire sunt actus oppositi: cō
 cedo respectu eiusdē obiecti: et pcedendū est quod inferitur qd ad alterū illorū
 intellectus non potest determinari per imperium voluntatis precise. sed ex
 hoc non habetur qd requiratur de per se apparentia credibilis: quia volūtas
 in talibus a deo reuelatis supposita apprehensione credibilis et lumine fidei
 et amore prime veritatis potest imperare et determinare se sola intellectū ad
 credendum circumscripta apparentia credibilis. Ad aliam ratiōnem cum ar
 guitur qd si homo precise determinaretur ad actum credendi per actum volū
 tatis: sequeretur qd irrōnabiliter crederet. Rñdeo qd nemo credit sine aliqua
 ratione: quia voluntas sūm Thomā non mouetur: vt dictum est sine rōne de
 terminante ipāz voluntatē ad velle credere. nam intellectus indicat et dicitat
 bonū esse voluntati velle credere prime veritati in his que superant faculta
 tem rōnis. Intellectus p̄terea indicat et dicitat bonum esse credere pp prē
 miū eterne vite: qd p̄mittit nobis si credim⁹. Intellectus etiā dicitat et ostēdit
 bonū esse et optimū obedire deo et ecclie que precipiūt nobis credere. et hoc
 debet sufficere cuiuslibet credēti pro rōne: qā certū est et manifestū qd nec deus
 nec ecclesia p̄cipiunt credere sine rōne. Ex quo p3 qd quis credere xpiane sit
 sine rōne apparentiā de credilibus faciente: nō tñ sine rōne volūntatem ad
 velle credere determinante et inclināte que nō sufficit etiā sine lumine diuine
 gr̄ie voluntatem determinare. Et cū dicis qd euāgelio nō credimus nisi ppter
 illa octo media que cōiter assignāt theologi: et singulariter Scotus: pronun
 ciatio scz prophetica. scripturaz cōcordia. auctas scribentū. rōnabilitas p̄ten
 tor. irrōnabilitas singulorū errorū. ecclie stabilitas. et miraculorū claritas. Di
 cendū qd falsum et erroneū est: quia illa octo media Scoti: aut sunt sufficiētia
 et necessaria ad credendū: sine quibus quis nō pōt credere: aut non. Si suffi
 ciētia et necessaria: tunc sequitur qd simplices et multi alij qui tales rationes
 nō hnt nō crederent: qd est falsum et hereticū. Si vō talia media nō sunt suffi
 ciētia et nēcia. qd alit est credendū qd pp illas rōes. et p p̄ns ridiculū videt dī
 cere qd aliquis debeat credere euāgelio potius qd legi machumetenū pp illas
 octo rōes Scoti: cū multi sine talib⁹ rōib⁹ xpiane crediderit pp auctēz ecclie

precipientis credere. Item multi crediderunt ante euangelis: uno ante legem
moysaica; vt patet de Adam Abel Noe Abraham et ceteris patribus qui le-
gem scriptam precesserunt. vnde scribitur de Abraham q credidit et reputa-
tus est sibi ad iusticia. et de ceteris patriarchis ad Hebr. xi. Preterea aut ta-
les rationes conuincunt intellectum ad credendum euangelio: vel no. Si sic
ergo omnes credent euangelio vtentes ratione: quia tales ratios ex quo co-
uincunt vnus intellectus ad credendum: conuincunt quemlibet eiusdem rationis:
cuius oppositum ad experientia videmus. Si vero tales rationes non conuincunt in-
tellectus: sed sint probabiles et solubiles: sequitur qd ipsis circumscriptis homo po-
terit credere. Sequitur ultra qd fides christianorum exponeret derisioni infidelium:
qui videntes christianos propter tales rationes solubiles credere et intellectum ca-
ptiuare: arguerent nos et fidem nostram de leuitate: qd est impium. Dico igitur pro
finali ratione huius argumenti: qd nulla ratio data vel dabilis in lumine naturali
sufficit ad determinandum intellectum vel voluntatem vt credat potius fidei christi-
anorum qd machumetenis: nisi assistat diuini auxilium interius efficaciter mouens et
inclinans liberum arbitrium ad credendum. Et ex hoc patet qd actus credendi fidei
christiane non est tyrannicus: vt vltima ratio prentendebat: quia voluntas mouet intel-
lectum conformiter ad lumen fidei infuse: quod ad credere fidei christiane: quous dicat
Paulus apostolus: qd in his que sunt fidei debemus captiuare intellectum in obse-
quium christi. Potest tamen breuiter dici ad argumenta supradicta: qd quous assensus fi-
dei christiane non dependeat de se ab aliqua apparentia rationis: sed a fide infusa et
imperio voluntatis: in eo tamen qui inducendus est ad fidem presupponit aliquas
apparantias et probabilitates intellectum et voluntatem disponentes ad receptionem
luminis diuine gratie: qua habita eleuat quis ad hoc qd firmiter credat. Tunc scilicet
Thom. ii. q. ii. q. ii. ar. ix. ad tercium dicit: qd ille qui credit habet sufficientem inductionem
ad credendum. Inducit enim quidam diuine doctrine miraculis confirmate: et qd
plus est interiori instinctu dei inuitatis. vbi non leuiter nec irrationabiliter credit:
qui sic credit: cum habeat sufficientem inductionem ad credendum. Et quibus patet qd opinio
nostra communis negans tales apparantias de per se requiri ad actum credendi
non derogat dignitati fidei christiane: sed eam potius honorat atqz defendit.

**Solutio rationum Scoti et Durandi ad terciā
et quartam conclusiones secunde opinionis.**

Solutis rationibus per prima et secunda conclusionibus secunde opinionis indu-
ctis: respondendum est ad rationes Scoti et durandi pro terciā et quarta conclu-
sionibus. Ad primā ergo dicimus: qd baptizatus cum venerit ad annos dis-
cretis: si propositis sibi articulis et apprehensis innitatur lumini fidei et non proprio
arbitrio sufficienter inclinatur et hoc vbi potest exire in actum credendi fidei christiane circum-
scripta quacumque appentia credibilis: vt sepe dictum est. Et ad antea b. Augusti.
dicimus qd ad credendum christiane non sufficit liberum arbitrium vt pelagiani assererent
sed requiritur donum diuine gratie interius mouentis et eleuantis hominem ad credendum id quod est

supra humanā rōnem. Sed quia oportet qd credibilia determinentur et propo-
 nantur credenti; quod quicqz sit per relevationem interiorē: vel doctrinā exteri-
 orem; inde est qd Aug⁹ dicit: qd nō credimus ex solo libero arbitrio; sed mira-
 culo vel persuasione; vel aliqua doctrina exteriorē; que quibz pcurrat ad credē-
 dum quicqz; non tñ semp et necessario; sic qd sine miraculo vel persuasione nō cō-
 tingat credere xpiane; vt ad experientia p3 de multis; sicut statim patebit. Ad
 argumenta Durādi rñdeo fm dñm Petru de palude negādo asis. Ad pro-
 batiōem dicendum: qd qñ xpo predicāte et miracula faciente vnus credebatur
 alius non; hoc non erat propter fidem cum miraculo inclinātem que sine mi-
 raculo non inclinaret: quia non habentiū fidem quidā miracula deprauabāt
 non credentes; ali3 vō honorabant credentes. et ita erat similiter de hñtibus
 fidem ante. sed verum est qd discredentes si prius fidem habebant; per infide-
 litatem eam perdebant; habentes vō credēdo proficiebant. Quod ergo aliqui
 credebant aliqui non; dico qd non erat; quia credentes haberent fidem et vi-
 derent miracula; quasi hec duo sufficerent ad posse credere; non alteri; quia
 aliqui sine miraculo sola fide credebant: vt Petrus et Andreas filij Zebe-
 dei secuti sunt xpm anteqz vidissent miracula et alia signa xpm facientem. ali3
 eodē modo solo miraculo fidem recipiebant. sed quia istis deus inspirabat; illis
 vō non; vel isti volebant; illi non. ad volendū autē plus determinabat vtrūqz
 qz alterū tñ; sed neutru simul iunctū necessario inclinabat. Unde sicut tem-
 pus cum sermone suadente castitatem; magis determinatur ad respuendū for-
 nicationem qz continentem cum persuasionē; et tñ contingit tempatum consen-
 tire vīsa muliere et continentem respuere. non qd habitus in nullo inclinet; sed
 quia non necessario inclinat. sic fides infusa per se sine alio inclinat; nō tamen
 necessario. ideo habens fidem infusam quandoqz non credit; quicqz non prius
 habens credit. vnde sicut habens intemperantiā acquisitā et temperantiā in-
 fusam; temptatione surgente fm naturā corruptam et habitū viciosum acqui-
 situm inclinatur sufficienter ad necessaria salutis sue; libere tñ et contingenter.
 Similiter habens rōnes phox vel hereticox contra fidem; infusa sibi fide in-
 clinat sufficienter ad credendū et efficacius qz fide acquisita per quasqz ra-
 tiones apparentes; quāto habitus infusus a deo est efficacior qz habitus ac-
 quisitus. Ad aliud dicendum qd ecclesiam regi spūs sancto forte non est primū
 creditum a nobis; cum multi explicitā fidē habeant de alijs qui hoc explicitē
 non credunt. Item quia si habenti fidem pponeret hoc ipm; an ecclesia regat
 spūs scō. fides infusa inclinaret ad assentiendū magis qz art: culis trinitatis et in-
 carnatiōis; qui sunt magis supra naturā. bene tñ verū est qd ad credendū scri-
 pturę bene est primū creditum; vt dicit Augustinus: Euangelis non crede-
 rem tē. vt supra allegatum est. nō tamen propter hoc sequit; qd ad omne cre-
 dere requirat; quia etiā ante oēm scripturā et ante ecclesiā que fm Gregoriū
 incepit in Abel; in solo Adam fuit fides et actus credendi. Ad aliud dicendū
 qd falsum est qd actus credendi fidei xpiane dependeat ex aliquo apparenti in
 se; quia tunc non haberet meritum fm Gregoriū. vel si dependet ex aliquo

f.ij.

apparenti; hoc est ex naturali cognitiōe; qua nō supposita nihil crederet; vt si
homo nō hēret vsum rōnis vel nō intelligeret terminos nō posset assentire;
nec per p̄ns credere. Preterea per solā infusiōem posset homo credere si sibi
reuelaret quicqd alij p doctrinā credidit, et sic solus habitus infusus sufficere
pōt sine rōnis apparentia. Ad quid ergo valet doctrina exterior et persuasio?
Itē ideo fm Tho. q̄ valet et requirit ad determinatōem credēdoz; et ad pro
ponendū intellectui suū obiectum materiale; et ostendendum quid credendū et
nō credendū. Tñ in. iij. sen. di. xxiij. dicit q̄ fides q̄tum ad istā determinatōez
credendoz acquiri per sciam theologie; que articulos distinguit; sicut bitus
principioz dicit acquiri per sensum q̄tum ad distinctiōem principioz. Et sic
patet q̄ persuasio vel predicatio nō causat aliquā adhesiōem vel apparentiā
adhesiōis. Ad aliud dicendū q̄ si xps nō fuisset locut⁹ vel miracula nō fecisset
nō credentes ei nō peccassent, nō quia aliter credere nō possent; sed quia alit̄
credere nō tenebant; q̄ scriptura dicebat: Xps cū venerit euangelizabit pau
peribus et faciet miracula signa et prodigia, vñ si nō predicasset nec miracula
fecisset credere nō tenebant. Credere tñ poterāt sine signis; quia signa infide
libus data sunt, vnde et nūc cū predicat hñtibus fidem nō sunt necessaria mi
racula; quia fides sufficienter inclināt; al̄s deus in necessarijs deficeret fide
libus magis q̄ infidelibus. Beatus tñ Tho. in quadā qōne de quodlibet vbi
querit; si xpo facienti visibilia miracula hoies tenebātur credere; videt dicere
q̄ iudei tenebant credere xpo nō solū facienti visibilia miracula; sed etiā non
facienti talia visibilia miracula. Cuius rō est; quia homo tenet credere fm hoc
q̄ adiunat a deo ad credendū; cū sit donū dei ad Ephe. ij. Adiunat autē a deo
aliquis ad credendū tripliciter. Primo quidem per interiorē vocatiōem; de
qua dicit Jo. vi. *Dis qui audit a patre et didicit venit ad me, et ad Ro. viij.*
Quos predestinavit; hos et vocavit. Secūdo per doctrinā et predicationē; ex
teriorē fm illud Apli ad Ro. x. *Fides ex auditu; auditus autē per verbū xpi*
Tercio per exteriora miracula, vñ dicit, i. ad Corinthe. xiiij. q̄ signa data sunt
infidelibus; vt scilicet per ea prouocentur ad fidem. Si autem xps visibilia si
gna non fecisset; adhuc remanebant alij modi attrahēdi ad fidem; quibus ho
mines acquiescere tenerentur, tenebantur enī homines credere actori legis
et prophetarum, tenebantur etiā interiori vocatiōi nō resistere; sicut Ysaías
de se dicit; *Dominus deus aperuit mibi aurem; ego autem non contradico;*
retrosum non abj Ysa. i. sicut de quibusdam dicitur Act. vij. Vos semp spi
ritu sancto resistitis. Ex quo patet q̄ iudei tenebantur credere xpo nō solū
visibilia miracula facienti; sed etiā per alios modos ad fidem trahenti. Ve
rum est tamen fm Thomam ibidem; q̄ inter illa opera miraculosa que xps
in hominibus fecit annumerari etiā debet vocatiō interior; : qua quosdam
attraxit; sicut Gregorius dicit in quadam omelia; q̄ xps per misericordiā
traxit Magdalenam interiorius; qui etiā per clementiam suscepit foris. An
numerari etiā debet eius doctrina; cum etiā ipse dicat; *Si non venissem*
et locutus eis non fuisset peccatum non haberent, et hoc magis mibi placet,

Ad confirmatiōem vō que inducitur pro opinione Durandi: p̄z solutio suffici-
enter ex his que statim dicta sunt ad argumēta principalia eiusdem.

Quod predicta conclusio de virtute sermo-
nis est erronea et heresim sapiens.

Quāvis ex prehabitis sit perspicuū et manifestū ad omne credere vo-
luntatem p̄currere: vt efficacius tñ ostendatur predictā conclusiōez here-
sim sapere: rōibus et auctibus sacre scripture p̄bandū est: q̄ credere
articulū fidei esse verū sit in libera p̄tate hoīs etiā q̄ sibi placet. Primo sic:
Intellectus humanus nō pōt necessitari ad credendū. ergo qcquid credit sic
libere credit: q̄ pōt non credere. et p̄ hīs tale credere est in libera p̄tate hoīs
p̄ia est nota. et aīis probat p̄ Aug. sup Jo. omel. vi. q̄ intrare ecclesiā pōt q̄
nolens: accedere ad altare nolens: credere aīis nō nisi volens. Item in de spū
et lra ad Tharcellinū dicit: q̄ nihil aliud est credere nisi p̄sentire verū esse q̄
dicis: consensus aīis est voluntatis. Ex q̄bus auctibus patet q̄ de mente b̄i
Aug. est q̄ ad plures actus pōt homo necessitari: cū dicit q̄ homo pōt reci-
pere sacm nolens: sed ad credere non pōt necessitari. et p̄ hīs in libera p̄tate
hoīs est credere. Confirmat ista rō: quia si aliquid p̄pelleret et necessitaret in-
tellectū ad credendū: hoc maxime esset deus per miracula sua. sed multi vidē-
tes miracula nō crediderūt. ergo nō necessitat intellectus. et p̄ hīs libere cre-
dit homo. Secundo sic: ad credendum xp̄iane non sufficiunt intellectui appa-
rentie pro credibilibus adducte vna cum habitu infuse fidei: s̄m illos qui po-
nunt tales apparentias necessario requiri operatione voluntatis circumscri-
pta. ergo ad credere de necessitate requiritur imperium voluntatis. et per cō-
sequens homo libere credit. aīis probatur: quia non possunt apparentie tam
fortes adduci: que vna cum inclinatione luminis fidei cogant vel necessitent
intellectum ad credendum: vt experimento patet et ratione probatur: quia in
intellectus discutens tales apparentias videt eas non sufficere ad concluden-
dū veritatē articuloz. ergo virtute talis apparētie nō necessitat ad credendū
als talis apparentia foret in se ratio demonstratiua vel euidenter concludēs
articulos fidei n̄se altissimos: q̄s est hereticum. Lumen pr̄terea fidei q̄uis
determinate inclinet intellectū ad assentiendū firmiter: nō tñ necessario. et per
hīs credere est in libera p̄tate hoīs. Tercio arguit sic: si credere nō esset in
libera p̄tate hoīs: tūc credere nō caderet sub p̄cepto: q̄s est 3 Aplm ad He-
bre. xi. q̄ p̄cipit q̄ accedentē ad deū oportet credere. et Saluator Math. vlt.
Qui nō crediderit p̄dēnabit. p̄ia p̄bat: q̄a nullū est p̄ceptū nisi ad eius im-
pletiōez accedat libertas volūtatis: q̄a in his que nobis p̄cise a nā insunt nec
laudamur nec vitupamur. cū tñ s̄m Aug. in de spū et lra p̄ magna laude scri-
ptū sit ab Aplō: Credidit Abraham deo et reputatū est sibi ad iusticiā. et itē
Credeti in eū q̄ iustificat impiū reputat fides ad iusticiā. s̄ q̄s nullo mō cadit
sub libertate voluntatis nō reputatur alicui ad iusticiā tanq̄ opus proprium
f. iij.

ergo credere fidei xpiane inq̃tum cadit sub p̃cepto diuino et ecclesie est in libera p̃tate hois. Confirmat predicta rō: quia si homo tenet credere et nō libere pōt credere, ergo obligabit ad hoc quod nō est in libera p̃tate sua, ergo si illud omittat non libere omittit: ex quo non est in libera potestate sua, et per consequens non peccat: qđ est hereticū. Et ex hac rōne patet qđ ex quo credere cadit sub p̃cepto diuino et ecclesie: credens nō tenet querere apparētias nec rōnes ad credendū: sed pro rōne et apparentia sufficere sibi debet auctas dei et ecclesie: qui sine rōne non precipiunt aliquid credere. Quarto arguitur sic. Eua libere credidit diabolo sibi dicenti: Eritis sicut dī scientes bonū et malū ergo in p̃tate Eue fuit nō credere, et qua rōne in p̃tate sua fuit libere credere dictū diaboli: potest homo credere dictū dei, ergo in p̃tate cuiuscūq; hois est sic libere credere cuiuslibet veritati sibi apparenti per imperiū voluntatis. Qđ autē Eua libere credidit et nō necessitata patet: quia si nō: tūc necessitata peccauit, et per p̃ns non peccauit: quia nemo peccat in eo quod vitare nō potest. Item Eua bene sciuit qđ deus dixerat sibi oppositū: et sciuit qđ deus est maior auctas qđ diabolus, ergo nō necessario credidit diabolo: sed libere. Quinto arguit sic: aliqui apostatant a fide: vel ergo hoc faciunt libere vel nō libere sed necessitati: et tunc necessitati peccant: et per consequens non peccant, et sic apostate a fide xpiana et heretici nō peccāt: qđ est hereticum. Finaliter arguit per rōem bti Tho. ij. q. ij. quia credere fidei xpiane est meritorium, ergo est in libera p̃tate hois, p̃ns tenet: quia nihil est meritorium vel demeritorium nisi sit voluntariū, aīis p̃s: quia actus nostri sunt meritorij inq̃tum procedunt ex libero arbitrio moto a deo per grām, vñ oīs actus qui subijcitur libero arbitrio si sit relatus in deū pōt esse meritorium: quia solos tales deus ordinat et accipiat ad vitā eternā fm leges a diuina sapientia statutas, ipm autē credere est actus intellectus assentientis veritati diuine ex imperio voluntatis a deo mote per grātiā, ergo credere fidei xpiane est meritorium eterne vite, vnde ad Hebr. xj. scribit qđ sancti per fidem adepti sunt repromissiones. Si dicat qđ iste rōnes non procedūt p̃tra p̃clusionem principalem: nec contra propositiōem correlatiā: quia nō negat simpliciter qđ credere sit in libera p̃tate hois: sed negat cū restrictiōe vel determinatiōe posita in aīte, sic videlicet: qđ non est in libera p̃tate voluntatis credere articulū fidei esse verū qñ sibi placet, ita qđ nō p̃cise ex eo qđ voluntati placet vt intellectus credat: ipse credit. Vñ dupliciter dicitur aliquid esse in libera p̃tate voluntatis. Vno mō: qđ posita apprehensione in intellectu nullo alio actu intellectus requisito in potestate imperatiua voluntatis sit ponere actū illū, et sic negat in p̃clusionē et correlariā propositiōe qđ actus credendi sit in libera p̃tate hois: quia nō sufficit ad credendū apprehensio terminorū articuli: sed requirit ṽtra persuasio aut aliqua rō p̃babilis fm Aug. Alio mō aliqd dicit in libera p̃tate hois: quia oībus alijs positis que requirūtur ad actū: pōt voluntas illū ponere in esse et non ponere: nec ad istū actū necessitat voluntas etiā quibuscūq; alijs positis, et hoc mō actus credendi articulū est in libera p̃tate hominis, hec cauillatio et distinctio nec sunt ad

propositū: nec predicta argumenta impediūt: quia nemo sane mentis dubitat
quin sola voluntas cū noticiā apprehensivā articuli sit causa precisa ponendi in
esse actū credendi. Tū primo: quia voluntas creata nō est omnipotens: ita qd p
sūū velle ponat in esse omne quod vult esse. Tū secūdo: quia credere est actus
liberi arbitrii: et per sēs presupponit noticiā apprehensivā articuli et offīciā
quid credendū vel nō credendū sit. Presupponit p̄terea ex parte volunta-
tis appetitū finis et electionem conclusiōis sylogismi deliberativi. Presuppo-
nit finaliter diuinū auxiliū ex parte dei liberū arbitriū hoīs interius mouentis
et inclinātis. et hoc oēs qui recte sapiunt pcedunt et fatent. Relinquit igit qd
si dubitare cōtingat de libertate credendi: verat in dubiū si voluntas per sūū
imperii concurrat ad actū credendi vel non. Et si dicatur qd nō: vt defensor
predicte conclusiōis in suo apologetico tacite cū Olchor sentire videtur: p̄clu-
ditur qd conclusio principalis cū correlaria propositiōe non solū heresim sapere
sed heretice cōfiteantur: vt argumenta p̄uincunt. Si vō concedat qd voluntas
per sūū imperiū ad actū credendi pcurrat: cū nemo dubitet qd sola voluntas
non concurrat vt probatū est: sequit qd quibuscunq; alijs p̄currētibus ex pte
intellectus siue sit noticiā apprehensivā siue p̄suasio vel rō probabilis: ex quo
voluntas de per se concurrat: credere fidei xp̄iane sit in libera ptāte hoīs: qn
sibi placet. quod sic probat: quia in libera ptāte hoīs est adimplere p̄ceptū
dei et ecclesie et mereri qn sibi placet. et hoc negare est veritatez sacre scriptu-
re p̄uicere. sed credere cadit sub p̄cepto dei et ecclesie et sub merito vt pro-
batū est. qd credere est in libera ptāte hoīs qn sibi placet. Item qn quis credit
aut credit qn sibi placet: aut qn sibi displicet: aut qn nec sibi placet nec dis-
plicet. si primū habet propositū. si secundū et terciū sequit qd alijs credit no-
lens aut nec volens nec nolens: qd est cōtra b̄tū Aug. P̄terea dato qd
homo non credat qd vult credere: adhuc credere de facto est in libera hoīs
ptāte qn sibi placet: quia qn homo vult credere: aut pōt credere et nō credere
vel non pōt. Si pōt credere et non credere: ergo in libera potestate hoīs est
credere qn sibi placet credere. Si nō pōt credere qd nunq; credit: qd est herē-
ticū. p̄na patet: quia nemo operat nec agit quod nō pōt operari neq; agere:
quia qd non pōt fieri ab hoīe nō fit ab hoīe. libera enim potestas credendi et
non credendi p̄cedit oēm actū intellectus et voluntatis. ergo ip̄is positis
vel circūscriptis homo libere pōt credere et nō credere qn sibi placet credere
Item cū ostensum sit in terciā opiniōe p̄ rōes et auctes Apli et sc̄tōz doctoz:
qd apparētia credibilis nō p se requirat ad credere fidei xp̄iane: sequit qd cō-
clusio p̄dicta in sensu p quo fit sit erronea et distinctio nulla. P̄terea dato
qd apparētia vel p̄suasio requirat ad actū credendi: adhuc in libera ptāte
hoīs est credere qn sibi placet: quia p̄suasio et apparētia nō auferunt neq;
dant homini liberā credendi ptātem: imo talis apparētia vel p̄suasio est in
libera ptāte hoīs qn sibi placet: qd in libera ptāte hoīs est qn sibi placet facere
qd in se est. sed libere facienti quod in se est occurrēt necessaria ad credendū
et per sēs si apparētie et p̄suasiones sunt necessarie fm te: sequit qd apparētie

sibi occurrunt et per ipsos credet quod sibi placet. Preterea dato quod sola voluntas non sufficiat ad actum credendi: adhuc credere est in libera potestate voluntatis quod sibi placet: quia ut dicit Anselmus in de libertate arbitrii. c. iiij. nullam potestatem habemus que sola sibi sufficiat ad actum: et tamen cum ea desunt sine quibus ad actum minime producantur nostre potestates: non minus eas quantum in nobis est habere dicimur: sicut habemus potestatem videndi montem absente monte: et lucem etiam clausis oculis: quis non possumus videre montem nisi mons assit: et lux remoto impedimento si palpebre vel aliud sibi opponatur. Et subdit. c. iij. Si igitur absente re que videri possit clausos siue ligatos oculos habentes quantum ad nos pertinet videndi quolibet rem visibilem potestatem habemus: quid prohibet nos habere potestatem seruandi rectitudinem etiam ipsa absente rectitudine: quantum ratio in nobis est qua eam valeamus cognoscere: et voluntas qua illam tenere possumus. Hec Anselmus. Et qua aucte patet quod quis voluntas se sola per suum imperium non possit ponere in esse actum credendi: sed plura alia requirantur: tamen quia in nobis est ratio et voluntas quibus potestatem habemus credendi et non credendi: sequitur quod credere sit in libera potestate voluntatis quod sibi placet. et per ipsas predictas conclusio de virtute sermonis est erronea et heresim sapiens. Quid autem sit propositio heresim sapiens: patet ex his que dicta sunt de multiplici genere propositionum damnabilium.

Sexta Conclusio Apologetica Joannis

Dei Adirandulani Concordie Comitis.

Qui dixerit accidens existere non posse nisi inexistat eucharistie poterit sacramentum tenere etiam tenendo panis substantiam non remanere.

Determinatio magistralis.

Hec conclusio videtur nobis falsa et in fide erronea: Ad quod declarandum premittendum est quid philosophi sentiant de possibili existentia accidentis sine subiecto. Secundo quod theologi et fides tenent de accidentibus in sacramento a christo instituto. Tercio ex his demonstrabitur quod predicta conclusio de virtute sermonis est falsa et in fide erronea.

Quid philosophi sequentes rationem naturalem tenent de possibili existentia accidentis sine subiecto.

Philosophorum omnium opinio est quod accidens non potest existere sine subiecto: sed si est necessario inexistit. Cuius ratio fundamentalis una secundum eos est necessaria puerio in fieri et perseruari accidentis cum subiecto. ponitur enim philosophi ordinem causarum simpliciter necessariis: ita quod prima causa non potest causare causam tamen secundae cause sine causa secunda: quia prima causa secundum eos necessario causat quicquid ad extra causas. subiectum autem habet aliquam calitatem respectu accidentis

loquendo de ordine naturali causarum, et ideo sine ista causa in ordine sue causalitatis posita negarent accidens esse, et pro tanto dicitur, i. pby. q. intellectus querens segregationem passionis a subiectis erit querens impossibilia. Altera vero causa et ratio quare accidens non potest existere nisi inexistat secundum philosophos est: quia de ratione quidditativa accidentis est subiectum vel existere in subiecto, quod autem est de ratione quidditativa alicuius: impossibile est sine ipso esse. Assumptum pro maiore patet autem philosophi, vii. metaphysicorum, in principio. Accidentia inquit sunt alia a substantia dicuntur entia: eo quia talis est entis, ergo formalis ratio entitatis in accidente est inherere talis entis, i. substantie, et paulo post nihil ipsorum secundum se aptum natum nec possibile separari a substantia. Item, iiii. metaphysicorum, ens dicitur de substantia et accidentibus: sicut sanus de sanitate in animali et urina: sed nihil formaliter de urina sanum dicitur: nisi habitudinem signi ad sanum dictum de animali, ergo nec ens dictum de accidente aliquid dicitur: nisi habitudinem inherentie ad substantiam. Similiter in, vii. c. iij. videtur dicere: quod quemadmodum aliquid minus scibile est scibile equivoce: et medicabile: opus: et vas, ita et ista quantitas et qualitas dicuntur entia. Et sic patet secundum philosophum quod inexistere sit de ratione quidditativa accidentis. Et confirmatur ista ratio quia si inexistencia vel inherencia non esset de ratione et essentia accidentis erit aliud et inerit ipsi accidenti: quia accidens dicitur inherens formaliter illa inherencia vel inexistencia. Querendum est ergo de inherencia qua inheret inherencia accidenti: aut est eadem accidenti vel ipsi inherentie, et si sic pari ratione fuit standum in primo, vel illa inherencia inherentie est alia a suo fundamento et erit processus in infinitum. Patet igitur secundum philosophos quod accidens existere non potest nisi inexistat. Notandum tamen est secundum Scotum in, iij. sen. quod prima ratio impossibilitatis existendi accidentis sine subiecto secundum philosophos est potius ex necessitate ordinis causarum: quam quod subiectum vel inexistencia sit de essentia accidentis: quia secundum philosophum ex subiecto et accidente constituitur ens per accidens, contradictio etiam est quod in per se ratione absoluti includatur aliquis respectus: quia tunc esset absolutum et non absolutum. Preterea si illa esset prima ratio impossibilitatis: tunc tali impossibili posito: nulla posset servari regula disputationis: maxime quantum ad illa consequentia quorum opposita includuntur in antea, patet enim quod tunc tali impossibili posito statim concedenda sunt contradictoria, et ita in proposito concluditur maxime inconueniens scilicet redargutionis: ad quod duci potest respondens, nunc autem philosophi, iij. pby. c. de vacuo, querit istam questionem: si esset spatium in quo tamen esset color aut sonus: utrum illud esset vacuum. Et respondet determinate ad alteram partem: quod si esset receptivum corporis esset vacuum, si autem ex primo intellectu eius quod est colorem esse includeret ipsum esse in subiecto: cum subiectum eius non posset esse nisi corpus: ex primo tunc intellectu positi haberetur corpus ibi esse, et ita illa hypothesis posita respondendum esset statim quod spatium esset vacuum et non vacuum. Istud dictum philosophi pro tanto adducitur ut videatur secundum philosophum illam contradictionem nolle esse in prima ratione quidditativa accidentis: sicut nec posuit esse in subiecto esse de prima quidditativa ratione albedinis: si tamen est illa impossibilitas apud eum pro necessitate quam ponit in ordine causarum. Hec autem philosophorum opinio est erronea et heretica secundum fidem: quia fides catholica tenet divinam potentiam

non determinari necessario ad istū ordinē quez in causis naturalibus expet-
nunt: vt patet in operibus miraculosis. Fides preterea catholica tenet q̄ ge-
quid deus agit ad extra agit mere libere et volūtariē. et p̄p̄s pōt aliter age-
re q̄ agit: quia deus agit per intellectū et voluntatem: volūtas autē diuina nō
vult de necessitate alia a se nec tanq̄ finem: quia sicut potentia dei est primū
principiū oīum entīū: sic diuina bonitas est oīum finis, nec vult de necessitate
alia a se p̄p̄ bonitatem suā: quia volentem aliquē finem non est necesse velle
illa sine quib⁹ iste finis pōt haberi: et habitus cōseruari, sed sine rebus creatis
diuina bonitas perfectissime et plenissime habet et habita cōseruat: creature
autē solum sunt manifestatiue condescendentie bonitatis diuine, ergo deū vō-
lentem bonitatem suā nō est necesse velle alia propter ipsam: sed libere vult et
pōt nō velle. et per p̄p̄s pōt agere preter ordinē a diuina sapientia rebus crea-
tis et causis naturalibus statutum. Item fides catholica tenet q̄ accidentia
panis et vini in sacramento altaris sunt sine subiecto. et per p̄p̄s patz q̄ p̄boz
opinio de impossibili existētia accidentis sine subiecto est falsa et heretica.

Quid theologi et fides catholica tenent de possibili existētia accidentis sine subiecto.

Quāto p̄boz opinio de impossibili existētia accidentis sine subiecto
in lumine naturali demonstratiue improbari nō possit: ex creditis tñ
quibūsdā naturaliter cognitis coassumptis: a doctoribus theologis
erronea et impossibilis efficaciter esse concludit: quia certum et manifestū est
subiectum nō esse de essentia accidentis: vt probatū est. nec primā cām sed se-
cundā esse. et hoc oēs qui verā profuturū philosophiā pcedūt, sed deus pōt se
solo et immediate facere et p̄seruare q̄ mediāte causa secūda facit et cōseruat
et hoc est creditū, ergo deus pōt facere et p̄seruare accidēs sine subiecto, et p̄
p̄p̄s nō est impossibile q̄ accidens existat sine suo subiecto. Secunda rō talis
est: quia accidens absolutum vnde absolutum non requirit terminū nec ter-
minos: quia tunc non est; absolutū: sed requirit subiectū, oportet ergo q̄ hoc
sit propter aliā dependentiā ad ip̄m essentialē, sed nulla est dependentia sim-
pliciter necessaria alicuius absoluti ad aliquid q̄ nō est de essentia eius: sed
tñ causa extrinseca: nisi ad cām extrinsecā simpliciter primā: scz ad deū, subie-
ctū autē nō est de essentia accidentis: quia tunc homo albus nō esset ens per
accidens: q̄ est p̄p̄m, v. metaphy. c. de ente, et, c. de vno. et, viij. metaphy. c.
vlt. quia addendo alicui illud q̄ est de essentia eius: nō hētur ens p̄ accidēs
precipue si illud in se sit ens per se, accidens autē fm se est ens p̄ se fm p̄m, v.
metaphy. c. de ente, vnde et p̄ se est in genere: nec subiectum est causa extrin-
seca simpliciter prima: quia deus nō est subiectū accidentis, ergo dependentia
accidentis absoluti ad subiectū nō est simpliciter necessaria, voco simpliciter
necessariū cuius oppositū includit p̄dictōez, maior probat: quia causalitatem
cuiuscunq̄ cause extrinsece respectu cuiuscunq̄ causati pōt perfecte supplere

prima causa: quia habet in se oēm talem cālitatem eminentius q̄ causa secun-
 da. Si dicat q̄ subiectū est causa materialis respectu accētis: deus aut nō po-
 test supplere vicē cause materialis sicut nec formalis. Dico fm p̄m. viij. me-
 taphy. q̄ accētis nō h̄nt materiā ex qua h̄ in qua: quā deus pōt supplere. vel
 si habent ex qua illud nō est subiectū: quia subiectū cū accidere facit ens per
 accidens: vt dictū est. p se aut intrinsecū essentie accētis sine materia siue for-
 ma nō cōstituit ens per accidens: quia accidens vt totū quoddā est: ex oībus
 p̄tētibz ad essentiā eius est. Tercia rō fm theologos est: quia accidentiū
 quedā sunt absoluta: quedā respectiua. vocat aut ad p̄is accidens respectiū
 fm Durand. in. iij. sen. nō ex respectu ad subiectū vel ad fundamentū in quo
 est: quia sic omne accidēs est respectiū & nullū absolutū. sed vocat respectiū
 id cuius essentia & esse est h̄rudo ad aliud se habere: vt est relatio & quēcūq;
 includit respectū essentialit. Absolutū aut est cuius essentia non est habitudo
 ad aliud nec esse eius est ad aliud se habere: sed est in se quedā natura & non
 solū modus nature vt quātitas & qualitas. Est aut inter hec accētia duplex
 differētia. Prima est q̄ accidens absolutū est quedā natura in se cui cōpetit
 aliquis modus essendi: accidēs aut respectiū solū est modus essendi alteri
 nature. Secūda differētia est: q̄ accidentia absoluta proprie dicuntur esse in
 subiecto: sed respectiua in illa natura in qua imēdiate sunt magis dicuntur esse
 sicut in fundamēto q̄ vt in subiecto. Quo supposito arguit sic: Illud de cui
 intrinseca rōne nō est h̄rudo ad alterū: pōt diuina virtute esse absq; quocūq;
 altero. sed omne accidēs absolutū eo mō quo expositū est: est tale q̄ de eius in-
 trinseca rōne nō est habitudo ad alterū in quo sit tanq; in subiecto. ergo omne
 accētis absolutū pōt diuina virtute esse sine quocūq; subiecto. maior pz: quia
 deus pōt facere quicūq; nō implicat p̄dictōem vel repugnantā intellectuū
 q̄ idem est. sed q̄ illud q̄ nō includit in rōne sua intrinseca h̄rūdine: ad al-
 terū possit esse sine illo altero nō implicat p̄dictōem: vt de se pz: quia nō est
 repugnantia intellectuū vbi aliquid intelligit absq; eo q̄ nō est de sua rōne. &
 deus pōt facere quocūq; ens de cuius rōne nō est habitudo ad alterū sine illo
 altero. minor: sicut pz ex differētia accētis absoluti & respectiui: q̄a vocamus
 accidens absolutū id cuius essentia nō est respectus nec esse ad aliud se h̄ere.
 et ideo de rōne intrinseca talis accidentis nō est habitudo ad aliud licz cōse-
 quas: & ideo deus pōt facere quocūq; accidens absolutū sine subiecto. Iste
 tres rōnes efficaciter pcludit de accidente absoluto q̄ possit fieri a deo sine
 quocūq; subiecto. De accidente vō respectiū dicūt cōiter doctores theo-
 logi: q̄ nullo mō pōt eē sine suo fundamēto. Cuius rō fm Durandū duplex
 est. Prima: omne illud q̄ pōt p se & in se existere est res habens modū & non
 solū modus rei. ex quo enī est: res est. ex quo per se est: modū essendi habz: scz
 q̄ est per se. sed accidens respectiū prout de ipso loquimur est solū modus rei
 & non res h̄ns modū: vt dictū est. ergo nō pōt per se nec in se existere. Secū-
 da rō: omne illud q̄ pōt p se & in se existere si aliq; vniat facit cū eo ppositiōem
 sed respectus vel accidens respectiū nō facit cū suo fundamēto ppositiōem

quia album simile nō est oppositius q̄ album tñ; vt Themistius videt dicere in predicamentis, ergo accidens relatiuū nō pōt per se et in se existere, maior probat; quia res p se et in se subsistēs nō est solus mod⁹ rei; vt dictū est; h̄ res b̄is modū, talis autē est res simplr q̄ addita aliū facit oppositiōez; vt dictū est, q̄ acc̄is respectiū nō pōt p se et in se existere sine suo fundamento. Tercio probatur hoc idem fm Scotti in. iij. quia respectus est essentialiter habitudo inf duo extrema, et ideo sicut tollere terminū ad quē est respectus; est tollere vel destruere respectū; ita tollere illud cuius est respect⁹ est tollere respectū et destruere rōnem respectus, nō ergo quia accidens respectiū est accidens ideo requirit subiectū vel fundamentū, sed quia respectus est respectus; ideo requirit cui⁹ sit et ad qd sit etiā in diuinis. Et hoc est qd dicit Aug. in li. de trīni. qd om̄e qd relatiue dicit est aliquid excepta relatiōe. Per hoc pz fm Durandū in. iij. qd numerus qui est quātitas discreta; et multitudo que est de transcendentibus nō pōt esse sine suo fundamento; quia nō dicit res sed modos rerū vnū enī qd est principiū numeri; et vnū qd est principiū multitudinis transcendentis circa naturā in qua fundant nō dicūt nisi indiuisiōem; que cū sit priuatio nō est accidens separabile, numerus autē et multitudo transcendens nō dicunt nisi diuisiōem circa res quibus pueniūt; diuisiō autē nō est res habēs modū; sed solū modus rei, pp qd nec numerus pōt ēē sine rebus numeratis; nec multitudo sine his que multa dicūtur. Simili mō dicendū est de motu; qd nullo mō pōt esse sine eo in quo imēdiate fundat, fundat enim motus localis in mobili mediāte quātitate fm quā habet prius et posterius; que sunt partes intrinsece motus; motus vō alteratiōis fundat in mobili mediāte qualitate habente gradus intensiōis et remissiōis, sed motus localis sup quantitatem nō dicit nisi modū se habendi p̄tinue aliter et aliter respectu loci, et motus ad formā nō dicit nisi modū quo mobile habens formā aliquā se habet p̄tinue aliter et aliter respectu forme quo ad gradus eius, ppter qd lz motus localis possit esse sine substātia mobili; nō pōt tñ esse sine quātitate, et silit motus alteratiōis pōt esse sine substātia; sed nō sine qualitate in qua imēdiate fundat p̄tē qd oē acc̄is absolutū pōt sine implicatiōe p̄dictiōis existere sine suo p̄prio subiecto, acc̄is vō respectiū nō pōt esse sine suo fundamēto; vtrūq; tñ potest esse sine substātia; vt p̄t de acc̄itibus absolutis et respectiuis in sacro altaris. Et quibus pz solutio ad fundamenta et motiua p̄bōz que tanq̄ falsa sunt neganda; qā nec pp ordinē cāz nec pp inherentiā ad subiectū impedit; qn deus possit facere acc̄is absolutū et respectiū sine subiecto subali; vt dictū est.

Quod predicta conclusio de virtute sermonis est falsa et erronea in fide.

Et his que dicta sunt de existentia acc̄itis sine subiecto; tñ fm p̄bōtum fm theologos; pz qd p̄p̄ius sensus et l̄alis predictę conclusiōis est; qd qui dixerit cū p̄bis qd accidens nō possit existere nisi inexistat;

pōt cū theologis et fide catholica tenere veritatē sacri eucharistie a xpo institū-
 tuti; etiā tenēdo panis subaz nō remanere. Iuxta quē sensus cōstat et pspicui
 est cuiuslibz catholico p̄dictā conclusiōez nō solū falsaz s; hereticā; cū faucat phor-
 errozi; vt habitū est. Preterea veritas sacri eucharistie eadē est nunc q̄ fuit a
 prima sui institutiōe, sed fides nunc tenet q̄ substantia panis et vini p̄uertitur in
 corpus et sanguinem xpi; accitibus panis et vini idem numero per se manent
 tibus, ad q̄s sequit sine subiecto esse; vt p̄ ex determinatiōe ecclesie; extra de
 sum, trini, et si, catho, c, firmiter credimus, ergo tenēs cū phis q̄ accis nō pōt
 existere nisi inexistat; nō pōt sine errore et heresi tenere veritatē sacri eucharis-
 tie a xpo instituti. Preterea ante determinatiōem ecclesie de transsubstantia-
 tione sube panis et vini in corpus et sanguinē xpi; sine errore culpabili q̄s po-
 terat opinari accitia manere sacraliter in aliquo subiecto; ex quo p̄ eccliaz nō
 erat determinatū oppositū; nūc autē stante determinatiōe vltia ecclesie q̄ suba
 panis et vini nō maneāt nec anihilētur s; transsubstantiētur; stat nō posse sine
 errore defendi; q̄ accitia in sacro inexistāt. Si dicat q̄ p̄dicta conclusio non
 debet intelligi de sacro instituto; sed de possibili institui. Hec euasio et cauilla-
 tio stare nō pōt p̄ tria. Primo q̄dem; q̄a nos loquimur de p̄positiōe q̄stus ad
 sensum quē de rigore facit sermonis ex quo trahi nō pōt nec hēri talis intel-
 lectus; vt p̄t cuiuslibz p̄siderātū verbū pōt; q̄s in p̄dicta conclusiōe p̄iungit ad ly ac-
 cidēs et ad ly qui dixerit et nō ad ly sacm eucharistie; et p̄ p̄is ly sacm fm ve-
 rā logicā nō pōt ampliari ad supponendū pro illo q̄s est vel pōt eē, et maxime
 q̄ ly sacm sequitur verbū pōt. Secūdo quia dato et nō p̄cesso tali intellectu conclusio
 nō eēt dubitabilis nec disputabilis; q̄a nemo sane mentis dubitat q̄ deus
 pōt instituere vnū sacm eucharistie cū quo staret q̄ accis ieristeret; dato q̄
 suba panis et vini nō manerēt nec anihilarent, pōt enī deus facere q̄ corpus
 et sanguis xpi sacraliter eēt sub accitibus panis et vini in aere vel in aliqua
 alia substantia de nouo creata subiectas; q̄s nihil est dictu. Tercio; quia dato
 tali intellectu et p̄cesso; adhuc nō pōt q̄s sine errore tenere p̄dictā conclusiōem
 q̄a dato q̄ nō sit erroneū tenere; q̄ deus pōt instituere sacm eucharistie in q̄
 accis non est sine subiecto, hoc tñ est erroneū q̄ deus pōt instituere aliquod
 sacm in quo accis nō pōt existere nisi inexistat; vt dicit conclusio; q̄a ossum est
 hoc eē erroneū et fide. Et sic p̄t q̄ p̄dicta conclusio in nullo sensu pōt defendi
 sine errore. Et si dicatur; vt defensor conclusionis in suo apologetico dicere
 videt; q̄ ex doctoribus catholicis fuit qui tenuit; vt Ide, de palude refert in
 iij. di. xij. q. iij. q̄ sicut qualitas hic remanet nāliter; quia remanet suū imedia-
 tū subiectū q̄s est quātitas; s; tollat suū remotū q̄s est suba, et sic ipsa qualitas
 nō subsistit s; inheret; sic etiā quātitas, caret q̄dem suo subiecto remoto q̄s est
 essentia sube; s; h3 suū subiectū p̄p̄iū et p̄pinquū q̄s est eē sube; quo mediāte
 inest sube; q̄a tale eē possibile est remanere essentia nō remanēte; imo necesse
 est ipm remanere; q̄a fm Tho, essentia panis et cuiuslibz rei create distinguit
 realiter a suo esse, et p̄ p̄is nō implicat p̄dictā essentia panis non manente
 manere suū esse; quo manente deus potest subiectare et de facto subiectat

accidentia panis in tali esse, et per panem non est erroneum cum Thoma et cum alijs the-
 ologis tenere accidentia panis et vini in sacro altaris inexistere: ideo et dico
 quod verum est quod beatus Thomas opinatur quod essentia cuiuslibet rei create distinguit reali-
 ter a suo esse; sed non tenet quod esse possit separari et separatim conservari sine essen-
 tia; quia effectus formalis non potest fieri nec esse sine sua causa formali. modo secundum
 Thomam, esse est effectus formalis essentie. Preterea dato quod esse posset fieri et
 conservari sine essentia; adhuc non sequitur secundum Thomam, quod in tali esse accidentia pa-
 nis et vini possint subiectari: quia esse secundum Thomam, est ultima actualitas forme vel
 habentis formam; ut patet in I. pte. q. iij. iij. v. vi. et fere per totum librum. et per panem de ro-
 ne esse est actuare et a nullo actuari, sicut enim in entibus creatis est dare ult-
 timum subiectibile, sic non potest alterum actuare; ita est debilis ultimus actus sic quod
 actuatur et a nullo formaliter potest actuari; quale est esse actualis existentie, et ideo
 si esse panis non convertatur sed maneat in accidentibus; ut quidam Thomistarum opi-
 nantur; relinquitur quod non maneat ut subiectum accidentium panis; sed ut forma et actu-
 alitas et subsistentia formalis accidentium panis et vini. et hoc est quod Thomas, dicit
 in iij. et ubique de tali materia loquitur; quod in sacro altaris concitatur virtute di-
 uina accidentibus illud idem esse quod habebat in substantia. Et sic patet secundum Thomam, quod
 erroneum est dicere accidentia panis inexistere subiective in esse panis; imo econ-
 verso esse panis se habere per modum actus et ut subsistentia accidentium panis. Se-
 cundo dico quod verum est quod dominus Petrus de palude in preallegato loco refert illam
 opinionem; sed reputat eam impossibilem et in propria materia hereticam; quia incertum et im-
 manifestum est tam secundum fidem quam secundum rationem naturalem; quod essentia panis distinguit
 realiter a suo esse; et quod maneat esse panis contra essentia panis; imo communis
 opinio doctorum tenet quod sunt idem realiter. Certum autem et manifestum est secundum fi-
 dem quod accidentia panis maneant sine subiecto, ergo erroneum et hereticum
 est tenere et asserere quod accidentia panis sint subiective de facto et de possibili
 secundum Petrum de palude in esse panis. Et licet mihi alius visum fuerit predictam con-
 clusionem non esse hereticam; sed falsam et erroneam; nunc autem diligentius
 consideranti videtur saluo meliori iudicio de virtute sermonis erronea et he-
 retica; contra veritatem sacramenti eucharistie quam universalis ecclesia te-
 net et credit.

Septima Conclusio Apologetica Joannis

Petri Dirandulani Concordie Comitis.

Si teneatur communis via de possibilitate supposi-
 tionis respectu cuiuscunque creature: dico quod sine conver-
 sione substantie panis in corpus christi vel paneitatis
 annihilatione fieri potest: ut in altari sit corpus christi
 secundum veritatem sacramenti: quod sit dictum loquendo
 de possibili: non de sic esse.

Determinatio magistralis.

Multi solennes theologi opinantur q̄ predicta conclusio non solum de
sic esse; sed de possibili sit falsa et in fide erronea. Ad cuius veritatis
inquirendū ostendit primo; q̄ predicta conclusio est multiplex et ambigua in
sensu quē de v̄ verbis facit. Secundo recitabit opinio magistri Johannis Parisiensis
(cui defensor predictę conclusionis innitit) de existentia corporis et sanguinis Christi
in sacro per nouā assumptionem substantię panis et vini. Tercio ostenditur q̄ pre
dicta opinio est heretica. Ex quibus patebit qd tenendū sit de conclusione predicta.

Quod predicta conclusio habet de virtute ser
monis multiplicem et ambiguū sensum.

Non est dubitandū sed firmiter tenendū; q̄ deo possit facere corpus
Christi esse p̄sens in altari sacramentaliter manente substantia panis; imo
multi catholici tractatores sine errore culpabili h̄ tenuerunt; anteq̄
ecclesia determinaret modum existendi corporis et sanguinis Christi in sacramē
to a Christo instituto. sed quia in predicta conclusione ponitur l̄ finem veritatem sa
cramenti quod potest supponere pro veritate de facto aut de possibili; credo.
q̄ referendo illam determinationem ad veritatem sacramenti de facto; conclusio
sit falsa et heretica. Cuius ratio est; quia veritas sacramenti a Christo instituti cōsi
stitit in hoc q̄ verū corpus et sanguis Christi sunt sub speciebus panis et vini rea
liter; transsubstantiatis pane et vino. et hec veritas fuit a principio institutionis
sacri; quia quod ecclesia determinat esse tenendū circa sacm̄ eucharistie cre
dendū est h̄ a principio fuisse institutū. si autē veritas sacri referat ad verita
tem possibilem; vt defensor predictę conclusionis fateri videt in suo apologetico;
credo q̄ conclusio sit vera et catholica; vt subtiliter deducitur et defendit a ma
gistro Johanne Parisiensis; quem defensor predictę conclusionis in hac secta mate
ria. et hoc est quod sub alijs verbis a magnis doctoribus dicit; quia predicta
conclusio aut intelligit de veritate sacri vniuocē quā nūc ecclesia tenet; et sic cō
clusio est falsa et heretica et h̄dictōem implicans. aut intelligit de veritate sa
cramenti equiuocē et alterius rationis; et sic conclusio in hoc sensu est vera et ca
tholica. Patet igitur q̄ predicta conclusio est multiplex et ambigua.

Opinio magistri Jo. Parisiensis de existentia corporis et sanguinis
Christi in sacro altaris per assumptionem substantię panis et vini.

Quia magister Johannes Parisiensis predictā conclusionem nō solum de possibili
sed de sic esse defendit; vt error predictę opinionis magis appareat; re
citandus est modus ponendi cū motiuis predicti erroris. Modus igit
ponendi talis est; Christus inquit mediante corpore humano vt noiat ptem nō totam
assumit in vnitatem suppositi naturā panis prolati verbis cōsecrationis; sicut
G. ij.

a principio persona filij assumpsit humanitatem, et rōne huius assumptionis natura panis assumpti cum sit corpus vel corporea est vere corpus xpi. et vltius verum corpus xpi sumptum de virgine mediante quo assumitur natura panis potest dici panis; et econuerso panis potest dici corpus xpi propter cōicationem idiomatum inter assumens et assumptum, sic ergo in hoc sacramento est realiter corpus xpi duplex quo ad naturam; licet sit vnū tñ quo ad suppositum, quo ad naturam enim est ibi vnum assumptum tñ quod est substantia panis; que ratione assumptionis est corpus xpi. et istud est realiter in sacramento; aliud fuit a principio assumptum et est medūm assumēdi alterū; scilicet corpus assumptum de virgine, sed istud non est in sacramento nisi propter cōicationem idiomatum; qñs verum est dicere q panis est illud corpus et illud corpus est panis. Pōnit ergo hec opinio duo in generali. Prīmū est q suppositū filij de nouo assumat naturā panis, quā assumptionem dicunt fieri mediante corpe xpi pte et non imēdiate nec mediāte totali hūanitate. Quis rōem assignāt; qā si suba panis imēdiate assumeret a supposito filij; verū esset dicere q filius dei est panis; sicut verum est dicere filius dei est homo; qā imēdiate naturā hoīs assumpsit. Rursus si substantia panis assumeretur a persona filij mediante totali humanitate idem sequeretur; sicut cum ad suppositū Sortis trahitur albedo mediāte totali superficie; verum est dicere q Sortes est albus. Hoc autem non intendunt isti dicere; imo dicūt q per talem assumptionem non est verum dicere q filius dei sit panis; vel q iste homo demonstrato xpo sit panis. pro eo q in epistola de corpore xpi reputatur erroneum dicere verbum impanatū; sicut verbū incarnatum, et propter hoc dicūt assumptionem substantie panis fieri mediante corpore parte; ex qua assumptione non sequit p̄dicta predicatio sicut in ethiope; qā ad suppositū ethiopis trahitur albedo; non imēdiate nec mediante tota superficie; sed solum mediāte parte superficie que est in dente; ideo non dicūt ethiops albus sed solū dens eius. Secundū qō pōnit ista opinio est; q in h sacro remanet suba panis non mutata quo ad naturā sed mutata quo ad suppositū; quia per assumptionem tracta est ad suppositū diuinū; et mediante hac substantia panis est in eodē sacro corpus xpi humanū qō dicit ptem; et est ibi solū propter cōicationē idiomatū; qā vnū ibi predicat de alio et econuerso. Hāc aut opinio de sic esse apparet fuisse approbatā in p̄cilio Romano p Nicolauū papā et. Cxxij. ep̄os ex confessione Berengarij ibidem facta et a concilio approbata, cuius verba recitantur de conse. di. ij. c. ego Berengarius profiteor panem et vinum que in altari ponuntur; et per consecrationem non solum sacramentum sed etiam verum corpus et sanguinem dñi nostri ihu xpi esse; et sensibili non solum sacramento sed in veritate manibus sacerdotum tractari frangi et dentibus fidelium atteri. Que verba nō videntur de plano posse verificari; sicut plane accipi debent verba confessionis sic solenniter approbare; nisi per modum predictum; scilicet per assumptionē nature panis a corpore xpi parte. sic enim pōt dici q corpus xpi nō solū specie exteriorē; s in sua veritate sensualiter tractatur et frangitur

ratione panicitatis assumpte que de corpore predicat: et tunc corpus christi humanum
in se et in natura sua manet integrum: sicut in passione verum erat quod deus morie-
batur et vivebat secundum diversas naturas. et ita dicit magister sententiarum quosdam di-
xisse: et haberi ex confessione Berengarii li. iij. di. xij. dicens sic: Alii tradunt
corpus christi essentialiter frangi et dividi et tamen integrum et incorruptibile exi-
stere: quod se colligere asserunt ex confessione Berengarii superius posita.
Ostensis tamen et Sanfredus et Bernardus super decretalibus. firmiter cre-
dimus. et cum Marte. notant tres opiniones circa existendi modum corporis
christi in altari. quarum una ponit quod panis sit corpus christi: de consensu. di. ij. panis. et
quia corpus. Alia ponit panem non remanere sed conuerteri et sola accidentia
remanere: que videtur approbari per. c. firmiter credimus. Tercia ponit sub-
stantiam panis remanere et esse cum corpore christi: de consensu. di. ij. ego Beren-
garius et quelibet istarum ponit verum corpus christi esse in altari: ut idem dicit Bar-
tholomeus: de pse. di. ij. in sacro. ecce quod panis substantia remanere dicitur esse
opinionem: nec reprobata dicunt: imo potius referunt ad confessionem Be-
rengarii que fuit per concilium approbata. Ista etiam opinio videtur esse intelli-
gibilior quam alia consensu et visitata: que ponit corpus christi in altari per conuersi-
onem substantie panis in ipsum: quod videtur esse mirabile et vir ab hominibus capi potest
quomodo aliquid sit in altari per illud quod in altari non est: imo per id quod
iam omnino non est: sed per substantiam panis que in sua conversione esse desinit. fa-
cile autem capi potest qualiter corpus christi sit in altari per assumptionem panicitatis:
quia cum panis sit corpus christi et corpus christi sit panis: sicut deus homo et homo
deus. ubi est unum et reliquum in precepto sumptum propter conuersionem idiomatum.
Et sic patet quod hec opinio non solum ponit possibilitatem assumptionis panicitatis: sed de
facto ponit quod substantia panis et vini sunt in sacro per assumptionem et non per
conuersi-
onem: ut fides catholica tenet. Huic autem opinioni innititur defensor predicte
conclusionis: quod probat per hoc quod in suo apologetico nititur et conatur soluere ar-
gumenta que sunt contra predictam opinionem in quantum concludit contra sic esse: quod
est signum efficacissimum ad concludendum predictum defensorem sentire cum magistro
Iohanne Parisiensi. quod corpus et sanguis christi non sunt in sacramento per conuersi-
onem substantie panis et vini: sed per nouam assumptionem.

Confutatio opinionis Iohannis Parisiensis
cum solutione ad rationes ipsius.

Quam determinatio ecclesie est de sum. trini. et si. ca. c. firmiter cre-
dimus. et de cele. missar. c. cum Marte. sufficiat ad ostendendum opi-
nionem magistri Iohannis Parisiensis esse hereticam: rationibus tamen
efficaciter probandum est esse falsam et impossibilem. Primo quidem in hoc
quod ponit de assumptione sub panis et vini: quia ridiculum est quod omni die assu-
matur una natura: imo multe a supposito diuino: et omni die deponantur.
hoc autem esset si substantia panis in hoc sacramento de nouo assumeretur:
g. liij.

quia quot sunt consecrationes tot substantie de nouo assumerentur et tot deponerentur; cum desinant esse per usum sacri. Ad si dicat quod natura immediate assumpta nunquam deponitur; sed bene deponitur que est assumpta mediante alio; ut patet de fame siti et calore et frigore; carne fluente et resurgente; que de nouo fuerunt in christo mediante humanitate, non valet; quia aliud est de proprietatibus naturam presequentibus que insunt vicissim mediante natura; quia tales non dicuntur de nouo assumi etiam de nouo insunt; quia de natura sua non habent esse in se sed in alio. Quod secundum naturam suam est talium proprietatum susceptibile; siue maneat in se siue sumatur ab alio, et aliud est de natura que nata est esse in se nec potest esse in alio nisi per miraculosam assumptionem, de tali enim eque inconueniens est quod immediate de nouo assumatur vel mediante alio. Secundo; quia non solum videtur inconueniens et ridiculum quod aliqua natura de nouo assumatur et statim deponatur; ut predicta ratio ostendit, sed videtur impossibile quod talis assumptio fiat mediante aliquo creato; sicut ponit predicta opinio; quia illud medium vel se habet in ratione efficientis talem assumptionem vel in ratione terminantis, sed nihil creatum potest se habere ad assumptionem aliquo istorum modorum secundum veritatem. Ad enim nihil creatum possit esse causa efficiens talis assumptionis; pater, quia talis assumptio fit per hoc quod res amittit suum proprium et naturalem modum essendi et accipit nouum et quasi oppositum, sed quod res aliqua manens in se et in sua natura amittat suum naturalem modum essendi et alienum induat non videtur posse facere nisi actor nature; qui sicut solus naturas rerum instituit; sic solus eas mutare potest, et per idem videtur quod nihil creatum possit terminare talem assumptionem; quia non potest tribui alicui nature quod est super naturam et super totum cursum nature, hoc autem est substantificare aliam naturam que nata est in se subsistere. Tercio; quia ponendo talem assumptionem panis incidunt in id quod vitare intendunt, dicunt enim panem esse assumptum mediante corpore parte et non mediante humanitate; ne cogantur dicere quod per talem assumptionem verificetur; quod deus sit panis vel impanatus; sicut dicimus verbum caro factum est incarnatum. Istud autem non euadit; quia si aliqua forma accidentalis eque perfecte omni modo perfectionis posset esse in toto mediante parte; sicut mediante toto; eque verificaretur de toto quod inesset mediante parte; sicut quod inesset ei immediate, ex neutra enim parte esset denominatio secundum quid; sed simpliciter, propter hoc enim solum dicitur ethiops albus non simpliciter sed secundum dentem; quia albedo non ita perfecte inest ethiopi ratione talis partis; sicut si inesset ei ratione totius. Cum igitur eque perfecte ponatur substantia panis assumi mediante corpore parte; sicut si assumere immediate vel mediante tali humanitate, patet quod eque vere potest dici deus panis vel iste homo panis; sicut diceretur si esset facta assumptio substantie panis inmediate vel mediante totali humanitate. Secundo hec opinio est falsa et impossibilis in hoc quod ponit; quod per talem assumptionem corpus christi sumptum de virgine sit in hoc sacramento per consecrationem idiomatum; non per veram existentiam sue nature; quia relativum semper refertur idem numero quod precessit, sed Christus instituit hoc

sacramentum dicitur hec verba *Luce. xij.* Hoc est corpus meum quod pro vobis
 tradetur. et hic est calix in meo sanguine qui pro vobis effundetur. ergo illud
 idem corpus numero quod postea fuit traditum ad crucifigendum: fuit prius
 traditum apostolis in sacramento ad edendum. sed corpus quod fuit traditum ad
 crucifigendum non fuit de natura panis: sed fuit corpus patiens ad naturam huma-
 nitatis. ergo corpus traditum apostolis in sacramento altaris fuit vere de natura huma-
 nitatis. et pari ratione in sacro nostro est corpus christi patiens ad humanitatem. et per
 prius non est ibi solus per consecrationem idiomatum ex assumptione panitatis: ut
 predicta opinio dicit. Quod si quis dicat: quod relatiuum refert idem secundum suppositum
 non idem secundum naturam. et sic potest vere dici demonstrato pane assumpto: hoc
 est corpus meum quod pro vobis tradetur: quia idem suppositum est habens
 panitatem assumptam et corporeitatem postea traditam. et sic idem suppositum
 fuit primo demonstratum et deinde traditum: licet secundum aliam et aliam naturam.
 Hec inquit euasio non valet: quia cum dicitur hoc est corpus meum: corpus non
 potest ibi teneri pro supposito habente corporeitatem: sed potius pro natura
 humana. ut notat pronomen possessiuum quod ei addit cum dicitur: corpus meum
 hoc est corpus quod habeo. ergo eadem natura prius ostenditur et postea refertur
 et non solum idem suppositum. cum igitur refertur natura corporis humani que tradita fuit
 ad crucifigendum: patet quod eadem secundum se prius in sacro fuit data discipulis ad eden-
 dum. Confirmatur ista ratio: quia aliud est dicere corpus quod est christus. hoc enim est ge-
 nus ad aliam et dicit totum suppositum christi: et aliud corpus christi quod dicit partem huma-
 nitatis. licet autem corpus utroque modo sumptum sit in altari tamen differenter: quia cor-
 pus quod est suppositum est ibi secundo tamen ex naturali concomitantia: hoc corpus quod
 est pars est ibi virtute sacramenti et ex vi verborum directe. quod patet ex for-
 ma consecrationis ipsius corporis qua dicitur: hoc est corpus meum: quod non
 potest intelligi de corpore quod est genus: sed solum de corpore quod est pars: quia
 genus non predicat possessiue de suo inferiori sicut pars de toto. bene enim dico
 humanitas mea et manus mea: non autem animal meum nec homo meus de
 meipso. Hoc idem apparet in consecratione sanguinis qua dicitur: hic est calix san-
 guinis mei. sanguis autem non est equiuocum ad genus et ad partem sicut corpus:
 sed tamen sumitur pro parte. Dato igitur quod corpus quod est christus per assumptionem esset ex
 vi sacramenti in altari: non tamen corpus christi quod est pars: nisi tamen ex natu-
 rali concomitantia: quia per assumptionem non fieret unio in naturis: sed tamen
 in persona. unde per illam assumptionem fieret quod panis esset corpus quod est
 christus: non autem corpus christi: quod est contra veritatem forme consecrationis
 Tercio predicta opinio non potest saluare quod corpus christi sit in altari nec rea-
 liter nec secundum consecrationem idiomatum. non realiter: quia assumptio duarum natu-
 rarum ab uno supposito non sufficit ad hoc quod ubi est una natura ibi sit et alia: quia
 si suppositum filij a principio assumpsisset humanitatem petri in Roma et pauli in
 Iudea: non propter hoc ubi esset petrus ibi esset paulus et e converso: nisi quo-
 ad suppositum quod de utroque predicatur et de quo utriusque predicatur cretine. scilicet
 dato quod suppositum filij assumpsisset humanitatem et panitatem: non oportet quod
 g. iij

vbi est natura panis ibi sit natura humanitatis. Nec rōne suppositi possz dici
 qd vbi est panis ibi sit corpus xpi pp cōicatiōez idiomatū; quia fm hanc opi
 nionem nomen suppositi nō respicit predicatiōem panis assumpti nec corpis
 partis. Nō enim est verū dicere fm predictā opinionez; qd filius dei sit panis
 vel corpus qd est pars, ergo rōne cōis suppositi nō pōt vni de altero p̄dicari
 vt sic dicat vni esse alterū; vel vni esse vbi est alterū. Propter qd predicta
 opinio nō solū de sic eē; sed de possibili a magnis doctoribus reputat falsa et
 impossibilis; et maxime stante forma p̄secratiōis a xpo instituta, nam data illa
 positiōe; forma p̄secratiōis esset falsa; quia contentū sub sp̄ibus q̄uis eēt cor
 pus qd est xps; vt dicitū est; nō tñ nēcio corpus xpi, si enim ly hoc demōstra
 ret substantiā et naturā panis; tūc locutio penitus est falsa, sicut hec; diuinitas
 est hūanitas; vel aīa xpi est corpus xpi; quia natura nō predicat de natura in
 abstracto q̄tumcūqz habeant idem suppositū. Si autē demōstret verū corpus
 xpi qd est pars hūanitatis; tūc virtute taliū verborū nec suppositū xpi nec na
 tura panis est directe in sacro, et vltra hoc positiō illa nō pōt hoc ponere cui
 dicat ly hoc demonstrare nō aliquā naturā sed suppositū triplicis nature; scz
 diuinitatis hūanitatis et paneitatis. Tñ fm illā opiniōem vel forma p̄secrati
 onis falsa est; vel si vera est; nec suppositū filij nec natura panis est ex directa
 vi verborū in sacro eucharistie; sed sola natura corpēitatis partis hūanitatis
 xpi cuius oppositū ponit ista opinio, et ita videtur implicare contradictiōnem
 dum ex vna parte verificat formā p̄secratiōis; et ex alia falsificat eā. Ex qbus
 pz qd opinio magri Jobis Parisien q̄tum ad modū ponendi est falsa et here
 tica, nec illud qd inducit de p̄fessōe Berengarij facit pro opinione; nā sicut
 dicit glo, ibidem nisi sane intelligas verba Berengarij in maiorē incidēs he
 refim q̄ ipse habuit; nisi oīa referas ad sp̄es ip̄as; que franguntur et dentibus
 atterunt. Nā de corpe xpi partes nō facimus; sed sub illis sp̄ibus fractis et at
 tritis totū et integrū corpus xpi manducat et sumit. Hoc idem sentire videtur
 magr sen, vbi supra; qd postea inducit de glosatoribus; Sanfredo, Hostiensis,
 et Bartholomeo sup decre, firmiter credimus et cū marte. Dicendū fm Du
 randū in. iij. q. l3 dñi canoniste recitent tres opiniones; nullā tñ approbat vt
 verā nisi illā; qd corpus xpi est in altari p̄ transubstantiatiōez panis et vini, et
 si expresse nō dicāt aliquā erroneā; nō pp hoc nō est erronea, non enim sciue
 rūt oēs passus sacre scripture a qbus discordat opinio supraposita; sicut oī
 sum est prius. Ad illud quod adducit qd predicta opinio de assumptōe panei
 tatis est intelligibilior; dico qd in his q̄ sunt fidei non semp est eligendū id qd
 est intelligibilior; nec id ad qd sequuntur pauciores difficultates, sic enīz pone
 remus in diuinis vni solū suppositū absolutū qd est intelligibilior; et ad quod
 nulla difficultas sequit humanā rōnem, sed est ponendū magis id qd est con
 sonū dictis sctōz et traditioni ecclesiastice; licz plures difficultates occurrant
 Oportet enim intellectū nr̄m captiuare in obsequiū xpi iuxta sniam Apostoli
 Unde licet illa assumptio quā ponit predicta opinio magis saluaret fm Pe
 trū de palude apparentiā ad sensum; tñ p̄uersio magis saluat apparentiam ad

intellectu: id est verba euangelij: que melius est saluare: que non possunt me-
tiri sicut sensus possunt decipi. Patet igitur quod licet deus posset panem et vinum
assumere sicut potest querere: posset enim verba instituere ad quorum prolationem
sequeret assumptio: sicut nunc ad horum prolationem sequitur peruersio. de facto tamen
non dedit talem virtutem istis verbis: nec posset saluari sensus verborum moder-
nus: si fieret assumptio non peruersio. Ex quibus omnibus patet quid tenendum sit de
predicta conclusione: quia in uno sensu est vera et catholica: in altero vero sensu
non solum est erronea sed heretica.

Octava Conclusio Apologetica Joannis
Pici Mirandulani Concordie Comitis.

Illa uerba: hoc est corpus meum: que in consecrati-
one dicuntur: materialiter tenentur et non significative.

Determinatio magistralis.

Non parua difficultatem apud canonicos inducit pronomen demon-
stratiuum et possessiuum in forma consecrationis posita. Nam si demonstraret
per pronomen hoc substantia panis: forma consecrationis esset falsa: quia
panis non est corpus christi. Si vero demonstret corpus christi: tunc ante totius forme
prolationem fieret transsubstantiatio: quod est falsum. propter quod glossator de
creti de consecra. di. ij. c. timorem. volens predictam difficultatem euadere: dicit.
quod pronomen demonstratiuum in predictis formis verborum nihil demonstrat: quia
materialiter ponitur et non significative. Et si arguatur: qualiter per dictionem
nihil significantes fiat transsubstantiatio. Item dominus utebatur significative voce
illa: et nos utimur materialiter. ergo non facimus ea que ipse fecit. Respondet glo-
ssator: oportet hic quod magister operetur fides quam ratio discedit. Tamen dicit quod ea vis data
est ipsis verbis: quod ad eorum prolationem fit transsubstantiatio. Item ideo sacer-
dos ea non profert significative: quia non posset ea vere proferre. mentiretur
enim si diceret: hoc est corpus meum. Hec sunt verba glossatoris: quibus inuitis
defensor predictae conclusionis: ut patet per supradictam conclusionem. In quibus quidem
verbis sunt plures errores periculosi in fide. Primus igitur error est in hoc quod
dicit quod pronomen demonstratiuum in forma consecrationis positum nihil demonstrat
quia certum et manifestum est quod forma consecrationis qua christus consecrauit et minister
euangelicus consecrat sunt unius et eiusdem rationis: sed pronomen demonstratiuum
in forma consecrationis qua christus consecrabat aliquid demonstrabat. ergo in for-
ma consecrationis qua minister christi utitur illud idem demonstrat. Si dicatur quod quia christus
illa verba dixit non transsubstantiauit panem in corpus suum: quod probatur ex ver-
bis illius canonis: quia ibi premittit benedixit. ubi dicitur quod per illam benedictionem
precedentem consecrauit: non per ista verba: hoc est corpus meum. cui concordat
Innocentius. de offi. mis. parte. iij. c. vi. et. xiiij. Hec euasio non euacuat difficultatem
sed in maiorem incidit errorem: quia christus autem consecrauit sine verbis: quod non est

probabile nec consonū sacre scripture: quia euangeliste dicit: q̄ accipiens panem benedixit: hoc est benedictione sua consecrauit. oīs aut benedictio sit alt quibus verbis: sicut ipm nomen sonat: ergo xps confecit cū verbis. Et tunc queritur: aut cū istis: aut cū alijs. non cū alijs a predictis: quia nō est p̄balle fm Scotū q̄ alia forma vtatur actor et ministri quibus cōmittit formā. si cū dem remanet difficultas de significatiōe et demonstratiōe pronominis: q̄d et si demonstrabat in forma xpi et in forma qua vtitur minister demonstrat. Si non demonstrabat: sequitur q̄ xps p̄secrando et dicēdo: hoc est corpus meū mentiebatur: quod est hereticū. Præterea si xps esset vltor posset proferre ista verba et p̄ficere: et remanet eadem difficultas an p̄nomen demonstratiū aliquid demonstrat vel nō. si nō: sequitur incōueniens deductū. si sic: habetur propositū. Dicendū est ergo q̄ illud idem q̄d pronomen demonstrat in forma qua xps institutor sacri et primus p̄secrator p̄secrauit: demonstrat in forma qua minister euangelicus p̄secrat. Secundus error est in hoc q̄ dicit q̄ prædicta verba tenentur materialiter et nō significantiue: quia forma qua xps consecrauit tenebat significantiue: ergo et forma qua minister cōsecrat tenet significantiue. dato q̄ put dicitur a sacerdote et vt verba dñi recitata materialiter teneantur: quia p̄latio et recitatio nō auferit a verbis primariā significantē et personalem suppositiōem: vt p̄ de ista: Plato dicit q̄ Socrates est animal. dato q̄ istud dictū supponat materialiter prout refert ad dicentem et ad dictū: q̄d non pōt esse nisi vox: referendo tñ oīones p̄latā et dictā ad eius primariā impositiōem supponit personaliter et significantiue. als si quis diceret Socratem esse animal nō diceret verū: q̄d est cōtra oēs logicos antiquos et modernos. Præterea nō est rōni consonū vt arguit Alexander de Alis: q̄ verba quibus perscribit forma huius sacramenti materialiter tñ teneantur: sicut nec in alijs sacris. nec videt̄ probabile q̄ verbis materialiter tñ tentis p̄ulerit dñs virtutem transubstantiādi: s̄ potius verbis que tenent significantiue. Præterea si verba prædicta materialit̄ tñ et non significantiue tenerent: sequit̄ fm Tho. q̄ prædicta verba nō applicarent ad materiā corporalem p̄ntem: sed ad materiā præteritā xpo cenanti cū aplis p̄ntem. et ita nō perficeret̄ sacram: q̄d est hereticū. Dicit enim Aug. accedit verbū ad elementū et fit sacram. Item verba sacramentalia efficiūt q̄d significant fm magm in. iij. sen. di. i. et hēt̄ ab Aug. sup Jo. sed prædicta forma p̄secratiōis panis et vini sunt verba sacramentalia. ergo efficiunt q̄d significant. sed nō efficerēt q̄d significant si materialiter tñ et nō significantiue tenerent. ergo idem q̄d prius. Præterea si minister gerens xpi personam proferret tñ illa verba: hoc est corpus meū: cū intentiōe faciendi q̄d xps fecit: vere p̄ficeret fm doctores: quia in illis verbis et solis illis consistit sub forma p̄secratiōis panis. sed illo dato verba tenerent significantiue cū nihil præcederet per quod verba designarent̄ teneri materialiter. ergo qualitercūq̄ proferant̄ tenent significantiue. Si dicatur q̄ per ista verba precise: hoc est corpus meū: nō expressis precedentibus: sc̄z qui pridie q̄d pateret̄ et c. non posset fieri consecratio: quia verba sacramentalia debent significare fm istos id q̄d p̄nt̄

in sacro, sed ista verba; hoc est enim corpus meū; sine alijs verbis precedentibus prolatis nō significāt corpus xpi realiter ptineri sub speciebus panis; sed potius significāt corpus sacerdotis proferentis ptineri sub eis, ergo. Et pfirmat: quia si ego dicerem Paulus dicit: hec est doctrina mea: nō significo qd hec esset doctrina mea s; doctrina Pauli; rōne eius qd premitit, sed si nullo premisso dicā: hec est doctrina mea: significo doctrinā esse meā et nō alterius. Ita et in proposito si premittant illa verba canonis: Qui pridie qd pateretur vsq; ibi: dicens accipite et manducate hoc est enim corpus meū, significat corpus xpi ibi ptineri et nō corp⁹ ministri: p quāto talia verba tenent materialit et recitative, si autem eis nō pmissis dicat sacerdos: hoc est corpus meū; significatur corpus ministri ibi esse: non autem xpi: quia sic tenent significatiue et psonaliter, talia aut verba nō pnt esse verba psecratiōis, ergo requirit qd precedentia verba dicant ad hoc qd propositio sit vera, et propter hoc dicit glossator: decreuit: qd predicta verba teneant materialit. Ad hoc rīdetur fm Durandū in quarto: qd sufficit qd verba psecratiōis significant corpus xpi ibi esse ex institutiōe xpi ordinantis et intentiōe ministri proferentis; q̄uis precedentia verba talem sensum nō innuāt. Qd pz: quia si oporteret qd ex forma verborū insinuares corpus xpi esse ibi: nō solū nō fieret psecratio p verba hoc est corpus meū; alijs nō premissis; sed etiā p eandē rōnez nō fieret eis premissis: qd precedentia verba recitant vt dicta a xpo; scz qd accipiens panes benedixit et fregit et dedit discipulis suis dicens: hoc est corpus meū, pstat aut qd per hanc seriem verborū nō significat qd corpus xpi sit sub speciebus panis quem sacerdos tenet vel corā se habet; sed solū sub speciebus panis quem xps accepit et benedixit, ergo per hec verba non esset corpus xpi sub speciebus panis pntibus sacerdoti: qd est falsum et hereticū, sufficit ergo qd verba psecratiōis significant id qd ptinet in isto sacro: nō ex serie verborū precedentū; sed ex institutione xpi et intentione ministri gerentis personā xpi. Et ex hoc pz qd predicta verba qū proferunt a sacerdote nō tm materialiter: sed etiā significatiue accipiunt. Nec obstat qd sacerdos ea recitative pfert quasi a xpo dicta: quia fm Thomā propter infinitā virtutem xpi sicut ex cōtactu carnis sue mundissime vis regeneratiua peruenit nō solū ad illas aquas que xpm tetigerunt; sed ad oēs vbiq; terrarū per oīa futura secula: ita etiā ex prolatiōe ipsius xpi hec verba virtutem psecratiuā sunt psecuta a quocūq; sacerdote dicant: ac si xps ea pntialiter et psonaliter proferret, et hinc est qd hec oīo: hoc est corpus meū; fm theologos est significatiua simul et opatiua, significatiua quidez ex prima sui impositione; opatiua s; ex forme sacramentalis institutiōe. Xps enī in institutione forme huius sacramenti ptulit virtutem verbo predicto, rōne ergo qua est significatiua pronomen hoc demonstrat aliquid: rōne qua est opatiua insinuat aliud in aliud puerendū. Qd qualiter sit declarat subtiliter beatus Thomas, in iij, sen, di, viij, sic dicens: Ea que sunt in voce proportionantur his que sunt in aīa, conceptio aut aīe duobus modis se habet. Uno modo vt repitatio rei tm; sicut est in oībus cognitiōibus acceptis a reb⁹, et tūc veritas

conceptionis presupponit entitatem rei sicut propria mensura; ut dicitur in de-
 cimo metaphy. et per modum huiusmodi conceptionum se habent locutiones que causa signi-
 ficatiōis tamen proferuntur. Alio modo conceptio anime non est repetitiva rei; sed magis
 presignativa; sicut exemplar factivum; sicut patet in scientia practica que est causa rei. et
 veritas huius conceptiōis non presupponit entitatem rei; sed precedit ipsam na-
 turaliter quasi causa et simul sunt tempore. et ad hunc modum se habent verba premissa; quia
 sunt significativa et factiva eius quod significatur. unde veritas et significatio huius
 locutionis precedit naturaliter entitatem rei quam significat; et non presuppo-
 nit ipsam quous sit simul cum ipsa tempore; sicut causa propria cum proprio effectu. sed
 quia significatio et veritas locutiōis que simul tempore est cum transsubstanti-
 atione surgit ex significationibus partium successive prolatarum; ideo oportet
 quod dictio ultimo prolata compleat significatiōem locutiōis; sicut differentia spe-
 cifica; et simul cum significatiōe sit entitas rei. et per omnes significatiōes primarum partiū
 precedunt transsubstantiatiōes. que quidem non successive fiunt; sed in instanti ultimo
 per significatiōem locutiōis iam perfectam. sic ergo hoc pronomen hoc neque de-
 monstrat terminum ad quem transsubstantiatiōis determinate; quia iam signi-
 ficatio locutionis presupponeret entitatem rei significate et non esset causa eius
 Neque item demonstrat terminum a quo determinate; quia eius significatio impe-
 diret veritatem significatiōis totius locutiōis; cum terminus a quo non remaneat
 in ultimo instanti locutiōis. Relinquit ergo quod pronomen demonstrativum de-
 monstrat hoc quod est commune utriusque termino indeterminate. unde sensus est; hoc con-
 tentum sub his speciebus est corpus meum. et hec est causa quare cum pronomine
 non ponitur aliquod nomen; ne demonstratio ad aliquam speciem substantie determi-
 net. sicut enim in locutiōe que significat tamen alteratiōem per se subiectum est subie-
 ctum cōe alteratiōis; ut cum dicitur hoc sit album. ita oportet quod in locutiōe que facit
 transsubstantiatiōem subiectum sit hoc quod est commune in transsubstantiatiōe. Et quo
 patet quod hoc in predicta propositiōe habet suppositiōem non simplicem nec de-
 terminatam sed confusam tamen; et si non ex virtute sermonis; tamen ex institutione christi ac-
 commodantis hanc locutiōem practica et factiva ex suo beneplacito ad tales sup-
 positiōem et significatiōem; et subiectum eius ad predictam demonstratiōem unum
 confusi cōis ad terminum a quo et ad terminum ad quem sine actuali expressiōe
 vel demonstratiōe alicuius illorum per modum copulatiue vel disiunctiue; aut per
 modum propositionis de disiuncto aut copulato subiecto. sed uterque terminus
 ibidem demonstrat in quodam cōi confuse et potentialiter; sicut singulare in suo vlti-
 mo vel cōi vel superiori. Et si queratur si hoc in predicta propositiōe demonstrat suum
 significatum sub certo tempore? Dico quod non; quia pronomen non habet significare nec
 supponere cum tempore. et de hoc Petrus de palude exponens sententiam beati Thomas in. iiii. sic
 dicit; Quidam inquit dicunt quod hoc pronomen hoc in predicta locutiōe facit demon-
 stratiōem ad sensum et intellectum simul; sic intelligendo quod demonstrat aliquid
 quod est obiectum intellectus et aliquid quod est obiectum sensus. primum in recto; secun-
 dum in obliquo; ut sit sensus. hoc; id est aliquid preteritum sub hac specie sensibili
 non restringendo existentiam sub hac specie sensibili ad aliquam temporis differentiam.

determinatā. significatio enim nominis siue substantiui siue adiectiui nō restrin-
git ad aliquā differentiā tps. vñ fm Donatū tps nō est de accidentib⁹ nois
z quia suppositio nois fundat sup eius significatiōe: ita qd nihil supponit nisi
in quo saluat significatū eius. ideo per hunc terminū subalem vel substantiū
pōt supponi substantia que est vel que fuit vel que erit. Cū ergo fm Donatū
ideo dicat pronomē: quia ponit pro noie: demonstratū per hoc pronomē
hoc: pōt intelligi aliqd pñs vel de propinquo futurū sub hac specie: fm enim
Donatū pronomini nō accidit tps. Nec pōt dici qd restringat p verbū pñtis
tps ad supponendū. p aliquo qd est pñs sub illa specie: cū verbū futuri tps
restringere nō possit terminū ad supponendū tm pro re futura. Cui⁹ ratio est
quia qñs res significata per verbū sit imēdiate vnita rel significata p suppo-
sitū: tm significat per modū distantis. id aut qd est significatū p modū distātis
nō restringit id qd est significatū per modū distantis. cū enim dicat iste homo
est albus: iste terminus hō nō restringit ad supponendū pro albis tm: sicut cū
dicat homo albus. cū g sacerdos in persona xpi proferat hanc propositionem
hoc est corpus meū. sensus est: qd aliqd sub hac specie pñs vel de propinquo
futurū est corpus meū. z hoc est simpliciter verum: quia qñs hec disiunctiua
rōne huius partis aliqd pñs sub hac specie nō sit vera nisi fm vsum loquēdi:
quo aliqd statim puerendū in rem illā dicat res illa: vt aqua statim puerēda
in aerem dicat aer: z humor statim cōuertendus in carnem dicat caro. tm rōne
alterius partis disiunctiua ex vi locutionis vera est. orationi enim assistit vir-
tus opans in fine propositiōis rem significatā per eam. disiunctiua aut est vera
si altera pars est vera. z indiffinita vel pticularis similiter est vera: cuiusq⁹ sup-
posito p subiectū pueniat predicatū. Sed hec dicta de demonstratiōe qñtum
ad intellectū indiuidui vagi vident⁹ bene saluare: qd non sit falsitas si addatur
qd simpliciter fiat demonstratio quo ad sensum z intellectū. nam si solū ad intel-
lectū fieret demonstratio: non esset necesse qd sacerdos hēret ante se materiā
cū demonstratio ad intellectū abstrahat ab hic z nunc. sed ex quo sensus est: cō-
tentū sub his spēbus est corpus meū: vel illud quod ptinet sub his spēbus est
corpus meū: est duplex demonstratio. vna ad sensum que refert ad spēs: z hec
est indiuidui signati. alia aut ad intellectū: que est indiuidui vagi: z pōt eē ve-
ra sed pro diuersis: quia si dicat: id qd est contentū sub his spēbus est corpus
verū est: quia corpus panis si dicat corpus meū: verū est. quia qñ dicit meū:
tūc est ibi corpus xpi. Et pōt poni tale exēplū: ponatur qd deus ex aere faciat
ignē remanente quantitate z qualitate symbola: sicut aliq dicit fieri naturalit⁹
z ponat qd alteratio qua fit hoc: incipiat me incipiente dicere: illud qd ptinet
sub hac quantitate z qualitate est ignis: z ppleat me pplente hāc oōne: tūc
oō erit vera. Sed ptra istū modū dicendi videt⁹ rōnabiliter posse argui: qd
qñ dico hoc. i. illud qd ptinet vel est ptentū sub his spēbus: vtrūq⁹ verbū est
pñtis tps. vñ sensus est: illud qd ptinet nūc vel est contentum nūc: est illud. z
hoc est falsum: quia aliud cōtinet in principio oōnis z aliud in fine: nec vnū
est aliud. Rñdeo qd sermoni nō est res sed rei subiectus est sermo: et intentiōi

dicentis. et quia proferens non intendit de contento pro nunc; sed de contento
 pro fine locutionis; ideo locutio est vera. Sed nec ista ratio valet; quia tunc est
 sensus; hoc. i. quod attendendum est; et non id quod est contentum. et sic prius esset factum
 quod significatum; et sic verba non efficerent sed supponerent. Quasi videtur aliter esse
 dicendum; quod sicut demonstratio ad intellectum est de individuo vago; sic etiam contentum
 significet tempus vagum. ita quod proferens intendat prius significare quod verificare;
 et entitas rei sit media inter significatum et veritatem significantis; quasi dicitur
 ceret; hoc est corpus meum. i. volo quod hic sit corpus meum; dum id dicitur. et quia dicitur
 tur et vere dicitur; verificatur. Sed secundum hoc videtur quod non de virtute sermonis sed de
 bonitate intellectus verificetur. Dicendum ergo aliter; quod aliud est loqui de rebus
 factis in quibus locutio accipitur pro tempore quo incipit perferr; vel ante. aliud de
 fiendis in quibus etiam ex proprietate loquendi significatio refertur ad futurum.
 et aliud de sermone speculativo qui sequitur rem. et de factivo qui precedit. et
 talis est sermo iste. Quasi non est intentio quod pro illo nunc propositio sit vera; sed pro
 ultimo. sic ergo sensus est; hoc est corpus meum. i. contentum sub his speciebus est corpus
 meum. et tunc pronomen supponit et demonstrat contentum abstrahendo ab omni
 differentia temporis. unde potest verificari pro instanti ultimo locutionis. sicut contra
 dici posset; hic est panis. i. contentum sub his speciebus est panis; et tunc verificaretur
 pro primo instanti; nomen enim et pronomen ut dictum est abstrahunt a tempore; cum non
 consignificant tempus. Nec obstat quod verbum substantivum est; consignificat tempus prius
 ut dicitur in primo peribementas; quia prior est eius significatio qua copulat
 predicatum subiecto; quod significatio temporis que designat tempus illius copule. unde
 cum copulatio non compleatur ante ultime dictionis prolationem; per prius non designat
 illud tempus. unde sensus est; contentum sub his speciebus est corpus meum nunc primo
 cum hoc dictum est. Et si queratur an predicta propositio sit prius significativa quod
 conversiva; Dico quod est prius significativa; quia ut sepe dictum est verba sacramentalia
 efficiunt quod significant. ut patet autem predicta propositio sit prius vera quod conversiva; vi
 detur dicere beatus Thomas. quod prius sit vera quod conversiva; quia in preceptibus specu
 latis veritas precepti presupponit entitatem rei sicut propria causa et mensura
 In practis vero preceptibus que sunt causa reipsum veritas precepti non presup
 ponit entitatem rei; sed precedit ipsam naturaliter quasi causa; quibus sunt simul
 tempore. et ad hunc modum se habent verba promissa; quia sunt significativa et factiva eius
 quod significant. unde veritas et significatio huius locutionis precedit naturaliter en
 titatem rei quam significat; et non presupponit ipsam. Scotus vero in. iiii. sen. aliter
 sentire videtur. dicit enim quod predicta propositio nec ut vera nec ut falsa sed
 ut neutra et prior naturaliter sua veritate est conversiva. Cuius ratio est; quia
 omne fundamentum prius est naturaliter relatione sua accidentali. propositio autem
 seu conceptus est fundamentum respectu veritatis que est relatio accidentalis;
 quia potest inesse et non inesse sicut potest esse conformis et difformis rei. Sorte enim
 sedente vera est oratio que dicit Sortem sedere; ut dicitur in predicamentis. ergo
 prius est naturaliter preceptus orationis ut in se talis; quod ut verus. tenendum est ergo
 pro certo inquit Scotus; quod in ultimo instanti prolationis primo secundum ordinem nature

est conceptus propositiōis ut neuter. Secūdo ad illū sequitur opatio diuina
causans illud quod oīo significat. Tercio sequit veritas huius conceptus. et
sic non tū oīo ut vocaliter prolata prior est veritate; sed ut habens suū con-
ceptū propriū. Patet igit ex dictis q̄ predicta conclusio cū opinione glosatoris
nō solū est falsa; sed scandalosa et p̄ eōdem opinionem scōr̄ doctōr̄.

¶ Nonā Conclusio Apologetica Joannis
Pici Mirandulani Concordie Comitis.

**Magis improprie dicitur de deo q̄ sit intelligens
uel intellectus: q̄ de angelo q̄ sit anima rationalis.**

¶ Determinatio magistralis.

Scribit Aristoteles in libro topicor̄: q̄ de quolibet proferente falsa
solicitū ēē ridiculū est. Prīmū aut ens q̄ est deus cū fm p̄biaz et sa-
crā scripturā propriissime sit intellectus et intelligēs; angelus quoq̄
magis distet et differat ab aīa rōnali: q̄ dens a p̄prio intellectu et intelligere;
cū sint idem p̄ identitatem realē; p̄ns est q̄ predicta conclusio fm se et oēs eius
exponentes sit falsa et heretica. Qd̄ multipliciter (nō pp̄ sapientes et doctos
sed proteruos) demonstrandū est. Prīmo quidem sic: quia deus fm p̄bos et
theologos est ens vlt̄er p̄fectum cui nihil deest ad perfectiōem p̄tinens. tale
aut̄ ens necesse est hēre in se formaliter et identice oēm p̄fectiōem simpliciter
que fm Anselmū in suo monologion in vnoquoq̄ melius est esse ip̄m q̄ non
ip̄m. i. melius et dignius est habens ip̄am p̄fectionem simpliciter q̄ nō habēs
Intellectus aut̄ et intelligere fm se et suas rōnes formales sunt perfectiones
simpliciter; quia melius est et dignius esse intelligentē q̄ nō intelligentē. Et in
prīmo ente q̄ est deus formaliter et identice est intellectus et intelligere; su-
mendo intellectū substantiue pro virtute intellectiua et nō adiectiue. et per p̄ns
deus non solū proprie sed p̄p̄issime est intellectus et intelligens. Ex quo p̄
q̄ cū volūtas sequat̄ virtutē intelligendi; q̄ in deo p̄ eandē rōnem sit volū-
tas et actus volendi et oīa que ad intellectus et volūtatis pertinent p̄fectiōem
Secūdo hoc idēz probat̄ sic: quia deus fm p̄bos et theologos viuit vita per-
fectissima; que est vita intellectiua vel intellectualitas; sic intelligēdo q̄ intel-
lectualitas siue vita intellectiua nō habet rōnem attributi quasi actus secūdi
aduenientis nature diuine; sed rōnem p̄fectiōis oīno intīme; p̄tinēs ad primū
modū dicendi per se. ita q̄ si deus diffiniret̄; intellectualitas siue vita intel-
lectualis poneret̄ in eius diffinitīōe; et non esset extra eius diffinitīōem; sicut sa-
pientia vel bonitas. om̄e aut̄ q̄ intellectualiter viuit habet virtutem intelle-
ctiua per quā pōt̄ intelligere; cū intelligere sit vltīma perfectio vite intellectu-
alis. ergo deus p̄p̄issime est intellectus et intelligens. vñ Aug. xv. de trīnī.
loquens de vita dei dicit sic: Que vita inquit dicitur in deo ipsa est essen-
tia eius atq̄ natura. hec autēz vita talis nō est qualis inest arbori nec qualis

inest pecori qđ habet sensum: sed nullū habet intellectū. at illa vita que deus
 est sentit atq; intelligit oīa et sentit mente nō corpore: quia spūs est deus. Idē
 vi. de trinit. c. vlt. ait sic: Tūc est prima et summa vita ibi nō est aliud viuere et
 aliud esse; sed idem esse et viuere: et quale sit illud viuere: quia intellectuale
 subdit: Primus ac summus intellectus cui non est aliud viuere aliud intelli-
 gere. Et qbus auctibus ptz q; in deo ppijssime est intellectualitas intellectus
 et intelligere. Tercio hoc idē probat sic: prime cause que deus est fm ppos et
 theologos ppetit nobilissimus modus causandi: sicut ipsa est nobilissima cā.
 nobilissimus aut modus causandi est p intellectū et voluntatem. Quod sic pz: qā
 nobilius est habere dñiū sui actus q; agere ex necessitate nature. sed sola illa
 que agunt per intellectū et volūtatem hñt dñiū sui actus: cetera vō nō hñt
 sed agūt ex necessitate nature. agere ergo p intellectū et voluntatē est nobilis-
 simus modus agendi qui pōt ppetere deo: imo fm theologos psonē diuine
 producunt p intellectū et volūtatem. et p pñs in deo est ppijssime intellectus
 et voluntas intelligere et velle. Confirmat ista rō: qā oīe agens pstituent
 sibi finem est agens per intellectū et cognitiōem. deus autē est agens pstituent
 sibi finem: quia deus pducendo res: aut agit a casu: qđ est incōueniens: cum
 casus et fortuna sint cause p accidens. aut agit pp finem sibi pstitutū ab alio
 qđ similiter est incōueniens: quia tūc nō esset primū agens: quia qđ dirigitur
 ab alio habet rōnez instrumenti: sicut serra dirigit a trahente: et sagitta a sagi-
 tante. pstituent autem finem dirigit illū qui agit pp finem. quare agens pp
 finem pstitutū ab alio non pōt esse primū: cū sit aliquo mō agens instrumē-
 tale. Relinquit ergo q; deus cū sit primū agens: agat pstituent sibi finem.
 et per pñs in deo est intellectus et intelligere voluntas et velle. Et si dicat q;
 vna psona pducatur aliā nō a casu nec propter finem quē sibi pstituat vel sibi
 pstituat ab alio. et pari rōe idē pōt dici de pductōe creaturaz a deo. Dicē-
 dū est q; non est simile qđ pro simili inducitur. tum quia actio et productio non
 dicitur hic et ibi vniuoce. tum quia vbi nō est causa nō debemus querere finē
 In diuinis autē respectu diuinaz productionū nō est causa. tum quia persone
 producte non hñt aliquid potius ad qđ tanq; ad finē possent ordinari. propt
 quod pductio earū nō est propter aliquē finem quem sibi pstituat persona
 producent: vel qui sibi pstituat ab alio. sed productio creaturaz est eorum
 que hñt aliquid melius se ad qđ tanq; ad finem possunt ordinari. et ideo nisi
 producant a casu: oportet q; producant pp finem quem pstituat sibi agens
 vel pstituat sibi ab alio. et p pñs in deo cū sit agens per intellectū et volun-
 tatem est ppijssime intellectus et intelligere voluntas et velle. Quarta rō
 ad hoc idem demonstrandū est: quia quod est tale per essentiā est verissime et
 ppijssime tale: vt pz per Aristo. in. ii. metaphy. vnde ignis qui est cā q; alia
 sunt calida verissime et ppijssime est calidus. primū autē ens quod est deus
 per essentiā est esse viuere et intelligere: est causa etiā q; alia sunt entia viuē-
 tia et intelligentia. ergo deus est verissime intelligēs et intellectus. Confirmā-
 tur iste rōnes auctibus sacre scripture. dicis enim Job. x. de deo: Sapiens est

est et fortis robore. Item Job. xij. Apud ipsum est fortitudo et sapientia consiliū et intelligentia. et in ps. Admirabilis facta est scientia tua ex me. et ad Ro. xi. **O** altitudo diuitiarum sapientie et scientie dei. Unde secundum Thomam libro primo contra gentiles: Huius fidei veritas tantum apud homines inuenitur: ut ab intelligendo nomen dei imponeretur. nam theos quod secundum grecos dei significat dicitur a theaste quod est considerare vel videre. Aristoteles quoque loquens in metaphysica de sapientia dicit: quod solus deus habet hanc vel maxime deus. xij. etiam metaphysica attribuit primo enti vitam intellectuales et intelligere. unde dicit quod deus non esset optima substantia nec quod honorabile: si intelligere esset aliud a sua substantia. Ex quibus omnibus patet quod erroneū et hereticū est dicere quod deus magis improprie dicitur intelligens et intellectus: quam angelus anima rationalis: quia angelus et anima rationalis differunt plus quam genere secundum fidem et verā probationem: anima enim rationalis non est species neque aliquid completum in specie: sed pars speciei humanæ: nisi vellemus incidere in errorem pimentatoris de unitate intellectus in omnibus hominibus: et quod anima rationalis non esset forma corporis humani: nec constitueret hominem in eā specifico: sed esset forma per se subsistens de numero substantiarum separatarum existens. Secundum quem errorem posset dici et prececi quod angelus est anima rationalis. et credo quod defensor predictæ conclusionis imitatur tacite predicto errorem dicendo quod minus improprie dicitur de angelo quod sit anima rationalis: quam de deo quod sit intelligens vel intellectus. tenendo tamen secundum veritatem quod angelus et anima rationalis differant plus quam genere: manifestū est quod in nullo vero sensu est concedendum quod angelus sit anima rationalis: et tamen in vero et verissimo sensu imo propriissime concedendum est: deū esse intellectū et intelligētē: ut demonstratū est. Et predicta conclusio est erronea et heretica. Si dicatur quod predicta conclusio imitatur modum loquendi Dionysii. qui sepe dicit de deo quod non est intellectus neque intelligibile. et per ipsius verba predictæ conclusionis sunt accipienda eo modo quo verba beati Dionysii. Unde aduertendum secundum Dionysium. quod sicut ratio dicitur noticiā discursivā hominibus propriā: que quidem ratio improprie diceretur esse in deo: ita similiter dicitur Dionysius. intelligere esse noticiā appropriatā angelo: causatā ab angelo et intellectu angelico et ipsum informantem et vitaliter imutantem. et tale intelligere non dicitur de deo proprie sed improprie. Ideo et dico primo: quod verba Dionysii. et sanctorum doctorum que de virtute sermonis falsus et improprius videntur habere sensum: non sunt extendenda sed exponenda et in sensu per quo fiunt accipienda et intelligenda. Sancti enim doctores per loquendi ornatum quē in eorum scriptis et dictis servarunt: multa quidem improprie et enigmatice de rebus divinis scripserunt. et ideo non est rationabile: si dicta Augustini. et Dionysii. quorum doctrina fulget ecclesia sunt exponenda et ad boni sensus trabenda. Quod dicta defensor predictæ conclusionis sicut dicta sanctorum doctorum sint exponenda et recipienda: temerariū profecto et presumptuosus censeretur: quod de seipso tale quod sentiret vel appetere. Secundo dico quod nusquam in beato Dionysio legitur: quod deus non sit intellectus nec intelligibile. nec est probabile quod beatus Dionysius. vel quicumque alius sane mentis doctor verbum intelligere restrinxerit et coartaverit ad significandū solā noticiā angelicā ab angelo et intellectu angelico causatā: ipsum angelum informantem et

b

vitaliter imutantem; ut defensor predictæ conclusiōis imponit Dīo. hoc enim
 sentire de bō Dīo. est ridiculū et inopinabile; cū intelligere et sapere significat
 absolute perfectiōem nature intellectualis cōm deo et creature. sed bñ verū
 est qđ Dīo. c. i. de diuinis nōibz dicit: qđ deus oībz incōprehensibilis est; et
 neqz sensus est neqz fantasia neqz opīnīo neqz nomen neqz sermo: qđ pcorat
 cū sexta propositiōe de causis vbi dicit: qđ causa prima superior est omni nar-
 ratōe. Item Dīo. i. c. de mystica theologia scribit: qđ duplex est theologia. s.
 mystica et symbolica; et fm vtranz deus trāslatiue nominatur: quia fm mysti-
 cam a nominibz creaturaz spiritualiū. fm vō symbolica a nominibz cre-
 aturarum corporalīū. Ex quibz non habetur qđ deus non sit proprie intelle-
 ctus et intelligens et omne id quod est perfectius simpliciter; sed habetur qđ
 deus non est ab intellectu creato comprehensibilis nec perfecte intelligibilis
 nec nominabilis. propter quod nomina dicta de deo fm Dīo. versus negant
 de deo qđ affirmantur. Qđ qualiter debeat intelligi est notandū fm exposito-
 res beati. Dīo. qđ ppiū diuidit ptra cōmune et ptra metaphorice et trāslati-
 uenomen aut non conuenit rei nisi sicut signū signato. et ideo nomen aliqđ con-
 uenire deo proprie potest intelligi dupliciter. Uno modo qđ significet diuinā
 essentia fm propriam et perfectā eius naturam quasi diffinitive: sicut animal
 rōnale significat hoīem. et hoc modo nullū nomen deo proprie conuenit. Cu-
 ius rō est: quia deū nō nominamus nisi fm qđ eum intelligimus. sed pro statu
 vie nō intelligimus deū fm ppiā eius (ut ita dicā) specificā rōem. ergo nullū
 nomen deo a nobis impositū significat ipaz eius propriā et oīno determinatā
 rōnem. ad hunc sensum loquitur bñs Dīo. et actor de causis in predictis au-
 ctoritatibz. Alio mō potest dici nomen deo proprie cōuenire: quia non con-
 uenit ei metaphorice vel transumptiue. vnde nomen proprie dicit alicui cō-
 uenire: qñ in eo est res ad quā significandam nomen est proprie et directe im-
 positū: sicut ridere est proprie et directe et primo impositū ad significandū de-
 terminatū actum oris: qui in solo homine inuenit. nomē aut dicitur metapho-
 rice vel trāslatiue alicui conuenire: qñ nō est res in illo ad quā significandā
 est directe et primo impositum. sed soluz aliqua eius similitudo vel proportiō
 sicut in prato non est actus ad quem significādum est ridere primo et directe
 impositū: sed est in eo tm quedā silitudo vel proportiō: quia floritio prati pre-
 tendit quasi quandā iocunditatem; sicut risus in hoīe signū est iocunditatis.
 Ex quo patet qđ nomen dicitur cōuenire alicui rei metaphorice vel transum-
 ptive ex hoc qđ res significata per nomē prius nota est nobis in alio qđ in isto
 quia hoc non facit nisi ad ordinem cognitionis et impositionis nominis ad si-
 gnificandum. Ad propositum ergo nomina que dicuntur de deo possunt con-
 siderari qđtum ad rem significatā vel qđtum ad modum significandi. Si qđtum
 ad significatum: sic ad presens sunt quattuor genera nominum. Primum est
 eorum que solam imperfectionem important in suo formali significato: sicut
 esse creatū: esse finitū: esse corruptibile et filia. et hec nullo mō pueniūt deo nec
 proprie nec metaphorice. Secundum genus nominū est: que significāt exclu-

sionem imperfectionū creaturay: sicut infinitus excludit limitatiōem potentie
 inmutabilis dependentiā nature: vel que importāt pfectōem in tali gradu qui
 nullo mō conuenit creature: sicut oīpotens et eternus, et hec noīa soli deo cō
 ueniūt proprie et non metaphorice vel trāsumptiue. Quid p3 dupliciter. Pri
 mo: qā qd cōuenit alicui metaphorice vel trāsumptiue puenit tali pprie a
 quo trāsumitur, sed talia nomina nulli aliū nisi deo conueniunt, ergo non
 pueniunt deo metaphorice vel trāsumptiue: sed proprie. Secūdo: quia illud
 nomen cōuenit deo pprie qd est impositū ad significandū illud qd est in deo
 sed talia noīa directe et primo sunt imposita ad significandū id qd est in deo:
 siue sit remotio impfectionis siue affirmatio pfectōis. Tercii genus nominū
 est eorū q̄ imponitur ad significandū pfectōem: simpli absolute et nō fm aliqū
 determinatū modū qui est in deo tm̄ vel in creatura tm̄: sicut esse vel cogno
 scere intelligere vel sapere, et talia noīa nō solū proprie sed ppriissime deo cō
 ueniūt: quia res significatæ per talia noīa formalit̄ inueniūtur in deo: oportet
 enīz ponere in deo om̄e id qd dicit pfectōem simpli et absolute: quā meli⁹ est
 hēre q̄ nō hēre, talia aut̄ noīa sunt hm̄i: vt dictū est, simplicit̄ enīz melius est
 esse q̄ nō esse: et esse cognoscentē q̄ nō esse cognoscentē: et esse intelligentem
 q̄ nō esse intelligentē, quare talia noīa ppriissime deo pueniunt. Est preterea
 quartū genus nominū: eorū, s. que importāt aliquā pfectōem: tm̄ fm modū cre
 aturis puenientē: vt sentire leo et agnus, et talia noīa nō pueniūt deo pprie: s.
 trāsumptiue: quia res significatæ p talia noīa nō sunt proprie in deo: sed ali
 qua eorū similitudo, s. cognitio singulariū vt in sensu: fortitudo vt in leone: māfue
 tudo vt in oue. pp que hm̄i noīa trāferūtur a creaturis corporalibus in deū
 oēs enim trāferentes inquit Aristo, fm aliquā similitudinē trāferunt. Si vō
 noīa que pueniūt deo pprie q̄tum ad rem significatā considerent̄ q̄tum ad
 modū significandi: nō ita pprie attribuūtur deo. Cuius rō est: quia oē tale no
 men cū defectu et impfectione significat, nā noīe res exprimimus eo mō quo in
 tellectu p̄cipimus, intellectus aut̄ n̄r ex sensibilibus cognoscendi initii sumēs
 illū modū nō trāscēdit qui rebus sensibilibus puenit: in quibus aliud est for
 ma et h̄is formā: propter forme et materie ppositiōem. Forma vō in his reb⁹
 inuenit̄ quidē simplex sed imperfecta: vt pote nō subsistens, h̄is vō formā in
 uenit̄ quidem subsistens sed nō simplex: imo pcretiōem h̄is, vñ intellectus n̄r
 quicqd significat vt subsistens in concretōe significat: qd vō vt simplex nō vt
 qd est: sed vt quo est significat, et sic in oī noīe a nobis dicto q̄tum ad modū
 significandi impfectio inuenit̄: que deo non ppetit: q̄uis res significata aliquo
 eminenti mō deo pueniat: vt patet in noīe bonitatis et boni: sapientis et sapi
 entie, nā bonitas significat vt non subsistens: bonum autem vt concretum, et
 q̄tum ad hoc nullū nomen deo conuenienter aptatur: sed solum q̄tum ad id
 ad quod significandum imponitur. Possunt igitur vt Bio, docet de diuinis
 nominibus: huiusmodi nomina et affirmari de deo et negari, affirmari quidem
 propter nominis rationem que verissime et propriissime conuenit deo, negari
 vō propter significandi modū imperfectū, modus tm̄ significandi imperfectus
 h. ij.

et defectuosus non falsificat propositiōem: quia veritas propositiōis non consistit in hoc quod res sit cōformis ipsi mō significādi: sed ei quod de ipso dicitur vel significatur. propter quod predicta conclusio cum de rigore sermōis neget a deo virtutē intelligēdi et intelligere que dicitur pfectiōes simplr: sequitur quod sit falsa et heretica.

**Decima Conclusio Apologetica Joannis
Pici Mirandulani Concordie Comitis.**

Anima nihil actu et distincte intelligit nisi seipsam.

Determinatio magistralis.

Omninis sententia omnium theologorum est: quod aliqua propositio cum modificatione est vera et catholica: quod simpliciter et sine modificatione adiuncta est falsa et heretica: ut patet in ista: christus est creatura: vel christus incepit esse: que libet enim istarum sententiarum magister in. iiij. sen. reputat heretica vel saltem heresim sapiens cum fauceat hereticorum erroribus. modificata tamen per determinatiōem humanitatis christi specificantē est vera et catholica: ut si dicatur: christus secundum humanitatem est creatura vel incepit esse. Predicta autem conclusio quous modificata et specificata per intelligere additū vel quacūque alia determinatiōem possit habere aliquem sensum verū: simpliciter tamen ut ponitur de virtute sermōis est falsa et heretica: cum neget ab anima cognitiōem aliorum a se. et per omnes beatitudinem et felicitatem que promittitur nobis in vita futura Jo. xvij. Nec est vita eterna ut cognoscatur te deū verū et quē misisti ibi christum. Quod autem predicta conclusio sit falsa patet sic: quia. iij. de anima scribitur: quod sic se habent fantasmatum ad intellectū sicut sensibilia ad sensum. quod secundum commentatores et omnes expositores intelligendū est quo ad intellectus mortuōem: sicut. n. sensus mouetur a sensibili: sic intellectus a fantasmatibus: quia vnumquodque mobile a suo proprio motore mouetur. fantasmatum autem sunt similitudines et species rerum sensibilibus et materialibus: de quorum numero non est anima intellectiua. et anima actu et distincte intelligit aliud a se. Preterea anima intellectiua format propositiōes de rebus alijs a se: cognoscit etiā diuinam et identitatem inter alia a se. hoc autem non potest contingere sine cognitiōe et intellectu aliorum a se. Hec via probat philosophus. iij. de anima necessitatem sensus cōis quod sensibilia et diuina sensibilibus exteriorum sensui cognoscit. et anima intelligit aliud a se. Itē pfectio humane anime est scire et intelligere. vñ. i. metaphy. scribitur quod omnes homines natura scire desiderant: scientia enim et intelligentia non solum habetur de anima: sed de alijs rebus ab anima. vñ. vi. ethy. philosophus dicit: quod quicquid sunt quibus anima dicit verū. intellectus sapientia scientia ars et prudentia. stat autem quod predicti habitus sunt obiectiue de rebus alijs ab anima. et anima non solum se sed aliud a se actu et distincte intelligit. Preterea conclusio predicta si bene consideretur videtur fauere errori commentatoris de unitate intellectus in omnibus hominibus. nam in conclusione huius proxima et reatēnata dicitur quod anima semper seipsam intelligit: et se intelligendo quodāmodo omnia entia intelligit: quod non potest intelligi nisi de intellectu separato: qui secundum commentatorem seipsum substantialiter semper intelligit: ut ex dictis aristotelis in. iij. de anima probare nititur. et cuius talis quodāmodo sit omnia

entia: cū participet iuxta modū loquendi actoris de causis cum inferioribus
et superioribus; sequitur q̄ anima hominis sū cōmentatorem intelligendo se
ipsam omnia entia quodāmodo intelligat. Hoc autē de anima hūana dici non
potest: si cōcedatur sū veritatem phie et sacre scripture q̄ sit forma corporis
humani: et q̄ multiplicet ad multiplicatōem hominū: quia aīa sū Aristotelē
nihil intelligit sine fantasmate; nec seipsam nec alia a se semper actu intelligit
cum quandoq̄ intelligat quandoq̄ non intelligat: vt scribitur. *ij. de aīa*; imo
se habz ad formas intelligibiles sicut materia ad formas sensibiles. et per p̄s
predicta conclusio cum sibi annexa et occulte concatenata fauet et innitit er-
rori Averrois de unitate intellectus in omnibus hominibus. Secūdo predi-
cta conclusio est heretica: quia constat sū fidem q̄ Adam oīum rerum sciam
habuit sū quam animalibus omnibus nomina imposuit: vt patz *Gesi. ij. c. pa*
tres etiā ante legem et in lege deum et creaturas naturaliter cognouerunt; et
multas reuelationes de diuinis mysterijs habuerunt: vt patet de Abraham
Moysē ceterisq̄ patriarchis et p̄phetis. Apostoli quoq̄ mysteria ecclesie mi-
litanis et triumphantis perfectiori modo q̄ patriarche et p̄phete cognoue-
runt. de Paulo enī scribit q̄ raptus ad terciū celū vidit archana dei: que
non licet homini loqui. hoc enī de benedictissima xpī anima credendum est
cū non est datus spiritus ad mensuram sicut ceteris: sed plenitudinem gratie
et scie sup̄ oēm intellectu creatū habuit. ergo hereticum est dicere q̄ aīa nihil
actu et distincte intelligit nisi seipsam. Preterea obseruantia preceptorū et con-
silioz p̄erigit necessariū cognitōem: als nō hēret laudez nec meritū. sed p̄e-
cepta et consilia dant de rebus alijs ab aīa. ergo idē q̄ p̄ius. Tres fides per-
tinet ad cognitōem. sed fides est de rebus alijs ab aīa credētis. ergo aīa actu
et distincte intelligit aliud a se. Nec est opus ad hanc partē plures adducere
rōnes et auctōes: cū falsitas p̄clusionis ad experientia pateat sū oēm legem et
sectā. Unde querendū est a defensore predictę p̄clusionis: si aīa sua intelligit
actu et distincte aliud a se vel nō. si sic hētur p̄positū. si nō; sequit q̄ nō intel-
ligit neq̄ cognoscit conclusiōes magicas cabalisticas orpheicas platonicas
physicas et theologicas quas disputādas p̄posuit: quod est ridiculū. Si di-
catur q̄ predicta conclusio est intelligenda non simpliciter et absolute; sed de
intelligere abditō: cuius meminit Aug. in li. de trinit. et Henricus in quodlibet
Hec euasio nō saluat predictā p̄clusionem. tūz primo: q̄ talis sensus de rigore
sermonis: vt osūm est; nō pōt haberi de predicta conclusiōe. tūz secūdo: q̄
Aug. li. x. et. *iiij. de trinit.* nō loquit de intelligere abditō actuali: quasi aīe semp
assit actualis intelligentia et amor suūp̄ius: s̄ loquit de intelligere abditō habi-
tuali suūp̄ius. q̄ p̄ hoc q̄ subdit: q̄ nō semp se cogitat aīa discretā ab his
que non sunt quod ipsa. Ex quo patet q̄ anima sū Augustinū. *xiiij. de trinit.*
semp intelligit et amat se non actualiter sed habitualiter. Pro quo notan-
dum: q̄ si per intelligere abditum intelligatur intelligere in habitu: sic est po-
nere in anima intelligere abditum a principio sue creationis sū intentionem
Augustini. Vñ decimoquarto de trinit. dicit: q̄ mens semp meminit sui: semp
b. *iiij.*

intelligit se; quia semper est ibi presens per se et sua essentia, et tale intelligere ideo dicitur abditum; quia occultum et absconditum ab actuali aspectu mentis. Si autem per intelligere abditum intelligatur aliqua noticia actualis qua anima semper se vel aliud a se actu intelligat, et per hoc dicatur abditum: quia homo nunquam se habere talem noticiam actualem experiri quemadmodum videtur sentire. Henricus quodlibet, l. x. q. xv. dicimus sine preiudicio sanioris sententie: quod ponere tale intelligere abditum est falsum et impossibile et contra mentem Augustini, x. et xliij. de trinitate. Quod autem hoc sit falsum et impossibile probatur sic: quia tale intelligere aut dicitur abditum: quia obiectum respectu cuius est talis cognitio lateat; aut quia latet intelligentem se intelligere illud obiectum: quia si obiectum patet et homo experitur se intelligere aliquo actu intelligendi: dicere tale intelligere esse abditum vel absconditum esset valde absurdum, sed neutro istorum modorum potest poni intelligere actualem abditum. Ad primo modo, scilicet quod obiectum cognitum lateat: quia unum quodque intus latet in quantum non est cognitum; et in tunc patet in quantum est cognitum, ergo cognitum actualiter non latet actualiter sed patet actualiter, sed obiectum cuius cognitio actualis est in mente est cognitum actualiter, ergo impossibile est ponere actualem cognitionem alicuius obiecti esse in mente et illud obiectum latere et non patere. Nec secundo modo esse potest. Primo quidem: quia dicere quod semper actu aliquis cognoscat aliquod obiectum quod ipsum non latet et semper sibi actu patet: et quod nunquam advertat neque advertere possit se illud intelligere: videtur satis fictitium, sed homo non solum experiri se talem cognitionem non habere: nec etiam pro toto posse suo quantumcumque nitatur experiri talem cognitionem: nihil tale experiri potest, ergo. Deinde ista experientia qua homo experiri se habere talem cognitionem non potest impediri per cognitiones que acquiruntur per sensibilia: quia secundum Augustinum, cum illa cognitio abdita quam anima habet de seipsa semper asserit, et per omnes iste due cognitiones stent simul: utraque etiam sit naturalis: quia utraque consequitur totam naturam speciei: dicere quod talia que sic naturaliter occurrunt et sese participant semper se impediunt: ita quod nullo modo homo non possit non esse impeditus in una per aliam: videtur valde inconueniens, nec potest hoc poni ex tenuitate cognitionis vel defectu mouentis: quia cum mouens sit lumen diuinum illustrans mentem secundum Henricum: mouens quantum est de se potentissimum est mouere: dummodo mobile sit natum moueri perfecte, dictum est autem quod ex parte mobilis quod est intellectus non est impedimentum propter cognitionem per fantasmas: que sola videretur ex parte nostra prestare impedimentum, neque etiam propter impotentiam intellectus reflectentis se super suum actum: quia intellectus est potentia immaterialis reflexiva supra se, ergo nullo modo potest impediri: quin pateat talis actus intelligendi. Secundo probatur quod dicere tale intelligere abditum esse noticiam actualem sit contra mentem Augustini. Dicit enim Augustinus, xliij. de trinitate, c. xliij. ubi non inquirendo sed confirmando exemplum quod posuerat in capitulo precedenti: quod dicere quod per se musicus dum actu non considerat musicalia: sed geometricalia: non intelligat nec amet musicam: est absurda sententia. Et ex hoc concludit

esse in nobis aliquid intelligere abditū de rebus: dum eas nō cogitamus. cō-
stat autē q̄ nullus ponit: q̄ hīs pfecte habitū musice actu intelligat musicam;
dū actu de ea non cogitat: sed de alio: sed tū intelligit eā in habitu: nā nullus
pōt ponere noticiā actuale: sū habitū acquisitū: nisi sū eū actu cogitet. ergo
ponere talem noticiā actuale in nobis: sicut Henricus ponit: est 3 mentem
Aug. sed verū est q̄ in. xij. c. arguit Aug. q̄ cū id q̄ est ante actualē cogita-
tōe: p̄tineat tū ad memoriā: videt q̄ in mēte nō cogitāte actu nō sint ista tria
scz memoria intelligentia et volūtas. R̄spondet q̄ nō sequit quin in mente nō co-
gitante sint illa tria. ostendens: q̄ musicus actu nō p̄sideras musicalia intelli-
git tū ea et amat. sed difficile videt q̄ cū nō cogitans nihil hēat nisi q̄ p̄tinet
ad memoriā: q̄nō p̄ter memoriā hz vltra intelligentiā. Et ad hoc pōt dici
sū intentiōem Aug. ibidem: q̄ hz intelligentia: vocando intelligentiā actualē
noticiā: non sit memoriā: p̄tinet tū aliquo mō ad memoriā: quia q̄uis in hīte
tū memoriā nō sit actualis intelligentia in actu: est tū in eo in habitu siue in
potentia propinqua. Et si dicat q̄ intelligere in habitu p̄supponit habitum
mō p̄stat sū Aug. q̄ aīa ante tale intelligere abditū nō hz aliquez habitū: cū
habitus acquirat p̄ imutatiōem factā a sensibilibus. ergo p̄ intelligere abditū
debet intelligi noticiā actualis et non habitualis. R̄spondeo q̄ in argumento est
deceptio per equivocatiōem habitus. Nam q̄nqz dicat habitus aliqd additū et
acquisitū ipsi potentie ad eliciendū actū suū prompte. et talis habitus non est
in aīa anteqz acgrat sciam a sensibilibus: nec sū talem habitū dicat aīa a prin-
cipio sue creationis se habitualiter cognoscere: nisi vellemus incidere in erro-
rem platonis: qui posuit aīam ante vnionem ad corpus scia et virtute pfectā.
Alio mō dicat habitus quecūqz aptitudo ad exeundū prompte in actu: etiā si
hoc fiat p̄ solā potentiā nullo addito: sicut si diceres de dormiēte q̄ nō videt
actu sed habitu. Et isto mō dicat aīa habitualiter se a principio intelligere sū
Aug. inq̄tum. s. in aīa est promptitudo intelligendi se esse: q̄a sicut in ipsa est
naturaliter aptitudo ad intelligendū prompte prima principia: ita et ad intelli-
gendū seipsam esse. hoc enim experis aīa intelligendo q̄scūqz aliud a se. Et
sic patet q̄ predicta p̄clusio nō solum de virtute sermonis est falsa et heretica
sed per intelligere abditum modificata est impossibilis: et cōtra mentem beati
Augustini: ut probatum est.

Undecima Conclusio Apologetica Joannis

Pici Birandulani Concordie Comit̄is.

**Nulla est scientia que nos magis certificet de diui-
nitate christi q̄s magia et cabala.**

Determinatio magistralis.

Predicta cōclusio de rigore sermonis est simpliciter falsa et heretica ad
superstitiōem gentiliū et perfidiā damnabilez iudeoz pertinens. Quod
b. iij.

ut manifestius fiat declarabitur primū de magia quid sit et de partibus eius et
 spēs. Secundo ostenditur per rationes et auctores quod magia in omni lege et secta rō-
 nabiliter sit prohibenda. Tercio recitabitur quorundam magorum opinio quos de-
 fensor conclusio in apologetico imitatur: quod preter magiam demoniacā et prohibita
 sit quedā alia magia naturalis licita et non prohibita. Quarto probabitur per octo
 conclusiones quod magia naturalis sit illicita et prohibita. Quinto recitabitur aliorum ma-
 gorum opinio: quod cognitio et diuination occultorum artis magicę fieri possunt naturaliter
 per inspectionem corporum luminosorum vel alias causas naturales. Sexto ostenditur
 quod predicta opinio magorum sit contra veritatem fidei catholice et philosophię naturalis.
 Septimo recitabitur alia opinio magorum: quod vis diuinandi et predicandi occulta
 est ex astralitate et armonia celestium: et non ex pacto demonum. Octauo predicta
 opinio improbat et demonstrabitur ex principijs fidei et philosophię quod corpora celestia
 non possunt prestare hominibus vim diuinandi et predicandi futura: ut magi fingunt.
 Nonno adiungetur opinio magorum imaginum: quod mirificentia operum que in arte
 magica fiunt per imagines figuras sigilla et characteres non ex demonum pacto
 sed per virtutem naturalem predictarum imaginum et sigillorum fiunt. Decimo pre-
 dicta opinio ostenditur esse contra fidem et philosophiam naturalem. Undecimo assignabitur
 causa et ratio mirificarum operationum que puenire credunt a predictis imaginibus
 et sigillis. Duodecimo recitabitur opinio magorum de vocibus et incantationibus
 quibus virtutem et efficaciam naturalem attribuit in opere magico. Tercio decimo
 mo predicta opinio improbat et ostenditur esse contra philosophiam naturalem et fidem
 catholicam. Decimo quarto probabitur quod cabala est ars illicita et prohibita sicut
 et magia. Finaliter demonstrabitur quod predicta conclusio de virtute sermonis est
 falsa et heretica ad superstitiones gentium et perfidia dānabilem iudeorum pertinens.

De magia quid sit et de
 partibus et speciebus eius.

Magia secundum cōiter loquentes est ars cognoscendi et diuinandi occulta
 faciēdiq; magna et mirifica in natura. Ab hac magia secundum Iulianum di-
 cti sunt magi: qui vulgo malefici ob facinorā magnitudinē nuncupan-
 tur. hi et elementa percutiunt: turbant mentes hominum: ac sine villo veneni haustu
 violētia carnis interimunt. vñ Lucanus: Adens hausti nulla sanie polluta ve-
 neni: incantata perijt. Adagorum primi auctores Zoroastres rex bactrianorum et
 Zoroastes secundum Apuleyū in apologia de magia fuere: quos magicarum artium va-
 nitates ex traditione demonum credidisse habuisse: et posteris tradidisse. Nam per scias
 quandā futurorum et infernorum et inuentiones demonum inuenta sunt auspicia au-
 guraciones: et ipsa que dicuntur oracula ceterarum magicę partes secundum Augustinum in de
 natura demonum. quibus qui predicti sunt: coione quadam loquendi cum dijs im-
 mortalibus ad oia que velint incredibilia quadam vi cantaminū pollent: ut
 Apuleyus ibidem refert. Alii de quadā famosissima maga scribit poeta: Hec
 inquit se carminibus promittit solvere mentes: quas velit ass alijs duras im-

mittere curas : sistere aquam flumini et vertere sidera retro : nocturnosq; ciet
manes : mugire videbis sub pedibus terram et descendere montibus omnes.
Hanc artem fm Plinius multis post Zoroastrem seculis Democritus ampli
auit: qñquidem et Ypocrathes medicine disciplina effloruit. vii. rrr. naturalis
historie libro: vtrazq; artes effloruisse medicinā. s. magicęq; eadem etate scri
bit. illā Ypocrate: hanc Democrito illustrātibus circa peloponnesiacū bellū
quod gestū est a. CCC. vrbis anno. Ad hāc artes Pitagoras Empedocles
Democritus Plato discendā nauigauere: exilis verius inquit Plinius q̃
peregrinatiōibus susceptis: hanc reuerſi p̃dicauere: hāc in archanis habuere
arbitrantes claritatē gloriāq; ex ea scia consequi posse. vñ Apuleius scribit
Platonem dixisse et scripsisse magiā artem esse dñs immortalibus acceptā: co
lendi eos ac venerandi pergnarā: piā. s. et diuina scientē: a Zoroastre et Oro
maze auctoribus suis nobilem celitūq; antistitem. quippe inter prima regalia
docetur: nec vlli temere inter perſas concessum est magū esse haud magis q̃
regnare. propter qđ apud perſas idē erat magus: qđ apud latinos rex et sa
cerdos. hoc idem sentire videt Laertius Diogenes in libro de moribus et
institutis p̃boz. Huius autē magie fm Plinii plures sunt spēs : prima nanq;
ea que a spheris. secunda ex aere. tertia ex stellis. quarta ex lucernis ac pelui
bus securibusq; et multis alijs modis diuina promittit: vmbraz pretereā infe
rorūq; colloquia. Isidorus vō. viij. et bimo. species magie numerat prestigii.
necromantiā. geomantiā. hydromantiā. aeromantiā. pyromantiā. arioliā
auspiciā. auguriā. p̃bitonicā. genediaciā. aruspiciā. horostopiam. sorti
legiā. et saliatoriā. Hāz speciez rō et appellatio fm Tho. ij. ij. hec est : qā
in omni opere magico vtiť magus demonū consilio vel auxilio: quod quidez
vel expresse implorat vel preter hoīs intentōem occulte se demon ingerit ad
reuelādū quedā hoibus occulta: eis autē cognita et manifesta. Demones autē
expresse inuocati solent reuelare hoibus occulta multipliciter. Qñq; qđem
prestigijs quibusdā apparitōibus se aspectui et auditui hoīm ingerentes ad
prenunciandū futura vel reuelandū occulta. et hec ps magie vocat prestigii
ex eo qđ oculi hoīm prestringunt. quā artē Mercurius primū dicit inuenisse
fm Aug. de ciui. dei: vt recitat. rrvj. q. v. nec miz de magoz prestigijs. Qñq;
vō occultoz reuelatio fit per mortuoz aliquoz apparitōem et locutiōem. et
hec species magie vocat necromantiā: quia vt dicit Isidorus: necron grece
mortuus: mantia diuinitio nuncupat: quia qbusdā precantiōibus adhibito
sanguine vident resuscitati mortui diuinare et ad interrogata r̃dere. Et quia
demones amare sanguinē dicunt: ideo quotiens necromantiā fit: cruoz aque
miscet: vt colore sanguinis facilius pronocent. Qñq; vō occulta reuelant p
hoīs viuos: sicut in arrepticjs ps. et hec spēs vocat p̃bitonica: fm quam di
cunt p̃bitones: velut Isidorus dicit: p̃bitones dicti sunt a p̃bitone appolline
qui actor primus dictus est hmoi artis. Qñq; vō reuelant occulta p aliquas
figuras vel signa: que in rebus inaiatis apparēt: que si apparēt in aliquo cor
pore terrestri: puta in igne vel ferro vel lapide polito vocat geomantiā. si autē

in aqua hydromantia, si aut in aere aeromantia, si aut in igne pyromantia, si aut
 in visceribus aialium imolatorum in aris demonum; vocatur ariolia vel aruspicia
 Unde Varro diuinationum quattuor genera esse dicit, terram, aquam, aerem, et
 ignem; ut hetur, xxvi, q. iiii, igitur. Reuelatio aut occultorum que fit absque expressa
 demonum inuocatione sed tacita; in duo genera diuiditur, Quorum primum est
 cum aliquid consideratur in dispositionibus aliarum rerum; et siquidem conetur aliquis oc-
 culta cognoscere ex consideratione situs et motus siderum; hoc pertinet ad astrolo-
 gos; qui et genethliaci dicuntur pro natalium considerationibus dicuntur, geneses enim ho-
 minum per duodecim celi signa describunt; siderumque cursu nascentium mores actus
 et euentus predicere conantur; id est quis quali signo fuerit natus; aut quem
 effectum habeat vite que nascitur. Idem finem Iudorum sunt qui vulgo mathematici vo-
 cantur; cuius superstitionis genus constellationes latini vocant; id est notationes siderum
 quomodo se habeat cum quibusque nascitur. Si vero aliquis conetur occulta cognoscere per mo-
 tus aut voces animalium seu quorumcumque animalium; siue per sterutaciones hominum vel
 membrorum saltus; hoc pertinet generaliter ad augurium; quod dicitur a garritu animalium;
 sicut auspiciu ab inspectione animalium, quorum primum pertinet ad aures; secundum ad
 oculos, Iudorum tamen dicitur; quod diuinatione que fit ex saltu membrorum hominis vel cuius-
 iuscunq; alterius animalis salizatoria dicitur, unde salizatores vocati sunt; qui dum
 eis membrorum quocunq; partes salierint; aliquid sibi exinde prosperum seu triste
 significare predicunt. Si vero quis conetur occulta cognoscere ex consideratione bu-
 manorum verborum absque intentione dictorum; que quis retorquet ad futurum quod
 vult precognoscere; vocatur hec species magie omen, de quo Valerius maxi-
 mus refert; quod romanis deliberantibus utrum ad alium locum migrarent; forte co-
 tpe Centurio quidam exclamauit; signifer statue signum hic optime manebimus
 Quam vocem audita pro omine acceperunt; transeundi consilium obmittentes. Ad
 hanc spem magie reducitur horoscopia; que attendit penes considerationes horarum
 Si autem considerentur aliquae dispositiones figurarum in aliquibus corporibus visui
 occurrentes; erit alia species magie, nam ex lineamentis manus considerationis di-
 uinatione sumpta chiromantia vocatur; quasi manus diuinatione, sed diuinatione ex
 quibusdam signis in spatula alicuius animalis apparentibus spatulamantia vocatur.
 et sic de ceteris phisionomie partibus animalium. Secundum vero genus tante inuo-
 cationis demonum est; cum quis conatur aliquid occultum vel futurum precognoscere
 ex consideratione eorum que ab hominibus serio fiunt; siue per protractiones punctorum
 siue per considerationem figurarum; que pueniunt ex plumbo liquefacto in aqua pro-
 iecto; siue ex quibusdam cedulis scriptis in occulto repositis dum consideratur quod
 quam accipiat; vel etiam ex festucis inequalibus prepositis quis maiorem vel mi-
 norem accipiat; vel etiam ex taxillo proiectede quis plura puncta proiciat; vel
 etiam dum considerat quid aperienti libri occurrat; que omnia cum sortium rationem habeant
 ad sortilegium pertinent. Alii sortilegi finem Iudorum sunt; qui sub nomine fidei reli-
 gionis per quasdam quas sanctorum sortes vocant diuinationis sciam profitentur
 aut quatuorcumque scripturarum inspectione futura promittunt. Ad hanc magiam
 pertinent finem Augurum, ligature execrabilium remediorum; que ars medicorum condunt

nat: siue in precantationibus; siue in characteribus vel in quibuscumque rebus suspendendis atque ligandis, in quibus oibus ars demonum est ex quadam pestifera societate hominum et angelorum malorum exorta, vnde cuncta vitanda sunt a christiano et omni penitus execratur et repudianda atque dananda; vnde habetur, xxvi, q. v, nec mixtum. Notandum tamen quod cum dicitur quod magus in omni opere magico vti expresse vel tacite auxilio demonum ad aliqua occulta cognoscenda; intelligendum est hoc non solum de cognitione speculativa; sed etiam pratica, magus enim per artem magicam non solum potest futura predicere et occulta reuelare; sed magna et mirabilia auxilio demonum in natura facere; ut patet de Circe et magis Pharaonis; et explicationatoribus magie naturalis, propterea dicebat in descriptione magie: quod erat ars cognoscendi occulta faciendisque magna et mirifica in natura. Patet igitur quid sit magia et que sint species eius.

Quod magia in omni lege et secta rationabiliter est prohibita.

Et quattuor autem proprietatibus que magice arti conveniunt efficaciter ostenditur: quod in omni lege et secta rationabiliter sit prohibenda, est enim ars superstitiosa sacrilega fraudulentissima vana et falsa. Quod sit superstitiosa probatur sic: quia ad superstitionem pertinet non solum cum sacrificia demonibus offert per idolatriam; sed cum aliquis assumit auxilium demonum ad aliquid faciendum vel cognoscendum; quod proprias vires excedit, omnis autem operatio magica ex operatione demonum provenit, vel quia expresse demones invocant; ad futura que humanam virtutem superant manifestanda et mirabilia pagenda, vel quia demones ingerunt se vanis inquisitionibus futurorum; ut hominum mentes implicent vanitate. Vana autem inquisitio futurorum est: quoniam aliquis futurum prenoscere temptat unde prenosci non potest, unde Origenes in periarcon scribit: quod quedam est operatio demonum in ministerio prescientie; que artibus quibusdam magicis ab his qui se demonibus mancipaverunt; nunc per sortes; nunc per auguria; nunc per contemplationes umbrarum apprehendi videtur; que omnia operatione demonum fieri non dubito, quicquid autem procedit ex societate demonum et hominum est superstitiosum; ut Augustinus dicit, ii, de doctrina christiana, ars ergo magica est superstitiosa. Secundo ars magica est sacrilega et impia: qui enim futura prenunciare aut prenoscere quocumque modo presumperit; nisi deo reuelante; usurpat sibi quod deo proprium est, et loquimur in proposito de cognitione futurorum que superant naturalem hominis cognitionem, et ex hoc sacrilegus et impius censetur tanquam irreverenter se habens ad deum qui sanctus sanctorum dicitur, unde sacrilegus secundum Iudorum dicitur; ab eo quod sacra legitur id est furas, magus autem per artem magicam conatur predicere futura soli deo cognita; a quorum prenuntiatione divini dicti sunt: quasi deo pleni, divinitate enim se plenos magi simulat; et astutia quadam fraudulentie hominibus futura plectant secundum Iudorum. Confirmat ista ratio: quia quilibet magus firmiter credit per opus magicum realiter assequi quod intendit; puta alicuius amorem; vel furti revelationem

vel futuri euentus precognitōez, certū est autē q̄ qui talia credit p̄sequi posse
per artem magicam: oportet q̄ credat in illo actu aliquid existere diuini natu-
minis, que aut a deo solo expectare debemus; aut que soli deo cōueniant; ut
imitare volūtatem; aut p̄tingentia futura ad vtrūlibet certitudinaliter predi-
cere, et tunc talis fidem abnegat quā prime veritati debet, et per p̄his infidelis
apostata et sacrilegus est habendus. Tercio ars magica est fraudulentissima
quia magus nō intendit nisi questum et inanem gloriā, ideo q̄stum in ipso est
conatur lesionem organoz et deceptiōem potentiaz apprehensuar, causare;
passiones q̄z vebemētes in appetitū sensitīuū p̄citare, quo stante qcquid inte-
rius accidit per modū fantasmatiz; iudicat ad extra obiectiue existere tanq̄
p̄his, et tales in rei veritate decipiunt et illudunt: q̄d maxime pertinet ad ma-
giā prestigiosam, vnde Plinius, iij. nālis historie libro; de magia loquēs dicit
Magicas vanitates sepius q̄dem antecedentis opis p̄re coarguimus: iñ res
digna est de qua plura dicant; vel eo ipso quo fraudulentissima artū plurimū
toto terraz orbe; plurimūq̄ seculis valuit, ecce q̄ magiā affirmat artem frau-
dulentissimā et vanā. Quarto ars magica est falsa; versat enim principaliter
circa naturalū rerū conuersiōem et mutatiōem; circa futuroz diuinatiōem et
occultoꝝ reuelatiōem; q̄bus oībus non subijciū veritas; sed oīmoda deceptio
et falsitas; vt patz inducendo per singula. Legit enim de magis Pharaonis
q̄ virgas in veros serpentes nō p̄uerterūt s̄m intentiōem Aug. de ciui. dei,
nec famosissima maga Circes socios vlyris in veras bestias p̄uertit, nec p̄bi
tonissa Saulis Samuelem p̄ropham ad colloquium Saulis imp̄ssimū regis
suscitauit, sed oīa hec s̄m apparentiā tñ et nō s̄m rei veritatem facta esse dictū
tur; vt scribit, xxi. q. v. nec miz. Legit p̄terea de quibūdā mulieribus que
demonū illusiōibus et fantasmatib⁹ seducte credūt et p̄sent se ire cū Diana
paganoz dea; vel cū Herodiade; vel cū innumera mulierū multitudine equi-
tare; et multaz terraz spacia intempeste noctis silentio p̄transire; eiūsq̄ iussu
onibus obedire, et certis noctibus ad eius seruitiū euocare; que oīa ad pre-
stigiū et illusiōem pertinent; vt h̄etur, xxi. q. v. c. epi. Futuroz etiā diuinatiō-
nibus nō subest veritas; quia talis cognitio superat facultatē cuiuscunq̄ intel-
lectus creati; q̄d intelligendū est de futuris p̄tingētibus ad vtrūlibet indeter-
minatis, talia enim vt futura sunt nō possunt cognosci certitudinaliter; nisi ab
illo intellectu qui futura vt p̄sētia intuetur; qualis est solus intellectus diuin⁹
vel ille cui reuelare voluerit, et per p̄his qui talia aliūde nitit cognoscere q̄ a
deo decipit et fallit, Reuelationi quoq̄ occultoꝝ in quibus veritas est deter-
minata; quia vel sunt p̄sētia vel p̄terita; vt p̄z in furtis et his filibus; admisce-
tur vt in pluribus falsitas et mendaciū; quia q̄suls a demone certitudinaliter
cognoscant et maleficiis reuelent; veruntū quia demō mendax est et pater mē-
daciū; falsa vt in pluribus maleficiis reuelat; vt p̄z per eos qui ad tales magos
recurrūt. Hoc sentire videt Plinius vbi supra: q̄ enumeratis sp̄ibus magie
concludit: Que oīa etate n̄ra princeps Nero vana falsaq̄z compertit. Notan-
dū q̄ p̄dicte rōnes nō solū p̄cludunt contra magiā diuinatoriā et occultoꝝ

cognitua; sed mirabilis ope factina; ut p3 cuilibet p3sideranti rones p3dictas
 Et qbus sequitur due p3clusiones. Prima: q3 p3p3ia r vera r3 artis r scientie
 n3 puenit magie; cuius r3 multiplex est. Prima quidem; quia ars r scia sunt
 habitus veridici; ut p3, vi, ethi. in illo. c. sunt quinq3 quibus aia dicit veru. p3o
 bat3 est aut efficaciter magia n3 esse de veris s3 de falsis. magia ergo nec r3
 nem artis nec scie habere p3t. Sec3da r3; ois ars h3 certas r determinatas
 regulas quibus artifex certitudinalit r infallibiliter operat; als n3 esset recta
 r3 factibiliu; ut b3tur. vi, ethi. sed expimentatores artis magice ut in plurib3
 deficiunt r decipiuntur in opati3ibus suis; quia demones aduocati a magis per
 signa inter eos inita n3 semp adueniunt; nec r3sa nec colloquia cu eis h3nt nec
 promissa ab eis faciunt; ut plures expimentatores fatent. Cuius r3 hec est; q3
 nec demones nec eoz opati3es subiacent alicui virtuti corporali; vel quibus
 eunq3 industrijs h3sanitus adinu3tis; ut Porphirius r ceteri malefici fingunt
 sed soli deo vel illis qbus propter merita r vite excellentia dedit potestatem
 demones coercenti; ut ex doctrina euangelica b3tur. Et ex hoc p3 error cre
 denti3 demones p herbas r qued3 alia corpalia in celi p3uersione obseruata
 posse cogi; r ad certa r determinata loca diffiniri r determinari. q3 si contin
 gat referendu est ad pacta inter magum r demonem vol3tarie inita; r n3 ad
 vim coactiu3 que naturalit sit in verbis vel in herbis vel lapidibus vel qui
 buscuq3 alijs rebus corporalibus. vñ b3tis Tho. in questionibus de potentia
 dei. q. vi. ar. x. tenz; q3 demones p quos magice artes pplementu h3nt cogunt
 r alliciunt. coguntur quidem a superiori; qñq3 quidem ab ipso deo; qñq3 v3o a
 scis r angelis r hoibus virtute dei. nam ad ordinem p3tatum p3tinere dicitur
 demones arcere. sancti aut hoies sicut dono virtutu participant inq3stum mi
 racula faciunt; ita dono p3tatum inq3stum efficiunt demonia cogunt eti3 interd3
 ab ipsis superioribus demonibus; que quidem sola coactio p magicas artes
 fieri p3t. Alliciunt v3o demones rebus corporalibus per magicas artes; non
 quidem propter seipsas; sed propter aliquid aliud. Primo quidem; quia per
 h3m3i res corporales sciunt facilius posse consequi effect3 ad quem inuocan
 tur; r hoc ipi appetunt; ut. l. eoz virtus admirabilis habeat. r propter hoc sub
 certa constellatione aduocati adueniunt. Secundo inq3stum h3m3i corporalia
 sunt signa aliquoz sp3ualiu quibus delectant. vñ Aug. dicit. xxi. de ciui. dei; q3
 alliciunt demones his rebus non tanq3 aial cibus; sed quasi sp3s signis; quia
 enim hoies in signu subiectionis sacrificiu deo offerunt r p3strati3es faciunt;
 gaudent h3m3i reuerentie signa sibi exhiberi. Alliciunt aut diuersi demones
 diuersis signis; fm q3 diuersa signa ipsoz appetitui r voluntati magi pueniunt
 Tercio alliciunt demones corporalibus rebus; inq3stum hoies per eas in pec
 catu adducuntur. r inde est q3 alliciunt mendacijs r his que hoiem in errozes
 vel peccatu inducere p3nt. Et quo p3 q3 nulla res corporalis q3tumcuq3 nobilis
 r perfecta p3t virtute proprie nature demon3 cogere vel fugare alligare vel
 determinare ad aliq3 determinatu locum vel operati3em magic3; ut plures
 magoz falso opinant. Sec3da c3clusio que sequit ex dictis; q3 Apuleius et

ceteri p[ro]fessores artis magice asserentes magiā esse d[omi]ni immortalibus acceptā
colendi ac venerandi pergnarā: fallunt[ur] et decipiunt[ur]. constat enī ex supradictis
magiā esse artē sup[er]stitiosā et fraudulentissimā. et p[ro]p[ter] h[oc] nō esse d[omi]ni immorta-
libus acceptā: sed odiosā et detestandā. intelligēdo p[ro] deos immortales subas
separatas pias et iustas. constat secūdo magiā esse artē sacrilegam: et p[ro]p[ter] h[oc]
impiā et irreligiosā. constat tercio magiā esse artē falsā et vanā: et per h[oc]
re[gi]m diuinā ignarā. constat quarto apud gentiles non fuisse cultū vni[us] veri
dei: nec per h[oc] verū sacerdotiū nec veram religionem: sed cultū demonū et
idolatriā. et per h[oc] ars magica non est ars nobilis nec celestis antistes: vt Jo-
roastres et Domazes: quos imitatur defensor predictae conclusiōis: falso credi-
derunt. Ex quibus oib[us] p[ro]p[ter] q[uo]d magiā in omni lege et secta rōnabiliter sit pro-
hibenda: et ab omni politia merito repellenda: cuius rō[ne] p[ro]p[ter] ex dictis. Et hinc
est q[uo]d studiū et v[er]sus magicar[um] artū prohibetur in sacra scriptura multiplici pe-
na: mortis etiā corporis et aīe. vnde Luitici. xxix. scribit: q[uo]d aīa que declina-
uerit ad magos et ariolos et fornicata fuerit in eis: ponam faciem meā contra
eam: et interficiā eam de medio populi mei. Item ibide[us]. xx. c. Vir siue mulier
in quibus p[ro]biton[us] vel diuinus sp[irit]us fuerit moriatur: lapidibus obruet[ur] eos
sanguis eor[um] sit super eos. vnde p[ro]pter hoc peccatū Ochosis infirmus mor-
tuus est. iiii. Reg[um]. i. et Saul. i. Paral[ip]. i. c. Secūdo prohibetur studiū et v[er]sus
magicar[um] artū fm canones. c. l. si diuinato[rum] et maleficor[um] peccatū occultum sit
imponit penitentia quadraginta d[ie]r[um]. si notoriū: eucharistia negat[ur]: de conse-
di. ij. pro dilectiōe. si sit clericus: deponendus est et in monasterio detrudēdus
si laicus: exco[m]municandus. xxvi. q. v. non oportet. tales etiam infames sunt: et qui
ad eos concurrunt. vnde nec ad accusationem debent admitti. ij. q. viij. quis
quis. Tercio prohibet[ur] fm leges ciuiles: nam tales debent plecti pena capitis
et si accedant domū alterius debent cremari: et bona eor[um] oīa debēt publicari
C. de maleficis. l. nemo. l. culpa. et l. nulla. contra oēs diuinatores et maleficos
iura ciuilia seuisima sunt. vnde li. ij. C. rubrica. de maleficis et mathematicis et
ceteris sillis: vt dicit Alon in summa: diuinātes circa somnia vel in garritu-
auis et in similibus: talibus nō permittit[ur] ad limen alterius accedere: alioquin
concremant[ur]. nec aliquis debet eos suscipere vel p[ro]sulare: alioquin deportat[ur] in
insulā: et oīa bona publicant[ur]. qui autē arte magica vite innocentis insidiantur:
aīos mulier[um] ad libidinem flectunt: b[e]stias obijciunt: vt. l. militi. imo etiā fm
iura. ff. de lib[er]is magici dicunt improbate lectiōis: qui statim sunt corumpēdi.
Item nemini p[er]mittit[ur] diuinare: alioquin supplicio capitis feret[ur] gladio vltore
prostratus: vt in supradictis legibus p[ro]p[ter]. Item Aug. dicit in de ciuit[ate] dei. et b[e]n-
tur. xxvi. q. vii. nō obseruabit[is]. vbi enumeratis multis superstitiōibus sic con-
cludit: qui has et quascunq[ue] diuinatiōes aut fata aut anguria obseruat aut at-
tendit aut consentit obseruantibus aut talibus credit aut ad domū eor[um] vadit
aut in suā domū introducit aut interrogat: sciat se fidem xpianā et baptisimū
p[re]uaricasse et paganum et apostatam et dei inimicum: iram dei grauer me-
ternū incurrere: nisi eccl[esi]astica penitētia emendatus deo reconciliat[ur]. Et igit[ur]

Quare magica lege diuina; lege canonica; et lege ciuili; et per consequens lege naturali sit prohibita.

Opinio magorum quod preter magiam illicitam et prohibitam est quedam alia magia naturalis licita et non prohibita.

Proter magiam superius descriptam: quam illicitam et prohibitam esse demonstrauimus; opinantur aliqui esse quandam magiam naturalem licitam et non prohibitam; que secundum Guillelmum Parisiensem in libro de fide et legibus inter partes totius scientie naturalis undecimum obtinet locum. Per hanc magiam cognoscuntur rationes seminales; quas a principio deus precepsit rebus creatis; cognoscuntur filiter actiuitates agentium naturalium et applicationes proportionales adinuicem et ad sua passiva naturalia; quod potest virtute propria et quod non. Ad hanc magiam pertinet subita generatio ranarum et pediculorum vermium et aliorum animalium quorundam; in quibus oibus sola natura operatur adhibitis tantum per magum adiutorijs; que ipsa semina nature conforant et acutit; adeo ut opus generationis intimius acceleretur; ut ab ipsis qui hec nesciunt non opus nature videatur; que tardius talia consuevit efficere sed potius virtutis nature cuiuslibet imperantis. quia de causa si quis talia taliter operaretur malus et maleficus apud christianam religionem haberetur; et non virtute nature; sed magis adiutorio et potentia demonum hominum opera facere putaretur. Qui autem in naturali magia docti sunt talia non mirantur; ut dicit Guillelmus Parisiensis; sed solum creatores in his glorificant; scientes quod sola omnipotentissima dei voluntate ipsius natura operatur; et iuxta consuetudinem notam hominibus; et preter consuetudinem non solum nouis modis; sed etiam res nouas. non enim dubitandum est in nouis seminibus permutationibus et ipsorum adiutorijs noua animalia et nedum uisa gigni posse; sicut aperte docet in libro nezimis magi; ut Guillelmus Parisiensis ibidem refert. Ad hanc magiam naturalem pertinet mirificentia operum que in medicina alchimia mathematica agricultura et ceteris mechanicis artibus sunt; de quibus oibus Guillelmus Parisiensis. Albertus magnus. Rogerius bacho et plures alij theologi tam antiqui quam moderni plura experimenta mirifica referunt et scribunt. vnde Plinius narrat. iij. li. naturalis historie; quod si quis cor talpe recens palpitansque deuoraret; diuinatōis et rerum efficiendarum euentus premitteret. Guillelmus quoque Parisiensis narrat in libro de vniuerso quod si quis heliotropium lapidem gestat; radios solis in sanguinem peruertet; facit enim eos apparere sanguineos; et iste est primus effectus eius mirabilis. sed mirabilior est eius secundus effectus; qui est in oculos seu visum hominum; quorum aciem ita perstringit ut videri non premitat illum portantem. verumtamen hoc facere non videtur sine adiutorio virtutis herbe eiusdem nominis; que vocatur heliotropium. Aliam magiam narrat Guillelmus Parisiensis ibidem; que ad prestigiosam et ludificatoriam pertinet magiam. sunt enim quedam species lucernarum seu luminum; que mirabiles habent effectus ut est lucerna que conficitur ex cera et corio serpentis puluerizato. si enim inde accendatur candela in loco ubi aliud lumen non luceat; loco in quo paleis vel

funicis strato; singule festuce et singuli iunci videbunt serpentes per domus dis-
siliantes. Huius rei admiranda causa in hoc est: quia varietas colorum a pulvere
pellis serpentine faciet apparere varietatem similem in funicis atque festucis. Mo-
tus vero illius flammæ faciet apparere dissultus siue dissilitiões. Cuius signi cui
dentissimi est: quia solius quercus vel alterius arboris similis de nocte videtur
buffo vel rana. nec mirum; cum putredines et squame piscium et extrema quorundam
vermiculorum videntur ignes vel flammæ de nocte. Dixerunt etiam experientatores
magie naturalis: quod si de semine asinino et cera predicto modo fieret candela in
loco ubi illa sola luceret; quicumque homines ibi viderent apparerent asini. Hoc idem
sentiant de lachryma eiusdem asini; que si admiscetur cere; similes apparentiam
operabitur. plura alia experimēta breuitatis causa obmitto; que si vera sunt ad
miranda profecto iudicari debent. Inter hæc autem magiam naturalem et prohibitam
magna imo maxima ut dicitur est disparitas et dissimilitudo; quia prohibitam
non modo christiana religio; sed omnes leges; omnes bene instituta respublica damnat et
execratur. naturalem vero omnes sapientes omnes celestium et diuinarum rerum studiose na-
tiones approbant et amplectuntur. illa artificum fraudulentissima; hec altiorum scitiorum
phibia. illa irrita ac vana; hec firma fidelis et solida. illam quisquis coluit semper
dissimulauit; quod in auctoris esset ignominia et contumelia; ex hac summa laus
claritas gloriaque antiquitas et pene semper petita. illius nemo unquam studiosus
fuit vir philosophus et cupidus discendi bonas artes; hec altissimis plena mysterijs pro-
fundissimam rerum sacratissimarum contemplationem et demum totius nature cogniti-
onem prebent; hec inter sparsas dei beneficio et inter seminatas mundo virtu-
tes quasi de latebris euocant in lucem; non tam facit miranda quam facienti nature
sedula famulari. hec in mundis recessibus; in nature gremio; in promptuarijs
archanisque dei latitantiaque miracula; quasi ipsa sit artifex promittit in publicum
et sicut agricola vltimos vitibus; ita magus terram celo. id est inferiora superiorum
dotibus virtutibusque maritat. Ex differentia posita inter magiam naturalem et
prohibitam consequitur necessario; ut dicunt fautores magie naturalis; quod opera ma-
gorum Pharaonis Apollonii Chiani ceterorumque magorum quod christiana dānat re-
ligio; facta sunt virtute nature hominum ministerio et non demonum adiute. Et hinc
est quod propter futurorum diuinationem et occultorum reuelationem ac mirabilium effe-
ctuum operam non oportet consulere demones vel substantias alias separtas;
sed virtutes occultas nature; quas qui cognoscunt; omnium predictorum causas et respo-
nes reddere possunt. Huic autem opinioni seu potius errori inuitis defensorum pre-
dicte conclusionis; ut per eas quas de magia naturali iuxta Pythagoricorum et
Platonicoz phibiam scribit conclusiones. Nec mouere debet (ut aiunt) virum ali-
quem doctum; magus vocabulum; quod maleficium significare videtur. hoc enim nomen
magus nec latinum est nec grecum; sed persicum; et inde lingua persica significat quod
apud nos sapiens. sapientes autem apud persas idem sunt qui apud grecos philosophi
dicuntur; sic vocati a Pythagora; qui prius dicebantur sapientes. fere enim apud
diuersas gentes diuersis nominibus sapientes eorum nuncupabantur; ut druides apud
gallos; philosophi apud hebreos vel pharisæi vel cabaliste; apud indos gymnosophi.

phiste: apud egyptios sacerdotes: apud grecos phis: apud persas magi. Et in hac significatio enangelista Mathe⁹ scribit: q magi venerunt ab oriente adoraturi xpm: no erat illi magi necromates et cu demonibus pfederati: qui hostes demonu imo dnm: et de eis mox triumphaturu veniunt adorare. sed erat veri sapientes celestiu et terrenar rex sciam edocti: q ipam patris sapiam in huano corpe facta visibile coluerunt et venerati sunt. Hanc aut dristam aprissime dat intelligere Hiero. in epla ad Paulinu: in qua mentoz facies de Appollonio Thiano ait: Appollonius Thiane⁹: siue magus vt vulg⁹: siue phs vt pitbagorici dicunt. in qbus verbis expsse significat Hiero. q illud qd e vera phia a vulgarib⁹ qnqz credit ee illud qd ipi appellat magia. Et q pz qz nome magia fm opinioez ista est equocu ad magia supstitiosam et nalem. vñ Guill⁹ Parisien⁹. in de vniuerso scribit: q magi a magia nali dicti sunt: q magna agetes: l3 qda male interpretati sunt magos: q male et mala agetes. q aut misterio demonu talia opant: reuera et male et mala agetes et hndi et dicendi sut. Pz igit qd sit magia nalis fm sic opinates: ad qd et ad q se extedit ei⁹ cognitio et opatio.

¶ Improbatio eoz que dicuntur de magia naturali per octo conclusiones probabiles.

Consideratis roibus ptra magia primo. c. descripta induct: luce clarius pz q magia nalis illicita et phibita sit censenda. pstat eni q magia nalis est ars cognoscendi occulta faciediqz mirifica opa in natura vt ipi fatent. quare si magia sic a nobis descripta tanq supstitiosa et fraudulensima oi lege sit phibita: cosequit necio q nalis magia sit illicita et phibita. Preterea certu est q Plini⁹. iq. nalis historie libro de magia naturali disserit et scribit: ad qua vt inqt Pitagoras Empedocles Democritus Plato discenda nauigauere. et s defensores magie nalis fatent. h manifestu est Pliniu ex aucte Hieronis tanqz vana et fraudulentissima illa danare: vt ibide pz. h betur ppositu. Itē ad magia nalem ptnet fm Plin⁹. ea magia q a bespberis ex aere ex stellis ex lucernis ac peluib⁹ securibusqz: et ex vmbraz inferioruqz collogis et mule alijs diuina pmitit. h pstat talem esse phibita oi lege ciuili etia romanoz. scribit eni Plinius vbi. s. q galloz druides et s genus vatū medi coruqz Liberij cesaris principatus sustulit. druides aut et vates fm defensore pdicte pclusiois ide qd vocabulu magus a magia nali dictu significat. Preterea expimentu de talpa et eliotropio et lucerna ex cera et semie asini cosecta ad magia naturale ptnet. h Plini⁹ danat experimentu de talpa et eliotropio in. xxx. et vlti. nalis historie li. p qto vt credo supstitio quedā in his admiscef vires enim religionis in talibus operibus dicit magos addere: qd supstitiosum censetur. eadem ergo ratione damnanda vident cetera experimenta arte magica inuenta et experta. Si dicatur q predice rationes non concludunt: q magia naturalis sit illicita et phibita: nisi ostendatur efficaciter q mirificentia operum que in magia naturali sunt: virtute demonum et non virtute

k

nature ministerio magorum adintra fiat, dictum est autem supra quod in rebus creatis sunt
virtutes quedam occulte et mirificae; quas qui cognoscunt et applicare sciunt; miri-
fica opera facere possunt. propter quod in experimentis magorum naturalium si veritas quicquid non
invenitur; referendum est potius ad ignorantiam experimentatorum; quam ad defectum virtutum
occultarum nature. Preterea in magia de qua Plinius disserit et scribit; plura
narrantur que ad magiam prohibitam pertinent; quare allegandus non venit in putatorem
magie naturalis. Rursus quod rationes predictae efficaciter concludunt contra magiam naturalem
quia cum virtutes occulte non possint evidenter cognosci per humanam inquisitionem
ut statim patebit; necesse est in operibus magorum auxilium demonum expressum vel
occultum intervenire. Quod octo conclusibus probabiliter tamen et non assertive ostendo.
Prima igitur conclusio et fundamentalis omnium dicendorum in presenti materia est hec:
Preter virtutes nature quas communiter philosophantes in rebus naturalibus ex-
periuntur; non sunt dabiles tales virtutes occulte et mirificae quas magi fingunt;
quia non est probabile aliquid esse in natura quod efficaci ratione aut experimento non de-
prehendatur. sola enim hec via intellectui humano relinquatur ad philosophandum.
virtutes autem occultas quas magi fingunt; nec ratio efficax convincit; nec experientia
docet; ut ex incertitudine et deceptione operum magicorum apparet. Preterea si
entia imperfecta ut mineralia vegetabilia et plantae animalia quoque imperfecta et ce-
lestia corpora habent tales virtutes occultas et mirificas; ut magi farentur; rationabile
est per locum a minori ad maius; quod animalia perfecta et maxime homo tales virtutes
habeat; qui supremum locum obtinet inter res naturales. non apparet autem nec experi-
mur in animalibus perfectis nec in homine tales virtutes occultas et mirificas; nisi
dicatur secundum intentionem Avicennae; quod virtus imaginativa et intellectiva in homine
pro virtute occulta et mirifica habetur quod ridiculum et inopinabile in promptu appa-
ret. Itaque certum et manifestum est apud omnes philosophantes; quod Aristoteles philosophorum
princeps et subtilis inquisitor veritatis sufficienter et ample tradidit et scripsit scientiam
rebus naturalium secundum se et omnes eius partes; in quibus non numeratur scientia virtutum occulta-
rum et mirificarum nature; quam isti magiam naturalem dicunt. Relinquitur ergo quod tales
virtutes occulte et mirificae non sunt dabiles. Si dicatur quod irrationabile videtur ta-
les virtutes occultas negare; apparet namque magnetem ferrum attrahere; et esse
idem ne attrahatur ab adamante ligari; visum est sepe zaphyrum entracem fugare;
aurum cor letificare; et lapidem undecumque fluxum perescere; et plura his similia; que
cum ab omnibus vulgata sint; impossibile est veritatem non in maiori parte habere. Rursus ideo;
quod hec ad virtutes communiter expressas reducuntur; cum contingat in pluribus; ut medici
dicunt; quorum est tales virtutes considerare. Secunda conclusio; processu talibus virtu-
tibus occultis nature et mirificis; impossibile est intellectum humanum sue nature re-
lictum tales virtutes distincte et per certitudinem cognoscere; cuius causa et ratio duplex
colligitur ex dictis. Petri de Ebano Consiliatoris. lxxi. dicitur. Prima quidem ratio et
causa est; difficultas cognitionis proportionis mixtionis in qua forma cum eius virtute
occulta suscipitur; cognitionem namque simplicium causantium huiusmodi mixtionem
ignoramus; quod diu vixerimus in hoc mundo. unde Averrois quinto colligitur. Im-
possibile inquit est scire per arbitrium mensuram mixtionis; per quam operatio

specifica fit in ipso ente; qm̄ cōmixtio totius duoz cu; toto alterius ex opere
dei est benedicti et summi et opere nature, difficilis preterea est talis virtutum
occultarū cognitio propter ignorātiā principioꝝ prouentus huius virtutis
occulte; cū ipsa non educatur omnino de potentia materie; sed ad hoc agens
operatur extrinsecum; ut corpus celeste; deinde intelligētia plena formis; de
mūq; primus benedictus. Secunda vō causa et ratio est separabilitas et cor-
ruptio talium virtutum occultarum a suis proprijs substantijs; quod euenire
potest aut propter indispositionem materie cum distemperata complexionē
in qua fuit suscepta; cui innitebat forma, vel ex parte loci; eo q; a locis in quib;
bus producte fuerunt et pseruabantur remouētur, est enim patria principij
generationis velut et pater, locus enim virtutē habet contentiuā et saluatiuā
locati, iij. phy. aut hoc euenit ex parte eoz a quibus illa forma imprimi-
tur virtutibus, cū enim vnūquodq; periodo terminetur; ut. ij. de gñatione scribit
virtutes celoz ad tempus determinatū in formis et materijs sustentant, et ex
hoc apparet multoties defectus et deceptio illoꝝ qui virtutes has occultas et
mirificas experientes non obseruant tempus signatū et determinatū, inueniē-
tes namq; substantiā et ppositū credūt experimentatores et illic virtutes occul-
tas inuenire; in quo maxime fallunt et decipiunt, quare videm⁹ moderno tpe
multos lapides virtutibus olim sibi attributis deficere, tūz propter eoz sepa-
rationem a locis proprijs, tum etiā pp tps antiquitatem. Pōt igit incertitu-
do et ignorantia hūane nature circa tales virtutes occultas; deceptio quoq;
et fallacia in experimentis illaz. Tercia conclusio; homo sue naturali virtuti re-
lictus non pōt mirabiles et insolitos effectus per modū artis causare applicā-
do, s. predictas virtutes occultas et mirificas adinuicem, et notanter dicit ho-
mo sue naturali virtuti relictus; quia adiutus et instructus a deo vel angelo
pōt nō solū mirabiles; sed miraculosos effectus causare; ut post patebit; h̄ sua
propria et naturali virtute hoc reputo impossibile. Cuius rō est; quia agere p
modū arti; est agere p cognitiōem et appetitū; applicādo, s. actiua passiuis, oñ-
suz est aut q; homo sue nature relictus nō pōt cognoscere certitudinalit̄ et di-
stincte virtutes tales occultas nature; nec ppositiōes nec applicationes eaz
adinuicem ad mirificos effectus pducendos, nec est opus ad hoc plures rō-
nes adducere; cū experientia hoc doceat. Ex qbus conclusiōibus pz q; magia na-
turalis non est ps scie naturalis; ut Guillus Parisiē credidit; et in suo li. de
legibus asserit; quia magus nō hz certitudinem neq; euidentiā distincte et in
particulari de virtutibus occultis et mirificis rez naturalis; nec de ipaz ppor-
tōibus et applicatiōibus; ut deductū est, scia aut naturalis certitudinē et euidē-
tiā facit de suo obiecto; alis nō est scia, hoc etiā pbatur ex alio; q; magia na-
turalis est noticia expimētatiua q̄ circa singularia et singulares circūstantias
versat; in qbus ut in pluribus deceptiōes et errores ptingunt, asserere autem
talem noticiā experimentatiuā esse scientiam vel partem scientie naturalis est
ridiculū, vnde tales magi experimentatores potius q̄ scientes appellantur.
Preterea magia fm sic opinantes est noticia pratica, scia autē naturalis fm
k. ij.

se et omnes eius partes est noticia mere speculatiua: cum sit de his quorum principium non est in sciente; quod est probereſis et voluntas. vi. metaphy. Et ex eadem radice patet quod magia naturalis non est perfecta sapientia; ut defensor predictae conclusionis sine probatione asserit: quia sapientia non est quouscunque noticia. vi. ethi. sed diuiniſſimorum entium a motu et materia tam sensibili quam intelligibili se paratorum. magia autem naturalis est de virtutibus occultis et mirificis rerum naturalium secundum sic opinantes; que non abstrahunt a motu nec a materia sensibili; ut scribitur. vi. metaphy. Quarta conclusio: intellectus angelicus sua naturali virtute potest certitudinaliter et euidenter cognoscere et de facto cognoscit virtutes occultas et mirificas rerum naturalium; quecumque similiter concurrunt et concurrere possunt ad insolitas et mirificas illarum operationes. Hec conclusio quibus nulli philosopho nec theologo dubia videri debeat; efficaciter tamen potest demonstrari: quia certum est secundum philosophos intelligentias separatas mediante motu corporum celestium et istorum inferiorum causare predictas virtutes occultas et mirificas. talis autem calitas fit per intellectum et voluntatem secundum omnes recte philosophantes. Et eas distincte et euidenter cognoscit. Preterea cognita distincte et euidenter natura subiecti proprii alicuius virtutis cognoscit distincte et euidenter virtus consequens tale subiectum. et hec est per se nota cuilibet philosophanti: cum principium cognoscendi distincte et demonstrandi que insunt subiecto; sit ipsum quicquid est alterius extremi. i. posteriorum. manifestum est autem quod quolibet suba separata cognoscit euidenter et distincte quidditates rerum materialium; aut per species inditas; aut per species a rebus acceptas secundum ponentes species intelligibiles; aut quodam alio modo: per notitiam intuitiuam. scilicet vel abstractiuam secundum modernorum theologia. Quinta conclusio: substantie separate sua propria et naturali virtute possunt mirabiles effectus per modum artis facere: applicando. scilicet actiua passiuis; in quibus tales virtutes occulte et mirifice reperiuntur. Hec conclusio non potest in lumine naturali efficaciter demonstrari: quia non est per se notum nec ex per se notis deductum; quod materia corporalis generabilis et corruptibilis ad nutum obediatur substantiis separatis vel ad motum localem vel ad motum ad formam. nec est per se notum quod intelligentie possint virtute sua naturali immediate monere localiter hec corpora inferiora. et ideo ex principijs fidei probanda est; ut beatus Thomas probat. q. vi. de potentia dei. ar. iij. vbi sic dicit: Fidei autem sententia est quod angeli non solum corpora celestia suo imperio moueant localiter; sed etiam alia corpora deo ordinata et permittente. mouent ergo localiter suo imperio corpora in quibus est vis actiua naturalis ad aliquem effectum producendum; que Augustinus appellat nature semina in li. de trinitate. et sic operatio eorum non erit per modum miraculi; sed per modum artis. In miraculis enim produciunt effectus absque actionibus naturalibus a causa supernaturali. producere autem aliquem effectum quem vel natura producere non potest; vel non ita puenienter mediante actione principiorum naturalium artis est. vnde philosophus dicit. ij. phy. quod ars imitatur naturam; et quedam perficit que natura facere non potest. in quibusdam etiam naturam imitat: sicut medicus imitat naturam ad sanandum; alterando et digerendo per appositionem eorum que ad hoc naturale virtutem habent. In effectibus autem huiusmodi produciendis ars angeli boni vel mali efficacior est

et meliores effectus facit quam ars humana: propter tres rationes. Prima quidem:
 quia cum effectus corporales in inferioribus maxime dependant a celestibus
 corporibus: tunc precipue ars potest sortiri effectum: quoniam virtus celestis corporis ad
 hoc coopatur, vnde in opibus agriculture et medicine valet consideratio motus
 et situs solis et lune et aliarum stellarum: quarum virtutes situs et motus multo certius
 cognoscuntur angeli naturali cognitione quam homines. unde horas eligere potest melius
 in quibus virtus celestis corporis ad effectus intentos magis cooperetur, et hec
 videtur esse ratio quare necromantici in invocandis demonum situs stellarum obser-
 uant. Secunda ratio est: quia virtutes actiuas et passiuas in corporibus inferioribus
 melius nouerunt quam homines: et facilius et celerius applicare possunt ad effectum: utpote
 qui imperio suo corpora localiter mouent, unde etiam medici mirabiliores effe-
 ctus in sanando faciunt: quia plura de virtutibus rerum naturalium sciunt. Tercia ratio
 quia cum infirmum agat non solum in virtute sua: sed in virtute mouentis, vnde etiam corpus
 celeste aliquem effectum habet ex virtute sube specialis mouentis: sicut quod est causa vite: ut
 patet in animalibus ex putrefactione nature generatio, et calor naturalis incrementum est
 infirmum anime vegetabilis agit ad spiritum carnis: non est inconueniens ponere: quod ipsa
 corpora naturalia incrementum sunt mota a speciali suba sortiantur maiorem effectum
 quod videri potest ex hoc quod Genesim, vi, scribitur: Gigantes erant super terram in diebus
 illis, postquam enim ingressi sunt filii dei ad filias hominum: ille que genuerunt: isti sunt
 potentes a seculo viri famosi, ubi glossa dicit: quod non est incredibile a quibusdam
 demonibus qui mulieribus sunt incubi: homines homines gigantes esse procreatos
 libas duas conclusiones pertractat beatus Augustinus, iij, de trinitate. Sicut inquit parietes non di-
 cimus creatores hominum nec agricolas frugum: quousque eorum extrinsecus adhibitis
 motibus ista creanda dei virtus interior operetur. Ita non solum malos sed nec bo-
 nos angelos fas est putare creatores, sed per subtilitatem sui sensus et corporis se-
 mina istarum rerum nobis occultiora nouerunt: et ea per congruas contempationes ele-
 mentorum latenter expurgant: atque ita agnendam rerum atque accelerandorum incre-
 mentorum prebent occasiones. Sic igitur patet secundum intentionem Augustini, quod angeli boni et mali
 virtute naturali semina rerum nobis occulta cognoscant: et mirabiles effectus per
 modum artis facere possunt, hoc idem sentire videtur super Genesim, ad litteram. Sexta con-
 clusio: homo auxilio subarum separatarum adiutus et instructus potest occulta cogno-
 scere et mirifica opera causare. Cuius ratio est: quia id quod est proprium superi-
 ori nature non conuenit inferiori nisi communicetur a superiori natura, hoc
 patet de calore: qui cum sit proprius igni non conuenit mixtis nisi cōdicetur ab
 igne, cognoscere autem virtutes occultas rerum naturalium: et mirifica opera facere: est
 proprium nature angelice: ut probatum est, si ergo homo tales virtutes occultas co-
 gnoscit et mirifica opera facit: cōdicatur sibi ab intelligentia separata. Hoc autem
 fit multipliciter secundum doctores. Primo quidem reuelando hominibus noticiam talium
 virtutum occultarum: modum etiam applicationis ipsarum ad effectus mirificos et in soli-
 tos, quod credidisse reuelatum primis inuentoribus et scriptoribus artis magice
 quorum curiositati malignitas spirituum quandoque expresse quandoque occulte deo
 permittente se ingerit: ut Augustinus videtur sentire in libro de natura demonum

k. iij.

Secundo fit per pacta et signa inter hominem et substantias separatas inita; quibus
stantibus substantia separata per verba vel signa inuocata aduenit; et occulta
mago reuelat et effectus mirabiles facit. Septima conclusio: substantia separata
cuius auxilio magus occulta cognoscit et mirifica opera facit est mala et non bo
na: quia si deus premitteret bona substantia hoc facere posset. Cuius ratio est
quia prestare patrocinium aliquibus que sunt contraria virtuti: non est alicuius
substantie bene dispositae finis effectus. hoc autem fit in hominis artibus magicis et di
uinationibus occultorum: plura namque adulteria furta homicidia et alia hominis ma
leficia procurant arte magica: que constat contraria esse virtuti. ergo substantia
separata que ad hec prestat auxilium mago non est sancta et iusta sed mala. Hoc
videtur in simili tangere beatus Augustinus super Genesim ad Iram: ubi sic dicit: Scitendum
est quia mathematicis vera dicuntur: instinctu quodam occultissimo dicitur: quod ne
scientes humane mentes patiuntur: quod tamen ad decipiendos homines fit spiritum imun
dorum et seductorum operatione: qui vera quicquid de temporalibus rebus nosse permittun
tur. quapropter bono christiano siue mathematici siue quilibet impie diuinationum quibus
quicquid vera dicentes cauendi sunt: ne consortio demoniorum animam deceptam pacto
quodam societatis irretiant. Hoc idem sentiendum est de mirificentia operum: quod
de diuinatione occultorum. et hinc est quod Euillius Parisiensis in libro de legibus scri
bit: quod libri magicarum artium sunt scripti a magis ex demonum reuelatione: aut a de
monibus sub nominibus magorum. quod intelligendum est de primis inuentoribus et
scriptoribus artis magicę: ut in libro primo capitulo dictum est. Octaua conclusio in operibus
mirificis et insolitis que arte magica fiunt: magus se habet solum per modum in
uocantis: et demon per modum applicantis actiua passiuus: vel rem de loco ad
locum transferentis: quia non est probabile quod corpora in quibus tales virtutes
occulte sunt obediunt mago ad nutum quo ad motum localem: cum virtus motiua
hominis magi sit materialis et extensa contrarietatem hominis et resistentiam ad talia cor
pora. et per primum non ita velociter et imperceptibiliter virtutes tales occulte sunt
applicabiles a mago: sicut requirit productio talium effectuum. substantie autem
separate cuius omnis virtus tam cognitiua quam appetitiua et motiua finis locus est
in materialis et inextensa: materia generabilis et corruptibilis ad motum localem
obedit ad nutum. quare concluditur euidenter ad talia opera insolita et mirifica
magum nihil aliud facere et operari quam demones ad hec peragenda per signa in
ita inita inuocare. Et hinc est quod opera magorum Pharaonis non dicuntur fuisse
facta simpliciter a magis: sed tamen finis quid per incantationes videlicet egiptiacas
et archana quedam: ut scribitur. Exo. vii. et viii. c. Super quo loco Nicolaus de
Lira recitatis tribus opinionibus: solum illam tenet et probat que dicitur: quod puer
sio virgarum in dracones per magos facta fuit finis apparentia aut finis imperce
ptibilem suppositionem serpentis alibi naturaliter generatorum loco virgarum: quorum
quodlibet certum est magos virtute eorum naturali non posse facere: sed demo
nem ad hec facienda inuocare. Notandum pro solutione eorum que defensor pre
dictę conclusionis inducit de vocabulo magus: quod sicut albus ab albedine dicitur
et denotatur formaliter album: et sciens a scientia: et sapiens a sapientia. sic a magia

primo descripta dicitur et denominatur quis formaliter magus. Cuius ratio est
 quia in vocabulorum significatiōibus sequi debemus usum eodem. et hinc est quod
 Aristoteli philosophorum princeps in philosophicis et dialecticis libris semper perbat quid
 nominis vocabulorum per eodem modum dicendi. usus autem cōiter loquentium appellat
 magis illam tamen qui scit futura predicere et diuinare: maxime quo ad hominis bona
 vel mala et mirifica opera facere. et quia per astrologorum peritiā et virtutū occultarū
 noticiā solent philosophi diuinare et mirifica opera facere: hinc est quod astrologi magi di-
 cuntur. propter quod Dionon in quinto historiā libro et Hermodorus tradit So-
 roastrem magice predictionis et diuinatiōis principem astrologorum fuisse cultorem:
 ut Laertius Diogenes in libro de moribus et institutis philosophorum refert. Hoc idē
 sentire videtur Isidorus in Etimologijs: ubi scribit: quod primum stellarum inter-
 pretes magi nuncupabantur: sicut de his legitur qui in euangelio nati christum annū-
 ciauerunt. postea hoc nomine soli mathematici cuius artis scientia usque ad euan-
 gelium fuit cōcessa: ut christo edito nemo exinde naturā alicuius de celo inter-
 pretaretur. Cuius prohibitionis ratio est: quia in talibus futurorum diuinatiōibus per
 vanā curiositatem et inquisitionem humanam demon ut in pluribus se ingerit: ut
 sepe dictum est. propter quod philosophantes de talibus non solum magis: sed male-
 fici apud cōiter loquentes appellantur. quare sequitur quod nomen magus non in bo-
 nam sed in malā significatiōem apud christianos est accipiendum. significat enim di-
 uinandi artem lege diuina prohibitā. unde Rogerius bacho quem defensor
 predicte conclusionis in defensionem sui erroris allegat in libro que ad Clemē-
 tem papam scribit: mathematicā prohibitā et maleficā: mathematicā magicā ap-
 pellat. per quod datur intelligi quod nomen magus prohibitā artem et maleficam
 apud cōiter loquentes significat. Magi autem qui adoraturi christum ab oriente ve-
 nerunt: non dicebantur magi ab arte magica: ut defensor conclusionis in apolo-
 getico scribit: sed a magnitudine sciencie: non naturaliter inuente: sed diuina in-
 spiratione tradite: ut magister Nicolaus de Lira dicit. isti enim videtes
 nouā stellā: cognouerunt per diuinā inspiratiōem quod illa erat stella que predicta
 fuerat per Balaam: qui in orientali plaga prophetauerat. Nec dictum Hiero-
 nymus de Appollonio Thibiano iuuat defensorem predicte conclusionis: quia no-
 men magus nec apud veteres nec apud modernos philosophiam aut sapiam vliter
 et simpliciter significat. hoc enim esset ridiculum ut dictum est: sed significat pre-
 illam philosophiam que de astrologorum cursu et situ est: aut de virtutibus occultis superiorum
 corporum et inferiorum. propter quod philosophantes de talibus magi apud persas
 nuncupabantur: apud nos vero diuinatores vel malefici. nec propheta nomen
 apud hebreos idem quod apud persas magus significat: ut defensor conclusionis
 somniat: quia propheta secundum hebreos ex diuina inspiratione futura prenunciat
 unde prophetia donum dei est: et non ab astris vel hominibus allata. magus autem ex
 causis naturalibus aut demonum reuelatione futura predicit. Relicta ergo cō-
 tentione de verborum significatiōibus: que apud sapientes vana et inutilis est:
 cum de rebus preteritis: tenendum est firmiter secundum christianam religionem: quod nomen ma-
 gia a quo magus quis appellatur significat artem quandam superstitiosam: qua

ministerio demonum magus occulta cognoscere et mirifica facere falso promittit. Cuius superstitionem et fraudulentiam sub falso nomine sapientie naturalis multi etate nostra probant imitantur et defendunt, de cuius partibus et speciebus ad ampliozem destructionem erroris ipsorum in speciali magis et in particulari differendum est.

Opinio quorundam magorum quod diuinitio occultorum artis magice fieri potest naturaliter per inspectionem corporum luminosorum et aliarum causarum naturalium.

Quod conclusioibus predictis et his que dicta sunt, h. c. perspicuum est quod tanta diuinitio occultorum quod mirificetia operum artis magice sit auxilio demonum, vix quia fautores magie naturalis conantur predicta reducere ad causas mere naturales; ingrendum est si occultorum diuinitio et mirificetia operum virtute nature fieri possit. Et primi de occultorum diuinitioibus; de quibus aliqui dicunt et scribunt; quod tribus modis quis potest naturaliter per virtutes anime occultata cognoscere et diuinare. Primus quidem modus est per inspectionem corporum et instrumentorum luminosorum. Cuius ratio est; quia mentis humane acies eius quod aspicit in talibus instrumentis reflectit in seipsam, prohibet enim luminositas instrumenti ipsum aspicientem faciem mentis in exteriora intendere seu dirigere et repellit eam atque reflectit in se, propter quod cogitur intueri in semetipsa; in qua iuxta Platonis probat; si purgata sit et tersa a sordibus; que a parte corporis adueniunt et adherent anime; vel ut in speculo claro et terso vident; vel omnia occulta vel partem eorum vel occultum quod querit, nec mirum si anima in seipsam reflexa videat talia occulta; quia secundum Platonem anima humane creata est perfecta inscripta formis omnium cognoscibilium; et hoc quantum ad eius virtutem intellectiuam; ornata autem ac decorata tota pulchritudine ac varietate virtutum quantum ad eius virtutem appetitiuam, propter quod Plato dicebat nos nihil omnino posse addiscere vel innuere; nec in animabus nostris nouam sciam per doctrinam aut disciplinam aut experientiam sensum fieri; sed veteres et inatas nobis; que quasi sepulte fuerant et obtece de tegi per exercitationes doctrinales et experientias; et apparere etiam nobis ipsis; quas prius apud nos esse non videbamus. Secundum igitur istorum magorum sententiam hec operantur luminosa corpora et instrumenta et singulariter specula; ut ad se ipsas reuersa aspicientis anima in semetipsam perfundet intuitum et figat intimius aciem intellectus, quod quanto amplius intimius figet; et ampliora et lucidius in semetipsa intuebitur et cognoscet et diuinabit occulta, et a deo intimitur et perfundatur poterit esse; ut dicunt in animam ipsius hominis intuitus; adeoque ad seipsam poterit esse conuersa et quasi infra semetipsam collecta; ut vel raptus sit hominis collectio vel prope raptum; vel extasis vel prope extasim, propter quod in hominis operibus exercitati statim consummato opere hominis claudunt et clausos fortiter tenent oculos pueroz; quibus facte sunt apparitiones hominis; donec anima reuersa sit ad statum pristinum a collectione hominis et effusa iuxta consuetudinem atque sperata in corpus suum

et eius organa, et hoc est dicere: donec resumpserit vires et organa que des-
ruisse saltem ad modicum videbat; alioquin immineret puero ut dicitur periculum
corporis aut forte insania, et hic est unus modus iuxta platonicoꝝ pbiam sal-
uandi occultoꝝ diuinatioꝝ per casus mere naturales sine quocumque auxilio ex-
presso vel occulto demonũ. Est preterea alius diuinandi modus et cognoscẽ-
di occulta naturaliter: per medicinas, scilicet et virtutes occultas mineraliũ et her-
barũ et aliarum; de quibus Guillelmus Parisiensis scribit in de vniuerso: quod oculus
indice testudinis et cor buppupe et omnia hominũ habent virtutes attrahendi vapores
qui ingrauant somnum et generant fantasias somniorũ, et propter hoc suis virtu-
tibus liberant et expedita faciunt animam a grauedine et crassitudine: quibus impe-
dit apte corporis anima: ne possit in seipsam reflecti et intueri: velut in speculo
claro presentia preterita et futura. Tercius modus diuinandi et cognoscendi occulta na-
turaliter magis aptus et conformis anime humane quam modi supradicti: qui non fiunt
sine aliquo horrore et periculo ut dicunt: est per armonias, id est concentus musi-
coꝝ instrumẽtoꝝ. Cuius ratio est: quoniam percentuum quorundam suauitas mirabiliter est de-
mulcens animas humanas et rapiens eas in se: et propter hoc eripiens eas a passi-
onibus que impediunt intuitum oculorum in seipsa, propter quod Plato in libro
qui vocatur Timæus: magnam armoniam attribuit proutem, dicit enim quod poten-
tissima artium musica est: et mirificam habet virtutem armonia ad mitigandos do-
lores animarum humanarum et ad incutiendos eosdem, scilicet ad letificandas ipsas et ad
omnes passiones ingerendas easdem, tantaque est vis armoniarum in commouendis animabus
ut etiam eas cogat mouere corpora sua motibus gesticulationum: quibus quatenus
possibile est effigiant motus passionum suarum interiorum. Per armonias etiam su-
guntur naturaliter maligni spiritus: siue recedunt ab animabus quas vexant, cuius causa
in hoc est secundum Platonem: quod virtus armoniarum adeo rapit animas humanas in se
adeoque abstrahit illas non solum ab alijs passionibus et solitudinibus: sed etiam
a seipsis, nimirum igitur si recedant a malignis spiritibus et seorsum fiat a passioni-
bus: per quas tenebantur ab ipsis: quoniam a semetipsis quodammodo abstrahunt et in
ipsarum armoniarum suauitatem rapiunt. Ex quibus manifestum est quod armonie non
mediocriter adiuuant animam ad diuinorum contemplationem et occultoꝝ diuinati-
onem. His igitur tribus modis supradictis disponit et iunatur anima humana ut in se
ipsam conuersa et reflecta possit videre naturaliter omnia occulta vel partes eorum
vel occultum quod querit absque auxilio demonum: iuxta Platonis pbiam: ut dicitur.

Quod supradicta opinio magorum est contra
veritatem fidei catholice et pbie naturalis.

Hec autem opinio de occultoꝝ cognitione et diuinatioꝝ per inspectionem
corpoꝝ luminosoꝝ est contra fidei catholicam et veritatem pbie, fundat
enim in tribus propositis falsis et erroneis. Prima: quod anima humane cre-
ant a deo perfecte constituta ad scias et virtutes. Secunda: quod unio anime ad corpus non
est naturalis sed violenta et penalis. Tercia: quod per inspectionem corpoꝝ lumi-

nosoz vel virtutem medicinaz et ceteraz rez naturalis; aut musicalis armo-
niay aia huana innatur et disponitur ad videndum in seipsa tanq in speculo
claro et terso imagines rez oium occultaz. Prims fundamentu Platonis est q
Aristoteli expresse; cuius phia apud oes recte philosophantes tanq roni et
experientie conformior est magis recepta et probata; q phia Platonis. scri-
bit eni Ari. to. in libris posterior et de aia: q omnis huana scia causat ex pre-
existenti cognitione; et q intellectus n se habet in potentia ad formas intelli-
gibiles sicut materia ad formas sensibiles; et q nihil hoz actu est aia; sed po-
tentia tm; et q intellectus possibilis est oia fieri; sicut intellectus agentis oia
facere; et plura his similia, per quod datur intelligi; q aia non habet scientias
et virtutes innatas; sed per usum et exercitiu circa sensibilia generatas et acq-
sitas, vñ deficiente aliquo sensu deficit scia que circa illum sensum est; vt scri-
bitur in libro posterior. Preterea ptra opinionem Platonis ronibus sic ar-
guitur: Qd eni est perfectionis in natura inferiori non est remouendu a supe-
riori et perfectiori; sed magis attribuendu fm modu sibi puenientem. hec pro-
positio est per se nota cuilibet philosophanti, manifestu est aut q aialia bruta
que sunt infra hoiem acgrunt de nouo spes et cognitiões rez sensibilib. acqui-
runt preterea imaginatiões inemorias et stimationes; ex quibus dispositiões
et habitus in pre sensitiua generatur et acquirunt; quod est perfectiões in aias
libus brutis. ab aia ergo intellectiua non est negada acquisitio noua spes inte-
ligibiliu et virtutu intellectualiu. Confirmat ista ro; in quacq natura est prin-
cipiu actiuu et passiuu acgrunde pfectionis; ibi pot acquiri talis perfectio; alis
frustra et ociose ponent in tali natura principia predicta, aia aut huana hz
in se actiua principia et passiuua respectu sciaz et virtutu; quare sequitur q de
nouo pot scias et virtutes acgrere, et negare ab aia huana acquisitiōem sciaz
et virtutu est incidere in errorem phoz antiquoz: qui negabāt ab agentibus
naturalibus actiones proprias et virtutes agendi; reducentes oes effect in
deum tanq in cam totalem; ita q ignis non causabat calorem fm ipso; s p
ma causa ad presentia ignis, nec sensibilia imutabant sensus nec causabāt co-
gnitiões et noticias suas in aiam; sed deus ad pstitam sensibiliu, et sic de vir-
tutibus moralibus; que oia sunt contra veritate phie et fidei catholice. Pres-
terea tam scientes q non scientes confitent se addiscere et addiscendo de no-
uo acquirere doctrinales et disciplinales scias et cognitiões, et nemo est q nō
experiat apud se vacuitatem et ignorantia ab hmoi scientijs et cognitionibus
anteq per experientia sensu aut doctrina pcpiat hmoi scientias et noticias
in eo gigni et fieri. propter qd addiscunt si nemo dicit: ostende mihi scientiam
que latet in aia mea; s fac me scire quod ignoro; fac me videre qd non video
quia reuera illud scio q ego me nescire indubitater sentio. vnde in fine primi
posterior scribit Arist. contra Platonem: q inconueniens est nos hēre no-
bilissimos habitus et latere. Item si aia huana fm platonem affert secu hitus
sciaz et virtutu; cōtrarij habitus et qualitates erunt in aiaibus nostris ab ipsa
creatione aiaz. Qd sic pz; quia virtus et scia nō pnt oboleri ab aia huana nec

de nouo fieri fm Platonem; cum naturaliter et indelebiter insint. p eandem
ergo rōnem nec habitus istis contrarij. Quid si dicat q virtutes tā intellectu
ales q̄s morales sunt naturales animabus nostris eisq̄ innate atq̄ concreate
vitia vō et ignorantia prave dispositionis aduenticia. hoc nō valet; quia quē
rendū est a Platone; vtz tales habitus p̄trari possunt fieri in anima; vel nō.
Si primū bētur propositū. s. q̄ habitus contrarij sunt simul in anima. et p̄ p̄is
aia humana simul scit et errat; scit et ignorat; simul est virtuosa et viciosa; simul
bona et mala. quod est impossibile; cum vnū contrariorū expellat alterū. Si di
catur secundū; q̄ habitus contrarij nō p̄sint fieri nec causari in animabus nris
sequitur q̄ nemo hoim erit ignorans vel errans; cum naturaliter sit sciēs. nec
malus cum naturaliter sit bonus. quare soli boni homines peccant; soli boni
omnia mala faciunt; soli boni furant; soli boni rapiunt fraudāt iniuste iudicāt;
cum mali nulli sunt vel esse possunt; postq̄ malicia nec naturaliter est aiabus
innata; nec aduenire possit eisdem fm platonicos. hoc idem de errore et igno
rantia sequi necesse est; que omnia sunt contra experientiā phicam et veritatē
sacre scripture. Secundū fundamentū predictę opiniōis: videlicet q̄ vnio aie
ad corpus non sit naturalis sed violenta et penalis; est falsum et hereticū. con
stat enim aiam humanā esse formā et endelenchiam corporis humani; cum sit
tali corpori primū principū viuendi sentiendi mouendi fm locū; vt expmēto
patet. forma vō et actus proprius vnitur de per se et inclinatione naturali suo
proprio perfectibili; quia actus proprius naturaliter sit in propria materia et
potentia. vnio ergo anime ad corpus non est innaturalis et violenta. Itēz ho
mo cū sit ens naturale et sensibile nō est sola materia nec sola forma; s̄ vtrūq̄
simul; vt. viij. metaphy. probat et in symbolo Athanasij scribitur; q̄ sicut anima
rōnalis et caro vnus est homo; ita deus et homo vnus est xps. sed manifestū
est q̄ homo est ens vnū et p̄positū ex partibus de per se. ergo p̄es adinuicem
vniuntur de per se et naturaliter; quia si partes de per se adinuicēz nō vniunt
nec in toto de per se vnirentur. et per p̄is homo non esset ens nec vnū de per
se; sed per accidens; quod est incōueniens manifestū in metaphy. Preterea si
anime humane repugnaret vniri de per se et per modū forme corpori hūano;
esset hoc fm Platonem et Auerroim qui Platoni consentit propter ei⁹ im
materialitatem et subsistentiā. implicatio nanq̄ videtur p̄tradictiōis fm Pla
tonem q̄ forma imaterialis et subsistens vniatur materie corporali tanq̄ for
ma. ex quo enim est imaterialis non potest esse forma materie. ex quo est subsi
stens; non pōt cū quocunq̄ alio formaliter et intrinsece componere aliquod
terciū de per se. hoc aut nō impedit quin vnio anime et corporis sit naturalis
et de per se; quia anima intellectiua non subsistit subsistentia complete speciei;
quēadmodum forma separata angelica. nec est forma imersa materie; sed sup
gredit̄ eius naturā non vtens organo corporali in suis operatōibus p̄p̄is
vt forme materiales; quare nec eius imaterialitas nec subsistentia impedit; q̄
sit forma et pars intrinseca humane nature. propter q̄s separata a corpore re
manet imperfecta; hīs esse et opari imperfectū; donec vnita sit proprio corpori

Ex quo patet vanitas opinionis platonicoꝝ: qui credunt q̄ anima intellectiua
propter vnionem ad corpus moriatur ⁊ impediatur in suis nobilibus opera-
tibus ⁊ vsu sciãz ⁊ virtutū cum quibus fuit creata: quia nō videt̃ rōnabile
q̄ anima patiat̃ detrimentū in suis propriis opationibus propter id quod est
sibi naturale, quod enim est alicui naturale: non impedit eius p̄p̄ia opatōem
sed conseruat ⁊ auget, vniri autē ad corpus est anime hūane naturale: vt pro-
batū est, per hoc enim differt s̄m fidem ab angelis, ergo per vnionem ad cor-
pus nō mori nec impeditur aīa: sed viuit vita intellectuali sibi propria, sicut
vnio aīe intellectiue ad corpus organicū non est nisi aptatio ⁊ applicatio vir-
tutū opatiuaz aīe ad organa sua propria ⁊ sibi proportionata, sed nemo sane
mentis dicit ex h̄mōi applicatione vel aptatione ad organa sua virtutes opa-
tiuas mori vel impedi: sed potius iuuari ⁊ vigoari in opationibus propriis,
quod experimento probatur: quia levis organis potentiaz sensitiaz p̄ quas
conseruantur ⁊ comprehendunt̃ fantasmat̃a: impedit aīa in considerādo etiā
ea quoz sciām habet, ergo vnio anime ad corpus non impedit proprias aīe
operatiōes, Si dicat q̄ virtutes que per corpus ad membra corporis opant̃
non moriunt̃ vel impediunt̃ p̄ applicatiōem ad organa quibus perficiūt̃ opa-
tiones suas: sed vis intellectiua que per h̄mōi organa nō operat̃ vt dictū est:
corpori iniungit̃ ⁊ quodāmodo in eo moritur ⁊ sepelir̃: iux̄ illud Sapie: Cor-
pus quod corrūpitur aggrauat aīam, Contra hoc arguit̃: quia querendū est
a Platone qualiter ⁊ quā ob cām proueniat aīe intellectiue ex corpore mori ⁊
impedi a suis propriis opatōibus imaterialibus: cū vnio ad corpus sit ei na-
turalis q̄tum ad esse ⁊ operari vt dictū est, virtus preterea intellectiua quasi
seorsum ⁊ longe est valde a corpore s̄m statū suū ⁊ sublimitatem essentie sue:
cū sup̄grediatur natūā materie, tñ manifestū est multas bonas ⁊ nobiles opa-
tiones ⁊ influentias ex ipsa in corpus ⁊ partes eius prouenire, ipsa enim est
que totū corpus viuificat totū corpus regit ⁊ toti p̄uidet, Nec est dicendū:
vt platonici dicūt: q̄ merito peccatoꝝ que p̄miserit in p̄paribus stellis anteq̄
corpus intraret: infligitur ei h̄mōi vnio ad corpus ⁊ impedimentū ad penam
quia nihil putari debet pena quod non cognoscit̃ nec sentitur, aīa autē hūana
nec in corpore nec extra corpus sentit vel cognoscit se sic punitā, Nec opinio
de vnione anime ad corpus dānatur in clemen, vnica, de sum, trini, q̄ substan-
tia aīe rōnalis seu intellectiue vere ac per se hūani corporis non sit forma: er-
ror, Terciuū quoq̄ fundamentū predictę opinionis: q̄ per inspectiōem cor-
poꝝ luminosoꝝ vel medicinas aut musicales armonias quis posset diuinare
occulta: est falsū ⁊ hereticū, Quō sic ostēditur: quia hūana aīa nō pōt diuinare
nec cognoscere occulta p̄sētum preteritoꝝ ⁊ futuroꝝ p̄ sup̄dicta nisi altero
triū modoz: vel q̄ talia in se ⁊ per se causant noticiā sensitīuā aut intellectīuā
taliū occultoz: aut quia in ipsis ⁊ maxime in corpibus luminosis relucēt ima-
gines sensibiles vel intelligibiles occultoz: aut quia talia iuuant ⁊ disponunt
aīam vt in seipsa videat ⁊ intelligat imagines occultoz, manifestum est autē q̄
nullo istoz triū modoz aīa hūana potest diuinare nec cognoscere naturaliter

occulta. De primo quidem modo sic patet: quia talia ut talia sunt in se non cau-
 sant nec nata sunt primo causare; nisi propriam noticiam sui et communem sibi et
 alijs. et hoc loquendo de prima noticia rei apprehensiva, scilicet et incompleta, quod si cau-
 sant noticiam alterius rei; talis noticia non est prima et incompleta; sed completa et
 deductiva per modum cause vel effectus vel signi vel alicuius huiusmodi, quod non prin-
 git in proposito: quia nullum predictorum habet rationem cause aut effectus respectu
 occultum quod queritur: ut est manifestum. Nec secundus modus est possibilis: quia oc-
 cultum quod queritur non potest naturaliter loquendo relucere in armonijs musicalibus nec
 herbis nec lapidibus nec quibusvis medicinis: cum talia non sint susceptiva huiusmodi
 impressionum sensibilium vel intelligibilium: ut est manifestum. Nec potest relucere in
 corporibus luminosis de quibus est magis rationabile: quia tale occultum quicquid non
 habet existentiam in re, vel si habet: est in tanta distantia situatum et positum quod non
 potest quovis modo naturaliter causare vel imprimere imaginem sensibilem sui in corpe
 luminoso, quod si tale occultum non sit ens susceptibile et materiale sed intelligibile et
 imateriale: ut patet de pluribus occultis que querunt ostendi a divinatoribus: hoc
 est magis impossibile cum corpora luminosa non sint susceptiva huiusmodi impressionum
 intelligibilium. Preterea certum et manifestum est quod in corporibus et instrumentis lu-
 minosis neque res sunt que querunt ostendi a divinatoribus: neque rerum similitu-
 dines vel forme que videri videantur, alioquin necesse esset ut ab aspicientibus
 omnibus eque clare videntibus equaliter viderentur: cum talis visio secundum ipsos sit na-
 turalis ex parte causarum suarum, clarius autem multis experimentis: quod cum decem vel
 septem pueri et virgines ad huiusmodi visiones applicantur vir unus ex eis invenit
 qui videat rem cuius revelatio queritur: videlicet furtum aut latronem aut aliquid aliud
 de occultis. Ex quo patet falsum et impossibile esse quod Artesius magus de inspe-
 ctione corporum luminorum dixit et scripsit, dixit enim per solam aquam resurgentiam
 ex superpositione gladii eliminati et tersi visionem omnium occultorum quicumque inspe-
 ctorem obrinere posse. Nec tertius etiam modus est possibilis: quia quicquid per cor-
 pora luminosa et armonias musicales possint sonari et disponi virtutes orga-
 nice sensitive tam exteriores quam interiores: ut liberius anima sentiat imagines et
 intelligat: quia bona dispositio imaginativae et fantasie innuat intellectivam, ex
 hoc tamen non sequitur quod anima in seipsam conversa et reflexa videat tanquam
 in speculo terso et mundo imagines et similitudines occultorum presentium prete-
 ritorum et futurorum: cum probatum sit quod anima tales imagines non offert secum
 nec habet in se, et dato quod haberet per creatorem tales imagines in se: ut Pla-
 to dicit: adhuc per eas non posset divinare nec occulta cognoscere: quia tales
 species et imagines representant res in quadam universalitate et abstractione
 a materia et conditionibus materialibus: a quibus occultum quod queritur
 non abstrahitur: sed a divinatoribus hoc queritur et petitur. Relinquitur ergo
 quod per supradicta haberi non potest occultorum divinatio et cognitio modo etiam supra-
 dictis. Ex quibus patet solutio ad rationes per opinionem magorum inductas de corporibus
 luminosis et armonijs musicalibus.

Cas diuinitio occultorum que arte magica sunt
in corporibus lucidis fit virtute demonum.

Demonstratum est efficaciter animam humanam nec per cor-
pora lucida nec armonias musicales nec per quascumque herbas vel
medicinas habere vim naturaliter diuinandi occulta que a magis
queruntur: restat ostendere per quid habet anima vim diuinandi et cognoscendi
talia occulta: Ad quod dicimus secundum doctrinam sacre scripture et determina-
tionem ecclesie: quod hoc habet anima a demone. Cuius ratio est: quia diuina-
tio diuinitatis quedam imitatio est secundum propriam nominis rationem: licet visu strictissi-
mo sola malignorum spirituum reuelatio diuinitio nomine, neque enim beati illos
ac sublimes spiritus diuinare dicimus: cum aliqua de secretis creatoris reuelat ho-
minibus: sic nec prophetas sanctos diuinare ullus hominum dicit: sed magis prophetare:
neque diuinos sed prophetas sancti vocare consueuerunt. Contra autem et proprie di-
uini nominantur qui ex reuelatione malignorum spirituum secreta aliqua vel occulta
loquuntur: et sic loqui proprie diuinare est. Adhuc autem quod interdum sanatores ho-
minum et mores predicunt ex peritia artis sue: quodque occulta alijs hominibus dicant
nemo diuinare eos dicit: quia diuinare non ex arte vel artificio est: sed ex re-
uelatione: sic nec astronomos diuinos homines dicunt: quoniam non ex reuelati-
one sed ex arte et peritia astrologorum multa alijs hominibus occulta reuelant: sed
cum per stellas de rebus particularibus et singulariter contingentibus ad vniu-
libet nulla certitudo vel scientia haberi possit: astronomi qui de talibus certi-
tudinaliter et infallibiliter vera predicere promittunt: tanquam diuini habendi et
nominandi sunt. Ariolos etiam et phanaticos et arepticios diuinos vocant
antiquitas: et nostra etiam consuetudo siue cum furore siue alio modo diuinent
hoc est ex reuelatione diabolica loquantur occulta: illos similiter diuinos nu-
cupat: qui instrumenta aliqua luminosa adhibent in quibus inspiciantur oc-
cultum: sicut speculum et vnguis puerilis: quibus omnibus additur unctio ex
oleo ut augeatur instrumentorum luciditas: addunt etiam diuinatores sorti-
smata quedam siue adiurationes et obseruantias temporum et horarum tanquam
virtute rerum huiusmodi fieret apparitio vel visio in instrumentis prenomina-
tis: quod auxilio demonum fieri non est dubium. maligni enim spiritus imiscunt
operationes suas operibus istis: vel ut noceant hominibus lesione visus eorum
et inspectione luminosorum corporum que reuera noxia est oculis humanis ut
dictum est. vel hoc faciunt demones ut assuefactione reuelationum et diuinati-
onum pertrahant homines ad aliqua que sine periculo et offensa creatoris
exerceri non possunt. Unde multi ex hominibus auaritia et nimio desiderio
sciendi occulta in impietate cultus demonum. id est idolatriam lapsi sunt: et usque hodie
placatur: quod periculum debet esse a quolibet christiano. Hoc sentire videtur beatus Augustinus. xii.
super Genesim. ad litteram: quod tres modos et causas diuinandi ponens: quorum altero necesse
est ut hoc fiat: premitte quod quidam volunt animam humanam habere vim

quandam diuinationis in seipsa, quā opinionem excludit per hoc: quia si aīa
 in sua potestate hoc haberet; semper posset homo diuinare cum vellet: quod
 patet esse falsum. cōcludit ergo Augustinus: q̄ anima indigeat ad h^{entia or}
 quo extrinseco adiunari; non quidem a corpore sed a spiritu. Quert^{e quada}
 ulterius: q̄sio aīa iuuat a spiritu ad aliqua vidēda: vtz. s. in corpore^{agicas ex}
 vt inde quasi relaretur et emittatur eius intentio; quo in idem veniat^{ina seu fa}
 ip̄a videat; significantes similitudines que ibi iam erant nec videbantur; sicut
 multa habemus in memoria que non semper intuemur; an sunt illic que ante
 non fuerunt. et subdit terciū membrū: vel in aliquo spiritu sunt: quo illa erum
 pens et emergens ibi eas vidit. hoc autem terciū reputat Aug^s. impossibile
 anima enim humana fm presentis vite statum non potest in tantū eleuari vt
 ipsam essentia; spiritualis et incorporee substantie videat: quia in statu p̄ntis
 vite non intelligimus absq; fantasmate; per quod cognoscere non possumus
 de aliqua spiritali substātia quid sit. multo autem minus potest inspicere spe
 cies intelligibiles que sunt in mente spiritalis substantie; quia que sunt boīs
 nemo nouit nisi spiritus hominis qui in ipso est. Et quicquid sit de intellectu
 ali cognitione anime humane; certum est q̄ imaginaria eius visio vel sensua
 lis nullo modo eleuari potest ad videndam incorpoream substantiam et spe
 cies in eis existentes; que non sunt nisi intelligibiles. Secundum similiter di
 ctorum trium modorum esse non potest fm Augustinum: vt fiant scilicet de
 nouo in anima que ante non fuerant. non enim potest demon nec bonus an
 gelus fm Augustinū ibidem influere nouas formas in materiam corporalem
 nec in sensum nec imaginatiōem in quibus nihil recipitur sine organo corpo
 rali. vnde relinquitur primū membrum fm Augustinū per quod fiat diuina
 tio; vt scilicet aliquid preexistat in corpore quod per quandam transmutatōem
 localem spiritū et humorum reducitur ad principia sensuualium organoz: vt
 sic videantur ab anima imaginaria vel sensuali visione. hec autem transmuta
 tio localis spiritū et humorū fit quandoq; ab angelo bono; vt in propheticiis
 et diuinis reuelationibus. quandoq; a malo scilicet demone; vt in diuinationib;
 bus magorum et mathematicoz. quandoq; a causa intrinseca naturali. vnde
 ex transmutatione locali spiritū et humorū fm nature operationem contingit
 aliqua fm imaginatiōem vel sensum videri. dicit enim p̄bs in libro de somno
 et vigilia; assignas causas apparitiōis somnioz: q̄ cū aīa dormierit descendē
 te plurimo sanguine ad principū sensitiuū; simul descendit mot^o siue impres
 siones relictę ex sensibiliū motionibus; que in spiritibus sensibilibus conserua
 tur. et mouent principium apprehensiuū; ita q̄ aliqua apparent ac si tūc prin
 cipium sensitiuū a rebus exterioribus imutaretur. et hoc modo demones fm
 intentionez Augustini in diuinationibus et reuelationibus occultoz imutant
 imaginatiuam et sensum; non solum dormientium sed etiam vigilantium. Sic
 igitur patet q̄ diuinatio et reuelatio occultoz que per artem magicam fiunt;
 auxilio demonū et non virtute naturali fm Augustinū fieri dicuntur.

l.ij.

Copinio aliorum magorum quod vis diuinandi et predicendi
occulta est ex astralitate celesti non ex pacto demonum.

Dant vero alij philosophi qui ad armonias et virtutes occultas celorum vim
diuinandi et cognoscendi occulta reducunt. Quod qualiter intellige-
ndum sit vnus magorum in libro de stellaris radijs hoc modo declarat:
Quilibet inquit stella irradiat spherifice influentiam suam vndequeq; orbi-
culariter diffundendo per totum vniuersum; cuius partes variatur secundum propin-
quitatem et distantiam ad agens; vel ad ipsum obiectum radios suos imittens
vel secundum varietatem angulorum ab huiusmodi radijs supra passum constituto-
rum; nam radius perpendiculariter cadens fortior est radio oblique incidente. Iste
autem irradiationes et influentie sunt alterius speciei; secundum quod stella differt spe-
cifice ab stella in virtute et claritate; vt Aristoteles scribit in libro de celo et mundo.
tales autem radij stellari ex quo vndequeq; multiplicantur orbiculariter per
totum vniuersum commiscuntur simul; ex quibus resultat armonia celestis; que
continue variatur propter motum et applicationes varias; ex quarum variati-
one; vt dicunt resultant varie et diuerse combinationes; quarum aliquae sunt
note vulgo quantum ad effectum; vt patet de motu solis et de accessu et recessu
ipsius a nobis. Ex quo multa mutatio et variatio fit in sphaera generabilium et
corruptibilium. vnde Aristoteles scribit in libro de generatione; quod per acces-
sum et recessum solis in obliquo circulo; sunt generationes et corruptiones in
his inferioribus. Alia est combinatio et armonia celestis nota superioribus. scilicet
philosophis et astrologis; et ignota vulgo. Tercia vero combinatio et armonia
est que se habet ad secundam sicut secunda ad primam. vnde sicut communes
philosophi cognoscunt particulariter aliquas influentias et virtutes corporum celestium
vltra vulgus; ita sunt alie influentie et virtutes magis occulte que non sunt
note nec experte communiter philosophantibus; note vero sapientibus; id est ma-
gis et cabalistis; quia secundum istos ars cabala circa istam combinationem terciam
virtutum occultarum et influentiarum corporum celestium proprie versatur. ab hac
armonia celesti et irradiationibus infunduntur vt dicunt hominibus a natu-
rate virtutes prophetandi et diuinandi occulta; a quibus per vices et perio-
dos proueniunt operatioes mirabiles; eo quod ad huiusmodi nati sunt illi tanquam
impetum habentes sine doctrina quidem ac disciplina seu instructione morali
et hi quidem in talibus doctore non indigentes nec arte; de sublimioribus sunt
gradu prophetarum. Sunt autem et alij qui proculdubio sicut et primi ex vi
quarundam constellationum et armonie predictae ad hoc nati sunt; quod neque scien-
tiam neque vite bonitatem habentes extranea quedam operantur et mira tanquam
inter prophetas ac diuinautes monstra quedam existentes et portenta propter
futura quedam iudicanda seu portendenda; quemadmodum primo metaphy-
sice scribit Aristoteles de quibusdam experimentatoribus qui sicut mani-
matorum quedam faciunt quidem aliqua; scilicet extranea; non scientia autem
faciunt ea que faciunt; vt ignis exurit; scientiam inquit actionis proprie

non habens: sicut nec adamas neq; magnes: et hi nihilominus hmoi mirabilia facientes et occulta predicantes ac diuinantes propter maiorem vniuersi perfectionem et varias hoim utilitates ronabiliter in rerum natura seu entiu ordine locum habent. Alij vo sunt qui similiter ex astroz configuratiõe quada et armonia sunt nati quodammodo potentes ad quasda opationes magicas exequendas: queadmodu et hi qui ad medicatiuam, hi aut ad edificatiuam seu fabilem aut statuificam et protractiuam: alij vo ad agriculturam aut militiam aut ad ceteras artes, sed potentiam hmoi per se perficere seu ad perfectum actum complete perducere nequeunt: quinimo requiritur vltra potentiam hmoi naturalem in quibusdam ars aut scientia necnon et vsus forsan et exercitium seu assuetudo, et in hoc concordari sunt astroz sapientes: q; electiones quorundam opabilium seu ad quedam operabilia peragenda non prosunt neq; valent nisi potentibus ad hoc natis: eo q; aliter perducere nequeunt ad effectum, quãobrem tam in astrologia q; in quadã prestantissima parte magice documentu quoddam et regula est: potentẽ signatu operari nõ debere: nisi vel in die sui planete vel sub constellatione congrua, illi vo qui virtute celestis armonie potentes nati non sunt ad operationes hmoi: tales proculdubio frustra se ingerunt seu imiscunt: fm q; omniũ astrologoz concordans auctoritas testatur, vnde Ptholomeus in quarto sui quadripartiti, c. v. scribit: q; si locum operatiũ obtineat luna a coniunctione cui sum faciens cum mercurio in sagittario quidem et piscibus in mortuis diuinatores demum comotores facit: in virgine autem et scorpiõne magos astrologos prenuntiatores et prescientias habentes, in libra autem et ariete et leone raptos somniorum indices et coniuratiuos. Magnitudinem autem huiusmodi operationum ex virtute astroz dominantium oportet accipere, et quemadmodum hec ita fore de mirabilibus operatiõibus huiusmodi aiunt: sic etiam diuinatiuas et prophetales anime passiones et corporis hinc prouenire et causari dicunt principaliter. Sic igitur isti erronei de sensores magie naturalis asserunt et defendunt: q; propter diuinationem occultorum et mirificentiam operum non oportet recurrere ad demonum pacta sed ad predictam armoniam et virtutes occultas astroz et planetaz.

Quod predicta opinio de astralitate celesti est contra veritatem fidei et contraria roni naturali.

Predicta autem opinio de stellicis radijs et armonia celesti propter subtilem et gratum imaginandi modum: magnam videtur habere probabilitatis apparentiam: cum in rei veritate sit fidei catholice et roni p̄raria: diabolico instinctu seminata et introducta: ad inducendũ simplices ad cultũ et idolatriã corporũ celestiu et planetaz credentes in talibus aliquid numinis et diuinitatis esse. Vñ p̄ eam pot sic argui. Et videt primo q;

l. iij.

id qd dicitur de stellis radijs & de triplici illa combinatione & armonia cele
sti sit pura fictio & sine rōne adinuentum; quia preter influentiam generalem
corpoz celestium in hec inferiora nec ratio nec experientia philosophica nec
astrologica conuincit tales irradiationes occultas & armonias quas magi sin
gunt; quia tales irradiationes & armonie celestes aut sunt cause totales & suf
ficientes hmoi effectuum qui contingunt in sphaera generabiliū & corruptibi
lium; vel sunt cause partiales & insufficientes, hec propositio est manifesta cui
libet philosophanti; quod enim dependet ab aliqua causa dependet ab ea vel
totaliter vel partialiter. corpora autē celestia cause totales & sufficientes esse
non possunt; quia cū necessario & naturaliter causent oēs effectus dependen
tes ab eis; necessario euenirent a corpibus celestibus; qd est contra fidem & ex
perientia. Preterea si tales irradiationes & armonie celestes tanq̃ cause tota
les & sufficientes concurrunt ad tales effectus mirabiles; sequeretur qd sine
causis particularibus & vniuocis possent causari effectus omnes dependen
tes a predictis irradiationibus; quod videt esse contra experientia. videmus
enim qd homo hominem generat; & asinus asinū & sic de similibus. hanc rō
nem tangit Auerrois contra Auicennā & Platonē de gñatione aialius post
diluuiū, tenet enim Auicenna qd post diluuiū vlt per quod animalia perfecta
destructa fuerunt; adhuc virtute stellaz & predictaz armoniaz possent hmoi
animalia gñtum ad species gigni & produci. hoc idem sentire videtur Plato
in thimeo dicens: qd deus creauit sementem deoz; id est virtutem seminalem
producendi corpora oīum speciez & indiuiduoz & tradidit stellis incorporan
dum & exequendū, vnde Auicenna & Plato videntur reducere ad co:pora
celestia totalem causalitatem & virtutem causandi quemlibet effectū in sphaera
generabiliū & corruptibiliū; quod si verū est; ratio predicta efficaciter pclu
dit; quia nō videtur naturalit̃ possibile qd homo & cetera aialia pfecta possint
causari nisi ab agente vniuoco & ex semine virtualiter organisatiōem et pfecti
onem taliū aialium continente; & cum hoc in loco ipsius cōseruatiōis, s. in ma
trice, non stat ergo hoīem vel equū virtute stellaz posse totaliter produci; vt
Plato & Auicenna dicunt; quos defensor pclusionis imitatur, & per eandem
rōnem nec quicūq; alius effectus ad cuius productionem requirit̃ agens vni
uocū. Si dicat qd p̃dicte irradiatōes & armonie celestes sunt cause p̃tiales cū
agentibus particularibus concurrentes ad productionem hmoi effectū mir
rabiliū, hoc stare nō pōt; quia cum causa particularis & immediata sit causa vni
uoca respectu effectus producēdi; necesse est qd sit talis formaliter qualis est
effectus pductus ab ea, & p̃ p̃s si ex astralitate celesti aliquis nascit̃ magus
vel diuinatoz seu p̃p̃ha; vt dicit predicta opinio; causa particularis & vniuoc
ca concurrens cū predicta armonia celesti erit talis formaliter, et ita magus
non generabitur nisi a mago; & propheta nisi a propheta; & diuinatoz a diui
natoze; quod est contra experientiam; cum videamus generans et genitum
non cōmunicare in predictis accidentibus indiuidualibus. Si dicatur qd nō
oportet agēs p̃ticolare esse tale formalit̃ qualis est effectus; sed sufficit qd sit

tale virtualiter, hoc est contra rationem agentis particularis et vniuersi; et contra
 opinionem predictam: quia cum effectus sit magis reducendus in causam proximam
 et immediatam; quam remotam et vniuersalem: vis diuinandi occulta reducenda esset ad cau-
 sas particulares et non predictas armonias celestes: quod ipsi negant. Secun-
 do predicta opinio falsa et erronea multipliciter ostenditur: in hoc quod vis diui-
 nandi et prophetandi prouenire dicit hominibus ab astralitate celesti: quia fu-
 turoz predictio et diuinatio conuenit homini secundum partem intellectiuam que im-
 materialis et incorporea est secundum omnes recte philosophantes. corpora autem
 celestia cum omnibus suis irradiationibus et armonijs non possunt agere in animam
 intellectiuam nisi per modum obiecti: nec possunt quancumque dispositionem in
 eam imprimere: nec materiale nec imateriale: cum corpus non agat nisi in
 corpus. ergo ex virtute celestium corporum non consequitur homo vim di-
 uinandi futura et cetera que ad partem intellectiuam pertinent. Item vis pre-
 dicendi futura et diuinandi occulta pertinent necio ad habitum naturalem et in-
 natum aut acquisitum: quia omne quod quis nouit aut naturaliter aut per doctrinam
 vel inuentum propriam nouit, manifestum est autem quod habitus naturales sunt a
 generante: cum simul incipiant cum ipsa re. pars autem intellectiua secundum philosophos non cau-
 satur ab aliquibus principijs corporalibus sed est omnino ab extrinseco. scilicet deo. et
 vis predicendi futura et diuinandi occulta non causabitur a corporibus cele-
 stibus: sed a deo creatore animam. Si dicatur quod vis predicendi futura sit habitus
 vel dispositio per doctrinam vel inuentionem acquisita: cum talis doctrina et disci-
 plina causetur virtute luminis intellectus agentis: quod corporali virtuti non subij-
 citur: sequitur idem quod prius. Item omne quod recipit impressionem ab aliquo corpore oportet
 esse corpus vel virtute corporea: quia corpus actiue propria et reali non agit nec
 mouet nisi corpus nec aliquid mouetur nisi corpore: ut probatur. vi. phy. anima autem in-
 tellectiua nec est corpus nec virtus in corpore. et vim diuinandi et predicendi
 futura non potest a corpore celesti accipere. Confirmatur ista ratio: quia que sunt omnino
 extra tempus et motum non possunt causari a corporibus celestibus que nihil possunt causare
 nisi per motum et transmutationem. ea vero que proueniunt homini secundum partem intelle-
 ctiuam sunt omnino extra motum et tempus: ut Aristoteles probat. vii. phy. Cuius signum est:
 quia per quietem a motibus fit anima prudens et sciens: ut ibidem scribitur. et vim
 diuinandi et predicendi futura non habet homo ab astralitate et armonia celesti. his ratio-
 nibus fidem faciunt que circa hoc sunt a philosophis dicta. antiqui enim philosophi naturales ut
 Democritus Empedocles posuerunt quod intellectus non differt a sensu: ut per. iiii.
 metaphy. et. iiii. de anima. ad quod sequebatur quod intellectus sit quedam virtus corporea
 sequens corporum transmutationes. unde dixerunt quod cum transmutatio corporum inferiorum
 sequatur transmutationes corporum superiorum: intellectualis etiam operatio sequatur celestium
 corporum motus: secundum illud Homeri: Talis est intellectus in dijs et hominibus terrenis:
 quale inducit per viros deorum. scilicet sol vel magnus Jupiter: quem summi dei di-
 cebant: intelligentes per ipsum totum celum: ut Augustinus in libro de ciuitate dei scribit. hinc etiam per-
 cessit stoicorum opinio: quod dicebant cognitiones intellectus causari ex his: quod imagines
 corporum nostris mentibus imprimuntur: sicut speculum quoddam: vel sic pagina recipit litteras
 l. iiii.

impressas absq; hoc q; aliquid agat. fm quoz sniaz sequebat q; ex impressiōe
 corpoz celestium intellectuales notiones nobis imprimerent. vii Stoici fue-
 runt qui necessitate quadā fatali hoim vitam duci posuerūt; q; experientie &
 rōni contrariā. intellectus enim humanus componit & diuidit & suprema ad
 infima comparat & simplices formas & vlla cognoscit; que in corporibus non
 inueniuntur. & sic manifestū est q; intellectus non est recipiens tm imagines
 corpoz; sed habet aliquā virtutem corporibus altiore, nam sensus exterior
 qui solū imagines corpoz recipit ad predicta se nō extendit. & hinc est q; vis
 diuinandi & predicendi futura nō pōt conuenire homini fm cognitiōez & vir-
 tutem sensitūā. & ideo oēs sequentes phi intellectū a sensu discernentes; cām
 nostre scie non aliquibus corporibus; s; rebus imaterialibus attribuerūt; sicut
 Plato ydeis; Aristoteles aut intellectui agentī. Ex quibus omnibus est ac-
 cipere; q; ponere corpora celestia esse causam hominibus diuinandi & predi-
 cendi futura vel habendi quācūq; artem vel sciam aut dispositiōem intel-
 ctualē; vt astronomi & magi asserunt & scribūt; est psequens opinionē oīum
 eoz qui ponebant intellectū a sensu non differre. quod non solum ptra fidem
 sed contra veritatem phie est; vt Aristoteles scribit in li. de aīa. Sciendum tñ
 est q; l; corpora celestia directe & per se non possint esse causa eoz que ad in-
 tellectum pertinent cognitiōem; quasi intellectū illuminādo & in ipm influ-
 endo; aliqd tñ ad h operantī indirecte; quia licz intellectus non sit virtus cor-
 poreā; tñ in nobis operatio intellectus compleri non pōt sine operatiōe virtu-
 tum corporeaz; que sunt imaginatiua & vis memoratiua & cogitatiua. & hinc
 est q; impeditis hāz virtutū operatiōibus propter aliquā indispositiōem cor-
 poris impeditur opatio intellectus; sicut p; in freneticis & letargicis & alijs
 binōi. Et propter hoc etiā bonitas dispositiōis corporis humani facit aptum
 ad bene intelligendū; inq̄tum predictę vires ex hoc fortiores existunt. vnde
 in. ij. de anima scribitur; q; molles carne aptos bene mente videmus. Dispo-
 sitio aut corporis humani subiacet celestibus motibus. dicit enim Aug. in. v.
 de ciui. dei; q; non vsq; uaq; absurde dici potest ad solas corpoz drūitias as-
 flatas quosdā valere sidereos. & Bama. in. ij. li. scribit; q; alij & alij planete di-
 uersas pplexiōes habitus & dispositiōes in nobis constituūt; & ideo indirecte
 corpora celestia ad bonitatem intelligentie operātur. propter q; sicut medici
 possunt indicare de bonitate intellectus ex corporis complexionē sicut ex dis-
 positione & causa proxima; ita astrologus ex motibus celestibus & astralitate
 sicut ex causa remota & vli talis dispositiōis. Et per hunc modū pōt verificari
 quod Petbo. in centiloquio dicit; Cū fuerit inq̄t mercurius in natiuitate ali-
 cuius in aliqua domoz saturni & ipse fortis in esse suo; dat bonitatem intelli-
 gentie medullitus in rebus. quod ad corporis dispositiōem tñ & non aīe refe-
 rendū est. Eisdem rōnibus ostendi potest q; corpora celestia non possunt esse
 causa voluntati & electionū humanaz; quia voluntas in rōne est; id est cogni-
 tionem intellectūā in suis actibus & operatiōibus segtur. Si ergo impossibile
 est qām humanam fm ea que ad intellectum pertinent dependere a motibus

corporū celestium vt probatū est; eadem rōne voluntates ⁊ electiones humane ab astralitate dependere nō possunt. Preterea inditū est homini naturaliter vt in societate viuat; cū sit animal politicū ⁊ sociale per naturā. ordo autē diuine prouidentie non auferat alicui quod est sibi naturale; sed magis puidet vni cuiq; fm suam naturā. per ordinem ergo diuine prouidentie non est sic homo ordinatus vt vita socialis tollatur; tolleretur autē si voluntates ⁊ electōes humane ex impressionibus corporū celestium puenirent; sicut naturales instinctus aliorū animalium. frustra enim darent leges ⁊ pcepta viuendi si homo suarū voluntatū ⁊ electionū ⁊ operationū exteriorū dñs non esset. frustra etiā adhiberent pene ⁊ premia bonis aut malis; ex quo nō est in nobis hec vel illa velle aut eligere aut operari. his autē desinentibus statim socialis vita dissoluitur ⁊ corrūpitur; quod est contra experta ab omnibus hominibus. Sciendū tñ est qd licet corpora celestia nō sint directe causa voluntatū ⁊ electionū humanarū; quāsi directe in volūtatē hūanā imprimantia; vt efficacit rōes inducte pbāt; indirecte tñ ex his aliqua occasio hūanā prestatur electionibus; fm qd habēt impressiōem super corpora. quod contingit dupliciter. Vno quidem mō fm qd impressiōes corporū celestium in exteriora corpora sunt nobis causa alicuius electionis; sicut cū per corpora celestia disponit aer ad frigus intensum; eligimus calefieri ad ignem vel aliqua hūmā facere que congruit tēpori. Alio mō fm qd imprimunt in corpora nostra aliqua ad quorū imutatiōem insurgunt in nobis aliqui motus passionū; vel per talium impressiōem efficimur habiles ad aliquas passiōes. sicut colerici sunt prouisi ad iram vel fin qd ex corpū impressiōe causatur in nobis aliqua dispositiō corporalis que est occasio alicuius electionis; sicut nobis infirmantibus eligimus accipere medicinā. Interdū etiā ex corporibus celestibus actus humani causantur; inq̄stum ex impressiōe corporis aliqui efficiuntur dementes vsu rōnis priuati; in quibus pprie electiō nō est; sed mouentur aliquo naturali instinctu sicut ⁊ bruta. manifestum est autē ⁊ experimento cognitū qd tales impressiōes celestes siue sint interiores siue sint exteriores non sunt causa sufficiens ⁊ necessaria voluntatū ⁊ electionū humanarū; cum homo per rōnem possit ei resistere vel obedire. sed plures sunt qd naturales impetus sequunt. ⁊ ppter hoc dicit Ptholo. in centiloquio; qd aia sapiens adiuvat opus stellarū; ⁊ qd nō poterit astrologus dare iudicia fm stellarū nisi vim aie ⁊ pplexionem bene cognouerit. ⁊ qd astrologus non debz dicere rem specialiter sed vniuersaliter; quia scz in pluribus stellarū impressiō sortitur effectū in eo qui non resistit inclinātiōi que ex corpore est; nō autē semper in hoc vel in illo; qui forte per rōnem inclinātiōi naturali resistit. Ex quo pz vanitas mathematicorū nostrī tēpōis; qui pmittunt se posse predicere in speciali per certitudinem non solum futuroꝝ euentus qui a causis naturalibus ⁊ necessariis; sed voluntariis ⁊ liberis dependent; quorū quodlibet in particulari ⁊ distincte est impossibile per certitudinem predicere. Tēpō qd aliqui volētes defendere opiniōem predictam de astralitate ⁊ causalitate celoꝝ ad p̄dicta rsident; qd corpora celestia non solum indirecte ⁊ per occasionem; sed directe

et de per se in intellectu et voluntate humana possunt imprimere, possunt enim corpora celestia esse aiaa. unde oportet quod cum motus celestis sit ab aiaa et sit motus corporis; quod sicut in quantum est motus corporis habet virtutem transmutandi corpora; ita in quantum est ab anima habet virtutem imprimendi in aiaas novas dispositiones imateriales ad intelligendum et volendum, ad quod etiam redire videtur opinio Albumasar in primo sui introductorii; et plures astrologorum; ut ex supra dictis patet. Hic autem ratio et defensio irrationalis multipliciter apparet. Primo: quia omnem effectum qui est per instrumentum aliquod ab efficiente procedens; oportet esse proportionatum instrumento sicut et agenti, non enim quolibet instrumento utimur ad quolibet effectum, et ideo illud non potest fieri per aliquod instrumentum ad quod nullo modo se extendit actio instrumenti, actio autem corporis nullo modo se extendit ad inutationem intellectus et voluntatis nisi per accidens; in quantum ex his corpus imitatur; de quo non loquimur, motus ergo corporis celestis a quocumque sit siue ab aiaa siue ab intelligentia separata; non potest imprimere vel influere per se et directe in intellectum et voluntatem. Secundo: quia secundum Avicennam qui auctor est huiusmodi opinionis; intellectus agens est quedam substantia separata que agit in aiaas novas in quantum facit intellecta in potentia intellecta in actu, hoc autem fit per abstractionem a motu et materia secundum eos, et per consequens aiaa celi vel intelligentia separata per motum corporeum non agit nec imprimit directe et per se in aiaam intellectivam. Patet igitur quod vis divinandae et predicandae futurae et his similia de quibus vulgus miratur non convenit homini ab astralitate et armonia celesti; ut magi et mathematici opinantur; sed a malignis spiritibus; ut Augustinus et ceteri sancti dicunt.

Opinio magistroz imaginum et sigillorum: quod mirificientia operum que a talibus sunt; est per virtutem naturalem imaginum et sigillorum.

Destructo magorum errore: qui omnem vim divinandae et predicandae futurae ad astralitatem et armoniam celestem reducunt; inquirendum restat ulterius: si corpora artificialia; ut figure imagines sigilla et characteres fusi siue liquati aut quovis alio modo sculpti et fabricati ab astralitate et armonia celesti sortiantur virtutem faciendi mirifica illa opera que vulgus miratur: quod certissimum et verissimum esse quidam magorum pluribus rationibus declarant et probant. Primo quidem ex intentione astrologorum: quia secundum Ptolemaeum in centiloquio; vultus huius seculi subiecti sunt vultibus et configuratiombus celestibus, id est imaginibus que in sphaera generabilium et corruptibilium siue a natura siue ab arte sunt; subiecte sunt et dependentiam habent a vultibus et imaginibus siderum; a quibus esse virtutem et operationem consequuntur. Hoc sentire videtur Aristoteles in i. meteororum dicens: quod necesse est mundum hunc inferiori obtignari lationibus corporum celestium, propter quod sapientes imagines fabricantes planetarum introitus in celestem vultus observant et considerant, et tunc ad constructionem

et destructiōem quod expedit operant. et hinc est quod celestis scorpio non solum natu-
ralibus dñatur scorpionibus; et serpens serpentibus; et sic de alijs spēbus rez
naturalium; h artificialis figura vel imago scorpionis celestis que fusa vel scul-
pta vel alij figurata fuerit sub ascensione scorpionis celestis dñatur scorpionibus
naturalibus; et hoc propter virtutem et splendorem celestem quem talis
imago recipit a scorpio celesti. Idem censendū est fin istos de rebus alijs na-
ralibus; cū quolibet res huius mundi inferioris suū obtineat sidus in mundo
superiori. Secūdo hoc idem ostendūt ex intentione Alberti magni in. ij. li. mi-
neraliū; quia certū et manifestū est inquit Albertus figuras et imagines celoz
primas eē; et ante oīm generatorū natura et arte figuras et imagines. Quod autē
primū est genere et ordine generantiū absq; dubio causalitatem suam p modū
cuiq; congruū omnibus insuit sequētibz. habebit ergo figura et imago cele-
stis causalitatem in omni figura et imagine generata a natura et arte; et eo ma-
xime; quod ars resoluit in principiū nature; quia principiū artis natura est fin quod
erūit a suo celesti principio; cuius principiū est intellectus prāticus; sicut idē
intellectus est principiū artis. Ex his autē de necessitate cōcluditur fin Alber-
tum; quod si observare ad celestem figurā imprimi figurā in materia per naturā
vel arte; quod celestis figure aliqua vis insuit operi nature et artis. et inde est
quod observare ad imagines celi precipiatur fieri opera et exitus et introitus et
incisio vestitū et vestitura. hinc etiā est quod in scia geomantie figure punctoz ad
imagines tales reduci precipiunt; quia aliter non sunt vtilēs. Hac ergo indu-
stria p̄siderata inquit Albertus primi preceptores et professores phisici Ada-
goth. s. grecus et Berma babilonicus et Idemes egiptius imprimis gēmas et
imagines metallicas ad imagines astroz observatis temporibus qñ vis cele-
stis fortissima ad imaginem eandē esse probatur; vtp̄ta celestibus multis vir-
tutibus admixta; sculpi precipiebant et mira per tales imagines operabātur.
vnde quēadmodū ab ipsis constellatiōibus observatis cum fausse et forūate
sunt; quedā sup̄eminētie ipsis hoibus sub ipsis nascētibus puenire videmus
vt quod reges et principes prophete et sapiētes sint ante alios; lapidibus quoq;
et gēmis virtutes quasdā mirificas et diuinas a predictis constellatiōibus pro-
uenire videmus; vt zaphirus virtutem habet naturalē curandi antracem ex-
tinguendiq; ardores et reprimendi tumores. et ad hunc modū carbūculus et
diamas ceteriq; lapides p̄ciosi; sic figure et imagines anuli et characteres vir-
tutes his similes rōnabiliter credendū est ab astralitate et armonia celesti ac-
cepisse. vnde quedā imagines et figure; vt narrat Albertus; hñt virtutem pre-
standi his pro quibus fiunt honores dñationes prelatiōes artes eloquentiā
innuēibilitatem temperantiā castitatem et gratiositatem apud homines. Ex
eadem radice procedit; quod imago musce sub certa constellatiōe sculpta habet
virtutem fugandi omnes muscas a loco in quo talis imago est; et imago scor-
pionis habet similiter virtutem fugandi oēs scorpiones a ciuitate et regione
in qua sculpta est. eodem mō et imagines quorundā aialium hñt virtutes cō-
gregandi. similiter quedā specula fin ipsos habent virtutē liberādi quēcūq;

captiuū vel carceratū. Imagines preterea et figure sigilla et characteres hñt
virtutem et efficaciam naturalem ab astralitate et armonia celesti inducendi sa-
nitatem et morbos grauissimos et infirmitates vsq; ad mortes inclusiue: quod
non solum indiuiduo sed patrie toti contingit: vt recitat Thebit de Fedice:
qui construxit imaginem regionem destruentem, hinc etiam procedit q; tales
imagines fuisse ac fabricate sub determinatis constellatiōibus causant odia et
amores et mirabiles passiones in appetitu sensitiuo vsq; ad mentis alienatiōez
Ligant preterea tales imagines et figure corpora naturalia ne suas pprias
et naturales exerceant operationes: vt q; ignis ad combustibile applicatus
ardere nō possit nec extinctus reaccendi; neq; latrones in aliqua regione su-
rari nec fornicari; nec mercatores vendere nec emere; nec molendina quacūq;
vi ventoz aut aque molere: nec a puteis aut fontibus aqua hauriri quia vasa
aquaria q̄stuncūq; fortia frangantur; nec fulgura nec tempestates similiter
in aliquibus locis nocere: nec naues vlla vi ventoz a portu egredi. Unde
Guillius Parisiensis in de vniuerso narrat de vectanabo mago: quod hostes su-
os et naues ipsoz periclitari faciebat in mari et in alijs aquis: ex eo q; imagi-
nes nauis hostiū suoz cereas faciebat, et eo mō et artificio: vt cū ipse imagines
mergebatur submergerentur et naues hostiū. Tercio hoc idem probat ex inten-
tione medicorū: q; predictis figuris imaginibus sigillis et characteribus in opi-
bus suis empiricis vtunt, quod nō esset nisi tales figure et imagines ab astra-
litate et armonia celesti virtutes mirificas et diuinas reciperent. vnde Petr^{us}
de Albano consiliator et medicus prestantissimus dñs, lxxij, contra theologos
qui mirifica opa predictaz imaginū et figuraz ad malignitatē spiritus, i. demo-
nū reduciūt: scribit et tenet: q; materia stellis proportionali suscepta et liquata
sic aut aliter vt consonū est illis et pro quo fit figurata tempore conuenienti
lux celestis que intelligentiaz est velut instrumentū motu et radijs in hāc dis-
posita imprimatur materiā: vt virtus quedam decidatur intentionaliter seu spi-
ritualiter vim estimatiuam illius pro quo agitur primitus imitari: quia alijs
spiritualior est virtutum allegataz, hñdī tunc intentio sic lumine stellaz cum
intelligentijs suscitatur: vt q; intentionale existit: sibi proportionabilis am-
plius imutetur ad amorem vel ad odiū incitando. vnde hñdī operatur de no-
cte plus q̄ die: ne virtute solis radij alioz corporū celestiu obtenebrentur et
dissoluantur, conant etiam radios directe sup id quod funditur facere incidere:
et q; simplices magis alijs cōsequant effectū fortassis euenit quia firmitus in
his credunt, et ideo in his magis possunt estimatiuas illorū pro quibus talia
sunt alterare et imutare, concludit igitur Consiliator q; quicq; homini natu-
raliter euenit opus est materia disposita et eius coastralitate quocūq; modo
conferre: inuari tñ arte, fm nāq; theologia sapiēs opus adiuuat stellaz
vt seminatioz fortitudines naturales, vnde dñs, Crisostomus, narrat de seipso: q; ima-
go fabricata capite cū ioue in medio ente celi et luna eunte ad ipm cōtulit sibi
plurimū ad sciām, quod reges inquit grecoz cum volebant aliquid suis peti-
tionibus expandiri observabant, dñs preterea, et expertum se dicit figuram

leonis auro impressam certa sub dispositione celi auferre dolorem renū. Hoc
 sentire videtur Plinius. li. xix. naturalis historie: Si cū lacerta inquit viridi
 et excecata in vitro vase includatur anulus aureus vel ferreus tantū lacerta
 visum recipiet: et anulus contra lipitudinem oculorū maxime confert. Quar-
 to hoc idem probatur ex intentione beati Tho. li. iij. cōtra gentiles. c. Cv. qui
 reprobata opione magorū de characteribus figuris et vocibus quibus in opi-
 bus magicis vsitur: cōcludit per hec v̄ba: Quia v̄o figure in artificialibus
 sunt quasi forme specificę: potest aliquis dicere: q̄ nihil prohibet quin consti-
 tutiōem figure que dat speciem imaginī consequat̄ aliqua virtus ex influētia
 celesti: non s̄m q̄ figura est: sed s̄m q̄ causat sp̄m artificiati quod adipiscitur
 virtutē ex stellis. sed de litteris quibus scribitur aliquid in imagine vel alijs
 characteribus nihil aliud potest dici q̄ q̄ signa sint. vnde non habent ordinē
 nisi ad intellectū. quod etiā ostenditur per sacrificia prostratiōes et alia h̄mōi
 quibus malefici vtunt̄: que non possunt esse nisi signa reuerentie exhibita ali-
 cui intellectuali nature. Ex quibus verbis pt̄z s̄m b̄m Tho. q̄ figure et ima-
 gines sortuntur ex astralitate et armonia celesti virtutes naturales mirificas
 et diuinas. vnde quidam modernus theologus Hispanus: in libro quem scri-
 psit de catenarū virtutibus beati Petri: credens predictam opinionem esse
 beati Thome probabiliter defendit fabricationem et vsum imaginum et sigil-
 lorū esse licitum et non prohibitum. dicit enim q̄ aliter faciunt magi figuras et
 anulos: aliter astronomi atq̄ alit̄ medici. De characteribus v̄o et l̄ris alia est
 rō s̄m Tho. magi aut̄ quia faciūt imagines et sigilla per pacta cū demonibus
 inita aperta vel occulta: illicita et prohibita sunt. imagines v̄o et sigilla que ab
 astronomis obseruata figura celesti sunt: si nihil superstitiōis imisceat a fide-
 ribus virtutem accipiūt et in vsum licitū accipi possunt. imagines v̄o et sigilla
 que a medicis cū herbarū succis vel certis quibuscūq̄ rebus fiunt inspecta ima-
 gine celi: si nihil superstitionis misceat in eorū constitutione et applicatiōe vir-
 tutem naturalem ab astris recipiunt et in vsum licitū sine preiudicio xp̄iane re-
 ligionis accipi possunt. Hanc opinionē tenet et defendit defensor p̄dicte celu-
 fidiōis. dicit enī q̄ necesse est p̄fiteri ex principijs ph̄is plus posse characteres
 et figuras in ope magico: q̄ possit q̄cūq̄ qualitas m̄lis. q̄ tali rōne in suo
 apologetico probat: quia vt pitagorici dicunt: sicut mathematica sunt for-
 maliora ph̄ysicis: ita etiā actualiora. et sicut in suo esse minus dependent: ita
 etiam in suo operari. vnū enim quodq̄ sicut se habet ad esse: ita ad intelligi et
 operari. Et sic s̄m pitagoricos characteres et figure habent ex se actiuitatez
 naturalem et in agendo et patiēdo et in modo agendi et patiendi. Notandū
 tñ q̄ magistri h̄mōi imaginū et anulorū aliqui opinant̄: q̄ tales imagines fuse
 vel sculpte h̄mōi virtutes mirificas et diuinas nō recipiūt ab astralitate et ar-
 monia celesti: nisi mediantibus quibuscūq̄ consecratiōibus fumigatiōibus et be-
 nedictionibus: quibus in fabricatione ipsarū vtunt̄. Si enim vt inquit forme
 ceree que vtriq̄ similitudinem habent agnor̄ hanc virtutem celestem et diuinā
 accipiunt per benedictiōem Romani pontificis: vt fulgura arceant et p̄pescant

ne ledant eos qui illas detulerint, si campane que vtriusq; nec formā hñt aiales
vllā; similem virtutem in consecratōe sua seu benedictōe recipiūt; vt tempe-
states ⁊ fulgura nihil ledere possint in regiōibus qbus sonitas earū eo tpe au-
ditus fuerit, si sal ⁊ aqua per exorcismos ⁊ benedictōem virtutem effugandi
⁊ abijciendi demones recipiūt, si cerei qui benedicunt in festo purificationis
beate virginis virtutē arcendi fulgura ex benedictōe illa suscipiūt, que virtu-
tes oēs celestes ⁊ diuine esse dubitari nō pōt; verisimile apparet vt dicūt isti
magistri imaginū; q imaginibus et sigillis mediātibus pdictis cōsecratōibus
ab astralitate ⁊ armonia celesti virtutes celestes ⁊ diuine darentur. Alijs autē
magistris imaginū videtur magis probabile ⁊ rōnabile; q sine talibus benedi-
ctōibus ⁊ consecratōibus imagines fuisse sub tali constellatiōe vel astralitate
recipiant naturaliter pdictas virtutes, ⁊ quēadmodū res naturales debito
modo appropimate sine quibuscunq; verbis suas complent actiones natura-
les; sic suo modo pdictae imagines ⁊ figure sigilla ⁊ characteres per artem
applicati. Sic ergo patet opinio magorū de imaginibus figuris sigillis ⁊ cha-
racteribus.

Quā opinio de virtute imaginū ⁊ sigillorū est suspecta
de idolatria gentiliū ⁊ contraria phie principijs.

Quāvis pdicta opinio de imaginibus et characteribus magnā vi-
deatur habere probabilitatis rōnem, tum propter motiua ⁊ ratiōes
inductas, tum propter defensores quos habet magne auctōis viros;
a nullo tñ catholico debet teneri neq; defendi propter duo. Primo quia sus-
pecta de superstitiōe ⁊ idolatria gentiliū. Secūdo; quia contraria phie princī-
pijs. Primū sic ostendo; Constat enim q pdicta opinio ortū habet a phia
Egiptiorū ⁊ Chaldeorū; quibus idolatrie impietas oīs ⁊ supstitiō emanauit,
phi nāq; egiptij ⁊ chaldei vnicuiq; celoz spūs ppios presidere ⁊ ministrare
opinati sunt; quoz ministeria iuxta distinctionem circuli signorū qui zodiacus
grece vocatū distinguerunt, vñ quidā eoz presidebāt prime triplicitati eorūdez
signorū; quidā secūde; alij tō terciē, ⁊ eodez mō de circulis aliorū planetarū di-
cendū est, posuerūt insup proprios spūs qui pcescent terre ⁊ mari ⁊ igni ⁊ ce-
teris elementis ⁊ rebus alijs oibus. Itaq; fm egiptiorū phiam oia erāt plena
dijs; iuxta quoz pprietates imposuerūt noīa eis; que scripturis imaginibus
figuris ⁊ instrumentis lris ⁊ characteribus descripserūt; quibus in inuocatio-
nibus hñdi spiritū vtebant; pout credebāt congruere operibus suis, verbi
grā; cū intendebant operari in rebus pertinentibus ad saturnū; inuocabāt per
noīa sua vel etiā p imagines saturni pdictos spūs quos credebāt presidere
circulo saturni siue celo eius, ⁊ cum volebāt operari in rebus ad venerē per-
tinentibus inuocabant spūs quos credebant presidere circulo veneris, et ad
hunc modū de alijs. Vñ Thos magus in libello detestabili quem scripsit de
statiōibus ad cultū veneris promittit culturā expercentibus; q; venus mittet

septem angelos obedientes vniuersis beneplacitis eorum et iussis, hoc idem sentit de saturno; videlicet quod spiritum de celo suo mitteret in ortu suo; qui loqueretur in imagine erea tunc fusa; ut refert Guillus Parisiensis, que omnia manifestissimi idolatrie continent errorem, contra quos Paulus Apostolus, I ad Corinthios, xiiij, scribit idola nihil esse, eodem modo faciebant operari volentes in rebus ignis et in rebus maris et in rebus terre, sicut legitur et docetur in libris septem planetarum; quos demones secundum Guillum Parisiensis, in libro de legibus sub nominibus perditorum hominum scripserunt. Ex quo patet quod ars fabricandarum imaginum et sigillorum sub astralitate celesti peruenit primum ad nos ex reuelationibus demonum. Ex hac igitur prophetia processit opinio Mercurij egiptij; quod deos ficticios humana arte fieri posse credidit; cum a spiritibus, scilicet celestibus vel stellis et celis ac luminibus splendor quidam deitatis et virtus numinis infundebatur seu imprimebatur imaginibus suis vel fabricatis, iuxta obseruationes magorum sub certis horis et constellationibus; quibus idola et imaginibus subsumigia siue subsumigationis verbaque et decantationes; ac si veri dii essent fictici; predictus Mercurius egiptius constituit. unde in libro quem scripsit de Ellera; hoc est deo deorum ad Esclepium discipulum eius sic videtur: Proant nostri inuenerunt artem qua deos efficerent; cui adiunxerunt de mundi natura puententem materiam; eamque miscerent; quam aias facere non poterant; euocantes aias deorum vel angelorum eas indiderunt imaginibus sanctis diuinisque mysterijs; per quas idola et benefaciendi et malefaciendi virtutes habere potuissent, et infra, o Esclepi, de lapidibus et aromatibus vim deitatis naturalem in se habent, et propter hanc causam sacrificijs frequentibus oblectantur hymnis et laudibus et dulcissimis sonis in modum celestis armonie concinentibus. Ex quibus manifestum est predictos philosophos dei honorem et gloriam et virtutem transfuisse in hominum imagines et idola, nec solum in imagines; sed in stellas ipsas et luminaria, nec in ipsa solum; sed etiam in figuras quasdam; quarum alias sigilla planetarum alias characteres alias imagines vocant, que omnia manifestum est ad superstitionem et impietatem idolatrie pertinere. Ex hac igitur radice processit secundum Guillum Parisiensis, idolatria demonum stellarum luminum elementorum imaginum figurarum verborum nominum temporum et partium eius; horarum videlicet et quattuor partium anni; initiorum et initialium rerum inuentionum et inuentiarum rerum; que omnia perdit homines colebant et ut deos venerabant falso credentes in talibus aliquid numinis seu diuinitatis esse, sicut legitur Sapientie, xiiij, ignem aut spiritum aut citatum aerem aut girum stellarum aut nimiam aquam aut solem aut lunam rectores orbis terrarum deos putauerunt. Patet igitur quod opinio magistorum imaginum de figuris imaginibus et sigillis liquandis et fabricandis sub certis constellationibus planetarum ortum habet ab idolatria et superstitione egiptiorum et chaldeorum; propter quod christiana religio tanquam superstitiosa et illicitam damnat et prohibet. Secundo predicta opinio est contraria prophetie principijs; quod multipliciter ostenditur. Primo quod ad hoc quod dicit predictas figuras et imagines ab astralitate recipere virtutes celestes et diuinas non elementales neque mixtas; quia cum predicta virtus sit accidens ab extrinseco totaliter proueniens

fm magistros imaginū: necesse est qd imago vel figura recipiat talem virtutes
celestem et diuinā vel ex parte materie in qua est vel ex parte forme imaginis
scz figurationis vel lineatōis: vel ex parte amboꝝ simul. qd si a parte materie
videlicet metalli vel ligni vel cere vel cuiuscunq; rei naturalis: consequitur ne
cessario qd in omni materia eiusdem rōnis eidem planete applicata talis vir-
tus recipiat: quia qd cōuenit alicui inq̃tum tale: cuiuslibet eiusdem rōnis cōue-
nit. si ergo materia cupri inq̃tum cuprum est rō recipiendi talem virtutem ce-
lestem et diuinā: cuprū omne recipiet vbicūq; sit sub eodem aspectu saturni
vel alterius planete. et sic de quacūq; materia figurabili: et tunc frustra et sine
necessitate talis materia figurat. vnde si figuratio fiat ad superstitionem perti-
nere videt. Si vō hmoi virtus celestis et diuina recipiat in figura: vel imagi-
ne ex parte figure: puta lineatōis vel protractōis artificialiter facte (quia de
talibus figuris nunc loquimur) idem sequit incōueniens: quia cū talis figura in
differentes possit fabricari in quacūq; materia naturali figurabili: omnis ma-
teria sub figura eiusdem rōnis cōsimile virtutem posset recipere a corporib;
celestibus. et sic quodlibet corpus naturale et q̃libz artificiale et ois domus
quadrata vel quolibz alio mō angulata posset recipere talem virtutē celestem
qd est ridiculū. Et p eandem rōnem quelibet figura mathematica angularis
scz vel pentagona vel circularis cōsimilem virtutem celestem et diuinā posset
recipere: non solū descripta in materia naturali: sed etiā cōsiderata et existens
in se: vt de pentagono Salomonis a superstitionis credid. Si vō dicat qd pre-
dicta virtus celestis non recipit in predictis figuris et imaginibus rōne mate-
rie tm nec rōne forme tm: sed rōne vtriusq; simul: vt videtur dicere sanctus
Tho. li. iij. contra gentiles. dicit enim qd figure in artificialibus sunt quasi for-
me specifice. et ideo nihil prohibet quin constitutiōem figure que dat speciem
imagini consequat aliqua virtus ex influētia celesti: qd nō ptingit de litteris
et characteribus que inscribunt in imagine vel quacūq; alia materia. Vult ḡ
dicere bñs Tho. qd materia naturalis que est habitura virtutem celestem p
figuratōem celesti coaptat imaginē: vt neq; virt⁹ celestis sit figure fm se neq;
materie figurande: sed materie figurate: fm qd inspecta imaginē celi pstituitur
sub tali figura. Contra hoc arguitur: quia enti per accidens nihil conuenit
de per se nisi rōne suar partū. cū igitur figure et imagines artificiales nō sint
entia de p se ḡ de p accis: vt cois fatef phia: sequeret qd si figura vel imago
nō recipit talem virtutē celestē ex pte materie nec ex pte forme: qd nō recipiat
ex parte vtriusq; simul: cū tales partes nō pstituant aliquod vnū terciū de p
se: rōne cuius aliqd pōt puenire toti quod nō parti. Preterea figura nō cau-
sat speciem artificiati nisi sub rōne figure. sed figura fm Tho. inq̃tum figura
non est rō recipiendi predictā virtutem. ergo nec inq̃tum causat spēm artifi-
ciati. Preterea: sicut figura constituit spēm artificiati in imaginibus et statuis
sic in litteris et characteribus. q̃libet enīz illoꝝ est figuratū. si ergo figura nō
vt figura sed vt constituit species artificiati est rō recipiendi virtutes celestes
necessario sequitur qd characteres et lfe habebūt predictas virtutes celestes

et diuinas: quod ipsi negant. Si dicat quod non quelibet figura est ratio recipiendi
 tales virtutes celestes: sed ea tantum que appropriatur corporibus celestibus vel
 que assimilatur et conformatur materiam naturalem imaginibus celestibus: iuxta
 illud Ptholomei: Vultus huius seculi sunt subiecti vultibus et imaginibus ce-
 lestibus. talis autem assimilatio et conformitas non inuenitur in characteri-
 bus et litteris: ideo characteres et littere non possunt recipere a corporibus
 celestibus aliam virtutem naturalem preter eam quam habent ex parte mate-
 rie naturalis. Contra hoc arguitur: quia nullum patiens ordinatur ad susci-
 piendas impressiones agentis nisi per hoc quod est in potentia quodammodo
 naturali. figura autem artificialis quocumque assimilet et configuret corpora
 inferiora superioribus: non disponit materiam ut sit in potentia ad aliquam for-
 mam: quia figura abstrahit finem suum rationem ab omni materia et forma sensibili: cum
 sit quoddam mathematicum. et si hoc verum est in figuris corporum naturalium: verissi-
 mum erit rationabiliter in figuris corporum artificialium. non ergo per figuras siue na-
 turales siue artificiales determinatur aliquod corpus ad suscipiendam aliquam influ-
 entiam celestem et diuinam. Preterea corpora in quibus sunt impressae huiusmodi figu-
 re et imagines sunt eiusdem habilitatis ad recipiendam virtutem celestem cum
 alijs corporibus eiusdem speciei. quod autem aliquid agat in vnum corpus que sunt equa-
 liter disposita propter aliquid sibi appropriatum ibi inuentum et non in aliud: non
 est operantis per necessitatem nature: quod vniuersimode agit in passiva eiusdem ra-
 tionis. Relinquitur igitur quod figure qualitercumque considerentur non determinatur
 neque disponit materiam ad recipiendum predictas virtutes celestes et diuinas.
 Preterea si celestes imagines presentent sic factis imaginibus et figuris preno-
 minatas virtutes: quia imagines rerum sunt: rationabilius videtur quod imagi-
 nes naturales tanquam propinquiores et similiores ordine nature imaginibus ce-
 lestibus recipiant predictas virtutes ab imaginibus celestibus. verbi gratia:
 si super imaginem scorpionis mortuam: utpote eream vel auream vel ex alio
 metallo arte factam descendit virtus congregatiua scorpionum vel diffuga-
 tiua eorum aut virtus inductiua sanitatum vel morborum: finem quod dicunt ma-
 gistri imaginum: cum scorpio viuus et naturalis sit propinquior ordine natu-
 re et similior scorpioni celesti: videtur magis rationale: quod huiusmodi virtus
 descendat super scorpionem viuum: et sic de ceteris rebus naturalibus corre-
 spondentibus imaginibus celestibus: quod non est expertum. Dicere autem
 quod materia metallica lapidum et gemmarum per artem figurata sit magis apta
 et idonea ad recipiendum predictas virtutes celestes: est volutarie sine ratione
 dictum: ad defendendum suppositum imaginum: que ad questum magorum astronomorum
 et medicorum pertinere videtur. Preterea figura in quantum causat speciem artificiatam de-
 pedit ab arte et non a natura. id autem quod depedit ab arte non potest esse ratio recipiendi ali-
 quid a natura. Cuius ratio est: quia ars possit inuare naturam applicando actiua passiuam
 ad quam applicationem sequuntur effectus naturales non quidem ab arte sed a natu-
 ra. nulla tamen ars nec intellectus creatus potest dare alicui rationem agendi

vel patiendi: quia ratio agendi et patiendi necesse est quod sit quid absolutum: et non respectiuum, ars autem et intellectus practicus non possunt imprimere directe et per se entitates aliquam absolutam in rebus naturalibus: ut omnes probati philosophi dicunt: sed solam compositionem et ordinem partium: quod per subtractionem vel juxtapositionem vel motum alium localem fit. unde figura super res naturales non addit nisi ordinem et situm partium, talis autem ordo et compositio cum sit respectus non potest esse ratio cuiusque rei naturali recipiendi a corporibus celestibus tales virtutes mirificas et diuinas: quales magistri imaginum fingunt. Secundo predicta opinio est contraria philosophie principijs quantum ad hoc quod dicit predictas imagines prestare hominibus bona intrinseca anime: ut scientias et virtutes: quia nullum corpus nec virtus existens in corpore potest causare per se et directe dispositiones quas cumque spirituales in animas nostras: ut scientiam sapientiam et his similia: ut ex supradictis patet. Manifestum est autem quod figure et imagines fuse vel sculpte corpora quedam sunt naturalia et artificialia: omnis denique virtus earum ab intrinseco siue ab astralitate causata virtus corporea et in corpore est: non excedens naturam proprii subiecti: nec actu nec potentia tales imagines habent scientiam aut quamcumque dispositionem spirituales. Irrationabile ergo videtur quod his pro quibus tales imagines sunt vel qui eas apportant: prestet scientiam aut eloquentiam et cetera intrinseca bona anime, nec videtur ratio nabile quod imago mortua et omnino inapprehensa et immobilis moueat viuentem ad aliquam predictarum dispositionum, et maxime ad amorem vel odium et alias animi passiones: ut magistri imaginum dicunt. Quod si dixerint quod imago regis omnino mortua: utpote vel cerea vel plumbea vel aurea mouet imagines viuentes: id est homines et inclinatur voluntates eorum ad faciendam voluntatem regiam: et hoc facit virtute imaginis viue que est rex, sic imagines huiusmodi quia imagines sunt imaginum celestium: que utique viue sunt: ut ipsi ponunt: virtute illarum scilicet celestium faciunt omnia hec: et multo maiora facere possent: si materia hec inferior esset capax et disposita, et hoc est quod dicit Plotinologus in centiloquio: quod imagines terrestres subiecte sunt celestibus imaginibus et eis obediunt. Hec ratio non est ad propositum: nec soluit argumentum. Ad propositum quidem non: quia nos loquimur de causalitate imaginum naturalium et realium: non autem intentionali et obiectiua: de qua loquitur philosophus ratio, certum est enim et manifestum quod imagines vel quecumque corpora virtute propria et naturali non possunt causare dispositiones spirituales et imateriales per se et directe in animam nostram: ut supradicta ratio efficaciter concludit. Imagines preterea quousque apprehensae et cognite per modum obiecti possunt causare motus spirituales et cognitiuos ipsarum et aliarum rerum quarum sunt imagines: prestare tamen non possunt animabus nostris scientiam et sapientiam et cetera bona intrinseca anime. Secundo predicta responsio non soluit argumentum: quoniam imagines regalium sigillorum: nisi apprehensae sint neminem mouent: nisi motus

apprehensionis. nec ad voluntatem regiam faciendam: nisi ipsa voluntas re-
 gia vel scriptura cui appensa sit imago regia: vel mō aliquo alio innotescat.
 imagines vō ⁊ figure que fm istos talia bona spūalia prestāt: nec apprehense
 nec cognite: sed omnino inapprehense ⁊ occulte talia bona spūalia prestāt
 Tercio predicta opinio est contraria philosophiæ principij: q̄tuz ad hoc q̄
 dicit figuras ⁊ imagines prestare hominibus extrinseca bona fortune et ani-
 me: vt principatus ⁊ honores ⁊ his similia: quia manifestuz est q̄ dignitates
 ⁊ honores ⁊ potentie seculares ⁊ ecclesiastice: aut hereditario iure aut lar-
 gitione maiorum proueniunt: aut etiam electione multitudinis. Si ergo ima-
 go aliqua sculpta vel fusa vel descripta prestaret honore vel dignitatem que
 aliqua predictarū causarū alicui de iure competit: posset quis per artem ima-
 ginū auferre hereditariū honorem. ⁊ ad hunc modum de alijs que quisq̄ ius-
 tissime possidet: ⁊ pro libito sue voluntatis preferre seu preficere rebus hu-
 manis nequissimos ac peruersissimos homines: ⁊ sic necesse est per artē ima-
 ginū turbari res omnes humanas: ac omnia iura subverti: quod est intolerabi-
 lis error. Item q̄ aliquis non obtineat dignitatem per electionem: aut erit
 per impedimentum electionis: aut per aliquem aliū defectum aut impedimen-
 tum. nō videtur autem rōnabile q̄ imago aliqua sub astralitate fusa ⁊ sculpta
 recipiat virtutem mouendi corda hominū: vel ad concordiam vel discordiā:
 vel flectendi iudices ad iniquitatem: vel procurandi ⁊ inducendi mores ho-
 minū. fm enim hoc nihil esset in potestate hominū positum vel voluntate: cū
 tota potestas hominum omnesq̄ voluntates subdite essent hōi imaginibus
 vt contra eas omnino nihil posset humana voluntas. ⁊ sic periret libertas ar-
 bitrij ⁊ humanū consilium ⁊ redditio premiorū ⁊ penarū pro actibus bonis
 ⁊ malis. Item ars fabricandarū imaginū apud Egyp̄tios Chaldeos et Ara-
 bes maxime viguit: si ergo tales imagines possunt prestare imperia principa-
 tus ⁊ regna ⁊ inuincibilitatem ⁊ cetera his similia: sequitur Egyp̄tios Chal-
 deos ⁊ Arabes absq̄ viribus ⁊ armis totum mūdum subuertisse: ⁊ inimicos
 suos per ligationes atq̄ prestigia imaginū exterminasse. quod non legitur
 factum fuisse: immo cum igne ⁊ gladio omniq̄ genere bellandi contra hostes
 pugnasse. Preterea data ista opinione de imaginibus sequitur de necessita-
 te q̄ omnia regna terrarum omnis dominatio ⁊ omnis principatus terrenus
 esset in potestate vnus modici hominis magi: cum per artem faciendi tales
 imagines posset omnia hec auferre ⁊ conferre quibus ei placeret. et quod est
 apertioris insanie elementis et animabus tam hominum q̄ aliorum anima-
 lium: ⁊ toti nature imperare ⁊ dominari: quod est contra ratiōem ⁊ experien-
 tiā. Preterea sint duo magi ambientes vnū ⁊ eundem principatū vel impe-
 rium: ⁊ quilibet eorum fabricet imaginem pro obtinendo principatu ⁊ impe-
 rio: casus est possibilis. aut ergo quilibet obtinebit totum principatum: quod
 non est possibile. vel neuter: ⁊ ita ars faciendarum imaginū est falsa ⁊ mendo-
 sa. vel vterq̄ obtinebit partem: ⁊ iterū mentitur ars que faciebat imaginem
 pro obtinendo totum principatum. Eodem modo dicendum est de imagine

pro obtinenda victoria. Unde in talibus imaginibus fabricandis pro aliqua
re obtinenda: aduertere debet magistri imaginis; ne aliquis eis contra opere
tur: aliter tales imagines nullius eent efficacie neq; virtutis. Quarto et vlti
mo predicta opinio est contraria philosophie principijs q̄tum ad hoc q̄ di
cit de ligaturis virtutum naturalium: quia ligare virtutes agentium naturalium
adinvicem appropinquatorum: Verbi gratia: q̄ combustibile in medio ignis
non comburatur: q̄ aqua profusum inueniens non fluat: et sic de ceteris li
gaturis causarum naturalium: inter opera miraculosa computatur: cum su
peret facultatem nature create. Manifestum est autem q̄ nulla creatura q̄tum
cunq; nobilis potest facere miracula: vt infra patebit. ergo imagines et figure
artificiales ligare non possunt virtutes causarum naturalium: nec suspendere
eas ab actibus proprijs. Preterea non est possibile finem naturam q̄ ab vno agē
te vel patiente aliud agat vel patiat loco et subiecto distinctum: et maxie actione
vel passione eiusdem rei: nisi per aliquam ligaturam et convenientiam inter illa: vt per
de anima et corpore: que propter unionem et identitatem suppositi humani
patientis corpore patitur et anima: et e converso. Hoc etiam patet de duobus
amantibus inter quos est adeo fortis ligatura amoris: vt interdum quod pa
titur alter eorum: pati velit et reliquus. sed unitas amoris vel quecumq; alia
coniunctio amantiū efficere non potest q̄ si vnus mergatur alter mergatur:
vel si vnus priuatur actione propria alter priuatur. hoc enim videtur esse co
tra nature ordinem. cum ergo inter imaginem et imaginatum nulla sit ligatura
vel habitudo nisi representantis ad representatum: non videtur rationabile q̄
si imago alienius patiatur vel agat: q̄ imaginatus agat vel patiat. Preterea
tales imagines et figure non operantur per intellectum et voluntatem: cum nihil
horum habeant: sed operantur per virtutem corporalem per modum nature
operationes autem corporales per modum nature sunt per contactum aut me
diatum vel immediatum finem philosophie principia. huiusmodi autem imagines
manifestum est q̄ non agunt in terram vel in locum quo sepulte sunt vel ab
seconle: quem ex omni parte contingunt. ergo impossibile est q̄ agant in cor
pora magis distantia actione reali et naturali: que sit ex virtute corporis sine
generabilis et corruptibilis siue celestis. Patet igitur q̄ predicta opinio de
virtute imaginis et figurarum sub astralitate celesti fabricatarum a quolibet xpiano
tanq; suspecta de superstitione et idolatria gentiliū est fugienda et vitanda.

Quod inirificencia operū que falso provenire cre
dunt ab imaginibus et sigillis sit virtute demonū.

Priusq; argumenta et motiva a magistris imaginis inducta solvamus
reddenda est causa et ratio huiusmodi mirabilium effectuum: qui pro
venire creduntur ab huiusmodi imaginibus fuis et sculptis sub ima
ginibus celestibus. Ad quod intelligendum premittendum est primum finem si deum

catholicam; q̄ licz natura angelica fuerit a deo omnipotentissimo creata bona & recta, iuxta illud Genes. i. c. Vidit deus cuncta que fecerat et erat valde bona; nihilominus tamen pars eius aversa a deo per liberum arbitrium peccando cecidit a loco sue creatōis eternaliter misera & damnata, pars v̄o ad deum conuersa remansit in celo eternaliter beata, primi appellantur demones; secundi v̄o angeli boni sancti & iusti, primi propter superbiam & inuidiam inseparabilem inimicissimi sunt generis humani & dei altissimi, iuxta illud ps. Superbia eorum qui te oderunt semper ascendit in celum, & ideo omni astutia malignitatis sue hominibus nocere; et diuini cultus honorificentiam minuere; & etiam ad seipsos trahere intendunt. Ex qua radice omnes species & modos idolatrie suggererunt & cōtinue suggerunt hominibus; vt ipsos deo altissimo offensos & odibiles reddant & in potestatem suam redigant; vt patz ex historia veteris & noui testamenti, vnde beatus Petrus in Canonica sua scribit: Aduersarius vester diabolus tanq̄ leo rugiens circuit querens quem deuoret; enī resistite fortes in fide. Demonibus igitur diuina prouidentia et bonitas propter multiplices vtilitates et propter pulchritudinem iusticie sue omni genere temptationis temptare homines & multipliciter etiam impugnare permittit; quemadmodum videmus inter homines q̄ boni a malis iusto & occulto dei iudicio vexari & turbati permittuntur. Ex suggestionibus igitur demonū hanc opinionem de virtutibus iurificis imaginū & figurarum eico habuisse originem; vt homines traherent ad idolatriam stellarū; et a cultura & seruitio dei altissimi auerterent, quemadmodū enī cū ignis presto sit ad calefaciendum; non a creatore calefactio petitur; sed ad ignem recurritur; quia scitur virtutem habere calefaciendi, sic qui tot et tantas virtutes stellis esse crediderunt & adhuc credunt; pro oibus bonis temporalibus; & multis etiam ac magnis spiritualibus recurrendū esse putauerūt ad stellas & imagines eis correspondentes fabricatas; & etiam in bonis & malis; quorum largitio vel a quibus liberatio soli deo est possibilis. Nihil enim idolatre maius censerunt de idolis; nihil adeo magnum eis attribuerunt; q̄ vt isti magistri imaginū sentiunt de imaginibus sepultis & absconditis & de quibusuis alijs, quis enī vnq̄ sane mentis homo regnum vel imperiū petere vnq̄ cogitauit ab imagine aliqua vel ab aliquo demone; presertim cum ipsi magistri imaginū opinentur se posse ligare spiritus huiusmodi & incarcerare ipsum principem eorum. Dico igitur q̄ sicut homines multa procurant circa obtinendos honores & dignitates principatus similiter & dominationes; & interdum beneplacitum est dei altissimi vt fiat quod intendunt, interdum v̄o iudicio suo vel occulto vel manifeste fieri illud pmittit; videt̄ vt mali dñentur & malos subditos p̄mant ad correctōes ip̄oz; vel etiā bonos vt meliores efficiant̄; sic & demonibus possibile est; & etiā facilius suggerere multa hōibus; & etiā inducere eos vt aliqua velint aut nolint tanq̄ suggestores cōsultores & suasores, cogere autem eos nunq̄ illis permittitur, & de multis credid̄ q̄ h̄mōi procuracionibus demonū

m. liij.

summas dignitates obtinuerunt tam ecclesiasticas q̄ seculares. quod utiq̄
deus altissimus sicut ⁊ alia mala p̄pter bona que inde mouit sustinuit; sic ⁊ de
amatoris carminibus vel alijs operibus que propter amorem mulierū stulti
⁊ decepti homines faciunt sentiendum est. si enim possibile est viro aut mulie
ri suggestionibus aut suasionibus mulierem aliquam seducere et in consensu
turpitudinis inclinare; q̄to facilius istud est demonibus; si fuerit in hoc per
missio creatoris. tales etenim ⁊ etiam fortiores suggestiones mulieri que cō
cupiscitur ingerere; ⁊ quia spirituales substantie sunt siue per cogitationem siue
per somnii formas viros eas cōcupiscentiā ⁊ alia amoris h̄mōi incitua in
imaginationibus earum pingere. quia igitur delectabile imaginatum mouet
desideriū s̄m Aristotelem in libro de anima; manifestū est ex hoc; qualiter de
mones procurent fieri occultis suggestōibus opera h̄mōi. suggerunt tamen
fieri eas per imagines ⁊ figuras ⁊ characteres; ut sic trahāt homines ad ve
nerationem ⁊ seruitium stellarum; cum omnes virtutes imaginū h̄mōi ⁊ cha
racterū stellis tanq̄ causis influentibus attribuant. Hoc idem sentiendū est
de inuolutione imaginū. non enim dubitandum est quin omnipotens altissi
mus suo semper laudando iudicio p̄mittat aliquos ex hominibus vexari mul
tis modis a demonibus; ⁊ quosdam fieri demoniacos; quosdam arrepticios;
quosdam lunaticos. quid ergo mirū si ea hora qua malus h̄mōi imaginū vel
figurarū operarius; vel pungit imaginem vel in aquam seruente mittit; demo
nes similes passionibus infligant eis interdū quibus ascripte sunt et p̄tra quos
fabricate. Opinantur autem deceptissimi homines q̄ talia fiant per virtutes
imaginū a corporibus celestibus impressas; quod ostensum est esse superstiti
osum; et philosophie principijs contrarium. Cuius signū euidentissimū est;
q̄ frequenter falluntur ⁊ frustrantur intentiōibus suis operatores h̄mōi ima
ginum; quod virtutibus naturalibus non conuenit. natura enim vniformiter
et vno modo operatur. nec est dubitandum hoc ideo esse; quia bonitas crea
toris non permittit nisi raro; ut demones operentur pro voluntate hominū.
⁊ hoc ipsum est propter multiplices vtilitates ipsorū hominū. Prima est de
clinatio ab erroribus et seductionibus demonū. Secunda est declinatio ne
pharioz operum ad que paratissimi homines multi sunt; si opportunitatem
vel facultatem demones eis faciendi talia procurarent. nulla enim mulier spe
ciosa incorrupta remaneret; nullus principū vel magnatum incolumis persi
steret; si demones malis voluntatibus hominum adesse ⁊ satisfacere permit
terentur. Tercia causa est; ut honoz proprius et gloria debita creatori ser
uetur; que huiusmodi operibus leditur ⁊ minuitur vltra modū; dum ea que
ipsius solius dona sunt; ab eius inimicis capitalibus petuntur; ⁊ ab eisdem ob
tineri queruntur. Patet igitur q̄ mirificentia operū que falso provenire cre
duntur ab imaginibus ⁊ sigillis fit virtute demonum.

Responso ad rationes magistroz
imaginum superius inductas.

His igitur premisis et rōnabiliter creditis rñsio facilis pñz ad ratios
magistroz imaginū. Et si enim primo arguitur ex intentione astrologoz:
q̄ vultus huius seculi sunt subiecti vultibus et cōfiguratiōibus cele
stibus: vera est hec ppositio Ptholomei q̄rum ad figuras et imagines que
sūt a natura et nō ab arte: vt precedenti, c. probatū est, dicit enī bñs Tho. ij.
ij. q. xvi. ar. ij. ad secundū: q̄ virtutes naturales corporū naturalū psequunt
eorū formas subales quas sortiunt ex impressiōe celestisū corporū. et ideo ex eo
rundem impressiōe sortiunt quāsdā virtutes actiuas, sed forme corporū arti
ficialiū procedūt ex pceptione artificis, et cū nihil aliud sint q̄ ppositio ordo
et figura: vt dicit in ij. phisicorū: non pōt habere naturalē virtutes ad agendū
et inde est q̄ ex impressiōe celestisū corporū nullā virtutē sortiunt inq̄tum sunt
artificialia: sed solū fm materiā naturalē. falsum est q̄ qd Porphirio videbat
vt Aug. dicit in x. de ciui. dei: herbis et lapidibus et animātibz et sonis cert
quibzsdā ac vocibus et figuratiōibus atq̄ figmentis quibzsdā et obseruat in
celi conuersione motibus siderū fabricari in terra ab hoībz potestates ido
neas siderū varijs effectibus exequendas: quasi effect^{us} magicaz artū ex vir
tute corporū celestisū prouenirent, sed sicut Aug. ibidem subdit: totum hoc ad
demonē pertinet ludificatores aīaz sibi subditaz, vnde etiā imagines quas
astronomicas vocant: ex opatione demonū habent effectū, cuius signū est q̄
necesse est eis inscribi quosdāz characteres qui nāliter ad nihil operant, non
enī est figura actiōis naturalis p:incipiū, sed in hoc distāt astronomice ima
gines a micromanticis: quia in micromāticis sūt expresse inuocatiōes et prest
giā quedā, vñ pertinet ad expressā pacta cū demonibus inita: sed in alijs ima
ginibus sunt quedam tacita pacta per figurariū seu characterū quedam signa
hec Thomas. Et quo patet q̄ vñs imaginū et figuraz tam in arte magica
q̄ astronomia et medicina est illicitus et superstitiosus. Ad secundam rōnem
que sumitur ex dictis Alberti magni dicendum: q̄ licz figure et imagines ce
lestes sint prime natura et ordine figuris et imaginibus que sunt tam a natu
ra q̄ ab arte, ex hoc tamen non habetur q̄ corpora artificialia vt artificialia
sub quacunq̄ astralitate fabricata recipiant virtutem agendi ex impressiōe
corporū celestium, sed si aliquam recipiunt: hoc est ratione materie: vt di
ctum est: quia artificialia vt artificialia dependent ex conceptione artificis:
que non subijcitur per se et directē causalitati corporū celestium. Et hec est
ratio fundamentalis quare forme rerū artificialiū non sortiuntur aliquam
virtutem agendi a corporibus celestibus: sicut forme rerū naturalium. Et
quo patet falsum et superstitiosum esse quod Albertus magnus ibidem dicit:
de obseruatione ad imagines celi et de figuris punctozum: quibus ars vtitur
geomantie. Et multo falsius patet esse quod dicitur de pceptis Abagoibz
greci et Serme babilonici in fabricandis imaginibus metallicis et lapideis.

m. liij.

Ad experientias vero adductas dicendum: quod nec ex virtute astroꝝ nec imaginu
talia sunt: ut precedenti, c. ostensum est: sed ex virtute demonu vel alterius cause
superioris. Ad terciã rōnem que sumit ex intentione medicorū: dicendum quod
effectus qui provenire credunt ex applicatione aliquorū de quibus nō est ma
nifestū habere virtutem ad tales effectus causandos: necesse est tales effectus
reduci in aliquā causam superiorem corporali natura. Cōstat autē quod figure et
imagines characteres et sigilla quibus medici in opibus suis empiricis vtun
tur: non habent virtutem naturalem ad morbos curandos: ut probatum est.
Relinquit ergo quod talia nō adhibeantur ad hos effectus causandos tanq̃ cāe
sed solū quasi signa ad pacta significationū cū demonibus inita. Ex quo patet
solutio ad rōnem Consiliatoris, falsum est enim quod materia sic vel aliter figu
rata sub alia et alia astralitate celesti recipiat aliquā virtutē agendi ex impressi
sione corporū celestiu rōne figuratiōis: quia figura non est rō alieni recipiendi
talem virtutē: asserere enī hoc: est suppositivum, sed si aliqua virtus in rebus
artificialibus recipiat est ex pte mātē nālis et nō rōne forme artificialis: ut sepe
dictū est. Ad autētem Ptholo. quod anima sapiens inuat opus stellarū: dicendum
quod stāte determinata influētia celi: si cāe naturales nate recipe talē influētiā
debito mō applicent ab aīa sapiente et sciente bñōi influētiā sequentur effe
ctus: aliter non, figura autē artificialis non est dispositio actiua nec passiua co
adiuvans vel cooperans astralitati celesti ad aliquē effectū causandū in hec
inferiora: ut dictū est. Ad experientiā Consiliatoris et Ptholū dicendum ut patet
quod talia sunt superstitiosa ad altiorem cām reducēda: q̃ ad imagines et sigilla
Ad quartā rōnem que sumit ex dictis bñi Tho. in. iij. p̃tra gentiles dicen
dū quod non loquitur s̃m propriā opinionem: ut patet per verba sua, dicit enī sic: quia
vero figure in artificialibus sunt quasi forme specificę: pōt aliq̃s dicere quod nihil
prohibet quin constitutionem figure que dat spēm imagini consequat aliqua
virtus ex impressione corporū celestiu. Ex quibus verbis patet quod non loquitur
Tho. s̃m propriā intentiōem: sed s̃m opinionē magistroꝝ imaginū: quam ibi
reprobat quo ad figuras et quo ad characteres. Idem etiā patet ex his que dicit
ij. ij. q. xvi. et xij. quodlibet. Et dato quod in. iij. cōtra gentiles loquat s̃m p̃p̃iā
intentionem: tenenda est tñ snia. ij. ij. tanq̃ ultima retractās priores. Nec va
let distinctio data ab actore libri de cathenarū virtutibus bñi Petri: de imagi
nibus que sunt a magis astronomis et medicis: quia oīm taliu imaginū et si
gilloꝝ fabricatio est illicita et superstitiosa ad pacta demonū pertinētia. dicere
enim quod si nihil misceat supstitiōis: licite talibus quis potest uti: videt̃ ridiculū
quia eo ipso quod aliquid habens tñ rōnem signi: adhibetur ut causa in aliquo
opere: est superstitiosum ad pacta cum demonibus inita aperta vel occulta.
Ad illud vero quod a defensore conclusiōis additur: quod necesse est p̃teriri ex p̃in
cipijs p̃bē plus posse characteres et figuras in opere magico: q̃ possit que
cunq̃ qualitas materialis. Dicendum quod hoc est falsum: ut ostensum est: et ab ec
clesia damnatū, et concessio quod mathematica sint formaliora p̃hysicis: quia ma
gis abstracta: abstrahunt enim a materia sensibili: quā p̃hysica entia includūt.

ex hoc tñ non habet q̄ sint magis actiua: quia mathematica se tenent ex pte
materie cui repugnat agere. Ad illud vō qđ vltimo adducit̄ de imaginibus
agnoz̄ et campanaz̄ et aliaz̄ rez̄ artificialiū quibus vtitur xp̄iana religio. Et
censū qđ similitudo que inducitur non est ad propositū: quia manifestū est qđ
hec que sunt in religione xp̄iana non sunt virtute stellar̄ vel vocū: vt p̄dicti
magistri imaginū credunt de suis imaginibus: sed sunt oīpotenti virtute crea
toris. vnde non petit xp̄iana deuotio ab aqua benedicta vt fuget demones:
neq; a cāpana neq; ab agno nec a cereo benedicto vel candela vt arceat ful
gura et tempestates: sed ab omnipotenti creatore. Patet igitur qđ imagines
figure et characteres huiusmodi magoz̄ nō ex virtute sua naturali operantur mirā
fica illa opera que eis attribuūtur: sed ex demonū pacto: quo cultoribus suis
per huiusmodi signa se adesse polliciti sunt. propter quod dicit Aug. qđ oīa hec pa
cta sunt demonū et non operatio virtutū naturalīū. et ex hoc vt dicit Guilius
Parisien. p̄ iusticia diuine legis: que oīa predicta tanq̄ neptaria prohibet:
vt pote hūani generis pollutiōes vilissimas et creatoris intolerabiles iniurias.

Opinio magoz̄ de vocibus et incantationibus
quibus vtuntur in operibus magicis.

Quod magia vocum et nominū quā multi magoz̄ credunt esse naturales
disserendū est quibus tantā virtutem imposuerunt magi: vt ipsis au
ditis vel visis boves et aīalia occiderent et etiā inspectione figurarū
seu lras quib; inscripta eēt huiusmodi verba et nomina: sicut dicebat iudeus qui
dam magus: qui sola insusurratōe quorundā verborū taurū visus est occidisse
asserebat quippe qđ verba illa nec homo nec aliud aīal audire poterat qñ mo
reretur p̄tinuo: nec etiā lras inspicere quibus verba illa inscripta essent. Re
fert preterea Guilius Parisien. in li. de vniuerso: qđ Mercurius in libro quē
scripsit de captionibus aīalium et ferarū: docet per verba et incantationes ani
malia q̄tum: cūq; fera deposita feritate induci et inclinari ad veniēdū et dādū
se in manus capere volentiū ad oēm eoz̄ volūtatē. Quā opinione Petrus
de Albano Consiliator dñi. Cui. rōne et experientia nitit̄ corroborare. Rōne
quidem sic: quia incantatio habet virtutem et efficientiā naturālē respectu in
cantati. incantatio autē pertinet ad genus vocis s̄m Aristoteli. in p̄mo peribet
mentas. ergo voces et noīa habent virtutem naturalem et efficaciaz̄ in opere
magico. assumptum pro vtraq; sui parte probatur per diffinitōem incantatio
nis: que s̄m cum talis est. Incantatio est oratio admiranda affectione in sub
sidiū incantati p̄cipue confidentis explicata. dicitur autē oīo ad dñitiam ter
minorū non significatiuorū. dicitur admiranda affectione: quia incantatio cum
sit de miris et occultis amplius eam reputans incantatus eidem cōferret ma
gis. et ideo q̄tum possibile occultatiōe est vtendū. deitatem enim minuit qui
secreta mystica vulgar. ars notoria precantans etiā vt dicit cū grandiori diffi
gentia debz̄ ipam p̄mere: vt tam ab ipso qđ ab incantato dignissima reputata

possit amplius conferre, cum enim fuerit de ipsa amplius confidens eundem
 incantatum iuuabit maxime, iuxta illud: Ille plures sanat egritudines de quo
 plures p̄sunt. Precantator preterea debet esse astutus credulus affectuo-
 sus anime fortis impressus, incantandus v̄o audius speras q̄ maxime ac dis-
 positus omnimode: vt actio incantatoris concidat in materiā preparaturā, et
 merito: quia cum incantatio sit quid intentionale; non agit efficaciter nisi in-
 terueniant predicta; cum actus agentis sit in passum et susceptiui p̄disposi-
 tum, et ideo pertransmutat et alterat quod est maxime permutabile: sicut vir-
 tutem animalem, et maxime in somnijs: cū motus reliqui tūc cessant corporis
 Et quo p̄ precantatiōem conferre in egritudinibus et sanitatibus humanis.
 Secūdo hoc idem probatur experientia: videmus inquit q̄ verba sacramen-
 talia habent virtutem et efficaciam cauendi et efficiendi aliquid, nomina etiam
 id confirmant diuina notorie artis, magicis etiam verbis prolatis in articula
 tauri; cum incantator prosterneat in morte in p̄stia Siluestri; hunc et reuini-
 scere denuo effectū, s̄ etiā p̄firmat mor̄ panis ad furtū inueniendū aut psalterij
 vel cribi, verba etiam quedā in aurem cuiuscunq; hominis prolata; sicut et
 tibi quecunq; petieris largiri, incantatiōe similiter prolata vel scripta ne vnq;
 pandant qui cruciantur, ea etiam super gladiū ambulāt acutissimū et prunas
 viuaces; digitorūq; vno applicantes alterutrumq; boiem aut pondus subleuāt
 in altū grauissimū; serpentēq; stupefaciūt vt nō ledat; equos furibundos car-
 mine quietant eosq; castrant cū alijs; immobiles eadem redditi, hoc etiam mō
 trucidati euadunt periculū, prima similiter astronomie oratione placant et in
 subsidij concitant nostrū; vt orationū epilogus insinuat planetarū, vñ Albu-
 masar insadan; reges grecoz cū volebāt obsecrare deū, p̄pter aliq̄ negociū
 ponebant caput draconis in medio celi cum ioue aut aspectum ab eo figura
 amicabile; et lunam coniunctam ioui aut recedentem ab ipso et coniunctionem
 a dño ascendenti petentem, adhuc aut et cum caput amicabile figura; tuncq;
 dicebant ip̄oz petitiōez exaudiri, vñ Almanzor in Affozismis; si quis postula-
 uerit a deo aliquid capite existente in medio celi; non preteribit quin breuiter
 adipiscatur quesitū. et ego quidem in h̄mōi orbis q̄q; configuratiōe scientiā
 petens a primo visus sum amplius in eam proficere, Incantatione quoq; q̄
 dormire non valet; rep̄tationem p̄tinue incantantis imaginās, ipsa etiā pol-
 lutiōez inducit in somnis; quid erit futurū taliter aperit de aliquo, sagitta etiā
 ossi adeo infixā vt alio nequit ingenio digitis laterali duobus facile ac sine
 dolore dulci applicatis foras educitur, cancerq; mortificat; lumbrici occidun-
 tur; sanguis ea et caractere vndecunq; fluens sistitur, paroxysmus epileptie
 quietatur, noībus magoz in aure prolatis aut portatio super se cessare cogit
 omnis, epilepticus sanat et lunaticus incantatione, vnde cū pater aut mater
 in quattuor tempoz seria quarta cū ad ecclesiā deducat; et seria sexta et deī-
 de sabbato super ip̄m cantetur et suspendat illud dñicum euangelij; hoc ge-
 nus demonioz nō eijcitur nisi oronibus et ieiunijs, caractere similiter et car-
 mine passio curat renalis; et furtū p̄noscitur, vnde qui dicunt precantatiōez

non conferre; nec nomina et verba efficaciaz in opere magico habere; negant experientiam tanq̃ grossi et increduli; non putantes aliquas actiones prone-
nre nisi materiali et grossiori quodā contactu medianribus qualitatibus pri-
mis sensibilibus valde. q̃d accidit propter imersionem plurimā ipsoꝝ materie
corporali. unde nec p̃sita vtcunq̃ denudata futuraq̃ minus concipere p̃sit.
¶ Itē igitur fm̃ Petru de Albano Consiliatorem noia et verba et oīones effi-
caciā habere in opere magico. Q̃d si queras a quo characteribus et precā-
tionibus euenit talis virtus et efficacia? Respondet vbi. s̃. q̃ necesse est hoc pro-
uenire aut ab aīa incantatoris et incantati; tanq̃ a causis proximis et immediat̃
aut a solo deo immediate; qui solitudine; habet humanar̃ rer̃; aut ab angelo
bono nos custodiente; aut a demone; aut a corporibus celestibus propria in-
telligētia motis; quēq̃ modū de imaginibus suis et liquatis sub determinato
astro dicebat. et hinc est q̃ multi magoꝝ in predictis incantationibus inuocāt
ionem saturni vel aliū planetā nomine intelligentie; quā credūt prestare effi-
caciā predictis incantationibus. Et hāc ultimā viam tenere videtur Petrus
de Albano: vt p̃ verba sua consideranti predicta dīa. Hāc opinionem de vir-
tute et efficacia vocum sequit̃ et imitatur defensor predictę conclusionis. dicit
enim q̃ voces et verba in magico opere efficaciaz h̃nt inq̃tum dei voce for-
mantur. et q̃ non significatiue voces plus p̃sit in magia q̃ significatiue. unde
si aliqua noia significatiua per se sumpta in magico opere virtutem habet; illa
sunt hebreā vel inde proxime derivata: quod Origenes vt dicit sentire videt̃
q̃ dicit: q̃ quedā noia hebraica in sacris lris sicut osanna. sabaoth. alleluia et
similia fuerunt sic reseruata et non mutata in aliā linguā in qua nō retinissent
suam naturalem significatiōem; et consequent̃ virtutem. Hoc idem sentire vi-
detur defensor predictę cōclusionis de numeris fm̃ pitagoricoꝝ p̃biam. vñ
dicit q̃ sicut characteres sunt proprii operi magico: ita numeri sunt p̃p̃ij opi-
cabale. quod consimili rōne probat. que de characteribus et figuris; quia sunt
formaliores inter oīa mathematica; et per p̃sequens actualiores et actiuiores
q̃d etiā aucte sanctoꝝ doctoꝝ p̃bat: qui numeris efficientiā et virtutē tam ad
bonū q̃ ad malū attribuūt. ¶ An Hilari⁹ in cōmento suo sup̃ psalmos; inquire-
do causam cur psalmoꝝ ordo non sit fm̃ historiam; sed sepe ps. qui prius fuit
compositus: posterior in ordine collocat̃. sic inquit: Non est aut̃ ignorandum
indiscretū apud hebreos esse numerū psalmoꝝ et sine ordinis aduocatōe esse
conscriptos. non enim illic primus aut secundus aut tercius aut quinquage-
simus aut centesimus prenotant̃; sed sine prescriptione aliqua ordinis in vnū
permitti sunt. Hēsdras enim (vt antiquę traditiones ferunt) incōpositos eos
et pro auctoꝝ et tempoꝝ diuersitate dispersos; in vnū volumen collegit et reu-
lit. sed septuaginta seniores fm̃ Moysi traditiōem ad custodiā legis atq̃ do-
ctrinē in synagoga manētes postea q̃ illis a rege Antiocho transferende ex
hebreo in grecū sermonem totius legis cura mandata est: spiritali et celesti sci-
entia virtutem psalmoꝝ intelligentes; in numerū eos atq̃ ordinē redegerunt
singulis quibusq̃ numeris pro efficientia sua et absolutiōe perfectis; p̃fectoꝝ

et efficientiis psalmoz ordine deputantes. Et quibus apertissime p[er] q[uod] nume-
rus virtutem dat et efficientiā. Hieronymus quoq[ue] contra Iovinianū in fau-
stem dicit numerū vicesimū; in quo seruivit Jacob et venditus est Ioseph: et
quem dilexit Esau in eo quedā munera accipiens, in eodē loco laudat dena-
riū dicens de eius laudibus se sepius dixisse, et in eodem libro. c. viij. dicit: q[uod]
ideo in secūda die nō fuit dictū: Et vidit deus q[uam] bonū; quia binarius nume-
rus sit malus; quinimo ex numero binario sumit argumētum cōtra bigamos,
et propter hoc dicit omnia animalia imunda in archam. Hoc bina ingredi, se-
prena autem que sunt munda. Hoc idem de numeris Basilius, Nazarenus
Ambrosius, Origenes, Augustinus et alij doctores catholici sentiunt, quin
Rabanus insignis doctor ecclesie de numeroz virtutibus: vt inquit; speciale
librum composuit. P[er]t[inet] igitur s[ecundu]m opinionem magoz q[uod] voces et numeri vir-
tutem et efficaciam habent in opere magico.

Quod opinio magoz de virtute vocum et
numeroz est falsa et ab ecclesia damnata.

Predicta autē opinio de virtute et efficiētia vocū et numeroz est p[er]tra-
phie principia et ab ecclesia tanq[uam] superstitiosa dānata. Quod sic po-
test ostendi: quia nullū agens naturale virtute proprie nature agit
ultra suā spēm, et hec propositio est per se nota in p[ro]p[ri]a; quia si agit actiōe vni-
uoca; agit simile s[ecundu]m spēm, si equiuoca; non p[otes]t agere se solo, i. virtute proprie
nature aliquid nobilius se; sed virtute alterius nobilioris secū concurrentis,
et hinc est q[uod] omne agens equiuocū est prestantius eo quod sit; s[ecundu]m p[ri]mū, iij. de
aia, et Augustinū octogintatritū questionū. Et sic patet q[uod] nullū agens virtu-
te proprie nature agit ultra suā spēm, vox autē siue sit complexa siue incōplexa
siue significatiua siue nō significatiua s[ecundu]m se est quid īperfectius et alterius rō-
nis q[uam] opus magicū a voce causatū; vt patet discurrendo per effectus quos
magi vocibus attribuūt, ergo nulla vox s[ecundu]m se et virtute proprie nature habet
efficaciā in operibus magicis. Confirmat ista rō; quia si vox s[ecundu]m se hēret vir-
tutem et efficiētiā in opere magico; et oīs vox; cum non sit maior rō de vna
voce q[uam] de alia; oīs enim vox est eiusdem rōnis inq[ui]tum talis cū alia voce; cō-
sequēs est in promptu falsum; quia vox inq[ui]tum vox non alterat de per se cor-
pus ad sanitatem vel egritudinem; nec causat alios effectus mirabiliores qui
in arte magica fiunt; cum sanitas inducat naturaliter alteratione, vñ Aristot.
ij. et iij. de aia. Manifestū est inquit q[uod] neq[ue] lumen et tenebra neq[ue] sonus neq[ue]
odor nullū facit in corpore effectū; videl[icet] nisi per accēs; puta si simul sono de
pulsio fiat ictus; et in tonitruo scindente lignū, et a visis similiter et odoratis sit
motus corrūpentibus accidētaliter tactū vel meatū, ex primis enim qualitatib[us]
constamus; non autē ex tercijs. Patet igitur q[uod] voces non habent virtu-
tem et efficiētiā in opere magico. Preterea si vox haberet virtutē et efficien-
tiam in opere magico; talis virt[us] inesset vocibus et verbis de necessitate vno

quattuor modor: vel ex parte materie que est aer: aut ex parte forme que est
 sonus vel sonatio, vel ex parte significati in vocibus significatiuis: aut ex ois
 bus his aut ex aliquibus illorum. Primum dari non potest: nisi cum aer vene-
 no vel alia causa corruptus fuerit vt mortē inferat, hec aut virtus veneni est
 aut alterius pestis: non verbi nec vocis: qualis virtus apparet in acre quem
 spirat dracones et cetera animalia venenosa. Nec secundū est possibile: quia
 sonus siue sonatio non potest nocere audientibus nisi per vehementiā acumi-
 nis sui aut magnitudinem suā per quā interdū est terrificus: sicut frangor to-
 nitru: et rugit⁹ leonis, vñ et p terrore seu timore possibile est mori audientes vt
 boies vel alia aialia, manifestum est enim omnem passionem aīaz vehemētia
 sua mortem posse inferre patienti, et hoc apud vulgus famosum est: videlz ni-
 mis amore vel odio: nimio dolore et gaudio: et sic de alijs passiōibus vehemē-
 ribus anime: mori boies et animalia in quibus tales passionēs vehemētes re-
 perimur, et hoc modo ex vehemēti cōcussione siue percussione ossis petrosi
 in quo sit auditus: potest tāta perturbatio fieri in interioribus capitis: vt mor-
 tem inducat, hoc aut est de per accidens et non de per se vt dictū est: rōne im-
 mutationis realis et corruptiue. Nec terciū est possibile: vt videlicet ex parte
 significati voces habeant hanc efficaciam et virtutē: quia si malicia et noeuimen-
 tum significati prestarent hanc virtutem nocendi verbis atqz nominibus: no-
 men mortis et inferni mortem et tormentum intolerabile necessario inferrent
 audientibus: quod est ridiculū, et per contrarium salubritas et bonitas signifi-
 cati prestaret virtutem verbis atqz nominibus: et hoc pportionaliter iuxta
 quantitatem et magnitudinem bonitatis rei significate, quare tanta virtus eet
 vñeniqz nominū vocaliū creatoris: vt ad prolatōem ipsius oia mala tollerē-
 tur ab audientibus et oia bona prestarent eisdē, quare et mors tolleretur et ois
 infirmitas, et ex hoc sequitur vltērius q virtute nominū vocaliū resurrectio
 mortuor fieret: et sanatio cuiuslibz generis infirmor: et ablatio oīum penitus
 nocuētor. Preterea ista virtus quā habent voces et verba ex parte signifi-
 cati: aut inest vocibus et verbis quia significant: hoc est rōne significatiōis:
 aut quia res: hoc est propter ipsam rem que significatur, Si rōne significati-
 onis: tunc necesse est vt que magis significāt maiorem habeant hmoi virtutē
 quare imagines rex hmoi siue piete siue sculpte siue fise magis hebunt hmoi
 virtutem qz verba et noia: cū euidentius et expreſsius significant, et ita fortior
 erit imago aliqua vel similitudo ad occidendū rem inspicientē: eā qz nomina
 quecunqz vel verba, et ita inspectione alicuius imaginis vel visu morietur
 quicunqz visor vel inspector ipsius, et de omni signo naturali similiter est dicē-
 dum: cū naturalia signa magis significēt qz positiua, i. ad placitū significatiua
 Si dicat q vocibus et verbis inest predicta virtus propter res quia res: non
 quia significate nec rōne significatiōis: hoc est falsum et impossibile, res enim
 quia res non pertinent ad verba et noia: non enim pertinent ad ea nisi ppter
 significatiōem, et ita non potius prestant eis virtutē hmoi qz alijs quibuscūqz
 rebz, quare nulla erit virtus a pte illa noibus et verbis. Preterea cū signi-

ficatio nihil possit nisi rōne imaginatiōis aut intellectiōis; cum vox nō signi-
 ficet nisi sit imaginata et cōcepta; vt habetur. ij. de aīa. ipsa vō imaginatio et in-
 tellectio significationes sunt maxime atq; fortissime; vt scribit primo periber-
 menias: tales virtutes erunt necessario imaginatiōis aut intellectiōis primū
 q̄ ipsarū vocū et verborū. et ita aīa imaginando et intelligendo absq; nominib;
 et verbis faceret mirifica illa opera; que virtute verborū et noīni magi facere
 opinant; quod est ridiculū et contra experientiā. Et quibus oībus p̄z q; si vo-
 ces et verba huiusmodi virtutem non habent rōne materie nec rōne forme nec rō-
 ne significationis nec rei significate; q; non habeant rōne oīm istorū simul nec
 aliquorū. Si dicat q; h̄ voces et verba ex propria natura specifica vel ex pre-
 dictorū non hēant talem virtutē; vt argumenta facta conuincūt; tñ vt sunt
 instrumenta magi recipiunt quandā virtutem causandi effectū a mago p̄ncipaliter
 intentū. et hoc mō aliqd pōt agere vltra suā spēm; vt p̄z de calore; qui
 vt instrumentum anime attingit ad carnis generatiōem. Contra hoc arguit
 quia cum magus ad opus magicū non se habeat nisi per modū artis applicā-
 do. scilicet actiua passiuū; non pōt prestare vocibus et verbis nisi motum localem.
 per motū autē localem nō habet vox formaliter virtutē agendi quā prius non
 hēbat; cū motus localis non sit p̄ncipiū agendi nec patiendi. Itēz quicquid
 agit magus circa voces et verba; agit p̄ virtutē imaginatiuā vel intellectiūā.
 virtus autē imaginatiua et intellectiua non pōt causare aliquā entitatem abso-
 lutā ad extra; qualis est virtus agendi vel patiendi. Et in hoc errauit Auicen-
 na qui voluit q; anima per solā imaginatiōem et intellectiōem potest alterare
 et transmutare substantialiter corpus extrinsecū; vt post patebit. Et quo patz
 q; neq; desiderii neq; spes vel quecunq; passio interior appetitus sensitīu ex
 parte magi vel incantatoris; neq; fides neq; confidentia ex parte incantati pōt
 prestare incantatiōi vel vocī virtutē aliquā agēdi vel patiēdi; vt Petrus de
 Ebano Cōsiliator falso opinat. bene tñ verū est q; predictę passiones pōt alte-
 rare corpus intrinsecū ad egritudinez vel sanitatē vel ad alias qualitates cor-
 rumpentes vel saluantes naturam proprii subiecti; vt dictū est. Preterea vo-
 ces et verba in opere magico non habent rōnem cause; sed signū tñ. sunt enim
 signa inter magū et demonem inīta; vt statim probabit et ex dictis patz. voces
 ergo et verba vt instrumenta magorū non recipiūt virtutem aliquā. Si dicat
 vltius q; voces et verba a mago prolata sub certo tempore et certa constel-
 latione recipiūt ex impressione corporū celestīū virtutem aliquā causandi mi-
 rifica illa opera que arte magica fiunt. Hoc similiter stare non potest; quia vo-
 ces humane et verba non recipiūt ex impressiōe corporū celestīū nisi virtutes
 consequentes esse specificū vocis; quia virtus vniūscuiusq; rei consequit̄ esse
 ipsius. talis autē virtus est naturalis; et per p̄s non se extendit vltra operatio-
 nem proprie speciei vel imitatiōem spūalem et intentionalem ad potentiā au-
 ditiuā. Itēz si voces et verba humana ex impressiōe corporū celestīū reciperēt
 tales virtutes mirificas quas magi fingunt; cū oēs voces inq̄tum huiusmodi sint
 eiusdem rōnis; voces q̄ualium eodem tempore et sub eadem constellatiōe for-

mate reciperent ex impressione celesti consimiles virtutes, et sic voces non si-
gnificative aialium haberent efficientiam in operibus mirificis artis magice
quemadmodum voces et verba humana; quod est ridiculum. Confirmant iste ro-
nes per rationem beati Thome, xij. quodlibet. quia in rebus naturalibus omnia que ha-
bent aliquam virtutem ex corpore celesti; habent illam consequentem aliquam formam sub-
stantialiorem; quia forma substantialis est radix et fundamentum omnis virtutis et
operationis naturalis. unde nihil agit ad speciem nisi virtute corporis celestis;
et sic forma substantialis est prius in unoquoque quam virtus ad talia. remoto ergo
priori remouetur posterius. Si ergo homini virtutes attribuantur aliquibus; oportet
quod radicentur super formam substantialem. vox autem cum sit qualitas quedam et
accidens nullam talem formam habet. forme autem artificiales non sunt nisi figure
quedam. et hoc idem dicendum est de numeris. et ideo falsum est quod voces et ver-
ba corpora etiam artificialia et numeri virtutem aliquam habeant ex impressione
corporum celestium. Si dicatur finaliter ut dicit defensor conclusionis quod voces et
verba recipiunt homini virtutem in quantum voce dei formantur. hoc stare non potest
Primo; quia ridiculum est asserere quod deus formet voces; cum non habeat
in se instrumenta formande vocis. Secundo; quia non constat nobis per rationem
vel autem sacre scripture quod deus dederit vocibus et verbis magicis virtutem
causandi illa mirifica opera que arte magica fiunt. quemadmodum fide tenemus
quod verba sacramentalia ex institutione divina virtutes et efficaciam habent causandi in anima
gratiam sacramentalem. Tercio; quia non est probabile quod deus conferat verbis quibus-
cunque virtutem ad effectus contrarios virtuti; vel qui vergunt in iniuriam creatoris;
quemadmodum contingit in operibus magorum. Quarto quia dicere quod voces
et verba magica formantur voce dei; est defendere artem notoriam; que homini vo-
cibus et orationibus divinis; ut dicunt; maxime vitatur. Ars autem notoria ab ecclesia
est damnata; ut habetur. xxvi. q. v. Patet ergo quod opinio de virtute vocum et ver-
borum in opere magico est contra philosophice principia. Per easdem rationes potest
probare quod numerus ex se nullam habeat efficientiam in opere magico. In speciali
tamen arguitur sic; quia secundum Aristotem. iij. physicorum; numerus tripliciter dicitur. est nu-
merus numerans; et hoc est anima. est numerus formalis quo numeramus; et
hoc est quantitas discreta. de quo dicitur quod idem est numerus decem hominum
et decem canum. est tertio numerus numeratus et materialis; ut boves asini le-
ones et sic de similibus; que per divisionem materie plurificantur. Constat autem
quod numerus numerans et numerus numeratus suas virtutes proprias et natu-
rales habent agendi vel patiendi cum sint entia naturalia. sed quod numerus forma-
lis quo numeramus habeat virtutem naturalem ex sua natura specifica agendi
in opere magico videtur omnino impossibile; quia talis numerus est quid ma-
thematicum; ut omnes recte philosophantes procedunt. mathematica autem abstrahit
ab actione et passione. iij. metaphysicorum. et per philosophiam non habent ex se virtutes activas.
unde si voces et verba humana de quibus magis videtur probabile; cum sint qua-
litates sensibiles non habent tales virtutes ut probatum est; sequitur quod nec numeri
nec aliqua quantitas continua habet virtutem aliquam activam. Preterea im-

possibile est accidens absolutū idem numero esse in pluribus subiectis loco et
 situ discretis, sed virtus actiua est qualitas absoluta; numerus autem est quanti-
 tas discreta et discontinua huius partes loco et situ discontinuas, ergo impossi-
 bile est quod in numero sit aliqua virtus actiua vna numero. Preterea numerus
 formalis secundum cōiter loquentes habet esse ab anima, quod sic ostendo: quia bina-
 rius duorum hominum quorum vnus est Rome alter Parisius non potest esse acci-
 dens reale: quia nullū tale idem numero potest esse subiectiue in pluribus loco et situ
 distantibus, oportet ergo quod sit ab anima; in cuius prospectu res numerate cū-
 cunq; discrete et distantes sunt simul obiectiue, quod autem habet esse ab anima
 non sortitur virtutem aliquā actiua, ergo numerus non habet aliquā virtutem
 realem actiua. Si dicatur quod numerus formalis abstractus non habet virtutem
 neque efficientiā in opere magico; sed applicatus rebus numeratis: vt patet de
 numero sonoro in armonia musicali; cuius consonantia et dissonantia virtutē
 habet maximā et fortissimā, propter quod et Plato dicit in Timæo: quod poten-
 tissima artium est musica. Hoc idem sentiendum est de numero applicato rebus
 medicinalibus et rebus alijs naturalibus. Rūdeo et dico quod huiusmodi virtus que
 est in armonia musicali vel in numero rerum naturalium non est virtus numeri secundum
 se nec numeri applicati ad voces sonoras; sed est virtus naturalis ipsarum vocum
 adinuicem ordinatarum vel proportionatarum; secundum quā virtutem imitatur inten-
 tionaliter potentia auditiva; quēadmodū se habet de pulchritudine colore sa-
 pore odore et alijs qualitatibus sensibilibus, hoc modus armonia musicali p̄fert
 ad passiones anime incitandas et mitigandas; ad egritudines quoque et morbos cor-
 porales curandos. Item si numerus applicatus ad res numeratas ex huiusmodi
 applicatione haberet virtutem et efficientiā in opere magico: talis virtus ineffe-
 potius numero ex parte rerum numeratarum; quā ex ratione specifica numeri, et sic nu-
 merus non daret efficientiā rebus numeratis; sed res numerate numeris; quod
 ipsi negant. Patet igitur quod voces et numeri non habent efficientiā et virtutē ex
 se in opere magico; sed si aliquā habent; vt decepti homines credunt; est ex mali-
 gnitate spirituum imundorum; qui secundum Theophrastum, vt. 8. imiscunt se verbis hominum vt deci-
 piant eos secundum Augustinum, vnde tales voces et verba potius se habent per modū signi;
 quā per modū cause, et hinc est quod demones aliqui vtuntur verbis fabulosis et fal-
 sis et vanis; quibus ad illudendū homines se imiscunt, vnde omnia ista frimola et su-
 perstitiosa sunt, imagines quoque astronomice in quibus etiam non adsit aliqua ex-
 pressa invocatio demonum; tamen est ibi quidā tacitus consensus. Hoc idē sentire
 videtur Guillelmus Parisiensis, in li. de fide et legibus, dicit enim quod quemadmodū
 veri cultores dei altissimi pronūciando sermones eius et etiā scriptos interdū
 differendo ipsam venerant; et per huiusmodi veneratiōem mira interdū a creatore ob-
 tinent; sic et malefici non virtute verborum que vel proferunt vel scripta deferunt
 sed veneratione quā vel proferendo illa vel deferendo demonibus impendunt;
 ab eisdem obtinent multotiens que homines admirant, multotiens autem non obti-
 nent; vel quia demones dei altissimi creatoris imperio illa facere prohibentur
 vel malicia vel fraude ipsorum qui forsitan cū possint perita cultoribus suis non

annuat vt eos gratis seruos possideant : dum eorum seruitijs nihil rependat
 Per hunc modū ad prolatiōem quorundā verborū ligantur interdū serpen-
 tes a maleficijs et aggregantur : non quidem ipsorū virtute : sed ministerio occul-
 to demonij. scribit enim Augustinus. xi. super Gen. ad lram : q̄ gaudet demo-
 nes banc prātem sibi dari : vt ad incantatiōem hominum serpentes moneant vt
 quolibet modo fallāt quos possunt. hoc autē facere permittunt ad prīmī facti
 memoriā pmendandā : q̄ sit eis quedam cū hoc genere familiaritas. Et hinc
 est q̄ ecclesia damnat et reprobāt tanq̄ fallam et superstitiosam predictā opi-
 nionem. vnde. xxvi. q. v. scribitur : Si quis ariolos aruspices vel incantatores
 obseruauerit : aut filaterijs eorū vsus fuerit : anathema sit. Et infra : Non opor-
 tet sacris officijs deditos : vel clericos magos aut incantatores existere : aut
 facere philateria : que animarū suarū vincula probantur. hos autem qui ta-
 libus rebus vtuntur : proijci ab ecclesia iussimus. Hoc idem. c. nō liceat xpia-
 nis : prohibetur. Plura capitula contra incantatores et magos : que ponun-
 tur in predicta causa per totum possent allegari : sed breuitatis causa hec di-
 cta sufficiat. Notandum tamen q̄ licet voces et verba ignota et non significa-
 tiua prohibeantur per dicta capitula : verba tamen dei et sacre scripture si bo-
 na et recta intentione dicantur et apponent non sunt prohibita sed licita. nec
 ad incantationem : sed ad preces et orōnes pertinent. Si vō cū verbis sacris
 contineantur aliqua vana : puta aliqui characteres inscripti preter signū cru-
 cis : aut spes habeatur in modo scribendi aut ligandi aut in quacūq̄ huiusmodi va-
 nitate : que ad diuinā reuerentiā nō pertineant : est illicitum et superstitiosum. Et
 ad hanc intentionem reprehendit Chrysostomus sup illud Math. 23. Dilatāt
 philateria illos qui collo verba euangelij suspendunt : dicens : Quidam ali-
 quam partem euangelij scriptam circa collum portāt : sed nōne quotidie euā-
 gelij in ecclesia legūt et audītur ab omnibus : cui ergo in auribus posita euā-
 gelia nihil prosunt : quomodo possunt eum circa collum suspensa saluare : de-
 inde vbi est virtus euangelij : in figuris scriptarū : an intellectu sensuū. si in figuris
 bene circa collū suspendis. si in intellectu : ergo melius in corde posita p̄sunt :
 q̄ circa collum suspensa. Dicendum ergo q̄ remota omni superstitione nō est
 illicitū sup se gerere euangelij ex deuotione : quia de b̄a Cecilia legūt : q̄ euā-
 gelij xpi semper gerebat in pectore : sine tñ aliqua additione vel verborū vel
 characterū vel ceterorū suspectorū. Patet igitur q̄ predicta opinio de virtute
 et efficientia vocum et numeroz est contra phie principia et ab ecclesia tanq̄
 illicita et superstitiosa damnata.

**Solutio ad rōnes magorū de
 virtute vocum et numeroz.**

Et his que dicta sunt precedenti capitulo contra magiam vocum et
 numeroz patet solutio ad rationes pro opinione magorū inductas.
 Quod enim primo inducitur de iudeo mago : q̄ in p̄ficia b̄i Siluestri

in susurracione quorundam verborum occidit taurum: Dicendum quod hoc non fecit virtute verborum et nominum; sed ex pacto et virtute demonum. Hoc idem de inspectione litterarum vel characterum predicta nomina significantius dicendum est. Ad secundum argumentum quod inducitur de Mercurio: qui per verba et incantationes docet capere animalia quoscunque fera: Dicendum quod cum animalia non intelligant nec audiant predicta verba ut significativa sunt: non videtur probabile quod talia verba agant in predicta animalia auferendo ab eis feritatem, et ideo referendum est hoc ad virtutem malignorum spirituum; ut dictum est. Ad terciam rationem que est Petri de Ebano Consiliatoris: neganda est maior scilicet quod incantatio habeat virtutem formaliter ad causandum opus magicum. Nec valet eius probatio: quia ut probatum est: nec admiratio nec affectio neque fides neque confidentia ex parte incantatoris vel incantati confert virtutem aliquam incantationi: licet quodlibet illorum aliquo modo disponat subiectum ad recipiendam impressionem agentis: qualecunque sit illud agens. Ad experientias adductas dicendum: quod non est simile de verbis sacramentalibus et de verbis artis magicę: quia verba sacramentalia sunt instituta a deo ad significandum et causandum gratiam sacramentalem, deus autem qui est auctor nature potest dare verbis sicut et rebus virtutem causandi effectum realem, quod non potest convenire homini nec angelo bono vel malo, et ideo verba et nomina ab eis instituta solum se habent in ratione signi: et nullo modo in ratione cause. Et consequenter dicendum ad omnes experientias: quod tales effectus non causantur virtute incantationum; sed virtute demonum; vel a causa quodammodo: iuxta illud posteriorum primo: Te ambulante choruscavit, vñ cum nobis quis paupercula docuerit vetulam precatari: dicendo duo et tria constituunt quinque: et tria similiter et duo, dñ autem hic spina piscis gutturi eius infra cruciaretur: eaque tñ vocata: perueniens ad eum dixit se aliam nescire medelam: nisi eam quam ab eo didicerat, is autem in vehementiorem risum concitatus spinam cum sanguine foras mandavit: quod a casu vel fortuna evenisse certissimum est. Quod additur de lunaticis et arrepticis qui sanantur per verba euangelica super eos posita. Dicendum: quod verba euangelii cum deuotione dicta vel apportata sine admiratione alicuius superstitionis: impetrant a deo plura bona anime et corporis: quęadmodum et orationes ad deum directe: quod non pertingit in incantationibus. Nec negando virtutem et efficientiam formalem a vocibus et verbis negamus experientiam: sed sequimur rationem: que prefert experientiam: cum in talibus experientia sit fallax. Sequimur preterea autem ecclesie et sacre scripture que predictos effectus attribuit malignitati spirituum: et non virtutibus vocum et incantationum. Ad illud vero quod ulterius inducitur de vocibus non significantibus: quod plene posuit in ope magico quod voces significantive. Dicendum quod nulle voces ut probatum est habent virtutem et efficientiam in ope magico, vñ si voces et verba aliquo modo concurrunt in ope magico: rationabiliter est quod tales voces sint significantive: quia voces ut dictum est in talibus operibus se habent per modum signi tantum, voces autem significantive magis habent rationem signi quam non significantive: licet voces non significantive magis pertineant ad superstitionem.

ut dictum est. Ad illud vero quod dicitur de nominibus hebreis: dicendum quod nullum nomen siue hebreum siue grecum siue latinum siue barbarum habet virtutem aliquam causandi effectum realem ex parte significatiōis. Cuius ratio est: quia cum significatio sit respectus rationis ex humana institutiōe voci pueniens: ut omnes grammatici et logici dicunt: non potest esse ratio vel causa ipsi voci recipiendi virtutem aliquam realem. et per primum nota illa hebreia: nec quia hebreia nec quia significat: habent tale virtutem. nec iuvat defensorum conclusiōis dicti origenis de vocabulis illis hebreis: quia si talia nomina sunt reseruaata apud latinos et grecos: non est per effectiua et virtutem nominum hebreorum: sed per dignitatem et primitiuitatem lingue hebreice et rei significate per talia nomina. hoc enim asserere esset incidere in errorem magorum et astronomorum: qui virtute cuiusdam nominis creatoris ut refert Guillus Parisiensis in libro de legibus opinati sunt se operari omnia mirabilia artis magice. cui etiam id honoris et reuerentie impendi volunt: ut librum in quo scriptum esset nemo tangere presumeret nisi mundus et mundis vestibibus indutus: quod ad superstitionem pertinet. et tale nomen vel vox est vox barbara: et non est aliquid ex decem nominibus quibus apud hebreos nominator creator. Dicendum ergo quod nomina et verba diuina significatiua dei ipsi in se quo ad proprietas absolutas et respectiua sibi proprias siue sint hebreia siue greca siue latina siue barbara nullam habent ratione sui. nec ratione significatiōis virtutem et efficiētiam causandi effectum realem: sed ratione significati quod est deus benedictus. Unde si cum deuotione et reuerentia debita audiantur proferantur et possunt: credibile est deum pro tali deuotione tanquam merito de congruo conferre suis deuotis bona spiritalia et temporalia. Ad illud vero quod ultimo adducitur de numeris: dicendum quod numerus sequitur diuisionem quantitatis continue se tenentis ex parte materie: que ita est principium patiendi: quod non agendi. quantitas ergo omnis siue sit continua siue discreta quous sit accidens et forma: non propter hoc est actiua quia consequitur materiam. si enim quelibet forma accidentalis esset actiua: tunc forme omnes respectiue essent actiue. quod est falsum et contra Aristotelem. v. physicoz. licet ergo omne quod agit sit forma vel habens formam: non tamen omnis forma accidentalis agit vel est principium agendi: nisi sit forma absoluta consequens formam substantialem. quod nec de numero nec de quantitate continua contingit: quorum quodlibet consequitur materiam. Et hec est ratio fundamentalis et potissima quare quantitas a toto genere non est actiua. hoc idem dicendum est de figura: cum sit passio quantitatis. Ad auctoritates vero sanctorum dicendum: quod sancti non attribuunt efficiētiam et virtutem numeris nisi ratione materie: id est reze numerata: ut patet consideranti verba Hilarii. dicit enim quod lxx. seniores spiritali et celesti scientia virtutem psalmoz intelligentes in numerum eos atque ordinem redegerunt: attribuētes proportionaliter perfectis perfectum et pfectionibus pfectionem numerum. Ex quo patet quod virtus psalmoz non est ex numero et ordine eis attributo: aliter antequam essent a. lxx. senioribus ad numerum et ordinem reducti: nullam habuissent virtutem: quod est hereticum.

n. ij.

Cedimus tñ q̄ sicut in numeris est ordo specificus: ita est ordo maioris et minoris p̄fectōis: vt scribit, viij. metaphy. et fm hoc Hieronym⁹ et Rabanus et ceteri sancti et arismetrici p̄siderātes nās et p̄prietates numeroꝝ scribūt de laudibus ip̄oꝝ. s̄ ex maiori et minori p̄fectiōe numeroꝝ arguere maiorem vel minorem actiuitatē: est fallacia p̄ntis. Notandū q̄ multa dicunt et scribuntur a sc̄tis de laudibus numeroꝝ: que potius p̄tinet ad sensus mystici q̄ l̄alem: vt p̄ ea que defensor p̄clusiōis adducit de Jacob et Esau. q̄d certū est debere intelligi mystice et allegorice: et nō fm p̄prietatem nālez numeri. Ex sensu autē mystico nō pōt sumi argumentū efficax ad p̄uincendū aduersariū: sed ex solo sensu l̄ali: vt Aug⁹. dicit in eplā ad Vincentiū Donatistam. Patet ḡ solutio ad rōnes pro opinione magoꝝ inductas.

Quod Cabala q̄tum ad rem nois
est ars illicita et prohibita.

Ars cabala sicut et magia est illicita et prohibita q̄tum ad rem nois versat enim circa diuinationē occultoꝝ et mirificentiā op̄e fm defensorē p̄clusiōis. dicit enī in suo apologetico: q̄ ars cabala est duplex. Una que dicit̄ ars combinandi. Alia est de virtutibus rez superioꝝ que sunt supra lunā: et est p̄s magiē nālis suprema. Prima vocat̄ alphabetaria reuolutio. Secunda que de virtutibus rez supioꝝ. i. corpoꝝ celestiu est: vno mō pōt capi vt est pars magiē nālis: Alio mō vt res distincta ab ea. de qua vt dicit loquū in p̄fati conclusiōe: q̄ magia et cabala certificāt nos de diuinitate xp̄i. Ex q̄bus verbis p̄ q̄ per easdē rōnes per quas probatū est magiā esse illicitā et p̄hibitā: per easdē probat̄ cabalā esse illicitā et p̄hibitā: ex quo cabala est p̄s suprema magiē nālis: vt dicit. et sicut magia est ars vana supstitiosa et fraudulentiſſima reuelatiōe demonū introducta: vt probatū est: hoc idē tenendū est de cabala. Et notant̄ dicit̄ q̄tum ad rem nois: quia l̄ apud latinos et xp̄ianā religionem tale nomen nō sit in vsu: nec res sub tali noie significata sit p̄hibitā: ex q̄ tñ idem significat̄ p̄ vocabulū cabala q̄d p̄ vocabulū magus et druidas: vt defensor p̄clusiōis fatef̄: sequit̄ q̄ res nois apud xp̄ianā religionem sit prohibita tanq̄m illicita et supstitiosa. Cuius signū est: q̄ quidā hebreoꝝ cabalistarū dixerūt se hēre secreta dei noia: et virtutes q̄bus demones ligaret et miracula faceret: et xp̄m nō alia via fecisse miracula q̄ p̄ artē cabalisticā: quā vt dicūt deus reuelauit Moyſi. q̄d q̄ falsum et erroneū sit p̄ ex dictis. Notandum q̄ defensor p̄dictē conclusionis ad ostendendum q̄ cabala non sit scientia illicita et prohibita: sed a deo reuelata: ponit in suo apologetico quatuor notabilia. Primum: q̄ sicut magia est duplex: quedam illicita et prohibita auxilio demonum introducta. quedam vero licita et non prohibita: que vocatur magia naturalis totius scientie naturalis pars nobilissima: sic dicendum est de cabala. quedam enim est illicita et prohibita: quedam vō licita et non prohibita reuelatione diuina habita. fm enim sapientes hebreoꝝ preter

legem quam deus dedit Moysi in monte; et quia ille quinque libris contentam
 scriptam reliquit; reuelauit quoque deus eidem Moysi veram legis expositionem
 cum manifestatione omnium mysteriorum et secretorum; que sub cortice et rudi facie
 verborum legis continerentur. Denique duplicem accepit legem Moyses in monte
 litteralem et spiritalem, litteralem scripsit et ex precepto dei populo communicauit,
 de spiritali mandauit deus ei ne ipsam scriberet; sed sapientibus solum qui
 erant, litteris conicere, quos idem Moyses ex precepto dei elegerat ad custodi-
 diendam legem; eisque itidem precipere ne eam scriberent; sed successoribus suis
 viua voce reuelaretur; tum et illi alijs; et sic ordine perpetuo. Ex quo modo tra-
 dendi istam scientiam per successiuam, scilicet receptionem unius ab altero; dicta est ipsa scientia
 scientia cabale, quod idem est quod scientia receptionis; quia idem significat cabala apud he-
 breos quod apud nos receptio. Fuerunt autem postea hec mysteria litteris mandata tempore
 et causa infradicendis, et illi libri dicti sunt cabale; in quibus libris multa imo pene
 omnia inueniuntur consona fidei nostre, fuerunt enim et ab ore dei traditi; et a iudeis
 ante christum scripti; quo tempore nulla passioe moueri poterat ad viciniam vel corrupti-
 pendam ipsam veritatem. Quod autem ita sit quod deus Moysi propter litteralem legem quam ipse
 scripsit dederit etiam et reuelauerit mysteria in lege contenta; habetur ex quinque tes-
 tibus; Eldra, scilicet Paulo, Origene, Hieronimo, et Euangelio. Primo enim habetur
 hoc ex textu Eldre; apud quem loquens dominus sic inquit: Reuelatus sum mihi
 super rubum et locutus sum Moysi; quoniam populus meus seruiebat in egipto; et misi
 eum et eduxi eum de egipto et adduxi eum super montem synai; et detinebam
 eum apud me diebus multis; et enarraui ei mirabilia multa; et ostendi ei tem-
 porum secreta et finem, et precepi ei dicens; hec in palam facies verba; et hec
 abscondes. Secundo hoc idem probatur auctoritate Origene; qui super il-
 lud Pauli ad Romanos, iij. Quid ergo amplius iudeo; aut que utilitas cir-
 cumcisionis; multum per omnem modum. Respondit quidem; quia credita sunt illis eloquia
 dei; dicit Origenes. Considerandum est; quoniam non dixerit litteras esse creditas; sed eloquia
 quia dei. Ex quo dicto Origene habetur; quod preter litteralem legem aliud quod tra-
 ditum fuit iudeis; quod hic vocat Paulus eloquia dei. Litteras enim, id est litteralem legem
 eis fuisse traditam nemo negat, sed non imputat eis ad prerogatiuam; quia littera per se
 occidit, et nisi assit spiritus viuificans; omnino per se est res mortua. Sed preter has litteras
 tradita sunt eis eloquia dei; de quibus merito gloriatur; que nihil aliud sunt quam quod
 apud hebreos dicitur cabala, id est verus legis sensus ab ore dei acceptus, unde et apud
 hebreos quoque vocatur lex de ore nata; que per illam successiuam receptionem deinde
 dicta fuit cabala. Et quod istam scientiam deinde Moyses iam a deo acceptam
 litteris senioribus tantum conicere; aperte testatur Hieronimus; qui in expositione psalmi secundi
 Quare fremuerunt gentes; sic scribit: Erat autem iam a Moysese ante institutum
 in omni synagoga, litteris esse doctores. Nam idem Moyses quibus veteris testa-
 menti verba in litteris condidisset; tantum separatim quedam ex occultis legis secretiora
 mysteria, litteris senioribus; qui doctores deinceps manerent; intimauerat, cuius
 doctrine etiam dominus in euangelijs meminit dicens; Super cathedram Moysi seden-
 tes scribe et pharisei; omnia ergo quecumque dixerint vobis facite et seruate. Finis
 n. iij.

facta eorum nolite facere; doctrina vero eorum mansit in posterum. Hec Hilarius ad
verbum. Ecce quod Hilarius expresse testatur fuisse preter legem scriptam doctrinam
quandam aliam secretiorem; quam Moyses ipsis, id est, sapientibus intimabat. Quod
autem et ista secretior et verior de mysteriis legis expositio omnibus passim non pu-
blicaretur; sed solum Moysi specialiter a deo; et ab eo aliis tantum, id est, sapientibus
fuerit revelata; testatur etiam Origenes in loco preallegato sic dicens: De Moysi
se prophetis et ceteris horum similibus hec intelligenda sunt dicta; quibus sunt
credita eloquia dei. adde: Et si quis apud eos sapiens hec intelligens audi-
tor et mirabilis consiliarius fuit. Hec Origenes. Per hos autem mirabiles
consiliarios illi intelliguntur quos vocant hebrei senedrin: id est, id est, illos se-
niores quos elegit Moyses ex precepto domini. Secundo notandum quod ad imita-
tionem numeri illorum, id est, seniorum ut nunc declaratum est: fuerunt redacta myste-
ria cabale in, id est, libros principales tempore Esdre, usque enim ad tempus Esdre de
ista doctrina nihil erat scriptum; sed solum per successivam receptionem tradebatur;
unde cabalistice nomen accepit. postquam autem a babilonica captivitate restituti
fuerunt per Cyrum et Zorobabel instauratum fuit templum; tunc Esdras qui fuit
prefectus synagoge; postquam reparavit legem scriptam a Moysi et correxit testa-
mentum vetus; voluit etiam ut ista secreta dei eloquia que usque ad illud tempus
scripta non fuerant scriberentur, et hoc quia propter captivitatem gentis non po-
terant servare illum ordinem tradendi sibi illam doctrinam per manus, et merito erat
dubitandum; ne propter dispersionem eorum; si non inveniabant scripta; tandem pe-
rissent. Statuit ergo Esdras ut scriberentur adhibitis ad hoc specialiter notariis
et qui erant, id est, seniores sue consilarii inter quos erat hec doctrina; iussit ut
redigerent omnia illa secreta in, id est, volumina principalia; que tamen deinde etiam non
nisi sapientibus conciderentur, et hoc est quod apud Esdram legitur his verbis. Ex
actis, id est, diebus locutus est altissimus dicens: Priora que scripsisti in palam
pone; legant digni et indigni, notissimos autem, id est, libros conservabis; ut tradas
eos sapientibus de populo tuo; in his enim est vena intellectus et sapientie fons
et scientie flumen; et sic feci. Hec Esdras ad verbum. Habet autem de isto concilio
in quo fuerunt scripti isti libri mentio lata et diffusa apud hebreos in libro qui
dicitur Sederolam; id est, liber seculorum, ubi habetur qui sederunt in concilio; et de-
nique totius concilii gesta; et ordo. Et quibus omnibus satis patere potest; non esse
confictum quod preter legem scriptam Moyses veram quoque legis expositionem a deo
acceperit; et quod illa deinceps per successivam a Moysi, id est, senioribus; et ab illis
alijs suis successoribus fuerit revelata; unde et nomen accepit ut diceretur Ca-
balistica; et tempore Esdre in plures libros fuerit redacta; qui dicuntur libri Cabale
Tercio notandum quod ista expositio biblie proportionatur modo exponendi bi-
bliam; qui apud nos dicitur anagogicus, sicut enim apud nos est quadruplex
modus exponendi bibliam, Litteralis, Mysticus sive Allegoricus, Tropologi-
cus, et Anagogicus. Ita est apud hebreos. Litteralis apud eos dicitur Pesar,
Allegoricus Esdras, Tropologicus dicitur Sechel, Anagogicus dicitur Ca-
bala. Et hoc quia illa expositio que dicitur ore dei tradita, Moysi; et accepta per

successionem modo predicto: quasi semper sensum sequitur anagogicū: qui etiā
 inter oēs est sublimior: et diuiniō: sursum nos ducens a terrenis ad celestia
 sensibilibus ad intelligibilia: a temporalibus ad eterna: ab infimis ad suprema:
 ab hūanis ad diuina: a corporalibus ad spūalia. Et hinc est q̄ validissima inde
 argumenta habentur cōtra iudeos: quia discordia que est inter eos et nos: et
 maxime p̄ter ex eplis Pauli: hinc tota precipue dependet: q̄ ipsi sequuntur lūte-
 ram occidentem: nos autē spūm viuificantem. Quō unico exemplo declaratur:
 nam eū eis in prophetiis promittit: q̄ Messias eos liberabit de captiuitate
 et adducet in terrā promissionis: et ciuitas destructa et diruptū fuit templū. q̄
 si noluerint simul cum cabalisticis anagogice exponēdo scripturā intelligere
 illa de celesti hierusalem: de captiuitate spirituali: de celesti terra uiuentium.
 agnoscat et p̄stent nō ē illū verū fuisse Messiam: p̄ quē totus pene orbis
 de manu demonis: cui per idolatriā seruiebat: fuit liberatus. quez forte effectū
 precipuū aduentus xp̄i ipsoz cabalistaz firma est opinio. Quarto notandū:
 q̄ qñ doctores nostri. s. Hieronymus Augustinus Eusebius maxime et Origenes
 ad probandū quod dicit: allegant hebreoz sapientes: non est dubitan-
 dū de doctoribus cabale eos intelligere. Quō euidenti rōne pōt demonstrari:
 Est enī omnis schola hebreoz in tres sectas diuisa: in Phos: in Cabalistas
 et in Talmudicos. Talmudicos allegari ab antiq̄ doctoribus nris nō est cre-
 dendū. Tum quia Clemens et multi aliq̄ qui hebreos allegat: fuerūt ante cō-
 positionem ipsius Talmud: que fuit post xp̄i mortem plusq̄ per centum quin-
 quaginta annos. Tū quia doctrina Talmudica est totaliter p̄tra nos cōficta
 ab ipsis hebreis iam cōtra xp̄ianos pugnantibus. quare illi doctrine talē hō-
 norē nō detulissent nris: ut tūc maxime aliquid dictū ab eis firmū putarēt: cum
 iudeoz testimonio corroborat. Phos pariter certū est eos nō allegare: quia
 et isti qui. s. fm phiam exponere ceperūt bibliā: ceperūt a modico tpe. p̄mitis
 enim fuit Kabi Moyses de egipto: quo adhuc uiuēte floruit Zuerrois. Cor-
 dubesi. nondū autē fluxerūt. CCC. anni a morte Zuerrois. Relinquit ergo: ut
 hec hebreoz doctrina cui doctores catholici ex Hieronymi testimonio tūc
 tū deferūt: et quā adeo approbant: sit illa quā ipsimet nri doctores fatentur et
 credunt a deo Moysi: et a Moysē per successiōem alijs sapientibus fuisse re-
 uelata. et est illa que ex hoc mō tradendi dicitur Cabala: quā sepe etiā video
 a nris auctoribus hoc modo designari: dicēdo ut dicit antiqua traditio. Hec
 sunt uerba defensoris conclusionis in apologetico.

Confutatio eoz que defensor conclusionis in-
 ducit de cabala cum solutione rationū ipsius.

Predicta autē sententia de cabala iudicio nostro multa falsa et sibi in-
 uicem p̄tradictoria continet. Quō ut manifestius fiat: inquirendū est
 qui libri apud iudeos tanq̄ auctētici recipiunt: ut intelligat si caba-
 listarū libri sint de numero talis. Pro quo sciendū fm Hieronymū in p̄logo

galeato: q̄ libri canonici veteris testamēti sunt a iudeis recepti tanq̄ deo in-
spirante scripti, et sunt in vniuerso. xxiij. fm antiquā computatiōem: et. xxiij. fm
modernā: quia lamentatiōes Hieremie et liber Ruth ponunt mō pro duobus
libris: a libris Hieremie et Iudiciū separatis. De istis aut libris aliqui dicunt
legales. s. quinqz libri Moysi: et sunt in primo ordine apud iudeos. Alij dicūt
tur prophales. s. Josue. Iudiciū. Samuel: id est primus et secundus Regum.
Malachin: id est tertius et quartus Regum. Ysaas. Hieremias. Ezechiel. et
liber. xij. prophaz qui dicit Thareasra. et isti octo sunt in secundo ordine. Re-
liqui vō dicunt Agyographi. i. scripture sancte: vel setōz scripture: et sunt isti.
liber Job. liber Psalmoz. Parabole. Ecclesiastes. Cantica canticoz. Para-
ralipomenon. Daniel. Esdra: qui in duos libros diuisus est. et Iester. Ruth.
lamentatiōes Hieremie. et isti sunt in tercio ordine. Isti aut libri fm Nicolai
sunt apud iudeos multipliciter cōscripti. Vno mō pure hebraice: et sic primo
traditi sunt: videlz sermone hebraico cū lris hebraicis. Alio mō hebraice hñō
pure: videlz sermone chaldaico sed lris hebraicis. Sed q̄a hebraicum et chal-
daicū sunt idiomata propinqua eundem numerū lraz habentia: que lre q̄uis
discrepent in figura: tñ pueniūt in sono et virtute: vt scribit Hiero. in prologo
galeato: ideo vñ idiomā pōt facilliter scribi per lras alterius. Hoc igit modo
plures scripserunt vetus testamentū. et maxime Jonathan filius Driel. cuius
scriptura est ita autentica apud hebreos: q̄ nullus adhuc ausus fuit sibi con-
tradicare. propter quod in libris notabilibus iudeoz ponit hebraicū purū in
vna colūna: et chaldaicū scriptum ab isto Jonathan lris hebraicis in altera. et
vtunt iudei isto chaldaico: quasi pro expositione: quia aliqua que crāt multo
obscura in hebraico puro: clariū ponunt et quasi exponunt in isto chaldaico
propter quod illa trāslatio est necessaria xpianis ad disputandū ptra iudeos.
Similiter translatio. lxx. interpretū apud iudeos hētur et recipit tanq̄ autē-
tica saltem apud aliquos studiosos. illi enim. lxx. fuerūt electi de toto populo
israel tanq̄ excellentissimi et studiosissimi ac periti in lingua hebraica et greca
fm q̄ dicit Joseph⁹ in. xij. li. antiquitatū. ipsi aut nō semp trāslulerūt de he-
braico in grecū verbū ex verbo: sed frequentē sensum ex sensu: mutātes aliqua
vel occultantes ex industria ea que possent esse causā erroris Petholomeo
regi. hanc aut trāslatiōem voluerūt habere studiosi hebreoz: tanq̄ factū sa-
pientissimoz viroz. Et dato q̄ nūq̄ ab eis haberet: nō tñ possunt ipsam ne-
gare: cū fuerit facta a sapientissimis et valentioribus de toto populo et in tan-
to numero. et ideo ex illa possunt sumi argumenta ad probandū aliquid cōtra
iudeos. Preter scripturas aut canonicas sunt alie scripture a iudeis recepte
tanq̄ autentice. s. Talmuth. et fm eos scriptura ista nō differt a scripturis ca-
nonicis: nisi sicut lex data verbo a lege data scripto: q̄a ista fuit reuelata moy-
si a deo: sicut illa que sunt scripta in libris Moysi. sed tunc Moyses vt dicūt
hebrei non scripsit ea que continent in Talmuth. et hoc potuit esse duplici de
causa fm Nicolai de Lira. Primo: quia non erat necessarium vt populus
sciret talia: sicut erat necessariū de pceptis in lege. Secundo: quia ista crāt

magi in secretis habēda. Moyses tñ tradidit ea Josue et alijs senioribus ver-
bo: sicut habuerat a dño: et alij alijs posterioribus eodem mō: et sic p̄ter: quo
usq; scripta sunt talia per posteriores doctores: ne cederent in obliuionē. hāc
aut̄ doctrinā talmudicā scripsit post mortem xp̄i: vt dicunt hebrei: Rabi Isr-
rauina. Pr̄ter scripturas canōicas et talmudicas sunt alie scripture doctoꝝ
hebreoꝝ q̄ glosarūt vetus testamentū: auctērice et recepte apud iudeos: mul-
tomagis q̄ apud nos dicta Hieronymi et Augustini et alioꝝ doctoꝝ catholi-
coꝝ. et hoc potissime per id quod scribitur Deutero. xxiij. Non declinabis a
verbis eoꝝ ad dexterā siue ad sinistā. vbi loquitur scriptura de sacerdotibus
et doctoribus ad quos precepit scriptura in dubijs recurrere: et eoꝝ snati in
discusse tenere. Ij aut̄ scripture canonicę sunt vere: vtpote diuina inspiratiōe
cōscripte: scriptura tñ talmuth et glose doctoꝝ hebraicoꝝ in magna pte sunt
falsę et fidei catholice contrarie. per eas tñ p̄t xp̄iani contra iudeos efficacit̄
arguere: ex quo sunt ab eis predicto mō recepte. Patz igitur q̄ apud iudeos
tria sunt tñ genera libroꝝ: quos tanq̄ auctēricos et veros recipiūt: int̄ quos
libri cabale nō p̄numerant̄. Pr̄mū genus libroꝝ est canon veteris testamētī
Secundū libri talmuth. Terciū libri doctoꝝ qui sacri canonem exposuerunt
Ex quo sequit̄ q̄ si ars cabalistica est auctētica et recepta apud iudeos: vt de
fensor conclusiōis affirmat et predicat: necesse est q̄ cōtineat̄ aut sub doctrina
libroꝝ canonis: aut sub doctrina talmudica: aut sub doctrina canonis exposi-
tina. et hoc p̄z ex sufficienti diuisione libroꝝ quos iudei recipiūt. Manifestum
est aut̄ fm defensorē conclusiōis q̄ sub nullo genere istoz p̄tinet̄. Relinquit̄
q̄ talis doctrina cabalistica aut nullius sit auctis: aut tanq̄ falsa habeatur:
a iudeis videlz hereticis conficta et inuenta. Pr̄terea si cōcedat̄ q̄ scia caba-
listica reducat̄ ad aliquā illaz triū doctrinaz: hoc maxime erit ad doctrinam
talmudicā. est enī doctrina talmudica fm hebreos lex ore dei prolata Moysi
verbo et nō scripto data: per successiuā receptiōem tradita et tandem scripta:
que omnia defensor conclusiōis attribuit scie cabale. sed doctrina talmudica
fm fidem nostrā pro maiori sui parte est falsa et heretica. ergo doctrina cabali-
stica. Si dicatur q̄ reducitur ad doctrinā expositiuā canonis iudeoꝝ: videlz ad
expositiōem anagogicā: vt dicit̄ in tercio notabili: hoc non valet. Tūz primo
quia expositiōes tam l̄rales q̄ mystice doctoꝝ hebreoꝝ reputant̄ falsę et cō-
trarie fidei nostre: vt patet ex dictis. et per p̄ns doctrina cabalistica a nullo ca-
tholico est imitanda nec defendenda: sed tanq̄ falsa et fidei nostre p̄traria ha-
benda. Tum secundo: quia cum doctrina cabalistica fm defensores conclusiōis
fuerit vine vocis oraculo Moysi tradita: est maioris auctis et probabilitatis
q̄ mystica expositiō doctoꝝ hebreoꝝ. et per p̄ns cabala non continet̄ sub do-
ctrina expositiuā canonis: sed sub doctrina talmudica: que fm fidem est falsa
et fidei catholice contraria. Si dicat̄ secūdo q̄ cabala ad nullā predictaz do-
ctrinaz enumerataz reducitur. hoc stare non pōt: quia non est ponenda plura-
litas absq; necessitate. sed ad fidem antiquoz sufficiebat lex scripta que in ca-
none continetur: et lex ore dei prolata: que fm iudeos continetur in doctrina

talmudica et doctrina expositiva et defensiva sacri canonis hebreorum, si quod cabala non continetur sub aliquo istorum trium membrorum; ut predicta ratio dicit et defensor conclusionis in suo apologetico scribit, ergo frustra et preter necessitatem talis scia cabalistica fingitur. Nec valet quod adducit et allegat in primo notabili ad probandum sciam cabalisticam esse Moysi reuelatam, concedimus enim quod deus preter legem quam dedit populo iudaico; ut habetur Exodi, xx, c. reuelauit Moysi veram legis expositionem cum manifestatio omnium mysteriorum et secretorum que sub cortice et rudi facie verborum legis continebatur; ut dictum est, rationabile enim erat; quod Moyses qui fuit a deo electus doctor et dux iudeorum; haberet legis intelligentiam litteralem et mysticam seu spiritalem, sed quod occulta legis intelligentia pertineat ad sciam cabale; et quod deus preceperit Moysi ne ipsam scriberet sed verbo, lxx, legis sapientibus concicaret; non habetur ex littera Exodi; sed a iudeis predictae artis cabalistiche inuentoribus est confictum. Illud autem quod ex sacra scriptura non habet autem; eadem facilitate qua dicit; eadem premittit secundum Hieronymum. Nec dictum Esdre inuocat defensorem conclusionis. Tum primo quia liber tercius Esdre apud sapientes hebreorum grecorum et latinorum apocriphus iudicatur et habetur. Unde contra defensorem conclusionis dici potest quod Hieronymus contra Vigilantium scribit epistola, xi. Tu inquit vigilans dormis et dormiens scribis; et proponis mihi librum apocriphum; qui sub nomine Esdre a te et filiis tuis legitur, ubi scriptum est; quod post mortem nullus pro alijs audeat deprecari quem ego librum nunquam legi, quid enim necessesse est in manu sumere quod ecclesia non recipit? Ex quo patet quod ex libro Esdre non potest sumi argumentum ad probandum artem cabalisticam a deo Moysi esse reuelatam. Tum secundo; quia dato quod liber Esdre haberetur in auctoritate; adhuc non habetur quod talis occulta intelligentia legis pertineat ad sciam cabalisticam; sed ad doctrinam talmudicam; ut patet ex dictis Nicolai de Lira. Ad autem verbo Pauli apostoli dicendum; quod non facit ad propositum; quia Paulus per eloquia dei non intelligit sciam cabalisticam; ut defensor conclusionis inepte exponit; sed doctrinam in lege et prophetis populo iudaico traditam. Quod sic patet; quia Paulus apostolus ad Romanos, ii, c. intendens probare meliorem esse conditionem iudeorum quam gentiliis per hoc quod deus iudaico populo specialiter dedit legem; querit; quid melius iudeo quam gentili? aut que utilitas circumcisionis a deo date patribus sanctis? Et respondet quod multum per omnem modum. Primum quidem; quia tradita sunt specialiter iudeis eloquia dei in lege et prophetis que in deum dirigunt et ad susceptionem christi disponunt, unde ad Galatas, iii, scribitur; quod lex pedagogus noster fuit in christo. Ex quo patet quod per eloquia dei non intelligitur cabala; sed lex illi populo data, et in hoc consistebat prerogativa iudeorum super gentes, propter quam merito gloriabantur. Preterea certum et manifestum est secundum apostolum ibidem; quod eloquia dei in lege et prophetis contenta sunt credita, id est tradita populo iudaico, per hoc enim differt populus ille deo peculiaris a gentibus; que legem non habebant, sed cabala fuit reuelata Moysi tantum; et non populo secundum defensorem conclusionis, ergo per eloquia dei non intelligit Paulus apostolus cabalam; ut iste nouus expositor sacre scripture dicit; sed legem illi populo traditam.

Si dicatur q̄ traditio littere, i. legis litteralis nō imputabat̄ in deo ad p̄ro-
 gatiuam: sed verus legis sensus ab ore dei acceptus, propter quod Paulus
 Apl̄us, ij. ad Corinth. iij. ponens differentiā inter l̄ram et sp̄ritū, i. litteralem et
 spiritalem sensum: dicit: q̄ littera occidit sp̄s aut̄ viuificat, hic aut̄ sp̄s viuifi-
 cans nihil aliud est fm̄ hebreos q̄ cabala. Ideo q̄ deus qui humanā car-
 nem assumpsit ex populo iudaico: non solum dedit illi legem et p̄phetas: s̄ ve-
 ram intelligentiā litteralem et mysticā legis et p̄phetarū, deus enī nūq̄ de-
 fuit fidelibus suis in necessarijs ad salutem, et in hoc consistit magna imo ma-
 xima p̄rogatiua illius populi, hec aut̄ mystica et occulta intelligētia legis et
 p̄phetarū quā maiores tm̄ illius populi habuerunt: non pertinet ad scias ca-
 bale: vt probatū est, sed ad sciam legis et p̄pharū: quā proprio vocabulo theo-
 logiam greci appellāt: de qua Origenes et Hilarius et Saluator in locis pre-
 allegatis loquūt̄. Nec auctas Pauli, ij. ad Corinth. iij. L̄ra occidit sp̄it̄
 aut̄ viuificat: facit ad p̄positū: s̄ ad oppositū: quia Paulus in predicta aucte
 non intendit distinguere inter sensum l̄ralem et sp̄italem seu cabalisticū, s̄ inter
 legem veterē que fuerat data in l̄ris scriptis, s̄ in tabulis decalogi et in libris
 moysaice legis et inter legē nouā: que data fuit in sp̄u sancto in cordibus: put
 fuit p̄phetatū Hieremie, iij. c. Unde lex vetus dicit̄ lex l̄re: et lex noua lex sp̄i-
 ritus. Et quia testamentū vetus cognitōem peccati dabat: ex qua augebatur
 concupiscentia occasionaliter ex malicia humana: que semp̄ nititur in veritū
 non aut̄ dabat gratiam qua homo adiuuaretur ad implenda diuina p̄cepta
 Idcirco dicit Apl̄us: L̄ra occidit, s̄ lex l̄re: que occasionaliter occidit mō pre-
 dicto, et hoc est quod dicit Apl̄us ad Ro. vij. Occasiōe aut̄ accepta peccatū
 per mandatū operatū est in me oēm concupiscentiā, sine lege enim peccatum
 mortuū erat: ego aut̄ viuebam sine lege aliquādo, sed cū venisset mandatū
 peccatū reuixit, Lex aut̄ noua que lex spiritus dicit̄ viuificat inq̄tum est lex
 gratie: qua homo adiuuat̄ ad implenda diuina p̄cepta. Hāc aut̄ differentiā
 inter litteram occidentem et sp̄m viuificatē ponit Apl̄us ad Ro. vij. dicens
 Cum essemus in carne passionē peccatorū que p̄ legem erant operabant̄ in
 membris nostris vt fructificarent mortī, nunc aut̄ soluti sumus a lege mortis
 in qua detinebamur, ita vt seruamus in nouitate sp̄s et non in vetustate l̄re.
 Patet igitur q̄ per l̄ram occidentem et sp̄m viuificantē non intelligit Pau-
 lus Apl̄us sensum l̄ralem et spirituale seu cabalisticū legis moysaice: s̄ leges
 veterem et nouam. Ad secundū vō argumentū quod sumitur ex secūdo nota-
 bili dicendū: q̄ liber, iij. Esdre est apocriphus: vt probatū est ex aucte Hiero.
 Et cū dicit̄: q̄ ad imitandem, lxx. sententiarū fuerūt redacta mysteria cabale in, lxx.
 libros principales tpe Esdre: Dico q̄ est fabulosum: quinimo Esdras, xliij. c.
 libri tercij oppositū scribit, dicit enī in predicto, c. hoc modo: Et r̄sidit ad me
 scz altissimus: vadens cōgrega populū et dices ad eos vt non querāt te die-
 bus quadraginta, tu aut̄ prepara tibi buros multos: et accipe tecum Saream
 Habuiam Selemiam Echanū et Alfel quinq̄ bos: qui parati sunt ad scribē-
 dum velociter: et venies huc: et ego accendam in corde tuo lucernam que nō

extinguetur quousq; simulantur que incipis scribere; et tunc perfectis quedam
 palam facies: quedam sapientibus absconfe tradas. Et sequitur infra: Altissi-
 mus dedit intellectum quinq; viris: et scripserunt que dicebant excessiões no-
 ctis: quas non sciebant. scripti sunt per quadraginta dies libri. CCliij. et factū
 est cum ppleuissent. xl. dies locutus est altissimus dicens: Priora que scripsi-
 sti in palam pone: et legant digni et indigni. nouissimos autē. lxx. pseruabis tra-
 dens eos sapientibus de populo. in his enim est vera intellectus et sapientie
 fons et scientie flumen: et feci sic. Hec Esdras. Ex quibus verbis patet primo
 q. lxx. illi seniores non scripserunt libros cabale: vt dicitur in tercio notabili:
 sed illi quinq; quos Esdras ex precepto dñi secum assumpsit. Secundo sequit
 q. illa que Esdras tunc scripsit: non a prioribus sapientibus legis: sed a deo
 immediate accepit: quod est contra defensorem conclusionis. Tercio sequitur
 q. in illis. xl. diebus scripti fuerunt. CCliij. libri: quoz. Cxxiiij. mandauit deus
 manifestarent populo vt legeret digni et indigni. quod non potest intelligi de
 libris legis: qui non sunt in tanto numero. reliquos vo. lxx. precepit deus cō-
 seruari: vt sapientibus de populo traderentur. qd non pōt intelligi de cabala
 sticis libris: vt pz ex dictis defensoris cōclusionis. Relinquit ergo q. libri illi
 CCliij. qui tpe Esdre fuerūt scripti ptineat ad aliā sciaz q̄ cabale. Et si quera
 ad quā doctrinā ptinent: rñdeo q. solutio querenda est ab his qui tales libru
 recipiūt. sufficit enim nobis ostēdisse q. ex illo libro qui imponit Esdre: non ha-
 betur q. Esdras scripserit libros cabale: nec. lxx. seniores legis. Ad tercū vo
 argumentū qd sumit ex tercio notabili: q. cabala proportionat modo anago-
 gico exponendi sacra scripturā: Dicendum q. illud dictū in se est falsū et ad
 oppositū sue opinionis. Qd sit falsū sic pz: quia cabala est lex ab ore dei nata
 vt in primo notabili dicit: cui nō lz dīcere fm hebreos. et hinc est q. apud sa-
 pientes hebreoz libri cabale in maiori aucte habent: q̄ dicta quorumcūq; ex-
 positōz. expositiōibus aut quibuscūq; doctoz sacre scripture licet ptradecere
 An Aug. sup. Gen. ad lram dicit: q. cū scriptura diuina multipliciter exponi
 possit: nulli expositioni ita pccise aliquis inheret: q. sensum scripture hūc as-
 serere presumat. ex hoc enim scriptura ab infidelibus derideretur: et eis pclus-
 deretur via credendi. ars ergo cabala non pertinet ad expositiōem anagogi-
 cā sacre scripture. Preterea fm defensorem pclusionis cabala pertinet ad oc-
 cultā et secretā intelligētiaz legis: quā deus Moysi reuelauit: et Moyses. lxx.
 sapientibus legis: vt dicit in primo notabili. talis autē occulta et secreta intelli-
 gentia nō solā pertinet ad sensum anagogicū sed litteralem: qui principali in-
 tenditur ab auctore sacre scripture. et hinc est q. sensus lralis est radix et fun-
 damentū oīm alioz sensuū: ex quo argumenta sumenda sunt ptra iudeos. sen-
 sus etiā allegoricus et tropologicus ad occultā intelligētā et secretā ptinet
 legis et prophaz magis q̄ sensus anagogicus: cum ptineat ad ecclesiā militā-
 tem: in qua militamus. anagogicus aut ad triūphantem: quā speramus. ergo
 si cabala pertinet ad expositiōem sacre scripture: vt in tercio notabili dicit: vi-
 det magis rōnabile q. ptineat ad sensum lralem: q̄ anagogicū: vel ad omnes

pertineat sensus. Ex quo sequitur falsum esse quod in tercio notabili dicitur. scilicet
 quod ex sensu anagogico que cabala considerat in sacra scriptura; efficacissima ar-
 gumenta inde habentur contra iudeos: quia secundum Augustinum in epistola ad Vin-
 centium donatistam: ex solo sensu litterali efficaciter argumentum sumitur contra aduer-
 sarios: et non ex sensu mystico vel spirituali. Confirmat ista ratio: quia secreta et occul-
 ta intelligentia legis quam deus revelavit Moysi et Moyse. lxx. senioribus ex-
 tendebatur ad totam sacram scripturam et quolibet passum eius: alii Moyses et lxx.
 seniores non fuissent sufficientes doctores illius legis: si aliquid contineretur
 in scriptura eis occultum. sed sensus anagogicus non se extendit ad quem-
 libet passum sacre scripture. ergo cabala que pertinet ad occultam et secretam intel-
 ligentiam legis non pertinet ad expositionem tantum anagogicam. Assumptum pro minori
 probatur evidenter: quia duo precepta charitatis in quibus tota lex pendet
 et propheta: ut habetur Matthei. xxiii. scilicet tantum sunt exponenda et non mystice nec
 anagogice. unde beatus Thomas. vii. quodlibet. q. xliii. dicit. quod sacra scriptura quicquid
 est exponenda quattuor sensibus: quicquid tribus: quicquid duobus: quicquid uno tantum. unde
 ea que secundum litteralem sensum ad facta veteris testamenti spectant possunt. iiii.
 sensibus exponi. similiter ea que ad litteras de christo capite dicuntur: possunt exponi
 litteraliter de christi gestis: et allegorice referendo ea ad corpus christi mysticum: et mo-
 raliter referendo ea ad actus nostros: qui secundum ipsum debet regulari: et anago-
 gice in quantum in ipso christo est nobis iter glorie demonstratum. Illa autem que secundum
 sensum litteralem dicuntur de ecclesia: possunt exponi moraliter et anagogice.
 ea vero que secundum litteram moraliter dicuntur: non consueverunt exponi nisi ana-
 gogice. illa vero que secundum sensum litteralem pertinent ad statum glorie: nullo alio
 sensu consueta sunt exponi: eo quod ipsa non sunt figura aliorum: sed ab omnibus alijs
 figurata. Sic ergo patet quod cabala non solum pertinet ad expositionem anago-
 gicam sacre scripture: sed ad omnem modum exponendi eam. Secundo pre-
 dictum dictum est ad oppositum sue opinionis: quia secundum fidem nostram expositi-
 ones doctorum hebreorum tam litterales quam mystice pro maiori parte sunt false et
 fidei nostre contrarie: ut patet ex dictis. et per hoc a nullo catholico sequende et
 imitande. Si ergo cabala pertinet ad mysticam expositionem: ut dicitur in tercio
 notabili: infida est a quolibet christiano tanquam falsa et fidei nostre contraria: cuius oppositum
 in primo notabili dicitur. Ad quartum argumentum quod sumitur ex quarto notabili
 dicendum quod doctores hebreorum quos Hieronymus. Augustinus. Eusebius. Cle-
 mens et Origenes allegant ad probationem fidei nostre: non sunt doctores cabali-
 stici sicut talmudici: aut veritatis hebraice expositores. quod quibus in multis nobis
 indicant: aliqua tantum vera et persona fidei nostre scripserunt: a quibus tanquam ab iniustis
 possessoribus argumenta sumunt a nostris sicut perfidia eorum: ut patet per magnum Nicolaum
 de Lira et Hugonem et dominum Episcopum Burgensem in scrutinio scripturarum. Et si di-
 cat quod non est credendum doctrinam talmudicam allegari ab antiquis doctoribus nostris:
 Tunc quia Clemens et multi alij hebreos allegant fuerint ante compositionem
 ipsius talmud. que fuit post christi mortem plusquam per. C. annos. Tum quia do-
 ctrina talmudica est totaliter contra nos constituta ab ipsis hebreis igitur contra

xpianos pugnantes; quare illi doctrine talem honorem non detulissent nisi
ut aliquid dictum ab eis firmum putarent. Relinquit ergo quod hebreorum doctores
qui allegant a nostris non sunt talmudici aut veritatis hebraice expositores; sed ca
balistici. Rursus quod vera intelligentia legis et prophetarum incepta a Moyse; ut sepe
dictum est et duravit usque ad christi aduentum; quo tempore propter cecitatem et
infidelitatem iudeorum; et maxime sapientium apud quos erat defectus et successit in
apostolis et ecclesia christianorum; quibus lux intelligentie et veritas legis et propheta
rum per christum orta est; ut Paulus Apostolus testatur, et quibus sapientes iu
deorum propter infidelitatem et ingratitude amiserint veram intelligen
tiam legis et prophetarum, credibile tamen est; quod talis intelligentia in eis tota
liter extincta non fuit; sed in schola eorum aliquantulum remansit; ut ad viam ve
ritatis possent redire, propter quod aliqui eorum varia et vario modo scripse
runt; inter quos ut dicunt sapientes hebreorum Rabi Juda Amasi primus post
christi mortem scripsit Amisina, post quem Rabi Hyrnanina scripsit libros talmuth
in quibus secundum hebreos vera intelligentia legis et prophetarum continetur, pro
pter quod Amisina et talmuth apud eos secundum locum obtinent auctorita
tis post legem et prophetas; ut dictum est. De cabala vero dicunt sapientes he
breorum; quod post excidium et destructionem hierosolymorum fuit a Rabi Simeone
filio Jobay in sexaginta libros redacta; quibus Abraham (ut dicunt) primus a
deo habuerit; et tres libros scripserit, de qua scientia miror cur Iosephus in
libris antiquitatum iudaicarum non fecerit mentionem; nec nostri doctores, si tam
sancta tam vera et tam consona fidei nostre est; ut iste Cabalanorum princeps
affirmat et predicat. Quare pro certo tenendum est; quod sicut libri talmuth et Ami
sina a discipulis phariseorum contra christianos pugnantes in fauorem iudaice per
fidie scripti sunt; sic dicendum est de libris cabalisticis. Et quo patet quod si do
ctrina talmuth, et expositiones hebreorum post christi aduentum scripte a iudeis
cum christianis pugnantes sunt falsae et fidei nostre contrarie; per eandem rationem
cabala est a christianis habenda ut falsa et fidei contraria, et per con
sequens non licet cuiquam christianorum sequi tales doctrinas; imo qui sequuntur et
imitantur doctrinam cabalisticam et talmudicam habendi sunt tanquam suspecti
de perfidia iudaica. Unde Joannes Andree doctor egregius in. c. quod su
per his, de voto, dicit hec verba de talmuth; Papa punit iudeos cum con
tra legem suam hereses inveniunt et observant, et hac ratione motus Grego
rius papa et Innocentius quartus mandauerunt comburi librum quem iu
dei vocant talmuth; in quo multe hereses continentur; et puniri illos qui do
cerent illas hereses vel seruarent. Hoc idem sentiendum et tenendum est de
libris cabale. Clemens vero et ceteri doctores primitiue ecclesie christianorum; qui
precesserunt doctrinam talmudicam; non argumentantur ex auctoritatibus
cabale; sed ex auctoritatibus sacre scripture et expositionum eiusdem; ut Paulus
Apostolus frequenter facit in epistolis suis, et christus in doctrina euangelica, nec
est inconueniens ex libris talmudicis et expositionibus doctorum hebreorum contra
christianos pugnantes; sumere argumenta contra perfidiam eorum; quia tales libri quibus

contra nos scripti: multa vera et fidei nostre consona continent: ut magister Nicolaus de Lira scribit sicut dictum est. Notandum quod contentio inter christianos et iudeos orta de adventu Messie et trinitate personarum: non fundatur in sensu mystico veteris testamenti: ut defensor perversitatis in suo apologetico falso scribit: quia ex tali sensu non potest convinci iudei: ut dictum est. sed fundatur in sensu literali qui communis est nobis et iudeis. et ideo ubi inter nos et ipsos est contentio et differentia in littera: recurrendum est ad veritatem hebraicam: a qua translatio nostra dependet et originem trahit. et hinc est quod doctores nostri sepiissime dicunt: hebraica veritas sic habet: Quis Nicolaus de Lira affirmet: quod ipse non vidit aliquam bibliam iudeorum antiquam: que non sit in passibus pro fide christianorum facientibus corrupta. Ex quo patet quod per antiquam traditionem quam sepe nostri allegant contra iudeos: non sunt intelligendi libri cabale: ut defensor perversitatis in. iiii. notabili dicit. sed hebraica veritas in qua translatio. Iuxta interpretum et Symachi Theodotionis Aquilei Origenis et beati Hieronymi fundatur. Patet igitur ex dictis quod fundamenta defensoris perversitatis ad probandum artes cabalisticas fuisse Moysi a deo reuelatas: et tempore Egidii a. lxx. sapientibus et senioribus legis ex precepto dei litteris mandatas: sunt falsa et sibi invicem contradicentia. propter quod tenendum est cabalam quantum ad rem nostris esse prohibitam tanquam ad perfidiam iudaicam pertinentem.

Quod supradicta conclusio est simpliciter falsa et heretica ad superstitionem gentiliam et perfidiam iudeorum pertinens.

Regula generalis apud dialecticos quod artem exponendarum propositionum scripserunt est: quod propositio velis negativa nec copulativa nec disjunctiva exponitur: sed per sua singularia aut dictorum probatur. predicta autem conclusio est velis negativa cuius aliqua singularis est falsa: vel eius dictorum est simpliciter verum. scilicet quod aliqua scientia demonstrata theologia certificatur nos magis de divinitate christi quam magia et cabala: quia sola theologia tractat de christo et eius mysteriis. et maxime per illa que pertinent ad novum testamentum. et oppositum dicere est hereticum. scilicet magia et cabala non pertinent ad habitum theologie. et predicta conclusio est simpliciter falsa et heretica. Preterea christum esse deum et facere miracula divinitate eius attestantia est articulus fidei. et per ipsum pertinet ad scientiam fidei. scilicet sacra theologia et sola illa est scientia fidei: ut patet per beatum Augustinum. viii. de trinitate. dicentem: Non utique quicquid sciri potest ab homine in rebus humanis: ubi plurimum superacie vanitatis et nocte curiositatis est: huic scientie est tribuendum: sed illud tantummodo quo si des saluberrima que ad veram beatitudinem ducit gignit nutrit defendit et roborat. quia scientia non pollent fideles plurimi: quibus polleant ipsa fide plurimi. aliud est enim scire tantummodo quod homo credere debeat pro adipiscenda vita beata: que non nisi eterna est. aliud autem scire quemadmodum hoc ipsum et per ipsum optuletur et contra impios defendatur. quam proprio appellare vocabulo scientiam videtur. Alphus. Ex qua auctoritate patet quod sola theologia est scientia fidei. et per consequens magia et cabala non certificatur magis de divinitate christi quam theologia.

o. ij.

Præterea omnis certitudo sive doctorum theologorum aut est evidentiæ aut fir-
me adhesionis, sed magia et cabala non certificant nec certificare possunt ut
arorem certitudine evidentiæ; quia Christus sit verus deus et homo; aut quia eius mira-
cula sint vera miracula; cum talis evidentiæ non stet cum fide, nec magia et ca-
bala possunt certificare certitudine firme adhesionis; quia Christus sit verus deus et
homo; quia talis certitudo pertinet ad solam fidem infusam vel acquisitam, quartum
quolibet est alterius generis et speciei a magia et cabala. Præterea si magia et
cabala sunt scientiæ et non revelatæ; sed per humanam investigationem acqui-
sitæ; ut defensor conclusionis dicit; sequitur quia sunt scientiæ facientes evidenti-
am de suis conclusionibus, et per consequens quilibet magus et cabalista eviden-
ter cognoscit quia Christus sit verus deus et homo; et quia eius miracula sint vera mi-
racula, et per consequens non est necessaria fides ad talia credenda; quod est
hereticum. Si dicatur quia prædicta conclusio est intelligenda de scientiâ non
revelatâ; sed humanitus adinventa et acquisita; qualis non est theologia.
Unde sensus et intellectus conclusionis est; quia si aliqua scientiâ humanitus in-
venta et non revelatâ certificat de divinitate Christi per miracula eius; hoc maxi-
me facit scientiâ qua cognoscuntur virtutes et actiuitates agentium naturalium
et eorum applicationes adinvicem et ad sua passiva naturalia, et per quam co-
gnoscitur quid possint agentia naturalia virtute propria; et quid non, hoc enim
cognito; videntes deinde opera Christi excedere gradum et terminum illorum quæ
possunt fieri per agentia naturalia; concludimus necessario quia fuerunt facta
virtute divina, quod scire non possumus illo non cognito; nam ignoratis ter-
minis potentie et virtutis rerum naturalium; stat nos dubitare illa eadem ope-
ra que fecit Christus posse fieri per media naturalia, cum ergo talia maxime cogno-
scat illa pars cabale que est de virtutibus corporum celestium, et illa pars scien-
tiæ naturalis que a pluribus catholicis vocatur magia naturalis, ideo non he-
retice sed catholice; non superstitiose sed verissime et scientificè dici potest; quia
magia et cabala certificant; id est adiuvant nos in cognoscenda divinitate Christi.
Hæc autem defensio et declaratio conclusionis non saluat conclusionem; sed
continet plures errores in fide periculosos. Primum sic patet; quia signum uni-
versale distribuit terminum communem non distributum pro quolibet suo signifi-
cato, cum ergo theologia sit scientiâ et verissima scientiâ; ut ex auctoritate beati
Augustini patet; sequitur quia theologia non excluditur a subiecto prædicte co-
clusionis; sed includitur. Secundo; quia data quia scientiâ revelatâ non continet
res nec intelligere sub illa distributæ; magia et cabala non certificant nec certifi-
care possunt scientificè, id est evidenter de divinitate Christi; ut probatum est. Tercio; quia
sive doctorum; præter theologiam revelatam primis scriptoribus sacri canonis et ma-
gistri sententiarum et expositorum acquisita, manifestum est autem quia talis theolo-
gia acquisita magis certificat nos de divinitate Christi quam magia et cabala. Quar-
to; quia sive defensorem conclusionis cabala pertinet ad scientiam divinitatis
revelatam; et non ex humana adinventionem acquisitam, fuit enim primo revelata

Moyſi: et a Moyſe ſapiētibus legis et prophetarū vſq; ad tpa Eſdre. et p pſis
ſi cōcluſio intelligit de ſcīa acquiſita: ſequit̃ q; cabala nō ſit ſcīa reuelata: ſed
acquiſita. in quo manifeſte ſibiſi contradicit. Secundū: ſcilicet q; predicta de-
ſenſio et declaratio contineat plures errores periculofos in fide: patet indu-
ctiue. Primus quidem error eſt q; magus vel cabaliſta poteſt per magiā vel
cabalā cognoscere ſcientifice de aliq; effectu: an ſit miraculū vel nō. Secund⁹
error q; mag⁹ vel cabaliſta pōt cognoscere ſcientifice: q; opa que xps fecit ex-
cedebant gradum et terminū eorum que poſſunt fieri per agentia naturalia.
Tercius error: q; magus et cabaliſta videntes opera xpi poterant cōcludere
neceſſario et ſcientifice: q; talia opera fuerunt facta virtute diuina. Quart⁹
error: q; magus vel cabaliſta videns xpm talia opera facientem poterat con-
cludere ſcientifice xpm eſſe verū deum. Quod autem predicti errores ſequantur
ex dicta deſenſione et declaratione: patet per id quod dicit: q; magus et caba-
liſta videntes opera xpi excedere gradum et terminū illorum que poſſunt fieri
per agentia naturalia: concludunt neceſſario: q; fuerunt facta virtute diuina.
et infra concludit: q; cū talia cognoscat pars cabale: que eſt de virtutibus eor-
porum celeſtium: et magia naturalis: vere et ſcientifice magia et cabala certifi-
cant nos de diuinitate xpi. Quod autem quodlibet iſtorū ſit: erroneum et in fide
periculofum: vnica generali ratione pro omnibus ſic oſtendo: quia certum et
manifeſtum eſt ſm deſenſorem concludentię: q; ſcribe et phariſei cum quibus
xps diſputabat erant veri magi et cabaliſte. dicit enī in apologia de magia: q;
ſapientes gentis hebreorū appellabantur prophete apud hebreos vel ſene-
drim vel phariſei vel cabaliſte. ſed tales magi et cabaliſte videntes xpm et opa
eius: negabant xpm eſſe deum: et opera eius fieri in virtute dei. quinimo dice-
bant in nomine belzebu xpm eijcere demonia. vnde xps deteſtando infidelita-
tem phariſeorū et cabaliſtarū dicit Jo. ry. Si non veniſſem et locutus eiſ non
 fuiſſem et opera non feciſſem in eiſ que nullus alius fecit peccatū non habe-
rent. et loquitur de peccato infidelitatis ſm Aug. ſuper Joannē. ergo magus
vel cabaliſta videns xpm et opera eius non cognosceat nec cognoscere poteſt
ſcientifice per magiā et cabalā: q; xps ſit verus deus et eius opera ſint vera
miracula. Confirmatur iſta ratio: quia omnis argumentatio ſcientifica neceſ-
ſitat intellectum ad aſſentiendum cōcluſioni. Si ergo magus vel cabaliſta vi-
dens xpm et opera eius poteſt cōcludere ſcientifice: q; xps ſit deus et eius opa
ſint vera miracula ſola virtute diuina facta: ſequitur eos ad talia conſtitenda
neceſſitari. et per pſis omnes magi et cabaliſte qui xpm et eius opera viderūt
conuerſi fuiſſent ad xpm per ſcientiam magie et cabale ſine fide: quod eſt he-
reticum. tenendum eſt ergo q; xpm eſſe deum: et miracula feciſſe veritate ſue
doctrinē atteſtantia ſemper fuit creditum: et per nullam ſcientiam humanicus
inuentam (qualis eſt magia et cabala: vt deſenſor concludentię ſatetur) ſcitu
aut concludum. Et ſic patet q; predicta concludenti de virtute ſermonis eſt falſa
et heretica ſuperſtitioni gentiliū et perfidie iudeorū conſentiens.

Quoddecima Conclusio Apologetica Joannis
Admiracula christi non ratione rei facere sed ratione
modi faciendi sue diuinitatis argumentum sunt cer-
tissimum.

Determinatio magistralis.
Predicta conclusio quo ad eius primam partem non videtur nobis ve-
ra; sed comuni doctrine theologorum contraria, et quia posita interi-
conclusiones magicas et cabalisticas habenda est etiam ut suspecta de supersti-
tione gentilitatis et danabili perfidia iudeorum; propter duas rationes. Primo
quia magi: ut dictum est precedenti determinatione: miracula omnia et mirifi-
centiam operum que nos reducimus ad virtutem diuinam: reducunt ad cau-
sas naturales, ad quod sequitur miracula christi non fuisse facta virtute diuina;
quod est hereticum. Secundo: quia cabaliste dicunt et asserunt ut dictum est
in rubrica de cabala: quod miracula que christus fecit non ut deus sed ut homo fecit
per scientiam cabale vel virtute quorundam diuinorum nominum hebreorum: que
in femore scripta portabat, que omnia sunt ridicula et contra fidem catholicam.
Et ergo sciatur quid veritatis contineat predicta conclusio: investigabimus
primam rationem miraculi: species quoque et gradus miraculorum. Secundo reci-
tabitur opinio philosophorum et singulariter Auicenne de potestate et virtute faciendi
miracula. Tercio predicta opinio ostendetur falsa secundum principia fidei et philosophie
peripateticorum. Iuxta que quarto ad rationes fundamentales predictae opi-
nionis respondebitur. Quinto ponetur sententia fidei: quod solus deus miracula
facere potest. Sexto inquiratur quia potestate et virtute christus miracula fecit.
Ex quibus manifestum erit quid tenendum sit de predicta conclusione.

Quid sit miraculi: et quot sunt
gradus et differentie miraculorum

Miraculi nomen secundum communiter loquentes ab admiratione est sumptum.
Ad admirationem autem duo concurrunt: ut potest accipi ex verbis
philosophi in principio metaphysice, quorum unus est: quod causa illius quod ad-
miramur sit occulta, secundum: quod in eo quod miramur appareat aliquid per
quod videatur contrarium eius debere esse quod miramur: sicut aliquis posset mi-
rari si videret ferrum ascendere ad calamitam: ignorans calamite virtutem,
cum videatur quod ferrum naturali motu debeat tendere deorsum. hoc autem
contingit dupliciter, vno quidem modo secundum se: alio modo quo ad nos, quo ad
nos quidem: quando causa effectus quem miramur non est occulta simpliciter;
sed occulta huic vel illi, nec in re quam miramur est dispositio repugnans
effectui: que miramur secundum rei veritatem: sed solum secundum opinionem admirantis, et ex

hoc contingit qd id quod est vni mirū vel admirabile; nō est mirū vel admi-
 rabile alteri; sicut sciens virtutem calamite per doctrinam vel experimentū non
 miratur predictū effectū; ignorans aut miratur, fm se aut aliquid est mirū vel
 admirabile; cuius causa simpliciter est occulta et quādo in re est cōtraria dis-
 positio fm naturā effectui; qd apparet. Ex quo sequit qd miraculi nomen du-
 pliciter accipit. Uno qdez mō gñaliter p oī effectū insolito hñte cām occultā
 vel simpliciter vel quo ad nos, et hoc mō nō solū deus; s; ars et natura et sube-
 stantie sepe tē tā bone qd male miracula facere pñt; vt p; de mirificētia opex
 art; magice; que virtute demonū vel nature a mago adiute fieri dicunt. Alio
 mō accipit miraculū pprie; pro effectū insolito hñte simpliciter cām occultā
 et hoc sonat pprie miraculi nomen; vt, l. sit de se admiratiōe plenū; nō quo ad
 hñc vel illū tm; s; simpliciter quo ad oēs, causa aut simpliciter occulta oī ho-
 mini et a sensibus nris remotissima est diuina virtus; que in rebus omnibus se
 cretissime opatur. Tñ illa que sola virtute diuina sunt in rebus illis in qbus
 est naturalis ordo ad pñrariū effectū vel ad contrariū modū faciendi; dicitur
 proprie miracula, ea vō que vel etiā natura facit alicui nrm occulta; vel etia;
 que deus facit nec aliter nata sunt fieri nisi a deo; miracula pprie dici nō pñt
 sed solū mira vel mirabilia, propter quod in diffinitione miraculi quam ponit
 Augs, in libro de vtilitate credendi dicens; qd miraculū est arduū aliquid et in
 solitū supra facultates nature et spem admirantis apparens, ponit aliquid qd
 excedit nature ordinem; in hoc qd dicit; supra facultatē nature; cui ex pte rei
 mirabilis respōdet qd dicit; arduū, ponit etiā aliquid qd excedit nrām cog-
 nitionem in hoc qd dicit; preter spem admirantis apparens, cui ex parte rei mi-
 rabilis responderet qd dicit insolitū. Ex quo pñt qd accipiēdo hoc mō miraculū
 nihil pōt dici miraculū ex pparatiōe ad potentiā diuinā; quia quodcūq; factū
 diuine potentie pparatū est minimū; fm illud Ysa, xl. Ecce gentes quasi stilla
 situle et quasi momentū stature reputate sunt. Sed dicit aliqd miraculū p cō-
 paratiōem ad facultatē nature quā excedit, et ideo fm qd magis excedit facul-
 tatem nature; fm hoc maius miraculū dicit. Excedit aut aliqd facultatem na-
 ture tripliciter; vt dicit scñs Tho. parte, l. q. Cv. Uno mō qstūm ad substan-
 tiā facti; sicut qd duo corpa sint simul; vel qd sol retrocedat aut ster; aut qd cor-
 pus humanū glorificet; et qd mare diuisū transiitibus iter prebeat, que nullo
 mō natura facere pōt, et ista tenent summū gradū in miraculis; inter que etia;
 ordo attendit; nā quanto maiora sunt illa que deus opatur; et quāto sunt ma-
 gis remota a facultate nature; tanto miraculū maius est, sicut maius est mira-
 culū qd sol retrocedat vel ster; qd qd mare diuidatur. Secūdo modo aliquid
 excedit facultatē nature; non qstūm ad id qd fit; s; qstūm ad id in quo fit, sicut
 resuscitatio mortuor; et illuminatio cecor; et similia, pōt enim natura causare
 vitā s; nō in mortuo; pōt prestare vīsum s; non ceco, et hec tenent secundū lo-
 cū in miraculis; inter qd etiā gradus attendit; fm qd id qd fit magis est a facul-
 tate nre remotū, Tercio mō excedit aliqd facultatē nature qstūm ad modū et
 ordinē faciendi; sicut cū aliquis subito p virtutem diuinā a febre curat absq;

o. liij.

curatiōe et p̄suetō processu nature in talibus, et cū statim mare diuina virtute
 in pluuias densatur absq; naturalibus causis; sicut factū est ad preces Samu-
 elis et Helie. Et h̄mōi miracula tenent infiniū locū in miraculis que h̄nt etia;
 diuersos gradus; s̄m q; diuersimode excedunt facultate; nature. Preter aūt
 istos tres gradus et differentias miraculorū ab antiquis doctoribus positas
 ponunt theologi moderni quattuor gradus et spēs miraculorū a causis secun-
 dis in sū et imperio dei prouenientū. Quod sic declarat ab eis; dicunt enī q;
 aliqua causa pōt hēre triplicem causalitatem seu triplicem modū causandi ef-
 fectus suos. Pr̄mus est s̄m naturā propriā specificā et indiuidualem, et hoc
 modo quelibet res p̄currit ad opatiōes sibi ppriās; sic enī terra collocat in
 centro mundi et tendit ad ip̄m qm̄ est extra, et sic de alijs rebus nālibus. vnde
 Aug. in libro de trini. scribit; q; sic deus cōdidit res vt pprios motus agere
 sinat. Secundus modus agendi est s̄m nām vlēm et cōem; hoc est s̄m vlēm in
 stinctū rebus oibus et spēbus et indiuiduis inditū; quo quelib; res appetit de
 corem vniuersi et bonū totius, et hoc mō si dare; vacuū; grauiā tenderent nat-
 uraliter sursum et leuiā deorsum ad illud replendū et impediendum. Tercius
 modus agendi est s̄m iussū et imperiū sup̄mi agentis; cui tota latitudo se-
 cundorū agentū ad nutū obedit respectu cuiuscunq; effectus quem pducere
 velit, et hoc mō sol stetit tpe Josue ex precepto et volūitate diuina Josue. r. c.
 quia certū et manifestū est; q; Josue nō hēbat ex se auctem nec virtutē faciēdi
 sistere solem; s; p modū meriti impetrauit preceptū a deo quo p̄speret soli; q;
 staret. ad quā stationem nō hēbat sol inclinatiōem nālem; sed obedientiāle tū
 hoc idem dicendū est de suspensione actiuitatis ignis in camino vbi erāt po-
 siti tres pueri, et sub isto tercio modo causandi aliquem effectū continent oīa
 miracula proprio modo sumpta; quorū quattuor sunt spēs et dr̄tie s̄m istam
 op̄inionem. Pr̄ma spēs est; qm̄ aliqua causa producit aliquem effectū supra
 eius causalitatem naturalem et virtutem proprie nature, et hoc vel q̄tum ad
 spēm ascendendo vel q̄tum ad gradū vel q̄tum ad mediū vel q̄tum ad tps
 vel locū vel quantitātē. Exemplū q̄tuz ad spēm; vt si spēs inferior pduceret
 effectū sup̄ioris spēs; h̄mōi effect⁹ eēt miraculose pductus. nā h̄mōi cā inferi-
 oris spēs pducēdo effectū sup̄ioris spēs ageret supra causalitātē sibi ppriā et
 nālem a principio inditā; qā ex cālitatē a principio sibi indita talis causa non
 potest producere effectū sup̄ioris speciei, absolute tū pōt ad hoc supra suā na-
 turā elenari; et tūc miraculose talis causa operaret. Exemplū q̄tum ad gradū
 vt si caliditas vt duo produceret caliditatem vt centum; q̄tum ad spēm non
 esset miraculū; qā caliditas s̄m naturā suā specificā est caliditatis productiua
 sed q̄tum ad gradū esset miraculū; quia eius prima et naturalis inclinatio nō
 est nisi ad pducendū caliditātē vt duo. Exemplū de medio; vt si aliqua causa
 que s̄m cōem cursū operat aliquem effectū ad certā distantā; si ageret illū
 vel similem in specie ad duplā distantā; tūc ageret miraculose. Vnde sit ita q;
 spera actiuitas alicuius cāe terminet ad. A. pūctuz; si illa causa agat vltra. A.
 diceret agere miraculose respectu medij. Exēpluz de tpe; vt si aliqua causa sit

nata pducere aliquē effectū in vna hora; et velociter mot⁹ nō aucta eius acti-
 uitate; tunc illa causa ageret illū effectū miraculose q̄tum ad tps. Exemplum
 de loco: quod multipliciter pōt ptingere, vel quia vna res pōt esse in diuersis
 locis: cū vna res vniciū sitū sibi determinat, vel quia in eodem loco preter suū
 naturalem modū quem naturaliter requireret stat; vt pz in sacramento altaris
 vbi totū integrū corpus xpi in quolibet puncto hostie continet, et hoc est mi-
 raculū. Exemplū de quātitate; nam quelibet res determinat sibi certā quanti-
 tatem et habet certos terminos sue quantitatis: vt hētur. ij. de aia. vñ si vltra
 habeat quantitatem maiorem vel minorem: miraculū est. Secunda spēs
 miraculoꝝ est qñ aliqua causa producit aliquem effectū sub sua naturali cau-
 salitate descendendo; vel q̄tum ad spēm vel q̄tum ad gradū vel q̄tum ad me-
 diū vel q̄tum ad tempus vel locum vel quantitātē. Exemplū q̄tum ad spēm
 vt si homo produceret lapidem: esset miraculū; quia infra suā naturalem cau-
 salitatem ageret. Exemplū q̄tum ad gradū: vt si caliditas vt decem applicata
 passo summe disposito remotis impedimentis oibus preter voluntatem diuī-
 nā nō pduceret nisi caliditatem vt duo: esset miraculū. et ita de medio et de
 alijs oibus discurrendo per singula est dicendū. Tercia species miraculoꝝ
 est: qñ effectus aliquis pducit a causa fm quā nō cōsuevit produci fm cōem
 et solitū cursum nature; vt si deus se solo causaret ignem. q̄uis enim a natura
 sit producibilis ignis: quia tñ nō pducit a suis causis a quibus consuevit pro-
 duci: hñōi effectus vocaretur miraculosus in ordine ad causas a quibus natu-
 raliter p̄suevit pducī; et sine qbus etiā nō pduceret fm cōem et solitū nature
 cursum. Ex quo pz q deus producendo aiam intellectūā nō agit miraculose
 sed si pduceret se solo aiam asini ageret miraculose. Prīmū pz: quia aia intel-
 lectiua nō est nata pducī a causis secundis: sed a solo deo. et ideo nō est eius
 productio miraculosa: sed excedat totius nature facultatem. Consimiliē dicen-
 dū est de gratia fide et spe et de alijs donis supernālibus: que q̄uis sint dona
 supnaturalia; nō tñ miraculosa: ex eo q nō dependent vel habent ordinē pro-
 ductionis ad cās secundas: propter quod nō sunt vltra cursum naturalem. Se-
 cundū pz: quia deus pducendo se solo aiam asini ageret vltra cursum nature
 institutū: quia produceret effectū se solo: producibilem a causis secundis: imo
 remoueret ordinē institutū: quia asinus fm ordinē cōem nō pducit nisi fm
 dispositiōem materie et virtutem seminis cāz secundaz: que fm institutōem na-
 ture cōem p̄sueuerūt cōcurrere ad asini pductiōem. Quarta spēs miraculoꝝ
 est: qñ. s. effectus nō producit a causis sufficientibus fm cōem nature cursum
 remotis ipedimentis oibus preter volūtates diuinā: sicut fuit in camino ignis
 vbi fuerūt positi tres pueri. passum enim ibidem erat applicatū sufficienter: et
 ignis etiā erat agens sufficiens fm cōem nature cursū ad p̄urendū: et tñ nō
 p̄ussit nec lesit eos. q̄s miraculosum fuit. Et fm q dictū est de effectū mira-
 culoso respectu cāz agentū ex imperio et iussu diuino: ita dicēdū est respectu
 passiuaꝝ causaz. et ad istas quattuor spēs miraculoꝝ reducitur fm predictā
 opinionem oīa mundi miracula: vel ad aliquā ipsaz. Qd si querat: qñō cause

secunde possunt agere vel pati ex precepto diuino predictos effectus miracu-
 losos: cū tales cause non sunt capaces precepti diuini, sola enim creatura rō-
 nalis est capax talis precepti. Rñdeo fm predictā opinionē: q̄ tale preceptū
 diuiniū nībil aliud est formaliter: q̄ voluntatem diuinā velle aliquā cām secū-
 dam noniter agere vel pati aliquem effectū: cuius dicta causa non est actiua
 nec passiva fm propriā naturā specificā & potentiā naturalem: sed obedientia
 lem tm̄, et hoc mō accipiēdo preceptū diuiniū: oīs natura creata tam intelle-
 ctualis q̄ non intellectualis est capax precepti diuini. Sunt vō alij doctores
 theologi q̄ aliter distinguūt spēs & dñtias miraculorū q̄ supradicti: l̄ in idē
 videant redire: quia quedā miracula dicunt fieri supra naturā: quedā p̄tra na-
 turā & quedā preter naturā. Illa miracula dicunt fieri supra naturā: qñ deus
 facit aliquem effectū quē natura nullo mō facere pōt. Quidē ptingit du-
 pliciter, vel q̄ ipsa forma inducta adeo oīno a natura induci nō pōt: sicut for-
 ma glorie quā inducet deus in corpibus electorū: & incarnatio verbi, vel quia
 etī talem formā possit in aliquā naturā inducere: nō tñ in istā, sicut ad causā
 dñ vitā natura potens est: sed q̄ in mortuo natura vitā causet: hoc facere nō
 pōt. Illa vō miracula dicunt fieri p̄tra naturā: qñ in natura remanet cōtraria
 dispositio ad effectū quē deus facit, sicut qñ p̄seruauit pueros illesos in cam-
 no: remanente natura p̄burendi in igne, & qñ aqua iordanis stetit remanente
 gravitate in ea, & sile est q̄ virgo peperit. Illa vō miracula dicunt fieri preter
 naturā: qñ deus producit effectū quē natura p̄ducere pōt: illo tñ mō quo na-
 tura p̄ducere nō pōt, vel quia defunt infra quibus natura opatur: sicut cum
 x̄ps cōuertit aquā in vinū Jo. ij. q̄b tñ natura aliquo mō facere pōt: dñ aqua
 in nutrimentū vitis assumpta: suo tpe in succū v̄ue per digesta p̄ducit, vel q̄
 est in diuino ope maior multitudo q̄ natura facē cōsueuerit: sicut p̄ de ramis
 que sunt producte in egipto, vel q̄tum ad t̄ps: sicut cū statim ad inuocatōem
 alicuius sancti aliq̄ curat: quē natura nō statim h̄ succēssive & in alio tpe nō
 in isto curare posset, & sic accidit in miraculo de socru Petri: vt legī in acti-
 bus aplōr. Dat̄z igit̄ quid sit miraculū: & quot sunt spēs & dñtias miraculorū
 fm antiquos & modernos theologos.

Opinio phos Arabū: & singulariter Auicenne: q̄
 miracula que ptingūt in rebus sūt virtute nature.

Omnis aut̄ virtus atq̄ ptās faciendū miracula fm phos Arabes ad
 cās secundas p se primo & imēdiate reducūt: cuius opinionis defen-
 sor precipuus Auicenna est in libro quarto sexti naturalū. dicit enī
 q̄ aīe hūane duplicis sunt nature: quedā sunt elate & nobiles: quedā demerse
 & ociose. Elate vō & nobiles sunt grandis & mirabilium opationū effectrices
 nedū in corpe pprio: factis alteratiōibus & transmutatiōibus: verū etiam ali-
 eno absq̄ medio. De tali igit̄ aīa nobili dicit Auicenna: q̄ multotiens opatur
 in corpore alieno sicut in proprio, quemadmodum est opus oculi fascinatōis

et estimationis operantis: imo cum anima fuerit potens et nobilis filius principis que
 vestit materiam formis: obediens ei materia que est in mundo: et patietur ea: et in
 ueniet in materia quicquid formabit in illa, quod sit propter hoc quod anima humana non est
 impressa in materia sua: sed est prouidens ei: et propter hunc modum colligatis
 potest ipsa mutare materiam corporalem: ab eo quod expectabat natura eius: et tunc
 non est mirum: si anima nobilis et fortissima transcedat operationem suam in corpore propter
 ut cum non fuerit demersa in affectum illius corporis vehementer: et preter hoc
 fuerit nature preuolentis et constantis in habitu suo sanet infirmos et debilitet
 priuos: et contingat priuari naturas et permitti sibi elementaria: ut quod non
 est ignis fiat ei ignis: et quod non est terra fiat ei terra: et pro voluntate eius perin-
 gat pluuia et fertilitas: sicut contingit absorbitio a terra et mortalitas: et hoc to-
 tum prouenit secundum necessitatem intelligibilem: oino enim possibile est ut comu-
 teretur eius uelle omne id quod pendet ex permutatione materie in contraria: nam ma-
 teria obediens ei naturaliter: et sit ex ea secundum quod uidetur eius voluntati: materia
 etenim oino est obediens anime: et multo amplius obedit anime quam prius agentibus
 in se: et hec est etiam una de proprietatibus virtutis prophetialis. Et quod dictum est
 de virtute et potentia anime particularis: hoc idem est intelligendum de anima cōi
 que secundum Auicennam est intelligentia mouens celum: unde dicit: Si autem fuerit hoc
 in anima cōi que est celi et mundi: possibile est tunc ut eius operatio sit ad naturam
 totius: si uero fuerit in anima particulari: qualis est anima humana: poterit operari in na-
 tura particulari per modum supradictum: altera uero anima demersa et ociosa est passi-
 onibus corporis subiecta et paucarum operationum et minimarum operatio: propter eius imp-
 sectionem: unde indiget instrumentis et medijs: quibus materiam tam intrinsecam
 quam extrinsecam transmutare possit: et hoc est quod dicit Auicenna ubi supra sub his
 verbis: Forma que est in anima principium est eius quod contingit in materia: sicut
 forma sanitatis que est in anima medici: principium est sanitatis que accidit in egro
 curando: et preter hoc forma stanni in anima carpentarii: sed hec non adducit
 ad id quod prouenit ex illis nisi per instrumenta et media: que non egent huiusmodi instrumentis nisi
 propter debilitatem et propter ociositatem. Ex quibus inferunt Auicenniste: tunc.
 conclusiones. Prima est: quod ad hoc quod anima humana vel in suo corpore vel alieno
 per solam imaginationem vel intelligibile apprehensionem sine medijs possit operari
 tria requiruntur. Primum quod sit anima elata et nobilis: hoc est multum sepata et eleua-
 ta supra naturam corporis. Secundum: quod non sit demersa in affectum corporis: hoc est
 quod non sit vicinis carnalibus irretita: sed similis effecta suis principijs: puta intel-
 ligentijs: quas Auicenna posuit naturarum causarum causas. Tercium quod sit nature
 preuolentis constantisque in habitu suo: hoc est quod sit fortis atque uehemens in
 imaginatione vel cogitatione forme imagine vel concepte quecumque sit illa: ta-
 lis inquam anima vi sue apprehensiois sanabit infirmos: debilitabit priuos: naturas
 deprauabit: et miracula faciet secundum Auicennam sine quibuscumque intermedijs cor-
 poralibus actioibus: sed solo contactu virtutis: et hinc sequitur quod aliquid potest
 calefieri et infrigidari: nullo formaliter calido vel frigido ad hoc concurrente
 sed per solam spiritum imaginatam vel conceptam virtualiter calidam vel frigidam.

Secunda conclusio: q materia inferioris mundi est tali anime elate et nobili obedientior: q contrarijs agentibus. Cuius ratio est: quia materia mundi inferioris obedientior debet esse naturaliter causis et principijs magis nobilibus: q minus nobilibus: alia ordo vniuersi esset peruersus et male dispositus. sed anima elata et nobilis siue sit anima particularis humana: siue corpus. scilicet celli: sunt cause nobiliores et virtuosiores ad agendum q agentia contraria. q tales anime per sola vehementer apprehensionem possunt transmutare materiam huius mundi inferioris. Confirmatur ista ratio: quia cum anima nobilis producat sub dominio iouis vel saturni vel alterius motoris ipso existente fortunatissimo: erunt duo formaliter et ex natura rei in tali anima consideranda. Primum: quod est anima: et hoc corde habet cum alijs animabus. Alterum: quod facta est imago motoris besperie celestis saturni. scilicet iouis et hac ratione induit virtutem illius motoris: cuius imago facta est: a quo etiam resultatiorem quandam lucis virtutisq sequitur: ut possit non modo coniuncti sibi corpus mouere: versutiā totū quod subiaceret bespere: quaz mouet motor ille cuius imago facta est. et ex hac parte potest anima naturam inferiorem a suo cursu atq ordine per nutu suo si velit transmutare et impedire. Ex quo patet quod rationabile et probabile videtur materiam mundi cui dicitur intelligentia iouis vel cuiuscūq alterius besperie esse huic anime et sue imaginationi vel apprehensioni obedientem: sicut intelligentie iouis. cum enim imago vel similitudo iouis vel eius intelligentia secundum eius imperium materiam mundi disposita exteriorē realiter imiter: et nouis formis hanc induat et vestiatur: necesse est hanc animam secundum eius imperium exteriorē materiam posse transmutare realiter per sola imaginationem aut: pceptionem forme imagine vel pcepte. Tercia conclusio: anima demersa et ociosa non potest transmutare corpus propriū nec alienū per sola imaginationem qstumelicq fortiter et vehementer siue corporali transmutatiōe intermedia. Patet ista conclusio: quia talis anima non est sicut effecta suis principijs. et per ipsam non obediunt sibi materia immediate ad sola apprehensionem: sicut anime nobili et eleuate. requiritur q ultra apprehensionem actio aliqua realis et corporalis intermedia: ut patet ex dictis Auicenne. Quarta conclusio: anima elata et nobilis potest transmutare corpus propriū et alienū transmutatiōe. scilicet locali et formali per sola estimationes fortiter et pstante siue quocūq medio corporali. Ista conclusio probatur ratione et experientijs. Ratio sic: quia non minores virtutē vel potentia virtualiter transmutandi corpora possunt celi et intelligentie imprimere in anima: q in lapidibus et gemis preciosis. q impressa est virtus virtualiter transmutandi corpus alienū lapidibus et gemis preciosis siue instrumentis realibus intermedijs: ut iacincto sanandi et cōseruandi sanitatem: et expellendi egritudinem cordis dū exterioris applicatur: ut Auicenna testatur. hoc idem de smaragdo exterioris obiecto oculis serpentis quos liquefacit: ut Serapio in. c. de smaragdo dicit. Cū igitur iacinctus et smaragdus non operentur per infinitum reale intermedium: sed solū per ptractū virtutis non videtur irrationabile quod anima elata et nobilis excellentior existens illud facere possit. Hoc idem probatur experientijs. Prima tangit ab Auicenna ubi supra. de trabe que est in media via: super quam potest homo ambulare. sed si posita fuerit veluti ponā

super aquam profundā: non audebit ambulare super eam; eo q̄ imaginatur in
aia vel aio eius formā cadendi vehementē impressam: cui obedit materia eius
et virtus mēbroꝝ: et nō obedit eius p̄tario, s̄ ad erigendū et ambulandū. Se-
cunda experientia quā ponit Auicenna: quia sepe videmus egrotantes cōua-
lescere: cū se p̄ualescere fortit̄ ac vehementer imaginant̄, et sanos egrotare cū
se egrotare putant, quod propterea contingit: quia forma sanitatis vel egritu-
dinis fortificat ac roborat in aia, et corpus aie cedens atq; obediens sanitatē
vel infirmitatem suscipit, et hanc opatiōem dicit Auicēna efficaciorē ea esse
que a medicis fit medicinis mediantibus et reliquis instris sue artis. Tercia
experientia ponit ab Auicenna, vi. naturalis, c. vlt. De mirabilibus inq̄ aia-
lium est: q̄ gallina q̄n videt gallū in pugna erigif: quasi si eēt gallus: et eleuat
suā caudā sicut gall⁹, et aliqui etiā nascitur illi cornu in crure: sicut gallo, et ex h̄
p̄cipi pōt obedientia materie: q̄n p̄pter suā cogitatōem in pugna nascitur
galline cornu in crure sicut gallo. Eandem suam tenet Aristoteles, iij. de hi-
storis aialium, c. vlti. Galline inquit dū vicerint masculos cohibant et crure
cornuant, et tunc decentius erigunt se et caudam: et calcaria parua sup̄crescūt
Quarta experientia est: si quis frequēter imaginē et cogitet de veneris: eri-
gitur virile membrū: ita vt q̄nq; semen expellat, et sic virtus naturalis motiua
ventositatis et spūs et expulsua seminis obedit cogitationi. Quinta exp̄ientia
est: q̄ puer genitus frequenter simulatur ei quē viderunt coeſtes: aut de quo
imaginati efficaciter fuerūt: aut super quo cadit vehemens imaginatio mulie-
ris tpe p̄ceptionis, quod nō esset nisi materia generatōis emb̄ionis eēt obe-
dientior imaginationi q̄ virtutibus naturalibus transmutatibus materiā, pp̄
quod Jacob ponens virgas diuersoꝝ coloꝝ in canalibus vbi effundebatur
aqua: factū est vt in ipso calore coitus oues intuerent virgas et parerent ma-
culosa et varia et diuerso colore respersa: vt scribit Gen. xxx. c. Sexta experi-
entia est de hoīe vidente aliū ossitare facta imaginatione de fumosis sup̄flui-
tatibus que ex ossitatione ducunt: monetur spiritus et virtus naturalis ad ex-
pellendū has sup̄fluitates fumosas, et ossitat homo: vt scribit, vij. probleuma-
tū, i. et, ij. probleumaf. Pueri etiam haurientes vinū ex vase per canulam ex
imaginatione micture frequenter mingere cōgunt, et imaginantes aquā mul-
tam: prouocantur ad mingendū, vij. probleumatū, ij. probleumate. Et multū
cogitantes de sanguine aut res rubeas: incurrunt fluxum sanguinis variū, vi-
dentes etiā alios comedentes acredinem incurrūt stuporem dentis, hoc autē
non accideret nisi virtutes naturales essent aliquo mō obediētes imaginati-
ōi sine estimatōi, vnde patientes it̄icia iuuantur per aspectū in rebus
eitrinis, illud enim mouet naturaliter ad expellendū materiā citrinā totam ad
eūtem: et sic adiutorio curationis in ea. Ad hanc igit̄ aīam nobilē
velut causam naturalem et sufficiētē reducunt Auicēniste mirificentiā op̄eꝝ
que per artem magicam vel per imagines astronomicas vel per verba incan-
tationū sunt. Et finaliter dicūt: q̄ mirabilia et miracula que cōmendantur in
sacris litteris per virtutem anime nobilis et constantis naturalit̄ facta fuerūt

et nullo modo supernaturaliter; ut lex christianorum firmiter credit.

**Improbatio opinionis Avicenne
quo ad singula dicta ipsius.**

Predicta tamen Avicenne opinio ridicula et suppositiosa apud philosophos iudeos
caus. fuit enim deceptus fictionibus secte machumeti: et eorum qui falsas
natiōes et incantationes defendunt. propter quod ostendendum est supra
dictam opinionem esse falsam in singulis dictis suis. Et primo quod ad distin
ctionem fundamētalem quā premittit de diversitate animarum: quod quedam sunt nobiles
et elate: quedam demerse et ociose: quia talis diversitas et distinctio animarum necesse
est quod sit essentialis et specifica: aut accidentalis et materialis. Primum dari non
potest: quia tunc individua humane nature distinguere specificiter iuxta distin
ctionem specificam animarum suarum: quod est falsum et contra experientiam. videmus enim quod
omnes homines concitant in accidentibus et operationibus totam speciem consequentibus. homo
enim habet rationem speciei specialissime secundum dialecticos. et per animas animarum distincta non est essen
tialis et specifica. nec potest dici quod sit accidentalis et materialis ex parte corporum pueritiam:
quia secundum Avicennam. tales anime siue sint nobiles siue ociose: non immergunt neque inheret
corpi: sed omnino sunt independentes quantum ad essentiam et esse a corpore et corporali
bus dispositionibus. et per animas animarum distinctio et diversitas non dependet a corpore
Confirmat ista ratio: quia anima intellectiva cum non educatur de potentia materie secundum
Avicennam: prius naturaliter habet propriam essentiam et esse: quod vniuersi corpori humano
et per animas diversitas animarum quantum ad magis nobile et minus nobile non provenit
a corpore. Si dicatur quod diversitas animarum provenit ex parte agentis. hoc esse non potest
quia secundum Avicennam. ix. metaphysicorum. c. iiii. anima intellectiva producit ab intelligentia
agente per actum intelligendi. et sic necesse est quod procedat ab eadem intelligentia vel
a diversis. ab eadem non: quia ab eodem principio non potest immediate procedere
diversi effectus: quia idem in quantum idem semper facit idem immediate. id est de genera
tione. et in hoc principio fundat Avicenna totam imaginationem suam de diversita
tate effectuum: que secundum eum non potest reduci ad causam primam immediate: sed ad causas secun
das. Relinquit igitur quod diversitas animarum procedat a diversis intelligentiis. et cum ta
les sint diversarum specierum secundum ipsam: quia impossibile est plura separata a materia esse
solo numero differentia: sequitur quod effectus eiusdem speciei procedunt a causis differē
tibus specie immediate: quod est contra opinionem Avicenne. Si dicatur quod diversitas animarum
secundum magis nobile et minus nobile infra eandem speciem provenit ex parte agentis
supposita diversitate dispositionum existentium in materia. vñ. id est de anima scribitur: quod
actus actiuorum sunt in patiente et disposito. propter quod cum materia plus et minus dis
ponitur: recipitur in eo forma ab eodem agente perfectior vel imperfectior. vñ in corpore
minus disposito recipitur ignobilior anima: et in corpore melius disposito nobi
lior ab eodem agente. Et ex hac diversitate dispositionum corporaliū que habet latitu
dinem quodammodo infinitam: provenit secundum intentionem Avicenne et Algazelis
diversitas predicta animarum. Nec autem ratio et evasio stare non potest. Et primo: quia anima

Intellectiva non causatur nec producitur ab intelligentia agente; ut dicit Auicenna; sed a solo deo creatur; ut infra ostenderetur. Tunc secundo; quia si ex parte dispositionis esset inequality animarum; non minus imo magis esset ex parte dispositionis existentium in materia cum forma; quod ex parte dispositionis precedentium introductionem forme; quia ille corrumpuntur in aduentu forme secundum eodem opinionem; sicut earum subiectum. manifestum est autem quod ex parte dispositionum rationem tantum formam in materia non potest argui inequality animarum; alioquin cum in eodem supposito per alio et alio tempore sint dispositiones inaequales; sequeretur quod alio et alio tempore eadem anima esset nobilior et ignobilior; elata et ociosa; quod est absurdum. Et ex parte dispositionum non potest argui talis inequality animarum. Preterea dispositiones materie non redundat in formam que non educitur de potentia materie nisi forte quantum ad operationes in quibus indiget materia seu corpore. hanc anima humana ponit esse talis forma que non dependet quantum ad esse a corpore secundum Avicennam; nec educitur de potentia materie quantum dependeat a corpore quantum ad alias quas operationes sensitivas et vegetativas et quantum ad intellectivam; putat utique corpore ut obiecto. Et ex diversitate dispositionum materie vel corporis non arguitur diversitas animarum quantum ad essentiam et esse; quantum ad predictas operationes. et hoc modo anima que hoc corpus magis aptum et dispositum ad operationes exequendas est nobilior et perfectior. unde fantasia existit eodem modo disposita in diversis dispositione innata et dispositione acquisita per exercitium et doctrinam; et praeterea eodem modo obiecto; non est probabile quod unus melius intelligat illud obiectum quam alius. et quod dictum est de operatione per intellectum; hoc idem dicendum est de operationibus partibus vegetativae et sensitivae. hoc autem diversitas operationum non arguit aliquam diversitatem in essentia anime nec in eius potentia; ut una dicatur nobilis et elata; altera demerita et ociosa; ut Avicenna falso imaginatur. Secundo predicta opinio Avicenne est falsa in hoc quod dicit animam eodem modo esse; quam intelligentiam agentem et datricem formarum nominat; per suum imperium immediate transmutare materiam generabilem et corruptibilem ad formam subalem tantum materiale quam immateriale; quia secundum magnum suum Aristotelem; forme materiales non imprimuntur in materiam ab aliqua substantia separata; sed reducuntur in actum de potentia materie per actionem forme in materia existentis. unde. vii. metaphysicae. probatur quod id quod fit proprie est proprium; non forma vel materia. proprium enim est quod proprie hoc esse. omne autem agens agit sibi. unde oportet quod id quod est faciens res naturales actu existere per generationem sit proprium non forma sine materia; hoc est substantia separata. Alia probatio ponitur in. viii. physicorum; quia cum idem semper natura sit idem facere. id est de generatione. quod autem generatur vel corrumpitur vel alteratur aut augetur vel diminuitur non semper eodem modo se habet; oportet quod id quod est generans et movens secundum quod movetur non sit semper eodem modo se habens; sed aliter et aliter. hoc autem non potest esse in substantia separata quia omnis talis substantia est immobilis secundum Avicennam; omne enim quod movetur corpus est; ut in. vi. physicae. probatur. unde id quod est immediata causa reducens formam de potentia in actum per generationem et alterationem est corpus aliter et aliter se habens; secundum quod accedit et recedit per motum localem. et inde est quod substantia separata suo imperio in corpore causat immediate motum localem; et eo mediante causat alios motus; quibus immobile acquirit

aliquā formā, et hoc rōnabiliter accidit: nā motus localis est primus et perfe-
 ctissimus motus; utpote qui nō variat rem q̄tum ad rei intrinsecā: sed solum
 q̄tum ad exteriorē locū, et ideo p̄ primū motū suū, s. locale corp̄alis natura a
 spiritali mouet; fm̄ hoc ergo corp̄alis creatura obedit impio sp̄sali fm̄ na-
 turalez ordinē ad motū locale; nō autē ad alicuius forme m̄lis receptōem. Ex
 quo p̄ q̄ si materia corp̄alis nō obedit substantie spiritali q̄tum ad receptōez
 forme materialis educibilis de potentia materie; nec obediēt q̄tum ad rece-
 ptōem aīe intellectiue; ut Auicenna falso imaginat̄. Tūc Cōsiliator deridēs
 Auicennā dicit, Ci. dicit; Auicenna ordinem tollens agens sere frustrat parti-
 culare principalius dearticulatiū. Inīam etiā deprauās Aristotelis; cū idē
 fm̄ eundem sit disponens materiā; et formā suscitās ex eadē; ut apparuit ex co-
 hō enim boīem generat et sol. ij. p̄physi. Neq̄ etiā illius valet motiū; qm̄ et si
 prima p̄maneat eadē realiter cā; rōibus tū ydealibus q̄busdā poni nō in eo
 ueniens ipsam mō aliquo p̄mutari; ea tū p̄mutatiōem nō suscipiēte; sed effectū
 sicut tradit cū p̄his tractātes que dei. Notandū q̄ cū dicit q̄ materia corpa-
 lis nō obediēt sube sp̄sali ad receptōez forme subalis; intelligendū est de suba
 sp̄sali creata; cuius virtus et essentia est limitata fm̄ determinatū genus; non
 de suba sp̄sali increata; cuius virtus est infinita non limitata ad aliq̄d genus
 fm̄ regulā alicuius generis. et ideo tali sube quelibet creatura obedit ad nutū
 Tercio p̄dicta opinio Auicenne est falsa in hoc q̄ dicit aīam nobilē et eleua-
 tā p̄ solā imaginatiōem et fortem estimatiōem vel intelligibile apprehensiōem
 sine quocūq̄ medio corp̄ali trāsmutare corpus propriū et alienū trāsmutatiōe
 locali et formali; quia maioris virtutis et efficacioris sunt intelligentie mouen-
 tes orbes celestes; q̄ aīa hūana q̄tumcūq̄ nobilis et eleuata. materia etiam
 mundi inferioris obediētiō est intelligentijs; q̄ aīe hūane. oīsum est autē q̄
 intelligentie sepeate citra primā nō p̄sit materiā mundi inferioris realiter imu-
 tare. et maxime trāsmutatiōe formali; nisi mediāte actiōe corporeā. non enim
 imprimūt in h̄ inferiora nisi motu et lumine mediāte; et nō sola sua intellectiōe
 vel affectiōe. aīa igit̄ hūana p̄ solā imaginatiōem vel affectōem hec facere nō
 poterit. Ad hoc facit articulus dānatus Parisius; q̄ dicere angelū sola vo-
 luntate mouere; error. Confirmat ista rō; q̄a sicut agens realiter trāsmutans
 ceteris paribus est propinquius passio sue actiōis receptiū; ita fortius illud
 trāsmutat. h̄ aīa et imaginatio quelibet est proximior et vicinior corpi p̄prio
 q̄ corpi alieno. materia preterea obediētiō debet esse impressioni p̄prie for-
 me. q̄ quacūq̄ trāsmutatiōe et eiusdē rōis trāsmutabit aīa p̄ solā imaginatiōez
 corpus alienū; trāsmutabit immediatius corpus propriū; q̄ est p̄positiōez Aui-
 cenne et experientia. Sc̄do arguit sic; quia aīa trāsmutat corpus alienū per
 solā imaginatiōem vel trāsmutat ipsum cū resistētia vel sine resistētia. Si se-
 cundū; subito ageret oēm formā vel dispositiōem quā deberet producere; q̄d
 apparet impossibile. et p̄ia colligit. iij. p̄physi. p̄mento. vij. Si det̄ primū; tūc si-
 cut esset limitata gradualiter velocitate; ita esset limitata distantia; qua corp̄
 extrinsecū possit imutare. q̄d nō ponit positio Auicēne. vult enī q̄ aīa nobilis

et eleuata pōt per solā imaginatiōem in q̄tāmcūq; distantia agere. Preterea
 data opinione Auicenne sequit̄ q̄ in eodem subiecto adequato possent simul
 recipi forme p̄trarie. ponat̄ enim q̄ pro eodem tpe due aie nobiles et eleuate
 eque efficaciter imaginent̄ vel appetant duo contraria inesse eidem subiecto
 puta caliditate et frigiditate. et p̄ fm positōes Auicēne q̄ idem subiectū simul
 fiat calidū et frigidū sanū et egrū; q̄ est incōueniens. Preterea egrotet Pe-
 trus egritudine mortali; et cadant super eo due imaginationes duarū animarū
 nobilissimā; vna salutis et vite; altera mortis. et sequit̄ fm predictam opinionem q̄
 Petrus simul viuet et moriet̄. et per idēz pōt deduci; q̄ si essent due aie equa-
 liter eleuate; et equaliter imaginarent̄; vna camelū cadere; altera camelū non
 cadere; q̄ camelus caderet et nō caderet; q̄ est p̄dictio. si enim caderet; ima-
 ginatio casus esset efficacior; q̄ est p̄positū. si nō caderet; tūc imaginatio nō
 cadendi esset efficacior; q̄ est p̄tra positū. Item data positioe auicēne; seque-
 rit̄ q̄ sine cibo posset homo viuere; et p̄ totū decursum suarū etatū nāliter de-
 currere; absq; b̄ q̄ aliquis comederet aut biberet; q̄a qua ratioe pōt imaginatio
 hoīs nutriendi nō terrā in terrā puertere fm Auicennā; si sit aia nobilis et ele-
 uata; eadem rōne pōt nō nutrimentū vel elementa in cibū et sanguinē et partes
 membrorū puertere. et p̄ p̄is nutriti et augeri poterit; absq; hoc q̄ sumat cibū
 ab extra. Et ex eadēz radice sequit̄; q̄ aia nobilis et elata posset hoīem perpe-
 tuare; quia obedientius est humidū radicale imaginationi aie eleuate; q̄ cal-
 do naturali ipsum resoluenti. ergo si feratur ad oppositū imaginatio vel affe-
 ctio caloris in humidū; non aget calor in humidū radicale. et per p̄is non re-
 soluet ipsum. Item data opinione Auicenne; x̄ps non illuminasset miraculose
 cecos; nec claudos erexit; nec aquā in vinū cōuertisset; nec mortuos susci-
 tasset. hec enim oīa per potentia naturalem aie nobilis cum imaginatiōe fixa
 fieri pōt. et per eandem fortem imaginationem posset virgo sine p̄cursu maris
 impregnari. et sic b̄ta virgo sine p̄cursu maris nāliter p̄cepisset sine miraculo;
 q̄ est p̄tra fidem et experientia. p̄ia probat̄; q̄a partem menstrui ad matricem
 virginis descendente pōt aia nobilis et eleuata p̄ forte imaginatiōem et affe-
 ctioēz in fetū et plūficū sperma puertere. quo in esse posito; fiet pregnas virgo
 sine p̄cursu maris; q̄ est p̄ experientia et p̄ fidez. Et hāc opinionē videt tenere
 defensor p̄dicte conclusiois in quadā conclusioe quā ponit sub hac forma: Possi-
 bile est hoīez ex putrefactioe ḡnari. q̄ nō pōt alit̄ itelligi q̄ p̄ imaginatiōes aie
 nobilis et eleuate; aut p̄ intelligibilē apprehensiōez sube separe; quā Auicennā
 intelligentia agentē et datricē formarū appellat. Preterea data opinione Auic-
 enne; seq̄ q̄ qua rōne sine p̄cursu calidi et frigidi pōt aia nobilis et eleuata p̄
 solā imaginatiōez calidi et frigidi cāre caliditate et frigiditate; possz sine p̄cursu
 lucis vel coloris p̄ducē sp̄ez lucis et coloris in organo visus. et sp̄em soni in or-
 gano auditus. et sic de alijs sp̄ibus sensibilis exteriorū. et sic p̄tingeret fieri visio-
 nem vel auditioēz sine obiecto visibili aut audibili. et ex b̄ sequitur vlt̄erū q̄ nulli
 euident̄ est notū; an id q̄ videt sit color vel coloratū. et p̄ idē possz cecū et ca-
 res oculis p̄prehēdere colorē. et h̄ oīa patet; q̄a imaginatio fm p̄dictā opionez

potest causare omnia supradicta sine obiectis exterioribus. quod ab omnibus recte philosophantibus reputat absurdū. propter qd Cōsiliator et plures medicorum reputat predictā opinionem Auicenne falsam et supstitiosam.

**Solutio ad rōnes et experientias pro
Auicenne opinione superius inductas.**

Quoniamq; argumēta et expiētias p Auicēne opione inducta soluamus est notandū: q nō qlibet apphensio vel imagiatio aie qstuncūq; fortis pōt eē cā transmutatōis realis corpis: s illa tñ q pūngit cū passiōne appetitus sensitīui: qā certū et manifestū est q apprehēdētes et imaginātes calorē aut frigus vel quodcūq; aliud obiectū: nō alterant in corpe de perse: imo sūm tales apprehēsiōes et imaginatōes: vt dicit Aristō. in li. de aia nos hēmus: vt respiciētes in picturis: que nō mouēt ad fugā vel psecutōez. sola q imagiatio ad quā sequit passio gaudiū vel tristitie vel aliqd hmoi alterat realitē corpus. Cuius cā et rō est: qā hmoi passiōes accidunt cū aliquo determinato motu cordis: vt statim patebit. ex quo sequit vltērius imutatio totius corpis vel sūm motū locale vel sūm aliquā alteratōez. Cū sensu et expimēto p q in timore et gaudio spūs mouent intus vel eē diuersis motib⁹ sūm diuersitatē motū appetitus sensitīui. s etiā p q in opatōibus estimatiue virtutis. vñ opinātes vebementē aliqō pueniēs vel discōueniēs: alterant et fortificant in eis spūs et debilitant. ex qbus accidit alteratio ad caliditatē vel frigiditatē hūiditatē vel siccitatē. et s est qd dicit Aristō. in li. de cā mot⁹ aialiu: sub his verbis: Spēs fingit et fantasie alterāt nos: qā hnt rez virtutē. vñ sicut res exteriores hnt virtutē alterādi corpus nrm: ita et spēs apprehēsa et imaginata pūncta. s. passiōi: vt dictū est. et ideo post illud verbū subdit pbs: Aliq enī mō spēs intellecta calidi aut frigidi delectabilis aut tristabilis talis existit: qualis qdez rez vnaq; sez in alterādo corpus. vult enī his verbis pbs: q spēs apprehēsa calidi calida sit: quemadmodū et res a qua suscepta est. et spēs frigidi sicut sit frigida. et spēs apprehēsa rei q voluptatē vel dolorem ingerit: nā spēs apprehēse rez tales virtute sunt: quales et res a qbus suscipiunt: cū ois effectus virtutem sue cause aliquo mō retineat. meditatio igitur calidaz rez causa calefactōis est. et etiā si res absint. et meditatio frigidaz causa est refrigerationis. sunt autem calida vel frigida virtute omnia que mouent appetitū sūe ad psecutōem sūe ad fugam. propter qd omnes passiōes aie sunt cū calore vel frigiditate. non enī sūe frigiditate timor est: neq; audacia sine calore. Quod qualiter fiat est sciendū: q ad meditatiōem cuiuscūq; rei appetende vel fugiēde sequitur motus appetitiuus: quem passiōem dicimus. ad talem vō motū appetitus sequitur alteratio cordis ad caliditatem vel frigiditatem. alteratiōem deniq; ipam qstuncūq; parua sequitur alteratio magna in partibus exterioribus: nam si fiat alteratio circa cor ad frigiditatem reuocatur calor et spūs ab exterioribus ad interiora: remanētq; partes exteriores frigide: et pallescunt ac tremunt

interdum vehementer. Si vero fiat alteratio cordis ad calorem; emittitur calor ac spiritus ad exteriora; et fit in corpore rubor et membra etiam roborantur. et hoc est quod dicit Aristoteles ubi supra. alteratis quidem partibus quedam sunt maiores; quedam vero minores; nam si alteratio ad caliditatem fuerit; partes quidem extenduntur et maiores sunt; quasi per quandam rarefactionem et dilationem spirituum. Si vero alteratio fuerit ad frigiditatem; sunt partes minores quasi per quandam spirituum condensationem et retractiorem. quod in eis partibus maxime per que generationi deseruiunt. His itaque premisis facile iam est ad rationes Avicenne respondere; quibus opinionem suam probare conatur. Nam quod primum inducit quod anime duplicis sunt nature; Dicendum quod omnes anime humane sunt eiusdem nature; nec una est nobilior altera quantum ad essentiam vel esse; ut probatum est; sed quantum ad operari. quod peruenit ex varijs et diuersis dispositionibus naturaliter acquisitis vel innatis. potest etiam homini diuersitas operationum prouenire ex diuersitate donorum gratuitorum et supernaturalium; ex quibus peruenit quod aliquae anime habent altiores et nobiliores operationes quam alie. et si modo anima christi est nobilior ceteris secundum quod sibi datus fuit spiritus non ad mensuram ut ceteris animabus. de talibus autem perfectioribus gratuitis non loquitur Avicenna; quia tales nec nouit nec credidit. Et ex his per falsitas omnium eorum que de anima nobili Avicenna scribit. dicimus enim quod talis anima nobilis nec habet potentiam faciendi miracula nec prophetandi nec transmutandi materiam ad nutum. et hoc considerata tali anima in sua natura et perfectioribus naturalibus. Et quibus per falsitas prime conclusionis Avicenne; quia dato quod aliqua anima sit eleuata super naturam corporis; et vicis carnalibus non sit irritata; quod potest fieri per morales virtutes; sitque fortis et vehemens in imaginatione sua; adhuc non potest omnibus istis positum; si aliud non ponatur; per solam imaginationem transmutare materiam immediate transmutatione formali seu locali. nec sola spiritus calidi vel frigidi imagiata potest causare calorem vel frigiditatem; nisi coniungatur passio appetitus sensitui; que non potest esse sine transmutatione corporali; ut probatum est. Nec secunda conclusio Avicenne prinet veritatem; in qua dicitur quod materia inferioris mundi est obediencior anime nobili quam prius agentibus; quia actio naturalis et physica non potest fieri sine prietate et resistencia; qualis est omnis actio transmutativa materie ad formam subalem vel motum localem. Et ad probationem cum dicitur quod materia mundi inferioris obediencior debet esse naturaliter causis et principijs magis nobilibus quam minus nobilibus. Dicendum quod non quodlibet fit ex quolibet nec quodlibet agit in quodlibet; sed determinatum in determinatum et modo determinato et ideo licet naturalis potentia anime vel angeli vel demonis sit maior et nobilior quam naturalis potentia corporis vel agentis per prietatem; non tamen est ad hoc quod immediate formam in materiam inducat; sed mediate corpe. vnde hoc facit nobilior quam corpus; quia primum mouens principalius est in agendo applicando actiua passiuis; quam secundum. Et ad confirmationem cum dicitur quod cum anima producat sub domino iouis vel saturni habet quod sit imago iouis vel saturni. et ut sic potest transmutare totam materiam ioui subiectam. Dicendum quod falsum et hereticum est dicere; quod anima intellectiua producat secundum se sub domino iouis vel saturni; nisi quantum ad dispositiones materie vel corporis in quod suscipitur. falsum etiam et hereticum est dicere quod anima intellectiua quantum ad substantiam producat a ioue vel saturno

ut probatū est. et dato fm Aluicennā q̄ aīa humana esset producta a ioue vel
 saturno: adhuc nō sequit̄ q̄ tali aīe ut est imago iouis vel saturni ad nutū obe
 diat materia inferioris mundi imediate: quia probatū est fm Aristo. q̄ forme
 separate non pnt imprimere imediate aliquā formā subalem in mām nisi appli
 cādo actiua passiuis. et p̄ p̄s aīa hūana ut imago iouis vel saturni non pōt p̄
 solā imaginatiōem vel p̄ceptiōez trāsmutare mām ad formā subalem sine mo
 tu aliquo locali. Ex quo pater falsitas quarte p̄clusiōis Aluicēne in qua dicit̄
 q̄ aīa nobilis pōt trāsmutare corpus propriū et alienū trāsmutatiōe locali et
 formali sine quocūq; medio et contactu corpali p̄ solā imaginatiōem et p̄tactū
 virtualē. Et ad rōem p̄clusiōis cū dicit̄: q̄ sicut entia imperfecta ut iacinctus et
 smaragdus et his similia: hnt virtutē virtualit̄ agēdi et trāsmutādi corpus remo
 tū et distans sine instrumētis realibus intermedijs: sic aīa tanq̄ nobilior ep̄s
 p̄ solā imaginatiōem hoc facere pōt. Dicendū q̄ aīa vnitur corpori humano
 ut forma et motor fm q̄ scribitur. ij. de aīa. et ideo naturali ordine suo imperio
 mouet corpus localiter: nā vis eius appetitiua est imperans motū: et corpus
 obedit ad nutū aīe ad motū. q̄ etia est p̄ virtutes mortuas que sunt organis
 affixe et fluūt ab aīa in corpus ab ipsa formatū. alie vō alteratiōes ut calefacti
 onis infrigidatiōis et similia: sequunt̄ ab aīa mediāte motu locali. ex ipsa enim
 imaginatiōe sequit̄ passio per quā aliquo mō variat̄ motus cordis et spiritūs.
 Ex q̄bus vel retract̄ ad cor: vel diffusi in mēbra: sequit̄ aliq̄ alteratio in cor
 pore: que etia pōt eē infirmitatis vel sanitatis cā: p̄cipue si sit materia disposita
 Sic igitur patet q̄ si aīa p̄ solā imaginatiōem non potest causare in corpe pro
 prio quod est sibi propinquius aliquā alteratiōem sine motu locali p̄cedente
 sequit̄ per argumentū a minori ad maius: q̄ non poterit in corpore alieno et
 distanti consimilem vel alterius rōnis causare alteratiōem sine motu locali in
 termedio. nec hoc prouenit ex imperfectione aīe: sed ex modo suo agēdi. Et
 si obijciatur: ut Consiliator et ceteri medici obijciūt: q̄ species calidi imagina
 ta vel cōcepta est virtualiter calida: ut dicit Aristoteles in libro de motu ani
 malium. et per cōsequens erit productiua caloris formalis in subiectum rece
 piuū et dispositū. Preterea nos videmus q̄ qualitates spūales hntes esse in
 tentionale sunt p̄ se cā imediata alteratiōis realis: ut p̄ illuminatiōe ad quā
 sequit̄ calefactio in subiecto disposito. hoc idem de sp̄ibus sensibiliū exteriorū
 ad quā receptiōem in medio et organo sequit̄ alteratio corruptiua organoꝝ
 plurimi etia influxus celestes q̄ sunt spūales et intentionales ex se calefaciūt et
 infrigidant. nō videt̄ ḡ p̄ter rōem q̄ sp̄es imaginata vel p̄cepta causet ime
 diate aliquā formā reale in corp⁹ supra q̄ cadit imaginatio. nec est opus ut
 dicūt q̄ talis aīa agat prius in ppinquū q̄ in distās: q̄a videmus multa agē
 tia per virtutes occultas et immanifestas agere in distans: sine hoc q̄ agant in
 propinquū: ut pater de virtute magnetis trahentis ferrum: que nō trahit nec
 alterat medii. iacinctus etiam collo appensus confortat cor imprimēdo cor
 di qualitatem confortatiuā: quā nō imprimit in partibus intermedijs. et sic de
 smaragdo liquefaciendo oculos serpentis: vel calefaciendo vel infrigidando

aliquod distans sine liquefactōe et alteratione mediū propinquioris. Sol etiam
 calefacit et alterat ista inferiora: et tñ nō calefacit nec alterat sū calorem cor-
 pora celestia intermedia, multa alia exempla adducuntur a medicis pro opi-
 nione Auicenne: sed hec sufficiant, istis enim solutis patebit rñio ad similia
 Respondeo igitur et dico: q nulla forma q̄tuncq; perfecta imaginata vel
 cōcepta potest esse causa imēdiate productiua alicuius forme absolute in ma-
 teria: vt dictum est, vnde forme rerum naturalium in mente angelica existen-
 tes: q̄uis sint magis actuales et perfecte q̄ forme que sunt in materia, et pro-
 pter hoc sunt imēdiatum principium perfectioris operationis que est intelli-
 gere: operationis tamen que est actio materiam transmutans: non sunt imē-
 diatum principium: sed mediante voluntate: et voluntas mediante virtute: et
 virtus imēdiate mouet ad motum localem: que mediante motu locali corpo-
 rum est causa inductōis forme in materia: applicando scilicet actiua passiuīs.
 forme etiam que sunt in intellectu humano non sunt actiue rerum artificialiū
 nisi mediante voluntate et virtute motiua et organis naturalibus et instrumē-
 tis artificialibus. Hoc idem dicendum est de forma imaginata: q ipsa non est
 principium imēdiatum transmutationis materie ad aliquam formam nisi me-
 diante aliquo motu locali, et per hunc modum concedimus q species imagi-
 nata vel concepta calidi vel frigidi est calida vel frigida virtualiter, et per cō-
 sequens caloris vel frigiditatis causatiua: vt sepius dictum est. Notandū q
 Auicenna et Aristoteles magis suus pueniūt quidem in hoc: q oēm motū aia-
 lem referunt in apprehensioem aie velut in cām primā: quia forma imaginata
 vel pcepta mouet ipm appetitū p modū appetibilis: q̄ est primū principū in
 tali motu: vt scribit, iij. de aia, differūt tñ in duobus. Primū est: q Auicenna
 refert tales alterationes et transmutationes in apprehensionem propter vir-
 tutem atq; potentiā aie app:ehendentis, quas ponit separatam esse et poten-
 tem suo nutu imutare materiā corpalem sine medio. Aristoteles autē refert ta-
 les transmutationes in formā app:ehensam: que cū sit similitudo et effectus rei
 retinet virtutē eius, aliquo enim mō vt inquit spēs intellecta calidi ad calorem
 incitat: atq; ad frigus spēs intellecta frigidi. Qd signo pbat dicēs: ppter qd
 timent ac tremūt intelligentes solū, hoc est dictū: sepe enim videmus eos qui
 formidolosum aliqd cogitāt: si vebemētes in sua cogitatioe fuerint: etiā si rem
 ipam nō videāt: nihilominus timent frigesūt pallefcūt et horrorem patiuntur
 atq; tremorē, qd in illis sepiissime apparet: q vltimo supplicio p̄demnati sunt,
 prius enim q̄ ad locum supplicij deducantur: sola imaginatione rerum vebē-
 menti p̄terq; moriuntur vel p̄mortui esse videntur, hoc enim refert Aristo-
 teles in speciem rei formidabilis imaginatam vel conceptam: que cum talis
 aliquo modo sit qualis et ipsa res: eundem quasi effectum habet. Est etiam
 hoc manifestum in his motibus: qui a pruritu carnis et desiderio venereorū
 oriuntur, constat enim q sola meditatione rei veneree absente obiecto alte-
 rantur vebementer cor et membra deinde p̄dorīs intumescunt et totum de-
 niq; corpus incalefcit: et nōnunq; mens ipsa furij agitari consuevit. Alterum

p. iij.

in quo differunt predicti pbi est: q Aristoteles quis spem intellecta dicat vir-
 tute talem qualis est et ipsa res a qua suscipitur. et per pns cōsimiles effectus
 efficere: non tamen absq corporali medio: vt dicit Auicenna: imo hūc motu
 animalem similem esse asserit motui currus. in quo sicut est aliqd mouens nō
 motū: et aliqd motū et non mouens. et inter hec intercedūt multa et mota et
 mouentia: sic in motu animalis res appetenda vel fugienda mouet: quis nō
 sit mota vel simpliciter vel saltem non eo motu. exteriores vero partes ani-
 malis mouentur et ultra nihil mouent. inter hec autem extrema sunt multa
 mouentia simul et mota: que seinuicem in motu consequuntur: nam sunt pri-
 mū fantasia siue imaginatio et intellectus: que a rebus mota mouent appeti-
 tum. ad motum autem appetitus sequitur alteratio et motus cordis. ad alte-
 rationem vero motus cordis etiam si sit parua atq remissa alteratio magna:
 quoniam vel extendunt vel retrahuntur spiritus. ad quam deniq extensioem
 vel retractioem sequit calefactio vel infrigidatio partiu: et alteratio in calore
 et robore. ad quā postremo alteratioes casus dolor et lassitudo quedā et multa
 alia accidentia consequuntur. et hinc prouenit q egrotantes cū se qualescere
 fortit ac vehemēter imaginant: qualescūt. et sani cū se egrotare putāt: infirmā-
 tur. ipēs nāq apprehēsa sanitatis vel egritudinis: que talis qdem aliquo mō
 est: quales sunt et ipse res: dū fortiter ac vehemēter sub imaginatioe vertit
 appetitū impellit ad sanitatē cupiendā et timendā egritudinē. motū aut appe-
 titus cordis alteratio comitat: que si ad calorem fuerit: in toto corpe calorem ex-
 citat. calor aut ipse: vt dicit in. vii. metaphy. vel sanitas est vel sanitatis ps. vel
 si neutru sit saltē calorem ipm psequit sanitas aut quedā sanitas ps. pp. qd Cō-
 mētator dicit in. iiii. de celo et mūdo: q cor alterat membrū ad sanitatē: et mē-
 brū ipm infirmū est alterabile. Si vō cordis alteratio ad frigiditatem fuerit in
 toto corpe frig⁹ expandit: pstringit deinde cor: et spūs ad interiora reuocant.
 ex q sequit dispositio ad egritudinē quā imaginatio pcedebat. Ex quo patz q
 dato et pcesso q spēs imagiata vel pcepta sit talis virtualit⁹ quale est obiectū
 formalit⁹: nō sequit vt dicit Cōciliator et Jacobus: q sit cā p se et imediate ali-
 cuius forme mālis sine motu locali intermedio. Ad aliud argumentū de qua-
 litatibus intentionalibus dicendū: q ab eodē agēte corpali et māli a quo pro-
 ducunt tales qualitates spiales et intētionales: causant qualitates reales et
 māles: penes q attendit alteratio saluatiua vel corruptiua. vñ sol et corpa
 celestia motu suo causant lumē: quo mediante causant calorem et alias formas
 māles in hec inferiora. Ex quo patz q tales alteratioes reales et māles nō cau-
 santur de per se a predictis qualitatibus intentionalibus: vt predicta rō pren-
 debat: sed tm de per accidens. Ad aliud argumentum de agente per conta-
 ctum virtutis: quod agit in distans et non in propinquū. dicēdum: q nullum
 agens finitū et limitatū quicunq perfectum pōt agere in extremū p mediū:
 nisi prius agat in mediū: et hoc vel effectum eiusdem rationis vel alterius. vi-
 demus enī q sol alterat ista inferiora ad caliditatē: quā nō pōt imprimere in
 orbis intermedios: quia sunt inalterabiles tali alteratioe. tamen alteratioem

quandā facit in eis alterius rōnis; videlz illuminatiōem, et hoc ideo est: qā me-
 diū et extremū sunt diuersarū rōnū in recipiēdo tales alteratiōes. Item piscis
 quidam retentus in reti mediante reti stupefacit manus piscatoris et facit eas
 tremere; sicut dicit Cōmentator, vij. pbysi, et tamen constat qd piscis non stu-
 pescit rete. Est qā rete et manus piscatoris nō sunt eiusdē nature; aliquā tñ
 alterationem facit piscis in rete. Hoc idē dicendū est de adamante facincto
 et smaragdo et de omnibus his similibus; qd aliquā qualitatem causant in ex-
 tremū quam non causant in medium; sed aliam alterius rationis occultam et
 innominatā. Unde p regula generali vniuersaliter tenendū est: qd quocūq;
 aliqua cā est pluriū effectū productiua; quorū vnus est altero posterior et de-
 pendens; nō repugnat effectū posteriōrē puenire ad extremū et nō ad mediū.
 et hoc ideo: qā mediū pōt esse susceptiū prioris effectus et nō posterioris; vel
 quia mediū fortius resistit q̄ extremū. Exēpli grā: sol est calefactiū et illumi-
 natiū; cuius calefactio dependet ab illuminatione, et ideo pōt illuminando
 calefacere extremū; quā nō calefaciat quodlibet intermediū, mediū etim re-
 gionem aeris que sufficienter est disposita p diaphaneitatē illuminat et nō cale-
 facit pp multā frigiditatē. Ex quibus oibus patz solutio ad oēs experientias
 que adducunt p opinione Auicenne. Ad primā de casu illius qui ponit sup
 trabē in alto loco positā; dicendū qd talis casus non puenit ex sola apprehen-
 sione vel imaginatiōe casus; s̄ quia forma ipsa cadendi q̄ imaginatiōi impressa
 est virtutem retinens rei a qua suscipitur; inclināt ad casum, sicut forma calidi
 vel frigidi apprehensa calorem vel frigiditatē excitat et inclinans ad casum tñ
 morem ingerit, ad timorē aut alterat cor ad frigiditatem et retrahit calor spi-
 ritus ab exterioribus ad interiora; frigescūtq; deinde pres extreme corporis
 atq; palleſcunt; et sequitur tremor et instabilitas tibiā; ad quas de necessitate
 sequitur casus. Ad alias vō experientias dicendū est: qd tales effectus nō se-
 quuntur in corpore imaginātis ex sola imaginatiōe; sed ex motu locali spiritus
 et dispositione que est in materia partū ad tales transmutatiōes et alteratiōes
 suscipiēdas. Dicit enim Thomas de Barbo medicus in questīe de accitū-
 bus aie: qd nō solū ex imaginatiōe causante appetitū cupiscibile causat realis
 transmutatio in nro corpe; vt calor vel frigus et silla pp motū spūs cordis vita-
 lis intus vel extra; s̄ etiā sepe et sepius accidit alteratio in corpe nro multifa-
 rie ex imaginatiōe pp motū factū in spū nālī et hūoribus et humiditatib; alijs
 sicut euenit in multis accitibus aie; que vocant animi affectiōes; in qbus aia
 vehementer imaginās afficit ad aliqd appetibile; ex q̄ affectiōe nō solū spūs vi-
 talis; s̄ nālīs et aialīs et alie hūiditates exītes in corpe mouent; corpus nrm
 multū alterātes, sicut accidit qd ad imaginatiōez alicuius pulchre mulieris ge-
 nitale membrū statim erigit et vehementer calefit, sicut ex imaginatiōe alicuius
 de sanitate sanā bō, in pūctiōe etiā masculī cū femella cū vehementer imagi-
 natio cadit sup formā et figurā alicui; accidit qd fetus illi similes, et oportet ad
 hoc qd tales effectus sequant; sit etiā dispositio et aptitudo in mā, et pp s̄ non
 oportet qd ex aspectu comedendi acerrima; percipiamus in dentibus semper
 p. iij.

acredinem vel stuporem; sed cum est dispositio propinqua in dentibus alicuius ex humiditate aliqua vel quantis alia causa ad id incurrendum, ex aspectu similiter rerum rubeaz non semper causat fluxus sanguinis narium; sed cum homo est dispositus in suo sanguine ad illud defacili incurrendum, et omnia haec causant per motum factum in spiritu quicunque sit ille spiritus: qui mouet localiter et alterat per se dictos modos, et talis spiritus aliqui est vitalis et aliqui naturalis; et aliqui est uterque: qui aliqui mouet vapores in ventositates; aliqui humores et humiditates. Si quis autem non poneret spiritum naturalem distinctum a vitali: haberet ponere predictas transmutationes fieri ex alteratione facta in spiritu a corde precedente secundum diuersas et varias imaginationes causantes diuersos appetitus et affectus anime in quibus accidit diuersimode spiritum alterari et moueri, hec Thomas de Garbo. Hoc idem sentire videtur Jacobus de Forlino in eadem, quod dicens: quod si tempore perceptio fiat fortis imaginatio determinati corporis vel figure: et fuerit in materia generatio fortis preparatio ad tales figuram vel colorem: hec fortis imaginatio mouet naturaliter spiritum et humores humidi impressionis receptiuos ad locum perceptiois: et permiscet eos et temperat secundum exigentiam talis figure vel coloris. quare producit fetus taliter coloratus vel figuratus ad quod iuuat multum naturalis obediencia et subordinatio virum naturalium ad virtutes anime motiuam, et secundum hoc potest reddi causa stigmatum apparentium in natis per vehementem affectionem mulieris pregnantis, non fuit autem hec stigmata in membris parentum: quia non sunt ita facile passibilia, nec hoc magis mirabile videri debet: quam ex forti imaginatione acredinis esse acredinem in dentibus imaginatis. vbi videntes comedere rem acrem ex imaginatione vehementi mouet natura: et natura mouet spiritum et humorem salualem ad os: et permiscet et temperat secundum exigentiam acredinis inducende. Ad aliam experientiam de fascinatioe dicendum: quod in fascinatioe non transmutatur materia naturalis ex sola vi apprehensiois: ut Auienna posuit: sed ex eo quod per vehementem affectionem inuidie vel ire seu odii vel cuiuslibet alterius cause: ut plerumque accidit in vetulabus: inficiunt spiritus, et hec infectio pertingit usque ad oculos: ex quibus inficit aer circumstantes: ex quo corpus alicuius infantis per tenuitudinem recipit aliquam infectionem: per modum quo speculum nonum inficit ad aspectum mulieris menstruatae: ut ab Aristotele scribitur in libro de somno et vigiliis. Plinius quoque, vii. naturalis historie: refert familias quasdam fuisse in apibria et scythia, et illiria: que oculos effascinant quos inspererint, quod a mala perceptione puenire possunt: vel aliqua occultiore causa: ut in determinatione de magia dictum est. Sic igitur patet quod opinio Auienne reducentis omnia miracula et miracula que contingunt in rebus ad virtutem anime nobilis et eleuate non solum in se: sed quantum ad distinctiorem et rationes et experientias quas adducit est falsa et in fide erronea.

Quod solus deus propria virtute et aucte miracula facere potest: creatura vero per gratiam.

Quoniam ex supradictis sit manifestum: quod solus deus miracula facere potest non tamen est notum: si creature repugnet aliquid modo miracula facere: ut multi

pbi astruere conant. pp qd declarande sunt probabiliter tm̄ et nō assertiue ali
 que pclusiōes. *¶* Prima: q loquēdo pprie et stricte de miraculis: nō est euīdēs
 in lumine naturali aliqd esse miraculū. i. aliqd esse a deo factū supra faculta
 tem et cursum nature quē experimur in rebus. Cuius rō est: quia non est p se
 notū nec ex p se notis deductū q deus agat ad eē mere libere libertate ptra
 dictōis: vt fides ponit: als pbi qui veritatē rez nālīter cognoscibiliū diligēter
 inqsiuerūt: nō tenuissent *¶* Priz. i. q deus agit ad extra p modū nature et nēcō
 fm subordinatōem cāz nēcō requisitaz ad productiōem cuiuslibet effectus.
¶ Scō: quia nature facultas et possibilitas est cuilibet viatori ignota qstuz ad
 totā ei⁹ latitudinez. et p pns de nullo effectu pstat nec pstat pōt euīdēt: qui
 fiat ptāte nature. ex quo enim potestas nature est nobis ignota quocūqz effe
 ctu dato qstuncūqz magno: ineuīdēs est an ptās nature ad illū effectū se ex
 tendat vel nō. cui⁹ ignorātia pz ex pbinatiōibus infinitis: que nō sunt scibiles
 a nobis. *¶* Prino p applicatiōem agentii ad sua passia: nā sicut magnes qn ap
 plicat ferro trahit ipm ad se et hz specialem effectū et mirabilē respectu ipsius
 ita forte quelibet res hz passum in qd bēret speciales effectū et mirabilē si sibi
 applicaret. mō impossibile est q quodlibet agēs ad quodlibet passum appli
 care possimus. Et itēz sicut magnes hz respectu ferri speciale et mirabilē effe
 ctū: forte respectu alterius passi si sibi applicaret bēret adhuc specialiozem et
 mirabiliozem effectū. et ideo planta qa est aiata et nobilioz pfectiōis q sit la
 pis magnes: bēret nobiliozes et mirabiliozes opatiōes: si sibi applicarent pas
 sia debita. ex pre igit applicatiōis agentii naturalii ad passia est nobis impossi
 bile cognoscere ptātem nature: et p pns nullius agentis naturalis scit tota fa
 cultas vel possibilitas actiōis. *¶* Scōo aliqz agēs est pductiū alicuius effe
 ctus cū alio agente et nō p se. h impossibile est oīa agentia simul cōbinare: vel
 quodlibet cū quolibet. q nos latent effectus q ex pbinatiōe agentii puenirēt
 cōbinatiō enim agentii facit diuersitatē in effectibus. vñ certū est q aliquis
 effect⁹ puenit ex pbinatiōe aliquoz agentii: qui nō puenirēt ex aliquo illoz
 vt pz in ppositiōe medicinaz et in theriaca vbi ponit venenū: qd tñ pseruat
 ab alio veneno pp cōbinatiōem alioz cū ipso veneno. et ideo si ponerent oēs
 pbinatiōes oīm agentii: infinite veritates scirent que latent nos. impossibile
 est aut istud scire p humanū studiū. *¶* Relinquit q impossibile est euīdenter
 cognoscere p humanā inuestigatiōem naturalem facultatem et ptātem nature
 Item ex applicatiōe distantiāz pnt infiniti effectus diuersificari: qa in aliqua
 distātia aliqz agēs pōt pducere vñ effectū: quē citra illā distātiā vel infra
 nō pduceret. Item fm quantitātē tā agentii q passoz possent etiā infiniti effe
 ctus diuersificari. et sic infinita restat latitudo inuentiōis bñane circa opatiōes
 naturales. quare patet q nature facultas est nobis ignota. et p pns quocūqz
 effectu dato: non est euīdēs in lumine naturali: qn possit fieri p naturā. pp qd
 liber ille qui intitulat de mirabilibus sacre scripture: bēo Augustino ascriptus
 oīa mirabilia et miracula a principio creatiōis mūdi et totius veteris testamēti
 reducit ad cās naturales. *¶* Rabi quoqz Moyses recitat opinionem aliquoz

dicentibus q̄ natura ab initio nō fuit ad vnicū opus instituta; imo primaria insti-
tūdo fuit instituta ad plures effectus alterius rōis, et q̄sq̄ oppositos; imo ge-
neraliter ad oēs q̄ p̄nt p̄tingere in hoc mundo inferiori. vñ dicit q̄ ex lege in-
dita ab initio; mare potuit stare fixū in transitu filioꝝ israel de egipto ad deser-
tū; ita q̄ naturale fuit ipsi mari nō fluere; naturale etiam fuit ipsi igni tres pue-
ros positos in camino ignis nō p̄burere; et sic de ceteris effectib⁹ miraculosis.
Notandū q̄ dato q̄ nō sit euidentis nobis; q̄ aliq̄d opus sit miraculū, i. supra
nature facultatē, de facto tñ tenendū est fide et p̄babili rōne; q̄ multi effectus
sint miraculosi et preter facultatem cuiuslibet nature create; vt statim patebit.
propter q̄d hereticū est dicere q̄ miracula que legunt fuisse facta in veteri te-
stamento; reducant ad cās naturales; vt dicit Rabi Aboyses; et auctor de mi-
rabilibus sacre scripture; nisi dicat illud naturaliter fieri; q̄d insuū diuino sit; ut
aliqui dicūt; et sumit a b̄tō Tho. li. iij. § gentiles. c. C. dicit enī Aug⁹ q̄ deus
creator et p̄ditor oīm creaturaz; nihil ē naturā facit; quia id est naturale cuiq̄
rei; q̄d facit. a quo est oīs modus numerus et ordo nature. Ex ista cōclusionē
sequit q̄ viator non pōt in lumine naturali euidenter discernere inter vera et
falsa miracula; neq̄ inter miracula et p̄stigia. vñ si q̄s discernit inter talia; hoc
facit fm̄ Altiſodoroꝝem li. iij. c. de fide p̄ grām gratis datā; que vocat discretio
spirituū aut p̄ fidem aut aliqd aliud preter lumen naturale. Secūda cōclusio
Solut deus p̄p̄ia aucte et virtute miracula facere pōt. hec cōclusio nō pōt
in lumine naturali demonstratiue p̄bari; vt dictum est; sed sola fide tenetur et
ratiōe probabilis magis q̄ opposita; conclusio potest ostendi. scribitur enim in
psalmo de deo; Qui facit mirabilia solus. Oēs preterea secte h̄sentes cognitio-
nem vñius veri dei; credūt solū deū miracula facere. Rōne vñ p̄suadet sic; q̄a
probabilius est in lumine naturali deū velle et intelligere oīne aliud a se libere
q̄ necessario et naturaliter; q̄a oīa alia a se sunt entia et bona p̄ participatiōem
et p̄ p̄s ordinata ad ip̄m tanq̄ finem; sine q̄bus finis esse pōt. solā ḡ bonitatez
suā que est finis vltimus oīm vult et intelligit de necessitate absoluta. et p̄ p̄s
oīne aliud a se vult mere libere libertate p̄radictiōis. Item probabilius est in
lumine naturali q̄ totū vniuersum fm̄ se et suas p̄tes et ordines partiū depen-
deat a deo; non solū in genere cause finalis; vt scribit. r̄q̄. metaphy. sed etiam in
genere cause efficiētis. vñ Aristo. loquēs de primo ente. i. deo dicit; q̄ ab ip̄o
dependet celū et tota natura. dicit etiam q̄ bonū extrinsecū vniuersi est deus. et
p̄ p̄s si deus vult oīne aliud a se mere libere; p̄ eandē libertatē causat res ad
extra; et instituit ordinē in rebus vniuersi libertate p̄dictiōis. et p̄ p̄s pōt op-
positū velle; et preter ordinē institutū agere. Iste due p̄positiōes sunt proba-
biliores in lumine naturali q̄ eaz oppositē; q̄uis multi p̄bantes a veritate re-
cedentes oppositū sentiāt. Quibus ḡ premisis ostenditur cōclusio; solus ille p̄o-
pria virtute pōt miracula facere; qui preter ordines rebus nālibus inditū pōt
velle et agere. manifestū est aut ex p̄missis; q̄ sol⁹ deus pōt hoc velle et agere
quia ab ip̄o solo tota natura et ordo nature dependet libere; vñ sicut in poli-
ticis ille solus pōt legem imutare vel dispensare in lege qui leges p̄didit; sicut

patet de imperatore qui solus potest legem mutare quam condidit: sic solus deus
 qui legem naturalis cursus instituit: potest praeter legem naturalis cursus et supra legem
 et contra legem agere, quod est miracula facere: ut patet ex dictis. Ex ista conclusio sequi-
 tur: quod nulla creatura propria virtute et auctore potest miracula facere, quod quattuor
 rationibus probatur. Primo quidem sic: omnis creatura in sua actione requirit subiectum in quo
 agat: quia solius dei est ex nihilo aliquid facere, nihil autem quod requirit in sua actione
 subiectum potest agere nisi illa ad quam subiectum est in potentia: quia si solus agens operatur in
 subiectum: ut educat ipsum de potentia in actum, sic igitur nulla creatura virtute propria
 potest aliquid creare: ita etiam nec agere in aliquo subiecto: nisi quod est in potentia il-
 lius subiecti, manifestum est autem quod multa miracula fuerunt in re aliqua: quae non sunt
 in potentia illius rei, sicut quod mortuus reuiuiscat: et quod sol retrocedat: et quod duo
 corpora simul sint, haec igitur miracula nulla creatura propria virtute facere potest. Hoc
 sentire videtur Aristoteles, in libro de generatione dicens: Quorum verba deperit impossibile
 est eadem finem numerum redire, et in postpredicamentis ponens diuinitatem in habitu
 et priuationem dicit: quod a priuatione in habitu impossibile est regressus. Secundo
 sic: eiusdem rationis esse videtur quod aliquod agens operetur ex subiecto et quod operetur id ad quod
 est in potentia subiecti: et quod ordinate operetur et per determinatam mediam, nam subie-
 ctum non fit in potentia propinqua ad ultimum: nisi cum fuerit actus in media, sicut ci-
 bus non est statim potentia caro: nisi cum fuerit puerus in sanguine, omnis autem cre-
 atura necesse habet subiectum ad hoc quod aliquid faciat, nec potest aliquid facere nisi ad
 quod subiectum est in potentia: ut dictum est, et per prius non potest facere aliquid: nisi sub-
 iectum reducat in actum per determinatam mediam, miracula igitur quae fiunt ex hoc quod
 aliquis effectus produci non illo ordine quo vliter fieri potest: nulla creatura virtute
 propria facere potest. Tercio sic: quoniam aliqua virtus finita proprium effectum operatur ad
 quem determinat ex propria natura: non est miraculum: sed possit esse mirum alieni qui
 illam virtutem non apprehendit: sicut mirum videtur ignaris quod magnes trahit ferrum: vel
 quod aliquis paruus piscis sit retinens nauim, omnis autem creature potentia naturalis
 est limitata et determinata ex sua natura ad aliquem effectum determinatum vel
 ad aliquos, quicquid igitur virtute cuiuscunque creature fiat non potest dici miraculum
 proprie: quoniam sit mirum creature virtutem illius non apprehendenti. Quarto et vl-
 timo sic: quicquid est sub ordine totaliter constitutum: non potest praeter ordinem illi operari
 omnis autem creatura est constituta sub ordine quem deus rebus statuit: ut supra dictum
 est, nulla igitur creatura potest supra hunc ordinem operari: quod est miracula facere. Has
 rationes tangit beatus Thomas, libro 1. secundae secundae gentiles, c. 107. quae quibus non concludat demon-
 stratiue opinionem Auicenne: efficaciter tamen et probabiliter ostendunt veritatem fidei
 et praedicte conclusionis. Tercia conclusio: quolibet creatura in quocunque gradu en-
 titatis sit potest participare virtutem et partem miracula faciendi per gratiam. Haec conclu-
 sio non potest demonstratiue probari: sicut nec praecedens: sed fide et probabiliter ratione per-
 suaderi. Primo quidem sic: quia ordines angelorum non sunt constituti nisi ad ea quae an-
 geli possunt facere et operari, haec ordo aliquis angelorum est institutus ad miracula facien-
 dum, dicit enim Gregorius in omelia quadam: quod virtutes sunt per quas signa et
 miracula frequentius fiunt, haec angelis per gratiam miracula facere possunt. Secundo sic

Actuū. vi. dicit: Stephanus plenus grā et fortitudine faciebat prodigia et signa magna in populo. nō autē premitteret dei grā: nisi actus sequēs ex grā pcederet. per virtutē grā hoies miracula facere pōt. Tercio sic: donū grē nō dat nisi ad id qd p hntem grām fieri pōt. aliqbus autē dat donū grē gratisdate ad miracula faciēda. vii. i. ad Corinth. xij. scribit: Alij dat grā sanitatū in vno spū: alij opatio virtutū. scī grā p grām miracula facere pōt. Quarto sic: Gregorius in. ij. dialogorū dicit: qd qui deuota mente deo adherēt: cū rex necessitas exposcit: exhibere signa mō vtroqz solēt: vt mira queqz aliquo mō ex prece faciūt: aliqñ ex ptāte. angeli grā et scī hoies p pces et ptātem miracula facere pōt vt dicit Grego. Confirmantē iste rōes: qā cui nō repugnat qd maius est: nec repugnat qd minus est. manifestū est autē qd ptās creandi est maior et pfectior qd sit ptās miracula faciēdi. et tñ ptās creādi saltē ministerialit est cōdicata creature: sū magrū sen. in. iij. di. v. quā opī. multi solēnes doc. vt. b. Tho. et dñs Durā. in. ij. tenēt. grā ptās miracula faciēdi ē cōdicabilis et de facto est cōdicata vt ostēdunt p̄dicte auctes: multis creaturis. Notandū qd de ptāte faciēdi miracula duo egregij doctores Augustinus. s. et Gregorius adinuicē cōtrarij et dissentire vident. Aug⁹ enī. xij. de ciui. dei: sub dubio relinqt: si creatura ptātine vel impetrādo tñ miracula faciat. dicit enim: siue deus ipse p seipm mirā mō: siue p suos ministros etiā faciat: siue etiā p martyru spūs: siue p hoies adhuc in corpore pstitutos: siue oīa ista p angelos quibus inuisibiliter impat opatur: vt que p martyres fieri dicunt eis orantibus tñ et impetrantibus siue etiā opantibus fiant: siue alijs modis qui nullo mō pprehēdi a mortalibus pōt: tñ attestant hec miracula fidei: in qua carnis in eternū resurrectio predicat. Sed Gregorius in. ij. dialogorū: hāc questioem determinare videt dicēs: qd sancti hoies etiā in carne viuentes nō solū orādo et impetrādo: s. etiā ptātine ac per hoc coopando: miracula faciūt. qd pbat et rōne et exemplis. Primo quidem rōne: quia si hoibus data est ptās filios dei fieri: nō est mirū si ex ptāte miracula facere pōt. Exemplis autē: quia Petrus et Anania et Saphiram mentientes morti increpando tradidit nulla orōne pmissa: vt hētur Actuū. v. bñs etiam Benedictus dñ ad brachia cuiusdā ligati rustici oculos deflexisset: tanta celeritate inceperūt illigata brachijs lora dissoluere: vt dissolui tā concite nulla hoīm festinatiōe potuissēt. vii. pcludit qd scī qñqz faciūt miracula orādo: qñqz autē ex ptāte. Qualiter autē hoc esse possit: declarat a brō Tho. in quadā questione disputata de miraculis hoc mō. constat inqz qd deus solo imperio miracula opatur. videmus autē qd imperiū diuinū ad inferiores rōnales spūs. s. humanas mediātibus supioribus. s. angelis puenit: vt in legis veteris latīōe apparet. et p hunc modū p spūs angelicos vel hūanos imperiū diuinū ad corporales creaturas puenire pōt: vt p eas quodāmodo nature p̄stetur diuinū preceptū: et sic agāt quodāmodo spūs hūani vel angelici vt instrumentū diuine virtutis ad miraculū pfectiōem. nō quasi aliqua virtute habituali in eos manēte vel gratuita vel naturali in actū miraculi possint: quia sic qñcunqz vellēt miracula facere possent. qd tñ Grego. in. ij. dialogorū non esse testat. et pbat per

Exemplū Pauli: qui stimulū a se remoueri petiit: nec impetrauit. et per exem-
plū Benedicti: qui detentus fuit pro suā voluntatē per pluriā sororis preci-
bus impetratū. hūc virtus ad coopandū deo in miraculis in scitis itelligi pōt ad
modū formaz impetratū: que intentiōes vōcant: que nō pmanēt nisi ad p-
tiam agentis principalis: sicut lumen in aere et motus in instrō. et talis virtus
pōt itelligi donū grē gratisdate: que est grā virtutū vel curationū: vt sic bec
grā que dat ad operandū supnaturaliter sit filis grē prophetie: que dat ad su-
pernaturaliter cognoscendū. per quā ppha nō pōt quocūq; vult pphetare
sōlū cū spīs pphetie cor eius tangit: vt Greg. ponit in prima omelia super
Ezechielem. nec est mirū si per hūc modū spūali creatura dens instrumētali-
tutur ad faciendū mirabiles effectus in creatura corpali: cū etiā corpali crea-
tura vta instrumentali ad spiritū iustificatōem: vt in sacramentis p-
t. Et sic p- fm Greg. q- p-tem miracula faciendū creature deus cōcat fm capaci-
tatem creature et diuine sapiētie ordinē: ita q- creatura per grām miracula mi-
nistrio operat. Sed obijciēt aliq; quia nō videt psonū rōnē nec fidei q- que
libet creatura p-tem miracula facere possit: vt dicit p-clusio: q- p-ās faciendū
miracula pertinet ad donū grē: cuius capaces nō sunt nisi sōle creature rōna-
les. Dicendū q- h- orādo et impetrādo sōle creature rōnales miracula facere
possint: p-tem tñ quelib; creatura siue rōnalis siue irrōnalis pōt miracula fa-
cere: vt dicit p-clusio: quia quelibet talis est in potentia obedientiali ad talem
grām. et p- p-ōs deus pōt cuilibet creature talē grām cōicare. nec magis repu-
gnat creature irrōnali a deo recipere grām faciendū miracula q- donū pphie
De facto recepit asina Balain: vt scribit Numeri. xxi. c. et q- de pos-
sibili quelibet creatura sit capax talis p-atis: de p-ruo tñ et potentia dei ordi-
nata est tenendum q- sola creatura intellectualis pōt miracula facere p-tem
cooporando et impetratue orando.

Quod mali xpiani possunt facere vera miracula
quod de iudeis et paganis disputabile est.

Obitare cōtingit circa p-dicta: si existens in peccato mortali et ca-
rens grā gratūfaciēte pōt vera miracula facere. Ad q- dicimus sine
p-udicio sanioris siue: q- existentiū in peccato mortali: quidā sunt
xpiani: quidā iudei: quidā pagani. De malis vō xpianis dico q- pnt facere et
de facto faciūt vera miracula p signa publice iusticie. Cuius rō est fm Tho.
h. ii. q. Cxxix. q- vera miracula opatur deus ad hoim vilitatē duplici. Uno
quidē mō ad veritatis p-edicatōem et confirmationem. Alio mō ad demonstratiōem
scitatis quā deus hoibus vult pponere in exemplū virtutis. Primo aut mō
miracula pnt fieri per quemcūq; qui verā fidem p-edicat et nomen xpī inuo-
cat: q- etiā interdū per malos sit. et fm hūc modū xpianes in peccato mortali
pnt vera miracula facere. vñ sup illud Math. vii. Nonne in noie tuo ppha-
uimus: dicit Hierony. pphare vel virtutes facere et demonia eicere: nō est

eius meriti qui opatur: h̄ inuocatio noīis xp̄i hoc agit: vt boīes deī honorent
ad cui⁹ inuocatiōes fuit tāta miracula. Secūdo autē mō nō fuit miracula nisi a
sc̄tis: ad quorū sc̄titatē denunciandā miracula fuit: vel in vita eorū v̄l etiā post
mortē: siue per eos siue per alios. legi⁹ enīz Actū. xij. q̄ deus faciebat virtu-
tes p̄ manus Pauli: et etiā desup languidos deferebant a corpore eius sudaria
et recedebāt ab eo languores, et sic etiā nihil p̄hiberet p̄ aliquē peccatorē mi-
racula fieri ad inuocandem alicuius sc̄ti: que tñ miracula nō dicūt facere ille: h̄
ille ad cuius sanctitatem denunciandā hec fierent. Hoc sentire videt Aug⁹ in
libro. lxxij. questionū: Aliter inq̄t magi faciūt miracula aliē boni xp̄iani: aliter
mali. magi p̄ priuatos tractus cū demonibus. boni xp̄iani p̄ publicā iusticiā.
mali v̄o xp̄iani p̄ signa publice iusticie. Si querat quid est dictu p̄ publicā ius-
ticiā et p̄ signa publice iusticie. R̄spondeo: q̄ quedā est priuata pt̄as siue particu-
laris: que p̄ferē unicuiq̄ creature in creatōe sua s̄m gradū suū: s̄m q̄ dicimus
q̄ vnus angelus plus pōt q̄ alius: q̄a maiori pt̄ate p̄ditus est. et angelus in
genere plusq̄ homo: et homo plusq̄ brutū: et brutū plusq̄ vegetabile: et sic de
alijs. et s̄m hoc mali etiā angeli a sua creatōe aliquā pt̄atem acceperūt super
quasdam creaturas visibiles aliquo mō trāsmutādas vel disponēdas. quā pt̄a-
tem nō amiserūt: cū p̄ superbiā ceciderūt. et p̄ hoc aliquando p̄ illos q̄ vtū-
tur illa pt̄ate p̄sidentes et delectātes in illa: vt magis eos sibi obligent: faciūt
illa que p̄nt. et s̄m faciūt magi. de q̄bus dicit Aug⁹. vbi. s̄. q̄ faciūt miracula
p̄ priuatos tractus cū demonibus. vbi accipit miraculū cōiter et nō proprie
Est autē alia pt̄as publica siue v̄lis. s̄. diuina. et hec dicit publica iusticia: q̄a pu-
blice regit oīa et influit sup creaturas. et cū alijs in ista p̄sident: virtute ipsius in-
fluentis fuit miracula. Qd̄ p̄tingit dupl̄. pōt enī publica iusticia influere et
inuocantē et sup facto p̄ quo inuocat. et hoc mō faciūt boni xp̄iani miracula.
influit enī deus nō solū pt̄atem suā sup factū miraculū: h̄ et sup bonū xp̄ia-
nū q̄tum ad fidei formatā: et q̄tum ad id q̄d cū fide formata requirit ad h̄ vt
bonus xp̄ianus facit miracula. nō enī sola fides formata sufficit: h̄ requirunt
aliqualia expediētia. et hoc mō dicit Aug⁹. q̄ sc̄ti dei serui faciūt miracula per
publicā iusticiā: q̄n̄ eos hoc donū h̄ere vtile est. aliqui etiā influit publica iusti-
cia sup factū tñ et nō sup inuocantē. et tunc nihilominus aliqua facit deus mi-
racula p̄ honore noīis sui: s̄ nō sit bonus xp̄ianus q̄ eū inuocat. et tūc dicunt
fieri miracula p̄ signa publice iusticie. De iudeis v̄o et paganis q̄ fide xp̄i ca-
rent dicūt aliq̄ p̄babiliter tñ et nō assertiue: q̄ nō solū mali xp̄iani: h̄ infideles
pagani p̄nt vera miracula facere p̄ signa publice iusticie. Ad q̄d p̄bandū p̄e-
supponit primū: q̄ tales infideles et pagani q̄uis nō h̄eant fidem de xp̄o: h̄nt
tñ aliquā fidē vel firmā opione de v̄nitate et p̄uidētia v̄nūs veri dei. et s̄ v̄l
p̄ legem vel rōem nālem vel doctrinā maiōr. et hec fides de deo et eius p̄ui-
dētia semp fuit nēcia viatorū ad salutē: in̄ illud ad hebreos. xi. Credere enī
oportz accedentē ad deū q̄a est: et ingrentibus se remunerator est. Sc̄do p̄sup-
ponit: q̄ q̄uis post legē xp̄i p̄mulgatā oēs teneant et obligent ad eā recipien-
dam et seruandam sub pena peccati mortalis: in̄ illud Jo. iij. Nisi q̄s renatus

fuerit ex aqua et spiritu sancto non potest intrare in regnum dei. et alibi: Si vis ad vitam ingredi serua mandata christi. an legem tamen christi multi poterant saluari in lege nature: in qua deus sufficienter prouidebat de necessitate ad salutem: nisi ob culpam eorum prouideret. Cuius ratio est: quia quisque lex moysi esset scripta et iusta a deo data populo iudaico: ad eam tamen non obligabantur vltiter omnes: nisi soli descendentes ab abraha per Ysaac: quia in Ysaac debebant gentes benedici: ut scribitur Genesim. xxii. c. et ideo gentes que legem moysaica non recipiebant non peccabant mortaliter: nec excluderantur a remediis salutis: quia per legem nature quam deus omnibus committere obseruanda proposuit: poterant ad salutem disponi. Tamen Dionysius. ix. celestis hierarchie dicit quod multi gentiliis per angelos reducti sunt in deum. et hac viam tenet beatus Thomas. i. ii. q. xcviij. ar. v. et plures alij solennes doctores: et singulariter magister Robertus Holcot: qui pie tenet et credit in quadam questione super. iij. sententiarum: quod Socrates Plato Aristoteles et ceteri preclarissimi philosophi secundum principia et precepta legis nature viuentes ad idolatriam non declinantes fuerunt in via et statu salutis: non quod sola lex nature ad salutem sufficeret per illo tempore: sed disponebat ad ea que necessaria erant ad consequendam salutem. Tercio presupponit quod quilibet infidelis potest bene agere moraliter ex genere et circumstantiis: ita quod non omnis actio infidelis est peccatum mortale et hoc tenet beatus Thomas. ii. ii. q. x. ar. iij. et multi alij solennes doctores: et singulariter Durandus in. ii. di. xli. Cuius ratio est: quia fides christiana non requiritur ad bonitatem moralem: nisi soli ad bonitatem meritoriam vite eterne: aliter impossibile esset quod infidelis disponderet se ad fidem. et ita infidelitas nulli imputaretur ad culpam: quod est falsum. et probatur contra: quia nullus disponit se ad dei donum recipiendum per aliquem actum culpabilem. si si fides christiana requireretur ad bonitatem actus moralis caritatis fidei esset defectio circumstantie necessitie debite: que reddit actum malum. et ita in non habente fidem christi omnis actus esset malus culpabilis. et sic per nullum actum voluntarium possit infidelis disponere se ad credendum: quod est intolerabile inconueniens. Tenendum est ergo quod fides christiana non requiritur ad bonitatem moralem actus: sed meritoriam eterne vite. et sic quilibet infidelis potest bene agere moraliter. Tamen Hieronymus. in epistola ad Demetriadem dicit sic: quod multos philosophorum et audiuimus et legimus et ipsos vidimus castos patientes modestos liberales abstinentes benignos: amatores iusticie non minus quam sapientes. unde queso hominibus alienis a deo ista: que deo placent: unde hec illis bona: Ex qua autem pars quod alieni a deo. id est a fide christiana extraneis: habent virtutes morales. et per quas possit bene agere moraliter secundum eas Item Augustinus. in libro de spiritu et littera: exponens illud apostoli ad Romanos. ii. Gentes que leges non habent: naturaliter que sunt legis faciunt. dicit: quod ab ipsis infidelibus quedam facta intelligimus vel nouimus vel audiuimus: que secundum iusticie regulam non solum vituperare non possumus: verum etiam merito recteque laudare. et paulo post: Sicut non impediunt ingressum ad vitam eternam iustis quedam peccata venialia: sine quibus hec vita non ducitur: sic ad salutem eternam non possunt impio bona opera sine quibus difficillime vita cuiuslibet pessimi hominis inuenitur. Hoc idem sentire videtur Augustinus. in epistola ad Marcellinum. ubi dicit: Respublicam romanam constituerunt: auxeruntque virtutibus etiam non habentes veram pietatem: erga verum deum: que illos etiam in eternam ciuitatem

posset salubriter pducere: custodiētes tñ quandā sui generis probitatem que
 posset terrene ciuitati custodiēde angēde pseruādeq; sufficere, deus enim sic
 ondit in opulentissimo et pclaro impio romanoz: q̄tum valeret ciuiles etia;
 sine vera religione virtutes: vt intelligeret hac addita: fieri hoies ciues alte-
 rius ciuitatis: cuius lex charitas: cuius modus eternitas est. Ex qua anctē pz
 q̄ in romanis fuerūt vere virtutes morales politice seu ciuiles sine vera reli-
 gione xp̄iana, quare sine fide xp̄i q̄s pōt bene agere moralit̄ ex genere et circū-
 stātijs. Idem idem tenere videt magr̄ in iaz in. ij. di. xxi. Quibus presuppositis
 pmissis arguit sic pro conclusiōe: Ad hoc q̄ alijs faciat vera miracula p̄ signa
 publice iusticie sufficit et requirit fides firma et p̄fidentia in deū: q̄ solus miracula
 facere pōt: et inuocatio dei ad veritatē morālē siue sit vite siue doctrine testifi-
 candā, et hoc pz ex dictis bti Tho. et bti Aug. manifestū est aut q̄ fides firma et
 p̄fidentia in deū et inuocatio nois dei ad veritatē p̄firmandā in moribus repe-
 riunt in infidelibus et paganis: vt pz ex presuppositis pmissis, ergo q̄libet talis in-
 fidelis pōt facere vera miracula p̄ signa publice iusticie. Scdo arguit: facere
 vera miracula p̄tatiue p̄tinet ad grām gratis datā: vt dictū est, h̄ talis grā indis-
 ferēter pōt esse in bonis et malis fidelibus et infidelib;: q̄a talis grā nō dat ad
 vtilitatē p̄sone, i. ad merendū vitā eternā: vt dicit Tho. i. ij. q. Cxi. h̄ ad vtilitatē
 cōtatis, vñ cuilibet h̄biti fidē de deo vero et eius p̄uidētia: et nomen dei inno-
 cātū p̄ veritate morālī testificandā pōt deus dare talē grām faciēdi vera mira-
 cula, et hoc mō apud gētiles et romanos: vt dicūt: facta fuerūt vera miracula
 ad p̄firmatiōem veritatis morālis, legūt enim in historijs romanoz: q̄ quedā
 virgo vestalis in signū pudicitie cōseruate: aquā in vase perforato de Tiberi
 portauit sine aque pfusiōe, q̄s fieri nō potuit sine miraculo. De quo dicit bti
 Tho. in quadā questiōe disputata de miraculis, q. v. ad quintū argumentum
 q̄ nō est remotū quin ad p̄mendatiōem castitatis deus verus p̄ suos angelos
 bonos h̄mōl miraculū p̄ retentiōez aque fecisset: q̄a si qua bona in gentilibus
 fuerūt: a deo fuerūt. Et sic pz q̄ nō est f̄ fidem dicere q̄ infidelis possit vera
 miracula facere p̄ signa publice iusticie. Hāc tñ conclusiōez ego nō assero: h̄ pla-
 cuit eā recitare et scribere cū motiuis et fundamētis eoz q̄ ipsam tenēt atq; de-
 fendūt: vt intelligat q̄ periculosū sit in fide ipsam tenere atq; defendere, vidē
 enī et audiri q̄ plurimos moderni t̄pis hoies: q̄ gentiliū libros et historias le-
 gentes predictā opionez firmiter tenēt atq; defendūt, nobis aut nō videt pro-
 babile: q̄ infideles q̄ cū lege xp̄ianoꝝ p̄currūt: siue q̄ p̄cesserūt: possūt vera
 miracula facere: q̄a opatio virtutū et miraculoꝝ ordinat ad hoc vt hoīm cō-
 tas ordinet in deū, nō ordinatiōe illa ḡniali qua oēs creature ordinant in deū
 tanq̄ in principiū primū et vltimū finē: h̄ speciali quadā ordinatiōe que est per
 grām et charitatē: p̄ quā merent vitā eternā, et hoc est q̄s dicit Paulus Apo-
 stolus, i. ad Corin. xij. Unicuiq; dat manifestatio spūs ad vtilitatē, i. alioꝝ.
 Manifestū est aut q̄ talis ordinatio in deū nō pōt eē inter infideles q̄ nō h̄nt
 fidem: siue qua impossibile est placere deo: vt scribit ad Hebr. xi. Relinquit ḡ
 q̄ ab eis nō p̄nt fieri vera miracula. Item miracula sunt quedam argumenta

confirmantia veritatem: nō quācūq; sed ad salutem necessariam et diuinitus
 reuelatam. veritas autē pure moralis siue sit vite siue doctrine nō indiget tali
 probatiōe vel p̄firmatiōe, tales autē veritates ad salutē necēe et sup̄naturaliter
 reuelate nō reperiunt in lege infidelium et paganorum moderni t̄pis; sed in sola le-
 ge xp̄ianorum. et p̄ p̄s non est probabile q̄ apud eos fiant vera miracula. Pre-
 terea vera miracula presupponūt fidem; quia incredulitas impedit opatiōem
 miraculorum ex pte eius qui facit miracula et ex pte illius p quo fiūt. vñ. *Ad Ath.*
rvj. scribit: Si habueritis fidem sicut grānū sinapis; dicetis monti huic transi
 huc et transibit; et nihil impossibile erit vobis. et *Ad Ath.* vi. de xpo scribit: q̄ nō
 poterat ibi; hoc est in patria sua facē miracula; vbi paucos infirmos impositis
 manibus curauit; et mirat p̄ incredulitatē eorum. et *Ad Ath.* rvj. scribit dñm r̄s
 disse discipulis querētibus: quare nō potuimus eicere demonia? ppter incre-
 dultatē inq̄ vīam. et sic fides requirit ad opatiōem miraculorum. sed inter infi-
 deles nō est fides; alii nō essent infideles. q̄ nō p̄t facere vera miracula. Si di-
 cat q̄ fides que requirit ad opatiōem miraculorum nō est fides xp̄iana vel infusa
 sed est fides gr̄a gr̄atificata que p̄t esse in infidelibus. Hoc stare nō p̄t; quia
 fides que requirit ad opatiōem miraculorum est fides iustificā. i. ad iustificatio-
 nem dispōnēs. talis autē nō est in infidelibus. gr̄a etiā gr̄atificata p quā miracu-
 lorum opatio p̄ficat; ordinat ad salutē mēbroꝝ ecclesie; q̄a sp̄s sc̄tus a quo oīs gr̄a
 dat; vt scribit. i. ad Corinth. xj. sufficēter p̄uidet ecclesie in his que sunt vtilia
 ad salutē. inter infideles autē nulla est ecclesia; nec aliq̄s infidelis est actu mem-
 brū ecclesie s̄ potētia tñ. q̄ nō p̄t vera miracula facere. Preterea asserere in-
 fideles et paganos vera miracula facere est eorum sectā et ritū cōmendare et ap-
 probare. et q̄d improbabilius est; miracula et portenta que leguntur in histo-
 rijs romanorum et aliorum infidelium; non a demone s̄ a deo facta fuisse; cuius oppositū
 fides catholica tenet et p̄dicat. et p̄ p̄s nō videt p̄sonū fidei xp̄iane; q̄ infide-
 les p̄t vera miracula facere p̄ signa publice iusticie; p̄cessis etiā tribus p̄sup-
 positis predictis. Notandū tñ fm *Tho.* ij. q. ij. ar. vj. ad. iij. q̄ multū gentiliū
 qui xpm̄ precesserūt facta fuit reuelatio de xpo; vt *Diony.* dic. ix. c. cel. hierar-
 chie; et p̄ p̄ ea que p̄dixerūt. Nā *Job.* xx. dñ. Sc̄lo q̄ redemptor meus viuit.
Sibilla etiā p̄nunciavit quedā de xpo; vt *Aug.* scribit. inuenit etiā in histo-
 rijs romanorum; q̄ tpe *Constantini Augusti* et *Helene* m̄ris ei⁹ inuenit fuit quoddā
 sepulchrū in quo iacebat hō aureā laminā h̄ns in pectore; in quo scriptū erat:
 Xps nascet ex virgine et ego credo in eū. o sol sub *Helene* et *Constantini* tpi-
 bus iteꝝ me videbis. Si q̄ tñ saluati fuerūt in q̄bus reuelatio nō fuit facta; nō
 fuerūt saluati absq̄ fide mediatoris; q̄a etsi nō habuerūt fidē explicatā; habue-
 runt tamen fidem implicitā in diuina prouidentia; credentes deum esse libe-
 ratorē hoīm fm modos sibi placitos. et fm q̄ aliquibus veritatem cognoscē-
 tibus sp̄s reuelasset; fm illud *Job.* xxxv. c. qui docet nos sup iumenta terre.
 De talibus igit̄ gētilibus qui xpm̄ precesserūt; nō est p̄ fidem p̄cedere q̄ p̄te-
 rāt facere vera miracula et p̄ publicā iusticiā et p̄ signa publice iusticie; ex quo
 fidē habebāt ad salutē necēam. s̄ infideles qui religioni xp̄ianorum aduersant et

contrariant: ut sunt iudei et mahumetiste cum lege christi percurrentes: credo quod non possunt
facere vera miracula nec per publicam iusticiam nec per signa publice iusticie: ut probatum
est: quibus habent fidei non infusam sed firmam opinionem de deo vero et eius providentia
quod probabiliter tamen et non assertive a nobis dictum sit: ut alij habent occasiones amplius
veritatem ingredi. rationes vero facte per opinionem propria minime concludunt: ut patet ex dictis.
Unde igitur quod solus deus propria virtute miracula facit: creatura vero per gratiam et non
per naturam.

Quod christus deus et homo existens virtute
divina simul et humana fecit miracula.

Quattuor miraculorum genera a christo facta fuisse leguntur. Primum circa
spirituales subas. Secundum circa corpora celestia. Tercium circa homines.
Quartum circa creaturas irrationalis. De primo generis miraculorum scribitur in
persona christi Zacharie. xij. Spiritum mundum auferam de terra. et Matthei. viij. et ix. le-
gitur: quod ad preceptum christi recedebant demones ab obsessis. quod pertinet ad miracu-
lum. De secundo generis legitur Luc. xxiij. quod tenebre facte sunt in universa terra usque
ad horam nonam: et obscuratus est sol. De tercio genere miraculorum legitur
Marci. viij. Bene omnia fecit et surdos fecit audire et mutos loqui. Joannis qz
xviij. et Luc. iij. et Matthei. xxv. scribuntur miracula christi circa homines tam secundum corpus
quam secundum animam. De quarto genere miraculorum legitur Matthei. xxi. quod ad verbum christi
siccata est ficulnea. et Luc. v. et Matthei. viij. et Jo. ij. et vlt. narrantur miracula que
christus fecit circa creaturas irrationalis. et in hac veritate fidei doctores theologi
coniter et unanimiter concordant: cum expresse. iij. evangeliste hoc asserant et scribant. hoc autem
christus existens deus et homo sola virtute divina fecerit predicta miracula: gratia: humanita-
te eius ad hoc instrumentaliter non cooperante: magna inter theologos antiquos et modernos
dissentio et pretio est. beatus enim Thomas sentire videtur quod christus existens deus homo non solum
virtute divina et increata: sed virtute humana et creata predicta. iij. miracula gratia fecit
Thom. iij. pte. q. xliij. dicit: quod vera miracula sola virtute divina fieri possunt: quia solus
deus potest mutare naturam ordinem: quod pertinet ad rationem miraculi. Thom. Leo papa dicit
in epistola ad Flavianum: quod in christo sunt due nature. una earum est. scilicet divina que fulget mira-
culis. altera. scilicet humana: que succubuit iniurijs. et tamen una earum agit cum edicatione alteri
inquantum humana natura est instrumentum divine actionis. et actio humana virtute accepit a natura di-
vina. Item. q. xxi. ar. i. dicit: ubiqueque movens et motus habet diversas formas seu vir-
tutes operativas: ibi oportet quod sit alia propria operatio movens: et alia propria operatio
motus: motus precipit operationem moventis: et movens utatur operatione motus. et sic
utrumque agit cum edicatione alteri. Sic igitur in christo humana natura habet propriam formam et vir-
tute per quam operatur. et scilicet divina. unde et humana natura habet propriam operationem distinctam ab
operatione divina: et e converso. et tamen divina natura utitur operatione nature humane sic operatione sui
instrumenti. scilicet humane nature precipit operationem divine nature sicut instrumentum precipi-
pat operationem principalis agentis. et hoc est quod dicit Leo papa in epistola ad
Flavianum: Agit utraque forma: scilicet tam natura divina quam humana in christo cum
alterius communiione. quod proprium est habuit: verbo. scilicet operante quod verbi est: et

carne exequente qd carnis est. Et in solutioe ad p̄mū dicit q̄ Dionysius po-
 nit in xp̄o opatiōem theandricā. i. diuinā virilē vel diuinā humanā. nō p̄ ali-
 quā pfusiōez opationū seu virtutē vtriusq̄ nāc: s̄ p̄ hoc q̄ diuinā eius opatio
 vtr̄ hūana; et hūana ei⁹ opatio p̄cipat virtutē diuinē opatiōis. vñ sup̄ hoīez
 opabat ea que sunt hoīs: qd mōstrat virgo sup̄anālīter p̄cipiēs; et aqua terre
 noz pedū sustinēs gravitatē. manifestū est autē q̄ p̄cipi est hūane nature; s̄līter
 et ambulare. s̄ vtr̄q̄ fuit in xp̄o sup̄anālīter. et s̄līter diuinā opabat hūanitus
 sicut cū sanauit leprosum tangēdo. vñ in eadē eplā subdit: Nō fm̄ dei diuinā
 faciēs: nō hūana fm̄ hoīez; s̄ deo hoīe facto noua quedā dei et hoīs opatiōe
 opat. Et q̄bus p̄z q̄ xp̄s exis de⁹ hō nō solū virtute diuina; s̄ hūana a dinitate
 in hūanitatē effluxa; miracula fecit. Et si obijcias q̄ p̄dictā determinatiōez; q̄
 nō videt̄ p̄babile q̄ hūanitas xp̄i hūerit aliquā potentīā sup̄nālez p̄ quā mira-
 cula facere posset; q̄ oīs potentia sup̄nālis data xp̄o vel pficiebat corp⁹ eius
 ad act⁹ corpales; vel aīam. ad actus aīe solū; vel ad actus corpis mediātibus
 actibus aīe. nō enim pōt dici q̄ p̄fectio aīe sit imēdiate ad actus corpis; cum
 eiusdē sit potentia cuius est actus. nulla autē potentia videt̄ data fuisse xp̄o
 quo ad corpus ad sup̄adictos actus; q̄ xp̄s p̄ defectus corpis quos assum-
 p̄it; manifestauit se esse verū hoīez; sic p̄ miracula manifestauit se eē verū deū.
 s̄ oīa miracula q̄ fecit xp̄s attribuenda sunt virtuti diuinē; sicut oēs defectus
 quos habuit referendi sunt ad corpus. et sic loquit̄ ip̄emet xp̄s de miraculis
 suis Jo. v. dicēs: Pater meus vsq̄ nō opat et ego opor. et Jo. x. Opa q̄ ego
 facio in noīe patris mei ip̄a testimoniū p̄hibēt de me. illud inq̄ testimoniū qd
 subdit Pater et ego vnū sumus. et infra eodem dicit: Si nō vultis mibi credē
 opibus credite; vt cognoscatis q̄a ego in p̄te et pater in me est. et xliij. c. eiusdē
 dicif: Pater in me manēs ip̄se facit opa. Et q̄bus clare p̄z q̄ xp̄s faciebat mi-
 racula et cetera opa q̄ sunt sup̄a cursuz nāc p̄ virtutē diuinā p̄ quā est vnū cū
 patre; et nō p̄ aliquā virtutē creatā sibi datā sup̄nālīter pficientē ip̄m ad hmōi
 actus. R̄spondeo dicendū: q̄ xp̄o quo ad corpus et quo ad aīaz fuit data virtus
 et potentia faciēdi miracula. Nec rō inducta valet pp̄ multa. P̄mō quidez
 q̄a falsum est qd dicif xp̄m ideo p̄cise fecisse miracula; vt ostēderet se esse deū;
 q̄a fm̄. Tho. vbi. s̄. diuinitus p̄cedif hōi facere miracula pp̄ duo. P̄mō qui
 dem et principalit̄ ad p̄firmandā veritatem quā aliq̄s docet; q̄a enī ea q̄ sunt
 fidei. humanā rōem excedūt; nō pōt p̄ hūanas rōes p̄bari; s̄ oportet q̄ p̄benif
 per argumentū diuinē virtutis. vt dū aliq̄s facit opa q̄ solus deus facere pōt;
 credant̄ ea que dicunt̄ esse a deo. sicut cū aliq̄s defert l̄fas anulo regis signa-
 tas; credif ex voluntate regis p̄cessisse qd in illis p̄tinet. Sc̄do ad ostēdendū
 p̄ntiam dei in hoīe p̄ grām sc̄tīsp̄is; vt dū. s̄. hō facit opa dei credat̄ de⁹ bitare
 in eo p̄ grāz. vñ d̄. Gala. iij. Qui tribuit nobis sp̄m̄ sc̄tūm opat virtutes in no-
 bis. vtr̄q̄ autē circa xp̄m erat hōibus manifestandū. s̄. q̄ deus eēt in eo p̄ grāz
 nō adoptiōis s̄ vnionis. et q̄ eius sup̄nālis doctrina eēt a deo. et ideo p̄ueniē-
 tissimū fuit vt miracula faceret. Et q̄bus patz q̄ xp̄s nō solū fecit miracula ad
 ostēdendū se esse deū; imō ad p̄firmandū suam doctrinā; sicut fecerūt apostoli.

q. ij.

Secundo predicta instantia non claudit; quia non sequitur: Christus fecit miracula ad
omissionem sue divinitatis, sed sola divina virtute fecit miracula; et nullo modo virtu-
te vel potentia creata. Cuius ratio est: quia facere miracula virtute propria princi-
paliter et perferre in se suo virtute cooperandi in miraculis: non minuit sed auget ar-
gumentum et omissiones divinitatis Christi. Sic igitur patet quod Christus ex his deus et homo virtute
divina principaliter; et virtute humana instrumentaliter fecit predicta quattuor
miraculorum genera.

Quod Christus ex tribus ostendebat
sufficienter se esse deum.

Ostenso quod Christus et ut deus et ut homo fecerit vera miracula; inquirendum
est restat quomodo Christi miracula erant argumentum certissimum sue divinitatis.
Ad quod defensor conclusionis in apologetico suo sub hac forma respondet:
Miracula Christi non ratione rei facte sed modi faciendi sunt argumentum certissimum sue
divinitatis. Cuius ratio secundum ipsum est: quia forma sua theologorum est: quod ea miracula que Christus
fecit possent a puro homine in virtute dei fieri. dicit enim Christus Ioh. xliii. Amen dico
vobis: qui credit in me opera que ego facio ipse faciet et maiora horum faciet.
Ideo claudit: quod id ex quo possumus cludere Christum fuisse deum non est ipsa res fa-
cta sed modus faciendi: quia taliter agebat qualiter agitur per virtute propria et non alius de
accepta agitur: quod est propria deo independenter. id est et non aliena virtute agere. qui
modus agendi creature concitari non potest. quia si taliter multa egit Christus non oran-
do. sed nec petendo; sed precipiendo et imperando tanquam potestatem beatus: patet quod Christus ex his
deus: et non in dei virtute ex his homo operabatur. Hec autem declaratio deficit multiplex
Primo quod in conclusione principali: videlicet quod miracula Christi quantum ad ipsam rem
factam non sunt argumentum certissimum sue divinitatis. hec enim assertio est expresse
in sacra scriptura. Christus enim loquens de miraculis suis quantum ad rem factam Ioh. v.
dicit: Opera que dedit mihi pater ut perficiam ea; ipsa opera que ego facio testimo-
nium prebent de me. et Ioh. x. Opera que ego facio in nomine patris mei ipsa testimo-
nium prebent de me. illud inquit testimonium quod subdit: Pater et ego unus sumus.
et infra eodem dicit: Si non vultis mihi credere operibus credite ut cognoscatis quia
ego in patre et pater in me est. Ex quibus auctoribus et pluribus alijs que possent
adduci patet quod miracula Christi quantum ad rem factam (quod notat in verbo opera) ostende-
bant divinitatem Christi. et rationem de hoc et eam omnes expositores concorditer assignant: quod mi-
racula Christi quantum ad ipsum operis. id est ipsam rem factam virtute totius nature create
excedunt. quod non potest intelligi de modo agendi sed de re facta. Preterea Christus probabat
se esse deum ex operibus ab eo factis tanquam ex effectibus proprijs ipsius dei: ut patet
ex auctoribus allegatis. manifestum est autem quod miracula Christi ratione rei facte et non ratione
modi agendi habent rationem effectus: quia modus agendi quo Christus talia miracula fa-
ciebat. id est independenter et non aliena virtute agere nec rationem effectus nec operis
operari habet. idem quod prius. Preterea certum et manifestum est secundum probatissimos
theologos quod modus agendi quo miracula Christi certificabant de sua divinitate se

tenet ex pte miraculi ⁊ non ex pte agentis; alii miracula nō dicerent p pte lo-
quēdo certificare; ex q talis modus nec essentiali nec accidentaliter p tinet ad mira-
cula. h agē independent ⁊ p pta virtute nec ad miraculorū essentiā nec ad ac-
cidēs p tinet; h ad ipm agēs a quo miraculū depēdet. ex tali ḡ assertiōe seqtur
q miracula xpi nec ex se nec ex aliquo p tinent ad se erāt argumētū certissimū
sue deitatis; qd est hereticū. Iste rōes p firmant p illā cōem ⁊ vulgatā disticti-
onē miraculorū a theologis scriptā ⁊. s. c. l. positā; q miraculū tripli dī. Uno
mō qstūm ad subam facti: sicut q duo corpa sint simul; vel q sol retrocedat
aut stet. Secūdo mō qstūm ad id in quo sit: vt resuscitatio mortuorū ⁊ illumi-
natio cecorū. pōt enī nā cāre vitā h nō in mortuo: pōt p stare visus h nō in ceco
Tercio mō aliqd dī miraculū qstūm ad modū ⁊ ordinē faciēdi: sicut cū aliq
subito p virtutē diuinā a febre curat absq p sūeto p cessu nāe; ⁊ cū statim mare
dīna virtute in pluuias densat absq nālibus cāis. manifestū est enī q ex quo-
libet ḡne istorū miraculorū sufficiēter manifestat virtus dīna. ⁊ p pns oē mira-
culū ea ratione qua miraculū arguit a virtute diuinā esse factum. Unde
si defensor p clusiōis p modū agēdi in cōclusiōe positū: intelligeret miracula
tercio mō sumpta; p clusio sua eēt aliq mō p babilis. h cū p modū agēdi intelli-
gat independent ⁊ p pta virtute agē. qd etiā verū sit q inferat talit agēs esse
deū; tñ qā simplr negat de miraculis q rōe rei facte nō sūt argumētū sue dei-
tatis videt mibi saluo semp meliori iudicio q p dicta p clusio sit falsa ⁊ p ver-
ba sacre scripture supius inducta. Scdō p dicta declaratio deficit in hoc qd
dicit: q xps ex hoc q agebat miracula nō orādo nec petendo: h p cipiēdo ⁊
imperādo ondebāt se esse deū: qā Josue. x. c. scribit: q in cōspectu filiorū israel
dixit Josue: Sol ḡ gabaon ne mouearis: ⁊ luna ḡ vallē baylon: steterūtq sol
⁊ luna donec vlcisceret gens de inimicis suis. statio aut solis ⁊ lune ad mira-
culū p tinet. verba etiā Josue ad solē ⁊ lunā erāt p ceptiua ⁊ impatiua. vt patz
ex forma verborū Josue etiā erat purus hō. ex tali ḡ mō agēdi p imperiū ⁊ p re-
ceptū nō p cludit sufficiēt dīnitas agentis. Hoc idē legit Actū. v. de Petro
q solo verbo ⁊ ptāte Ananiā ⁊ Saphirā vxorē suā mentiētes mortū increpādo
tradidit nulla oīone p missa. ⁊. j. eodē dī de Petro: q ad vmbriā illius libera-
bant infirmi ab infirmitatibus suis. qd est maius q tactu ⁊ verbo facere mira-
cula: vt magi Nicolaus de Lira ibidē scribit. Hoc idē tenet bñs Breg. in. ij.
dialogorū de bñs Bñdicto. Si dicat q miracula que Josue ⁊ Petrus fece-
runt ⁊ ceteri scī p cipiēdo ⁊ imperādo ptāte a deo accepta ⁊ dependent fa-
cta fuerūt. pp qd ex tali mō agēdi nō p cludit q Josue fuerit deus: sic de xpo
p cludit: q miracula fecē independent ⁊ ptāte p pta nō aliūde accepta. Hoc rñ-
sio nō valet. Primo: qā xpm agere independent ⁊ p pta virtute est eque in-
certū ⁊ inmanifestū in lumine nālī sicut xpm esse deū. h p mediū incertū ⁊ igno-
tū nemo vtens rōne certificat de eque incerto ⁊ ignoto: cū argumētū omne
p cedat ex certioribus nobis ad minus certa. ḡ miracula xpi aliū qd ex tali mō
agēdi certificabāt de deitate ei. Itē agere miracula p cipiēdo ⁊ impando aut
est agere independent ⁊ p pta virtute: aut nō. si primū: ḡ Josue q miraculose

q. liij.

agebat solē stare precipiēdo ⁊ impando erat deus: qđ est hereticū. p̄s̄a tenet
ga agere independentē soli deo puenit. Si deī secundū: sequit̄ qđ ex mō agēdi
p̄ceptiuo ⁊ impatio nō pōt pcludi in bona p̄s̄a ⁊ nēcia: qđ talit̄ faciēs miracu
la sit deus. pp qđ ex tali mō agendi nō magis concluditur qđ miracula xpi sunt
argumentū certissimū sue deitatis qđ rōne rei facte: ex quo vtroq; mō vt pba
tū est: purus hō pōt facere vera miracula. Tercio p̄dicta declaratio deficit in
hoc qđ dicit qđ xps exis deus ⁊ nō in dei virtute exis hō opabat̄ miracula:
ga pbatū est precedētī. c. ex auctib; Leonis pape ⁊ bti Dionysij: qđ h̄s̄an
tas xpi vt in xpm p̄iunctū deitatis p̄currebat ad opatiōem miraculorū ipsius xpi
p̄stat aut̄ oē in xpm in opatiōe agētis principalis recipe ab eodē agente princi
pali virtutē agendi. qđ falsum ⁊ p̄ intentiōez sc̄tōz est asserere: qđ xps nō in dei
virtute exis hō opabat̄ miracula. Dicendū est igit̄ aliis. ⁊ primo dico qđ mira
cula xpi ea rōne qua miracula: videlz aut rōne rei facte vel eius in quo sit vel
modi ⁊ ordinis faciēdi vt dictū est sunt argumentū certissimū sue deitatis. Se
cūdo dico: qđ modus agēdi quo xps faciebat miracula virtute. s. ppria ⁊ non
aliena: sufficiens ondebāt xpm esse deū. Tercio dico: qđ doctrina quā xps pre
dicabat sufficiens etiā ondebāt xpm esse deū. Primo ⁊ secundū sic ostēdo: ga
quando aliquod opus est propriū alicuius agentis: per tale opus sufficienter
probat̄ virtus talis agentis. sicut cum rationari sit propriū hoīs: ostēdit̄
aligs esse hō ex hoc ipso qđ rōnatur circa qđcūq; particulare ppositū. h̄ mira
culū ea rōne qua miraculū: est p̄prie effectus diuine virtutis: cū excedat fa
cultatē ⁊ virtutē totius nature create. ex quocūq; igit̄ miraculo qđ xps fecit
⁊ p̄prie virtute fecit: ondebāt sufficiens deitas ei. Tercū sic p̄bo: ga doctri
na quā xps p̄dicabat nō poterat eē falsa s̄ oīno vera: cū esset veris miraculis
p̄firmata. deus enī cū sit veritas p̄ essentia nō pōt esse testis falsę doctrine. sed
xps dicebat ⁊ p̄dicabat se esse deū: vt p̄ ea qđ allegata sunt p̄ defensorē p̄ciū
siois: Jo. v. ⁊. x. c. qđ xpi doctrina sufficiens ondebāt xpm esse deū. hec est inten
tio bti Tho. pte vlti. q. xliij. ar. iij. vbi dicit qđ miracula qđ xps fec̄ erāt sufficiētia
ad ondendā deitatē ipsius fm tria. Primo qđem ex specie op̄ez que trāscen
debāt oēm ptātem create virtutis. ⁊ ideo nō poterāt fieri nisi virtute diuina. ⁊
pp hoc cec̄ illuminatus dicebat Jo. ix. A seculo nō est auditū: ga aperuit qđ
oculos ceci nati: nisi eēt hic a deo nō posset facere qcq;. Secdo ex mō faciēdi
miracula: ga ex p̄prie ptāte miracula faciebat: nō aut̄ orādo sicut alij. vñ dicit
Luc. vi. qđ virtus exibat de illo ⁊ sanabat oēs. p qđ ondidit sicut Cirillus dicit:
qđ nō accipiebat alienā virtutē: s̄ cū eēt nāliter de: p̄prie virtutē sup̄ infirmos
ondēbat. ⁊ pp h̄ innumerabilia miracula faciebat. vñ sup̄ illud Math. viij. Eij
ciebat sp̄s verbo: ⁊ oēs male h̄s̄ites curauit. dicit Chrysos. Intende quantas
multitudines curatā trāscurrūt euāgeliste: nō vnūquodq; curatū enarrātes: s̄
vno verbo pelagus ineffabile miraculorū inducētes. ⁊ ex h̄ ondebāt qđ h̄eret
virtutē coequalē deo patri: fm illud Jo. v. Quodcūq; pater facit hoc ⁊ filius
facit. ⁊ ibidē: Sic pater suscitāt mortuos ⁊ viuificat: sic ⁊ filius hoies qđ vult
viuificat. Tercio ex ip̄a doctrina qua se deū dicebat: que nisi vera esset nō cō

firmaretur miraculis diuina virtute factis. et ideo dicitur. *Mat. h. i.* Que nam doctrina hec noua: quia in parte spiritibus imundis impat: et obedisti ei. Et quibus patet: quod cum Christus faceret opera que a nulla virtute creata poterant fieri tanquam a primo et principali principio: et talia faceret non per se orando: sed tanquam principale agens precipiendo: et assereret se deum et primum principium esse: ipse sufficienter ostendebat se deum esse. Item vterque operatio humana in miraculis faciendis: quia miracula talia non arguunt in se ipsum sed principale agens. scilicet suppositum esse deum. Et per hoc patet solutio ad rationem neminem quam defensor conclusionis pro sua infirma sententia inducit: quia dato quod purus homo faciat vera miracula: siue orando et impetrando: siue precipiendo et impando. verum tamen quia purus homo facit miracula ut causa instrumentalis et non principalis: non concludit de tali causa quod sit deus: sed quod agit miraculum in virtute dei ut sepe dictum est. Sed pro finali intelligentia conclusionis ingrendum est qua certitudine miracula Christi erant argumentum certissimum sue deitatis. cum enim sit duplex certitudo: euidencie. scilicet et firme adhesionis fidei: ut in determinatione precedenti dicebatur: est dubium apud doctores qua certitudine miracula Christi sunt argumentum certissimum sue diuinitatis: ut dicitur in conclusione predicta. et videtur quibusdam magnis doctoribus quod apostoli et illi qui viderunt Christum miracula facientem et suscitatem mortuos in testimonium sue diuinitatis et sue doctrine: habuerunt euidenciam certitudinis et scienciam de diuinitate Christi et de veritate sue doctrine. Cuius ratio est: quia necium et per se notum est tam infideli quam fidei deum non posse mentiri. cuius evidens esset deum aliquid dicere vel facere in testimonium alicuius rei: ille haberet ex per se notis certitudinem euidencie de re dicta vel testificata. qualiter autem potest esse alicui per se notum deum aliquid dicere vel facere in testimonium alicuius rei: dicitur quod dupliciter. Uno modo: si beatus videns deum per essentiam: videret ipsum mouere intellectum alicuius ad assentiendum alicui veritati: et iste modus non competit viatori. Alio modo: si aliquis videret aliquem effectum excedentem totam virtutem creature fieri in testimonium alicuius rei. ex hoc enim sciret quod deus faciens tale effectum testificaret illud per quod fieret. et hoc modo apostoli et illi qui viderunt resuscitatum Lazari quadriduani in testimonium diuinitatis Christi: sciuerunt deum testificari quod Christus esset deus. et sic habuerunt per se scienciam: quasi per tale demonstratio precedentem ex per se notis eis. quicquid deus testificatur est verum sed deus per tale factum (demonstrato miraculo) testificatus est Christum esse deum. Item Christus est verus deus. et per se habuerunt certitudinem euidencie quod tota doctrina quam audierunt a Christo que sciebatur esse deum fuit vera. Hanc opinionem tacite videtur tenere defensor predictae conclusionis in suo apologetico: ut habitum est in determinatione de libertate credendi. Hec autem opinio non videtur nobis vera quoniam ad modum assignatum pro viatoribus: per tres rationes. Primo: quia demonstratio necessitat intellectum ad assentiendum. sed aliqui videntes Christum resuscitantem Lazarium et alia miracula facientem non assentierunt quod ipse esset deus: ut patet Jo. xi. quod etiam Christus reprobandum dicit Jo. xv. Si opera non fecissem que nemo alius fecit peccatum non haberent. Item illa miracula non fuerunt sufficientia argumenta ad probandum demonstratiue et euidenciam Christum esse deum. Secundo: quia si apostoli habuerunt per talia miracula scienciam et euidenciam de Christo quod ipse esset deus. et per se doctrina eius esset vera: sequeretur quod extunc nihil meruerit in

q. iiii.

credendo p̄dicta: q̄a s̄m Grego, in omel̄is in octavis pasce; fides nō h̄z meri-
tū vbi hūana rō prebet exp̄imentū, hoc aut̄ videt̄ eē incōueniēs; et p̄ p̄s apl̄i
nō habuerūt de talibus certitudinē enidētie. Tercio q̄a dato q̄ eēt p̄ se notū
et euidēs aliquē effectū fieri a solo deo; sicut fuit resuscitatio Lazari; tñ B non
eēt p̄ se notū q̄ hoc fieret ad testificandū; q̄s diceret iste vel ille q̄ p̄diceret mi-
raculū; q̄a de nullo hoīe est p̄ se notū qn posset dicere falsum ex ignorātia vel
malicia; nec de x̄po fuit B p̄ se notū s̄ solū fuit creditū ab illis q̄ crediderūt ip̄m
eē deū; et q̄tuncq̄s aliq̄s videat̄ verū dixisse in vno; nō est pp̄ hoc p̄ se notū
q̄ dicat verū in alio. posito s̄ q̄ x̄ps dixisset q̄ deus resuscitasset Lazari ad
testificandū q̄ ip̄e x̄ps eēt verus deus; et p̄staret euidēter de resuscitatioe La-
zari facta a deo; et quo ad hoc de veritate x̄pi predicētis talē resuscitatioe; nō
tñ pp̄ hoc eēt p̄ se notū q̄ x̄ps verū dixisset; p̄ illo addito, s̄. q̄ illa resuscitatio
fieret in testimoniu q̄ ip̄e eēt deus. Si dicat̄ q̄ imo; q̄a deus non p̄hibet testi-
moniu falsitati. s̄ si x̄ps nō fuisset deus; et tale miraculū fuisset factū a deo; x̄po
inuocāte deū; vt p̄ tale miraculū testificaret̄ ip̄m eē deū; sequer̄ q̄ de⁹ faciēs
do tale miraculū ad talē x̄pi inuocatioe; p̄hibuisset testimoniu falsitati; q̄s est
impossibile. R̄spondeo dicendū; q̄ si de⁹ p̄ talē inuocatōem x̄pi faceret miraculū
tñ eēt in testimoniu illius inuocatōis. s̄ q̄tuncq̄s p̄currat talis inuocatio et
miraculū; nō est tñ pp̄ B p̄ se notū q̄ miraculū fiat ob talē inuocatōe; q̄a aliq̄s
pōt p̄ reuelatōe; scire qd facturus sit deus et ignorare pp̄ quid debeat fieri; et
p̄pria p̄sumptiōe vel malicia cōgitare vel fingere ac dicere; q̄ de⁹ facturus
sit illud pp̄ aliud q̄s fiat a deo. donū enī p̄phetie cōe est bonis et malis; et talis
sic dicens falsum dicit, s̄ deus faciens miraculū q̄s p̄dicat̄ nō testificat̄ falsum
q̄a nō facit miraculū pp̄ illud q̄s alius dicit; q̄uis simul p̄currat, et sic nō est p̄
se notū q̄ miraculū fiat ad testificandū dictū cuiuscūq̄s hoīs etiā x̄pi; s̄ solum
creditū ab illis q̄ credūt ip̄m eē deū; et p̄ p̄s nō posse mentiri, pp̄ q̄s minor p̄
positio rōis quā vocat̄ demonstratioe; nō est p̄ se nota s̄ tñ credita. Sic igit̄ p̄
q̄ miracula q̄ x̄ps fecit; nō fuerūt argumentū certissimū certitudine euidētie
sue diuinitatis; s̄ certitudine fidei et firme adhesionis; vt cōs theologoz tenet
opinio. Dicit enī Durādus in. iij. snia; q̄ argumentū dupl̄r dī. Vno mō rei
dubie faciēs fidē. Alio mō sensibile signū q̄s inducit ad manifestatioe; alicui⁹
dicti vel facti; sic scribit̄ Gen. xxiij. de v̄pore Putifar̄is; q̄ in argumentū fidei
retentū palliū ondit marito. Primo mō accipiēdo argumentū x̄ps nō p̄banit
deitātē suā nec veritatē sue doctrine p̄ argumēta; nisi assumēdo antē sacre
scripture; q̄a cū x̄pm eē deū excedat humanā rōem; nō pōt p̄bari p̄ principia
nota lumine rōis nālis; vt dictū est. oportet enī principia ex codē ḡne assumi
cū conclusiōe; vt dī primo posterior; et ideo ad pbandū talis accepit antēm sa-
cre scripture; cum dīc̄ Luc. vlt. Oportet impleri oīa q̄ scripta sunt in lege et in
psalmis et p̄phetis de me. Si aut̄ accipiat̄ argumentū p̄ sensibili signo q̄s in-
ducit ad manifestatioe; alicui⁹ dicti vel facti; sic x̄ps veritatē sue deitatis et
doctrine argumentis declarauit et probauit; inq̄tum adhibuit et fecit miracu-
la tanq̄s quedam signa euidētia quibus se verum deum ostendit, que quidez

.p. p.

signa non fuerunt adhibita quasi ex necessitate cōcludentia veritatem sue dei-
tatis et doctrine; sed tanq̃ nata inclinare humanas mentes ad fidem xp̃i con-
struendam; vt in determinatione de libertate credendi latius visum est. credo
tñ q̃ apostoli et illi q̃ viderunt xp̃m miracula facientem; ex concursu talis mi-
raculorū cum fide; habuerunt quandam altiorē et perfectiorē noticiā de
xp̃o et eius miraculis; q̃ nos habeamus qui talia miracula a xp̃o deo et hoīe
esse facta credimus. Sic ergo patet quomodo miracula xp̃i sunt argumentū
certissimū certitudine tñ fidei et firme adhesionis sue deitatis et doctrine.

Tercladecima Cōclusio Apologetica Joannis

Picti Mirandulani Concordie Comitū.

**Rationabilius est credere Origenem esse saluū: q̃
credere ipsum esse damnatum.**

Determinatio magistralis.

DE predicta cōclusionē statueram a principio nihil scribere. ppter duo.
Primo: quia determinatio magistralis de salute vel damnatione alicuius
dependet regulariter ex iudicio et declaratiōe ecclesie; cuius mentem et intel-
lectum melius fore agnoscunt dñi canoniste q̃ rheologi; quorū sciam tñ ego
profiteor. Secūdo: quia de salute Origenis post br̃m Hieronymū et Rufinū
viros doctissimos scribere; nihil aliud est; q̃ scripta a Hieronymo Origenem
accusante et Rufino excusante repetere; et vt verius loquar rapere et furari.
Vt ergo defensor; cōclusiōis in apologetico suo pluribus articulis et argumen-
tatiōibus q̃ opus sit; Origenis salutē nūc defensare; Itē opus nrm manū et
inspectū ab emulis criminet; statuimus opionem nrām de p̃dicta cōclusiōe bre-
uius q̃ tāta res dici pōt. p̃babili tñ scribē. Et primū cōclusiōez vnicā principa-
liē intentā ecclesiasticis determinatiōibus et sc̃torū auctibus p̃babimus. Dein-
de rōes aduersariorū p̃ salute Origenis inducem⁹. Finali ad obiecta q̃ nrām
cōclusiōez inducta r̃idebimus. Ex quibus patebit predictam cōclusionem esse
temerariam et contra determinationem ecclesie.

Q̃d predicta cōclusio non est consona

rōni nec pietati fidei catholice.

DEpicti autem via demonstrari potest q̃ predicta cōclusio sit cōtra
rōnem et pietatez fidei. prima sumitur ex determinatiōe ecclesie. secūda
ex sc̃torū aucte. Ex determinatione ecclesie probatur nostra cōclusio
quia in prima actiōe quinte synodi vniuersalis scribitur; q̃ heretici post mor-
tem sunt anathematizādi et exēdicandi. xxiij. q. ij. c. sane p̃fertur. q̃d pluribus
exemplis que in facto cōsistunt ibi probatur. inter que ponitur exemplum de

Dioscoro et Origene quos post mortem ecclesia damnauit et anathematizauit, ubi
glo. dicit: qd cognito errore etiam post mortem excommunicantur heretici. De Origene
ne uo expresse scribit in. §. Item si ad tpa Theophili sancte memorie vel su-
perius aliquis recurreret; etiam Originem inueniet post mortem anathemati-
zatum: qd etiam in isto fecit et vestra sanctitas et Julius religiosissimus papa an-
tiquioris Rome. et glo. ibi: Cum iste damnatus fuerit: nonne et eius scripta: vnde
et de here. c. fraternitas. ibi autem sicut scribit: Cum Celestinus atq; Pelagius in
Ephesina synodo sint damnati: quomodo poterunt recipi capitula illorum quorum damnant
auctores? ubi glo. in fi. Scripta Origenis approbata fuerunt. xvi. q. vii. et hoc
dicimus: qd damnatus fuit post mortem. xliiij. q. ii. c. sane pfer. Et quibus p qd pre-
dicta conclusio est determinatō ecclesie. et p pns non est psonū rōni nec pietati
fidei: asserere qd rationabilius est credere Origene esse saluū: qd credere ipm
esse damnatū. Si dicatur vt defensor conclusiōis in apologetico dic: qd ecclesia
p predicta verba non intēdit dānare psonā Origenis quo ad aiam: s; opiones et
dogmata Origeni attributa vt heretica: et ipm sic dogmatizantē dānat et dete-
stat. Hec autē rōio apparet esse ridicula et ficticia: vt p ponderatū singula ver-
ba. c. sane pfer. nā in quinta synodo neq; vnq; apud viros doctos fuit dubi-
tatū: an doctrina seu libri hereticales alicuius doctoris possent damnari post
eius mortē: qā nulli dubiū qd sic. s; erat dubiū rōnabile: an auctor librorū here-
ticaliū possit post mortē psonaliter dānari et hereticus ab ecclesia finaliter decla-
rari. et dictū. c. determinat expresse qd sic: vt p ex primo. §. et p pue ex. ii. ubi
dicit: Augustinus scē memorie pfuluit statui et teneri ab initio in ecclesia. impiū enī
dogma iā inculpari est et pdamnari: et eos q tali dogmate obnoxij sūt anathe-
matizari voluit ecclesia traditio: s; etiam mortui eēnt. ideo scē memorie Aug^o dicē
Si mō pvinceret Cecilianus de his q inferunt et etiam post mortē ei illū ana-
thematiso. Itē manifestū est p. §. sequentē: qd dictū. c. loquitur de psonis et nō
de opibus vel de auctoribus inq̄tum auctores: qā dicit qd defuncti q suas fa-
cultates hereticis reliquerūt: fuerūt post mortē anathemati subiecti. Est autē
clarū qd isti nō fuerūt excommunicati post mortē vt auctores alicuius pueri dogma-
s; vt psonē priuātē: pro quanto decesserunt in peccato mortali tanq; fautores
hereticorū. Idem p p. §. iij. et v. et sequē. et p glo. sup. §. item si ad tpa Theo-
phili. ubi glo. distinguit intē damnatōez psonē et opē. et hoc idē clarius p ex
glo. et de here. c. fraternitas. Pz igit ex predictis qd intētio ecclesie in predicto. c.
est dānare psonā Origenis p quāto decessit hereticus in iudicio ecclesie militā-
s; et ex eadē radice arguit ad nām pclusiōez sic: ex vna ppositiōe credita et
de fide: et altera de pietate fidei: sequit in bona pna pclusio de pietate fidei. et
B p; cuilib; sciētī regulas mixtiōis sylogi mor. s; h ppositio qcuq; decessit in
peccato mortali est dānatus in aīa infernaliter: est de fide. cū expresse optineat
in sacra scriptura et in simbolo fidei. hec uo ppositio: Origenes decessit in
peccato mortali heresis: est de pietate fidei: cum dependeat ex iudicio et de-
claratione ecclesie: quā in talibus pie credendum est non errare: vt p ex pre-
dictis. ergo hec cōclusio: Origenes est dānatus infernaliter est de pietate fidei.

Confirmatur ista ratio: Omnis hereticus vel scismaticus est cum diabolo et angelis eius eterni ignis incendio addictus; et de here. c. firmissime tene et nul latenus dubites. et est bñ Aug. in li. de fide ad Petrū. h. Origenes in iudicio ecclie hētur vt hēticus et scismaticus; vt p̄dicta p̄. h. p̄ rōes et pietatem fides est asserere Origenē esse saluatū. Tercio ad eandē p̄clusionē ex eadē via arguī sic; q̄a pari p̄tate et aucte pōt ecclia snialit̄ declarare aliquē post mortē eē hereticū; et p̄ p̄ns in iudicio ecclie militātis infernalit̄ damnatū; sic snialit̄ declarat aliquē post mortē eē scīm. h. p̄positio p̄; q̄a nō videt̄ maior auctas nec iurisdictio regī ad vnū q̄ ad aliud. si enī ecclia h̄z p̄tatem et auctes interpretā di et declarādī dubia circa sacra scripturā et articulos fidei et circa oīpotentiā dei; de q̄bus nullā h̄z enidentīā. p̄tates vtiq̄ h̄z et auctes declarādī aliquē post mortē eē hereticū. in ecclia aūt et in papa est plenitudo talis p̄tātis. h. c̄p̄mētō p̄z eccliaz snialit̄ declarare post mortē aliquē eē scīm. h. equali p̄tate et aucte pōt snialit̄ declarare post mortē aliquē eē hereticū. q̄d de Arrio Dioscoro Nestorio Eutice et pluribus alijs ecclia de facto fecit. et q̄uis in canonizatōe sc̄tōz plura p̄currat et regant q̄ in dānatōe hereticōz; in vtroq̄z tñ ecclia militās fm formā iuris p̄cedit; fm quā q̄libet tenet p̄e credē in talib⁹ eccliam nō errare. et maxie in dānatōe hereticōz et heresum; cū vtrūq̄z p̄tineat ad honorē dei et fidei catholicę; sic canonizatio sc̄tōz. et hīc est q̄ ecclia p̄hibz ora re et oblatōes offerre p̄ talē dānat; et de here. c. sic ait bñs Leo. vbi glo. d. q̄ p̄stat tales decessisse in mortali p̄ctō. xxiij. q. v. placet. et nota verbū constat q̄ certitudinē importare videt̄. cū h. Origenes ab ecclia tanq̄ hereticus sit anathematizatus et excoīcatus; vt p̄dicta p̄; peccaret p̄fecto si q̄s p̄ ei⁹ aia oraret et oblatōes offerret. Cōcludo igit̄ q̄ p̄ rōem et pietatē fidei est asserere Origenē eē saluū. Et secūda via videt̄ sc̄tōz aucte p̄bat n̄ra p̄clusio; q̄a de dogmatibus et dānatōe Origenis tenendū est q̄d bñs Hiero. et Aug. tenēt et sentis̄; q̄a ecclia in talibus p̄fert iudiciū bñ Hiero. iudicio Ruffini et Eusebij Cesariens. et alioz; dogmata et personam Origenis excusantiū; vt patet xv. di. c. sancta romana ecclesia. vbi expresse habetur de Ruffino. Item Ruffinus vir religiosus plurimos ecclesiastici opis edidit libros; nōnullas autem scripturas interpretatus est. Sed quoniā beatus Hieronymus in aliquibus eum de arbitrij libertate notauit; illa sentimus que beatum Hieronymū predi ctum sentire cognoscimus. et non solū de Ruffino; sed etiā de vniuersis quos vir sepius memoratus zelo dei et fidei religione reprehendit. Et de Origene s. immediate sequenti. Item Origenis nōnulla opuscula que vir beatus Hiero nymus non repudiāt; legenda suscipimus. reliqua autem omnia cum auctore suo dicimus esse renuenda. De Eusebio vō Cesariens. s. immediate. Item chro nicanū Eusebij Cesariensis ac historie ecclesiastice libros; q̄uis in primo n̄ratiōis sue libro temptauerit; et post in laudibus atq̄ excusatiōibus Origenis scismatici vnū p̄scripserit libū; pp̄ rex tñ singularē noticiā que ad instructōez p̄tinet vsq̄z quaq̄z nō dicimus renuendos. Et q̄bus auctibus p̄z q̄ de dogma tibus et dānatōe Origenis tenendū est ex precepto ecclie q̄d bñs Hiero.

ronymus sentit et tenet, manifestum est autem quod beatus Hieronymus sentit et tenet
quod Origenes plura dogmata contra fidem ex intentione scripserit: quod hereti-
cus fuerit et finaliter in heresi decesserit: propter quam ab ecclesia anathema-
tizatus fuit, ergo asserere Origenem esse saluum est assertio contra intentionem
Hieronymi et determinationem ecclesie. Assumptum pro minori probatur, et
primo de dogmatibus hereticalibus Origenis scribit Hieronymus ad Pa-
machium in epistola, xxij, ubi octo errores inter ceteros detestabiliores refert
Origenis. Primus error: quod sicut incongruum est dicere quod possit filius videre
patrem: ita inconueniens est opinari quod spiritus sanctus possit videre filium. Se-
cundus error: quod in hoc corpore quasi in carcere sunt anime relegate: et antequam
homo fieret in paradiso inter rationales creaturas in celestibus commemorare
sunt. Tercius error: quod dicat et diabolus et demones acturos penitentiam ali-
quando: et cum sanctis ultimo tempore regnatuuros. Quartus error: quod tuni-
cas pelliceas humana corpora interpretatur: quibus post offensionem et eie-
ctionem de paradiso Adam et Eva induti sunt, haud dubium quin ante in para-
diso sine carne sine nervis et ossibus fuerunt. Quintus error: quod carnis resur-
rectionem membrorumque copagem et sexum quo viri diuidimur a feminis aper-
tissime negat: tam in explanatione primi psalmi: quam in alijs multis tractatibus.
Sextus error: ut sic paradisum allegorizet ut historie auferat veritatem: pro ar-
boribus angelos: pro fluminibus virtutes celestes intelligens: totaque paradisi
continentiam tropologica interpretatione subuertit. Septimus error: quod aquas que
super celos in scripturis esse dicunt sanctas supernasque virtutes que super terram et infra
terram frigas et demoniacas esse arbitrat. Octauus error: quod imaginem et similitudi-
nem dei ad quam homo conditus fuerat dicit ab eo perditam: et in homine post paradisum non
fuisse. Hos autem errores cum pluribus alijs Hieronymus in predicta epistola luculentissime
pstat, beatus quoque Epiphanius in epistola ad Iobem Hierosolymitanum a beato Hieronymo.
e greco translata: eundem Iobem commonet ne Origenis erroribus implicetur. Ob-
secro te inquit dilectissime et aduolutus pedibus tuis precor: presta mihi et tibi
ut salueris sicut scriptum est a generatione peruersa: et ab heresi Origenis recede et
a cunctis heresibus dilectissime, et. I. Quis enim catholicorum possit equo animo susti-
nere et eorum que fide sua bonis operibus exornat: ut audiat Origenem doctrinam atque
psalmum: et credat preclare illius predicationi: non potest filius videre patrem neque spiritus sanctus
videre filium. Hec in libris patriarchon scribunt. Plures alios errores possem
adducere Origenis ex epistolis beati Hieronymi: presertim ex li. ij. contra Iu-
stinum ad Pammachium et Marcellum: sed breuitatis causa relinquo. Hoc idem
sentire videtur beatus Augustinus de dogmatibus Origenis in libro de here-
sibus heresi. xliij. et. xliij. ubi hec verba scribit: Origenem Origenis Adamantium
sectatores qui et mortuorum resurrectionem repellunt, christum autem creaturam et spiritum sanctum
introducetes paradisum autem et celos et omnia alia allegorizantes. Hec quidem de Orige-
ne Epiphanius. Sed qui eum defendunt unius eiusdemque esse sube dicunt docuisse
patrem et filium et spiritum sanctum: nec resurrectionem repulisse mortuorum: quibus in
istis eum convincere studeant qui eius plura legerunt. Hec sunt homines Origenis alia

dogmata que catholica ecclia oīno non recipit: in qbus neqz ipm falso arguit
nec pōt ab eius defensoribus falli, maxime de purgatiōe ⁊ liberatiōe, ⁊ rursus
post longū tps ab eodē malā reuolutōe: rōnalis vniuerse creature, qz enī ca-
tholic⁹ xpianus vl' doctus vel indoct⁹ nō vehemēter exhorreat eā quā dicit
purgatiōem maloz: id est etiā eos q hāc vitā in flagitijs ⁊ facinoribus et sacri-
legijs atqz impietatibus quālibet finierūt: ipm etiā postremo diabolū atqz an-
gelos eius q̄uis post lōgissimā tpa purgatos atqz liberatos regno dei luci⁹
restitui, ⁊ rursus post longissimā tpa oēs q liberati sumus ad hec mala denū-
delabi ⁊ reuerti: ⁊ has vices alternātes beatitudinū ⁊ miseriā: rōnalis crea-
ture semp fore semp fuisse, de qua vanissima impietate aduersus phos a quib⁹
bus ista didicit Origenes in libris de ciuitate dei disputauit, hec Aug⁹, vbi, s.
De dānatione vō psonē Origenis scribit Hiero, in, ij, li, 5. Rufin⁹ ad Pāma-
chii: Ergo bti epi Anastasius ⁊ Theophil⁹ Cēnerius ⁊ Chromatius ⁊ oēs
tam orientis q̄ occidentis catholicorū synodus qui pari snia quia pari spū illū
hereticū denūciat populis, Idem in epla Theophili ad Epiphaniū, Item de
dānatione Origenis in epla, xxxv, scribit: ⁊ est Anastasij epi romani: Illud qz
euenisse gaudeo: tacere nō potui: bti simoz principi manasse r̄sa qbus vnus-
qzqz deo seruens ab Origenis lectiōe reuocet: dammandūqz snia principum:
quē lectio reū pphana pdiderit, Itē, xlv, epla bti Hieronymi ad Pāmachii
⁊ Marcellū p̄mer, Iam studiū Theophili epi Alexandrini: qui tota libertate
Origenē arguit hereticū, ⁊, j, in secundo ⁊ tercio loco Apollinarē ⁊ Origenē
inugulat, Et qbus oibus pz q nō est psonū rōni nec pietati fidei asserere: q rō-
nabilius est credere Origenem esse saluū: q̄ credere ipm esse damnatū, ⁊ est
valde mirandū de defensore pclusiōis: q de re soli deo cognita: qualis est dā-
natio vel salus Origenis: vt ipse fateat: velit sine rōne pbabili vel speciali reue-
latiōe sibi facta (de qua nō credimus sibi) asserere ⁊ tenere 5 determinatōem
ecclie: ⁊ 5 sniam beati Hieronymi: q Origenes sit saluus.

CRōnes Joannis Pici Mirandulani Concordie
Comitis: pro defensione salutis Origenis.

Accusatores Origenis Adamantij de tribus scipue ipsum accusant.
Primu q in fide errauerit, Secūdo q pdictis erroribus p̄tinaciter
adheserit ⁊ in illis decesserit, Tercio q ecclesia Origenem quo ad
dogmata ⁊ psonā post mortē dānauit anathematizauit ⁊ excoicauit, s in nul-
lo istoz inculpandus est Origenes nec criminandus, q̄ rōnabilius est credere
Origenē esse saluū q̄ damnatū, Prima ppositio huius argumentatiōis p̄z
ga tenentes Origenem esse damnatū: alias cās sue dānatiōis nō assignant
preter enumeratas, Secūda vō ppositio in qua tota vis argumentatiōis p̄s-
istit: probat p ordinē a defensore pclusiōis in apologetico suo septem articulis
ad tres rōnes a nobis reductis, Et primo q Origenes unqz hereticā aliquā
de rebus fidei op̄inione scripserit ⁊ crediderit: probat auctē Pampbili mar

tyris: cuius liber fert in defensione; Origenis. in quo gloriosissimus martyr ex
 verbis ipsius Origenis ex eius libris ibi recitatis ostendit ipsum catholice sensisse
 in his in quibus catholicus accusat. Hoc idem probat aucte Eusebii Cesariensis. q
 eadem que Pamphilus martyr in. vi. libris p defensione Origenis scribit. Hoc
 idem aucte Rufini probat: qui librum Pamphili martyris approbans ead ad Ori
 genis facere defensionem in. ij. li. inuicti. s. Hiero. affirmat et probat q heretica
 dogmata que in libris Origenis reperiunt ab hereticis falso fuisse inserta: qui
 illi depraauerunt libros: et ex Origenis mente non est. Preterea dato et pcesso
 q Origenes aliqua s fide scripserit: illa tñ non dogmatice nec assertive: s du
 bitative semp et inquitue scripsit. sic pz de libris b. Aug. et singularit sup Gen.
 ad lram. vbi multa scribunt que a doctoribus catholicis non acceptant: excu
 sat tñ a nobis: qd vt ipemet dicit in libro retractationis: plura in eo libro sunt
 quesita q inuenta. ita et multa esse pnt in libris Origenis reprobanda et dam
 nanda. que q ipse non determinando s ingrendo dicit: non pp hoc hereticus est
 dicendus: cū heresis assertū pprie dicat dogma s expresseam vel scripture ve
 ritatē vel ecclesie determinatōem. Scdo probat q Origenes non adheferit per
 tinacit erroribus quos scripserit: nec in tali ptinacia decesserit: q q̄tuncqz
 magnus sit error in intellectu: dñ in voluntate nulla sit malicia: non videt proba
 bile q taliter erras peccet mortaliter: nec sit ptinax: cū ptinacia includat actū
 voluntatis. et hinc est q bñs Aug. de talibus erratibus dicit: Errare potero s
 hereticus non ero. talē aut maliciā in voluntate Origenis non legimus fuisse nec
 formalit nec interpretatiue. voco aut formalē maliciā: cū q voluntate directa
 vult asserere aliqua: quoz opposita tenet asserens explicita fide tenere. voco
 aut maliciā interpretatiuā: cū q p negligentia ingrendi veritatē quā tenet in
 quirere: assentit alicui errori s fide. quoz quodlibet de Origene nephas est
 credere: cū de ipso scribat Hiero. q in pscrutatōe scripturarū diebus sudauit
 et noctibus. Origenes preterea in nullo errauit: qd ipse tunc teneret sic expli
 cita fide credere: qd oppositū asserēs non dogmatice s vt pbabilius visum est
 hereticus dici possit. Preterea dato q Origenes ptinaciter adheferit erro
 ribus suis: non est pbabile q in eis decesserit: q cōstat Origenē de erroribus
 suis: dñ sexagesimū ageret annū penituisse. vñ Hiero. in apologia sua ad Pa
 machiū et Oceanū: in qua se ostendit doctrinā Origenis non dogma sectatum:
 postq Origenis recitauit errores hec verba subiungit: Ipse Origenes in epla
 quā scribit ad Fabianū romane vrbis ep̄m penitentia agit: cur talia scripsit: et
 cās temeritatis in Ambrosiū refert: q secreto edita in publicū ptulerit. Pro
 ista rōne facit planctus sine lamentū Origenis: qd sic incipit: In afflictione et
 dolore animi incipio. et finit sic: recipiar rursus in gaudiū dei mei et merear re
 gnū eius orōnibus et deprecatōibus scōz et petitiōibus p̄dolētis mihi ecclesie
 sic: quia tibi est gloria cum patre et spiritu sancto in secula seculoz Amen. Ori
 genis quoqz penitentiam Iulianus his versibus cecinit.

Ille Origenes ego doctor verissimus olim
Quem primū fidei gratia clara dedit;
Celsus eram meritis & clarus copia sancti
Præreptus subito lingua nocente fuit;
Condere si credis studiū tot milia libros;
Quot legio missos ducit in arma viros;
Nulla meos vnq̃ tetigit blasphemā sensus
Sed vigil & prudens tutus ab hoste fuit;
Sola mihi casum periarchon dicta dederunt
His me collectū impia tela premunt.

Tercio probat q̃ ecclia non dānauerit nec potuerit dānare Origenē quo ad
aiam dānatione infernali. Et primo sic: q̃a de illo cuius altera vel altera pars
determinari certitudinalit̃ nisi temerarie nō pōt; non debet credi factā esse de
determinationem ab ecclia, s̃ de B̃ quesito: utrū Origenes saluus sit vel dānatus
determinari altera ps̃ nisi temerarie nō pōt; saltē absq̃ reuelatiōe speciali dei
q̃ cū de tali reuelatiōe nō p̃stet; nō debz credi de B̃ factā esse ab ecclia deter-
minatiōem, maior est nota; & oppositū eius eēt infuriosum eccliesie; credere, s̃
q̃ ab ea possit incōsulte & temere iudicari. Confirmat p̃dicta rō: q̃a certifica-
ri nō poterat ecclia de dānatione Origenis nisi p̃ speciale reuelatiōem de eo
factā, s̃ de tali reuelatiōe q̃ fuerit facta nūq̃ hētur mētio, q̃ hētur p̃positum.
Secūdo arguit: Ad eccliam nō p̃tinet dānare aīas hoīm aut saluare; q̃a ad illū
attinet solimodo q̃ iudex est viuoꝝ & mortuoꝝ. quare ridiculū est si in decre-
tis legi: Dānamus Origenē; exponere, i. aīam eius dānamus dānatione infer-
nali. Tercio arguit: Stultum est dicere q̃ ecclia determinauerit Origenis
aīam esse dānatā; q̃a nō sicut p̃suevit ecclia canonizare aliquos; ita etiā con-
suevit dānare, i. finaliter decernere q̃ sint in inferno. Et rō quare hoc p̃sueue-
rit & nō illud est: q̃a ad decernendū q̃ aliq̃ sit saluus oportet nos certificari
q̃ ille decesserit in grā; cuius rei iudicia lz tñ nō certa hēre possum⁹ nō ex his
que egit in vita; q̃a illa nō sufficiūt; ex quo dū est in via semp̃ merendi & deme-
rendi est locus; & mutādī se de vno p̃posito ad aliud; s̃ bēniūs signa post mor-
tem; vt sint miracula vel aliqd̃ simile, tale aut̃ aliq̃ signū ex quo dānationes
alicuius p̃uincamus post mortē; alicuius hēre; nō est facile inuenire; imo sine
dubio haberi aliud signū nō pōt; nisi specialis de hoc reuelatiō; que si p̃tinge-
ret vel p̃tingisset p̃fecto sicut ecclia cum aliq̃ canonizat; de miraculis suis te-
stat; & de alijs propter que mota est ad canonizatōem, ita etiā cū aliq̃ dāna-
ret; specialis reuelatiōis de hoc facte mentiōez faceret; ne temere aut incōsul-
te sic videret decreuisse; q̃d tñ de Origenē nūq̃ narrat ecclia, debem⁹ ergo
intelligere dānatū Origenē ab ecclia eo mō quo ex his que de eo narrat
& testat̃ videt̃ venisse dānandus, s̃ de eo nihil aliud narrat nisi q̃ errauerit in
mysterijs fidei, & ad hūc errorē nō sequit̃ absoluta dānatio Origenis in se sed
solū in scriptis & in doctrina sua; vt p̃z ex precedētibus, & sic dēmus ip̃m indi-
care dānatū ab ecclia & non aliter. Quarto arguit: Certū & manifestū est

q̄ glo. sup illud: si ad tpa Theophili. xliij. q. ij. c. sane proferi. dicit: si ipse dā-
natus est nōne eius scripta: et rīdet q̄ sic. Quero igit: si fiat bec p̄na: ipse Ori-
genes est damnatus: ergo et eius scripta: q̄so in anīte capitur damnatus. si sic
capitur: id est in sua doctrina non approbatus et vt dogmatistes non accepta-
tus: bētur propositū: videlicet q̄ ecclesia non damnat Origenem infernali dā-
natione. si autē intelligatur damnatus in aīa sua: tunc nihil valet p̄na. possibile
enim est multos doctores quoz scripta catholica sunt et pro catholicis quo-
tidie leguntur esse in inferno. quia stat aliquē in fide nihil errare sed recte sen-
tire de oībus articulis: et tñ eē in alio peccato mortali et in illo decedere. et oī-
no impertinens est damnatio aīe ad damnatiōem doctrine: quia illa attendit
penes maliciā voluntatis: ista autē penes defectū intellectus. quare non valet
iste est in paradiso: ergo dicta eius sunt catholica: nā et Papias est in paradī-
so et Iheronimus et Victorinus et Ciprian⁹ et multi alij: quoz tñ dicta et scripta
in multis q̄ nunq̄ renocasse legunt vt bētica reprobant. Confirmat p̄dicta rō
ex illo dicto ad q̄s se refert glo. de here. eē. c. fraternitatis. vbi dī: Si Celesti-
nus atq̄ Pelagius in Ephesina synodo sunt damnati: q̄so poterūt illoz ca-
pitula recipi quoz damnant auctores. certū est autē q̄ in illa synodo Celesti-
nus et Pelagius non fuerunt dānati in se. i. in aīa sua: sed in sua doctrina. Tū
quia aliter damnare hoīes ecclesia nec p̄uenit nec potest. Tū quia ab eo de-
bemus intelligere sententiāt de quo p̄ius est questū et disputatū. sed in illa
synodo vt ex actis concilij patet non fuit questio vtrū aīe Celestini et Pela-
gij essent in paradiso vel in inferno: sed an dicta eoz et dogmata essent catho-
lica vel nō catholica. quare de hoc. i. de eoz dogmatib⁹ veritate et de auctoz
ipsoz vt sic dogmatizantiū approbatiōe vel reprobatione debemus intelligen-
re sententiāt. Quinto arguit sic: q̄tūcūq̄ aliquis grauter in vita morta-
liter peccet et constet ipsum mortaliter peccasse: nisi cōstet de eius finali impe-
nitentia: temerariū est velle asserere ipm esse damnatū. p̄z veritas huius pro-
positiōis ex cōmuni sūa oīum doctoz in dicta propositiōe consentientiū. sed
de finali impenitentia Origenis non cōstat ecclesie: quiniū de opposito cō-
stat: vt p̄z ex plāctu et lamentatiōe sua. q̄ temerariū est asserere eccliaz dānasse
Origenem quo ad aīam damnatiōe infernali. Ex ista inquit argumentatione
sequitur due propositiones pro salute Origenis. Prima: non propterea q̄
aliquis in vita mortaliter peccauerit et nobis non constet q̄ nō penituerit in-
dicandū est firmiter a nobis illū esse in inferno. patz: quia posito peccato mor-
tali tñ nō ponitur totū illud ad quod sequit dānatio eterna: sed oportz vltra
peccatū ponere et certificari de finali impenitentia. nec ego qui nego firmiter
esse credendū illū esse in inferno habeo osidere tibi penitentiā illius: sed tu q̄
asseris illū esse damnatū habes certificare de impenitentia. et pro hac propo-
sitione multū facit dictū Henrici de Alia: qui in expositiōe tercij. c. Gen. dicit
hec verba formalia: Si ergo argumentū quorundā esset efficax quo aliquem
damnatū esse: sicut de Salomone p̄suadēt: per hoc q̄ scriptura eius peccatū
cōmemorat: et nullā de iusticia aut penitētia eius mentiōez facit: tñc ita primū

hominem ex peccato suo damnatum convincere: sicut primum angelum, hec Iheronimus, nusquam enim habetur mentio de penitentia Ade si solum de peccato. Simile Iudicum, vij. legitur: de peccato Sedeon et non de penitentia: et tamen a doctoribus bene creditur de eius salute. Per hoc etiam argumentum quidam decepti erronee dicebant: quod Moyses erat damnatus: quia legebatur peccatum eius in aquis contradictionis: et de eius penitentia nihil habebatur expressum: et tamen dixit deus Josue: Moyses servus meus mortuus est. Secunda propositio est hec: Nemo potest esse certus quod aliquis sit damnatus ad infernum: nisi hoc habeat ex speciali revelatione dei: vel ab his quibus creditur deus revelasse. Patet veritas huius ex premisis: quia nemo potest esse certus de finali penitentia vel impenitentia nisi ille qui novit secreta cordis: et cui ille voluerit revelare, cum enim nullus de statu alicuius ita sit certus sicut ipsemet de se: quia que sunt hominis nemo novit nisi spiritus hominis qui in ipso est: ut dicitur ad Corinthios, ij. et de seipso homo non potest esse certus utrum sit dignus odio vel amore: ut dicitur Ecclesiastici, ix. quanto magis non poterit esse certus de alio: nisi de hoc habeat specialem revelationem. Ex istis autem infert defensor conclusionis: quod dato etiam quod Origenes in illis erroribus sibi impositis et attributis peccaverit mortaliter: tamen cum incerti sumus de eius finali impenitentia vel penitentia: asserere ipsum esse damnatum: temerarium est omnino iudicium et rejiciendum. Cum ergo nec de salute possumus esse certi nec de damnatione: primum est tamen et valde rationabile credere quod deus eum salvaverit hominem talis ac tante scientie. De quo Hieronymus in prefatione Cantici canticorum: Cum in ceteris omnes alios superaverit in hoc seipsum superavit: et de ipso illud verificat: Introduxit me rex in cubiculum suum, et alibi: Imitari volens exacte Origenem: quem post apostolos ecclesiarum magistrum nemo nisi imperitus negat, et alibi: Origenes tanto scripturarum labore sudavit: ut iuste Adamantium nomen acceperit, et post quedam hec subiungit: Quis unquam tanta legere potest quanta ipse conscripsit: et per hoc sudore quid accepit premij? damnatur a Demetrio episcopo: exceptis Palestine et Arabie et Fenicis atque Elchiaie sacerdotibus in damnationem eius consentit urbs Roma: ipsa contra hunc senatum cogit: non propter dogmatum novitatem non propter heresim: ut nunc adversus eum rabidi canes falso simulant: sed quia gloriam eloquentie eius et scientie ferre non poterant. Hec sunt argumenta et rationes quibus defensor conclusionis credit probare et defendere salutem Origenis.

Responsio ad rationes Joannis Picij
pro salute Origenis inductas.

Distincta argumenta pro salute Origenis inducta solvantur est notandum: quod certitudo in unaquaque re non est querenda uno modo: si alio et alio secundum exigentiam materie: ut Aristoteles in primo ethicorum subtiliter deducit et probat. Est autem certum et manifestum cuilibet theologo: quod solus deus habet noticiam certam et evidentem de statu hominis et in vita et in morte

et post mortem, talem autem certitudinem evidentie ecclesia habere non potest
sed probabilitatis tantum et opinionis per indicia et signa exteriora: quia deus se-
quitur veritatem: ecclesia opinionem: ut dicunt canoniste, et hinc hanc certitu-
dinem probabilitatis et opinionis procedit ecclesia in canonizatione sanctorum
damnatione hereticorum: et declaratione aliarum causarum ecclesiasticarum: tam in foro
interiori quam exteriori. Utrum autem ecclesia in canonizatione sanctorum et damna-
tione hereticorum et heresum possit errare et decipi: videntur tenere quidam ca-
nonistae: quod quandoque ecclesia errat ligando non ligandum vel absolviendo non
absolvendum, hoc enim procedit quia ecclesia non potest indicare de occultis
sicut ipse deus: ut in, c. nostrum, sed quandoque sequitur opinionem: que quidem
opinio quandoque est falsa: ideo oportet ecclesiam nonnunquam errare, quod intel-
ligendum est de ecclesia particulari: non autem universali que representatur per col-
lectionem fidelium, Nam ecclesia universalis errare non potest secundum Dionysium, Pro
hoc facit, c. a recta, xliij, q. i, et secundum istorum opinionem cum canonizatio sanctorum et
damnatio hereticorum pertineat ad ecclesiam universalem: patet quod in talibus ecclesia er-
rare et decipi non potest. Hanc sententiam videtur sequi et tenere beatus Thomas de
canonizatione sanctorum, quodlibeto, tr. ar. xvi, et ult, ubi sic scribit: Dicendum quod
aliquid potest iudicari possibile secundum se consideratum: quod relatum ad aliquod extrinsecum
impossibile invenitur. Dico ergo quod iudicium eorum qui presunt ecclesie potest errare
in quibuslibet: si persone eorum tantum respiciamus, si vero consideremus divinam providentiam
que ecclesiam suam spiritu sancto dirigit ut non erret: sicut ipse promissit Jo. xliij, quod
spiritus adveniens doceret omnem veritatem de necessariis, scilicet ad salutem, certum
est quod iudicium ecclesie universalis errare in his que ad fidem pertinent impossi-
bile est, unde magis est standum sententie pape ad quem pertinet determinare de fi-
de: quam in iudicio profertur: quod quorumlibet sapientium hominum in scripturis opinionum,
cum Cayphas quis negavit (tunc quia pontifex) legatur etiam inscius prophetasse
Jo. ij. In alijs vero sententijs que ad particularia facta pertinent: ut cum agitur
de possessionibus vel de criminibus vel de hominibus: possibile est iudicium ecclesie
errare: propter falsos testes, canonizatio vero sanctorum medium est inter hec duo:
quia tantum honor quem sanctis exhibemus quedam professio fidei est: qua sanctorum gloriam
credimus: pie credendum est quod nec etiam in his iudicijs ecclesie errare possit: pre-
cipue quod divina providentia preservat ecclesiam ne in talibus per fallibile testimo-
nium hominum fallatur, unde sicut tenemur credere illud quod est in sacra scriptura: ita il-
lud quod est per ecclesiam committere determinatum, unde hereticus iudicatur: qui sentit contra
determinationem scripturarum: et sic committere iudicium ecclesie in talibus erroneum esse non
potest, hec Thomas. Ex qua determinatione patet secundum Thomas, quod ecclesia in canonizatione
sanctorum non potest errare neque decipi: pro quanto sanctorum canonizatio est quiddam
medium inter ea que sunt fidei et que sunt facti, et per eandem rationem cum hereti-
corum damnatio sit medium inter ea que sunt fidei et facti: credo quod ecclesia in talibus
etiam non possit errare neque decipi, sed eadem pietate qua credendum est secundum Thomas, ec-
clesiam non errare in canonizatione sanctorum: credendum est hoc idem in damnatione here-
reticorum, Abbas vero in, c. a nobis, el. ij, de sententia excommunicati, videtur sentire primum

et tenet indistincte: quia tunc ecclesia particularis quod vult in talibus possit errare et de-
 cipere: quia eadem ratio est in utraque ecclesia. nam et peccatis generale per quod reputatur ecclesia vult
 bene potest errare errando forte prelatum qui non erat excoicandus ex causa latenti
 nam et ipsa ecclesia vult etiam quicquid sequitur opinionem: quia non potest diuinare. Et ad id
 quod dicitur quod ecclesia vult errare non potest: respondet Abbas quod non potest errare in fide seu ar-
 ticulis fidei: nam per ipsum orauit Christus ad patrem in euangelio: Ego pro te rogaui patrem
 ut non deficiat fides tua: ut in. c. maiores. Si rursus dicat quod iudicium ecclesie de-
 bet reformari iudicio dei: ut in dicto. c. ut nunc. respondet idem Abbas vbi. s. q. per
 mare se debet ecclesia in quantum potest. sed aliqui non potest ut in occultis: quia de se sequitur
 veritatem: et veritas quicquid latet ecclesiam. Hanc opinionem videtur tenere Augustinus. de Anco-
 na theologus in li. de ecclesiastica praetere. q. xvij. ar. iij. vbi in corpore. et in solutione
 ad primum hec verba scribit: Dicendum quod nullus admittit ad vitam eternam sine cha-
 ritate: iuxta illud Augustinus. xv. de tri. Nisi alicui tantum donum impetiat spiritus sanctus ut
 eius dei et proximi faciat amatores: a sinistra non transferret ad dexteram. sed charitatem ha-
 bere nullus scit per certitudinem caritatis: cum caliter ipsam dare immediate effectum pertineat
 ad ipsam dei voluntatem. de qua certitudine scriptum est Ecclesiastes. ix. Nullus scit
 an amore vel odio dignus sit. et Apollus dicebat. i. ad. Cor. iij. Nihil mihi sciens
 sum: sed non in se iustificatus sum. signa autem per quod scitatis aliquid potest ecclesie patefieri
 sunt contra bonis et malis. ideo per certitudinem caritatis non potest ecclesia scire omnes quos pro
 sanctis canonizat et solennizat esse in vita eterna. per quod dicit Augustinus. et ponit. i. q. i. si sine
 charitate martyrium recipiat: et corpora eorum ab hominibus venerant: perfidie magis sunt
 talia quam corona victoriae: et tali operi magis pena quam premium debet. et Gregorius. in illa
 vulgata aure: Multorum corpora veneramur in terris quorum anime cruciantur in tor-
 mentis. Ad dicendum quod aliter iudicat deus et aliter homo: quia deus iudicat iudicio inte-
 riori hominis per testes ipsam hominis conscientiam: iuxta illud ad Romanos. xij. Testimonium reddente
 illis conscientia ipsorum et intra semetipsos cogitationum accusantium aut defendentium. ideo
 deus in suo iudicio non fallit neque fallit. sed homo iudicat iudicio exteriori hominis per tes-
 tes operum exteriorum euidentium: ideo potest falli et fallere. ecclesia ergo non errat canonizando
 aliquos sanctos: quia non canonizat eos esse sanctos iudicio diuino sed determinata sententia
 sed iudicio humano secundum presentem iustitiam: secundum quem modum facti sunt hominum reputatione et
 veneratone. Ex quo sequitur secundum predictas opiniones: quod dato quod ecclesia non habeat certi-
 tudinem euidentie de statu canonizando vel danandi nec spales dei reuelationes: non
 inconsiderate nec temere sed prudenter et iuste informata publicis testibus et publicis do-
 cumētis et probabilibus indicibus potest perferre iudicium de aliquo post mortem: secundum Augustinum.
 in li. de pnia: ut in reputatione hominum beatur sanctis vel beatus: et per primum infernali
 danatus. Et cum hoc cōiter practice in ecclesia: periculosum est asserere: ut defensor
 pelusionis asserit: quod ecclesia non peruenit nec potest aliquem post mortem finaliter danare.
 Videmus enim ad experientiam: quod ecclesia tenet et precipit ab omnibus fidelibus teneri Ar-
 rianum Apollinarium Macedonium et ceteros hereticos et eos qui sine sacro baptismi de-
 cedunt sine adulti sine parvuli in iudicio et reputatione ecclesie militans infernali da-
 natione esse danatos: ut patet ad longum. xliij. q. iij. c. qda autem heretici. signa autem et indi-
 cia probabilia et efficacia quibus ecclesia procedit ad puniendum aliquem post mortem

r. ij.

fuisse hereticū; enumerat dñi cōdōste ⁊ theologi; singularit̃ Ockan li. liij. dñs
 logoz. q. ij. ⁊ dñs Cardinalis de Turrecremata post eū. li. liij. de p̃tate ecclē
 stica. c. xvi. q. p̃fōm̃it̃ ponit. xx. modos ⁊ indicia qbus in iudicio hūano q̃s vi
 nēs siue mortu⁹ pōt p̃uinci de p̃tacia hēticali. Cōcludo igit̃ q̃ Origenes in
 iudicio ecclē militātis hōidus est vt scismaticus ⁊ hēticus; ⁊ p̃ p̃ns dānatōe
 infernali dānatus; eē de hēti. c. fir. tene ⁊ nullaten⁹ dubites. q̃ si in iudicio dei
 ⁊ ecclē trīsp̃bant; hēatur p̃ tali; solus de⁹ scit; q̃ statū cuiuslibz hōis ⁊ in vita
 ⁊ in morte ⁊ post mortē euident̃ cognoscit. Hoc igit̃ notato ⁊ intellecto r̃siden
 dū est p̃ ordinē ad argumēta ⁊ ñam p̃clusiōez principal̃ intentā inducta. Ad
 primū dicendū; q̃ q̃uis Pāphilus martyr Eusebius Cēsariēs. ⁊ Rufinus
 tenuerint ⁊ fēserint errores qui imponunt Origeni nō esse eius; sed ab emu
 lis sibi attributos. Hieronymus tamen contrariū sentit; vt sepe dictum est; cu
 ius iudiciū ecclē tenet ⁊ approbat; vt patz di. xv. c. sancta romana ecclēsia.
 Secundo dico q̃ Hieronymus cuius iudicio standū est fm̃ p̃reallēgatū. c. ex
 p̃resse affirmat p̃dictū libz Pāphilo martyri falso ascribi; vt patet in epi
 stola. xv. ad Thesiphontem de libero arbitrio contra Pelagianos. vbi dicit;
 Pelagiani libz Sītri pictagorici hominis absqz xpo; atqz ethnici imutato
 nomine Sītri martyris ⁊ romane ecclēsie epi p̃notauit. Simile dicit fecisse
 Rufinū in sancti Pāphili martyris nomine; vt libz primū sex libz de
 fensionis Origenis Eusebii Cēsariēs; quē fuisse arrianū nemo est qui nesciat
 noīe Pāphili p̃notaret. quo scz egregia illa quattuor Origenis periarcho
 volumina latinis infunderet auribus. Item epla. xvi. Rufinus nō vni vrbī; s̃
 oībi blasphemias Origenis ⁊ periarcho libz q̃tum in se fuit intulit; ita vt
 Eusebii quoqz primū libz defensionis sub noīe Pāphili martyris ederet;
 ⁊ quasi ille parū dixisset; nouū p̃ eo volumen euomeret. Idem asserit in epla
 xxiiij. vbi dicit libz affirmat a sectatorib⁹ Origenis. p̃positū eē sub noīe Pā
 phili. Idē in epla. xli. vbi ad Rufinū scribēs ait; In Cēsariēs bibliotheca Eu
 sebij volumina reperi apologias Origenis; q̃ cuz legissem primū eū libz de
 p̃bendi; quē tu solus sub noīe Pāphili martyris edidisti; de filio ⁊ sp̃sctō in
 bonā p̃tem pleriqz blasphemias p̃mutas; ⁊ s̃ vel didimū vel te vel aliū fecisse
 nescio. quē qd tu aptissime in libz periarchon fecisse p̃uinceris; maxime cuz
 idē Eusebius vt iam in duobus libz docui; scribat Pāphilum nihil pro
 priū operis edidisse. Ex quibus aut̃ibus patz p̃dictū libz quē Rufinus in
 defensionē Origenis Pāphilo martyri attribuit; nō eē Pāphili fm̃ Hiero.
 s̃ Eusebii vel cuiusdāz alterius sectatoris Origenis. Ad illud qd dī q̃ dato
 q̃ Origenis. scripserit aliq̃ fide nō dogmatice neqz assertiue; s̃ dubitatie tm̃
 ⁊ inq̃sitiue illa scripserit; vt fec̃ Aug. sup̃ Gen. ad l̃rā; ⁊ in plurib⁹ alijs li. Dicē
 dū; q̃ qualitercūqz q̃s scribat ⁊ ea q̃ expresse p̃tinent in fide ⁊ sacra scriptura
 culpabil̃ errat. nec pōt rōnabil̃ excusari ab heresi. tenebat enī Origenis. tanqz
 doctor scire sacram scripturā. ⁊ per p̃ns nō licebat sibi dubitare nec dubitādo
 ingrere; q̃ in diuinis sint tres p̃sone vnus eiusdēqz sube; ⁊ sic de alijs. s̃ tales
 veritates declarare ⁊ exponere. mō cōstat fm̃ Hiero. ⁊ Aug. q̃ Origenes ⁊

trinitatem diuinarum personarum: resurrectionem mortuorum: et eternitatem premiorum et pe-
 narum scripserit, et per ipsas de heresi excusari non potest, de his vero que ad substantiam fidei non
 pertinent: non est error: culpabilis fortis et fortis opinari et scribere donec offensum fue-
 rit altera parte esse per sacram scripturam, quod Augustinus et plures sanctorum et scholasticorum do-
 ctorum sine iudicio fidei fecerunt. Ad secundum vero argumentum principale in quo
 probatur quod Origenes non adhaerens pertinaciter erroribus quos scripserit neque in eis
 decesserit: dicendum quod Origenes fuit percussus post mortem de heresi et pertinacia
 in periculo: quia expresse scripsit per determinata per sacram scripturam et fidem catholicam:
 quorum quodlibet tenebatur credere. Dicit enim dominus Cardinalis de Turrecremata
 et Decker ubi. scilicet. quod unus modus vincendi aliquem de pertinacia hereticali in iu-
 dicio humano est: si quis christianus capax rationis negat veritatem catholicam que apud
 omnes catholicos fideles est quibus perversatur tanquam catholica divulgatur: et a predi-
 cantibus verbum dei publice predicatur: sicut de ista: Christus crucifixus est: Regalia
 Abosy non sunt observanda a christianis: et sic de similibus. Alius modus vincendi
 de pertinacia est: cum quis negat aliquam assertorem quam novit in scriptura divina vel
 determinatione ecclesie contineri, cum per Origenes: ut dictum est tenuerit et scripserit et
 predicaverit per trinitatem diuinarum personarum: per mortuorum resurrectionem: per veritatem hu-
 mane nature: et per eternitatem premiorum et penarum: ut patet ex dictis: efficaciter vincitur
 de pertinacia hereticali in iudicio humano et ecclesie militantis. Ex quo patet quod tota
 deductio defensoris salutis Origenis est vana ridicula et sine probatione intro-
 ducta. que si bene ponderatur: potest per salutem Origenis induci sic arguendo: Ad-
 gnus error: in intellectu cum malicia et pertinacia voluntas: circa ea que sunt fidei
 et que quis credere tenetur: arguitur sic errantem esse hereticum: si de tali errore et perti-
 nacia in humano iudicio potest convinci. si Origenes pertinaciter erravit circa ea que perti-
 nent ad substantiam fidei: de quibus in periculo per scripta ab eo sunt iudicialiter percussus et
 finaliter damnatus: ut patet. xxiiij. q. ii. c. sane perferat. si Origenes in iudicio ecclesie
 huiusmodi est ut hereticus: predicta ratio cum solutionibus datis confirmant per dominum Gul-
 done Terreni Carmelitam Catalanum episcopum Abbatem cisterciensem: in glo. decreti. xxiiij.
 q. iiij. c. quidam autem heretici. si Origeniani. ubi recitatis variis et diversis erroribus
 Origenis per eius defensores hec verba scribit: Quia non est verisimile nec
 credibile quod tanti viri in vita et scilicet periculi et periculi: sicut papa Anastasius. Theo-
 philus patriarcha: et tot episcopi: perferant Hieronymum. et Augustinum. vellent tam docto viro im-
 nere sic ardentem: sic patentem crimine heresis: nisi certi essent eum tenuisse docuisse
 predicasse ac scripsisse hereses supradictas: estimo magis verum quod per Origenes
 in alijs scripserit catholice et excellenter: in istis tamen que sibi a predictis doctoribus
 imponunt erraverit. Tamen quia sic sancti patres et viri docti eum in his errasse et scri-
 psisse absque dubio assueverunt. Tamen quia Hieronymus dicit: quod ubi Origenes scripsit bene
 nemo melius: ubi male nemo deterius. Ad vero adducit de penam et lametum Ori-
 genis in. lx. anno: dicendum quod liber ille est apocryphus: ut patet. xv. dl. c. sancta ro-
 mana ecclesia. Nec valet dictum Hieronymi. per defensionem penam Origenis: quia Hieronymus
 nunquam credidit Origenem penam egisse. si in predicta apologia ad Pamachium et
 Oceanum arguit ad bohem: per Rufinum quod illam epistolam perhibebat esse Origenis: sed

r. liij.

negabat illos errores fuisse Origenis. et credendum est quod talis epistola fuerit alle-
gata per defensores Origenis in concilio in quo fuit damnatus hereticus. et non ob-
stante predicta epistola fuit damnatus: quia forsitan talis epistola non fuit Origenis: sed alicuius
defensoris eius: vel illa epistola non sufficiebat ad salvandum et purgandum Ori-
genem: cum esset generalis: et oportebat eum penitus de singulis heresibus. vel forsitan
post illam epistolam recidivauit et mortuus fuit hereticus. Credendum est etiam quod tam di-
cta epistola quam omnia que per Origenis defensione poterant et allegari et induci: fuerint alle-
gata et adducta in illo concilio: et nihilominus fuit condemnatus tanquam hereticus. Nos
autem tenemur pie credere secundum predicta quod concilium tantorum patrum non errauerit damna-
ndo Origenem. Per hoc per solutio ad versus Iulianum quod per omnia Origenis induci-
tur. fundant enim in placitu apocriphe Origenis: secundum determinatos et iniam ec-
clesie. Ad terciam rationem principale cum dicitur: quod non est credibile quod ecclesia determina-
uerit alteram partem huius questionis: utrum Origenes saluus sit vel damnatus: cum de hoc
non habuerit speciale reuelationem nec certitudinem. dicendum quod ista ratio si heret ali-
quam apparentiam et efficaciam: concluderet quod ecclesia non possit declarare post mortem
de aliquo quod esset sanctus: quod est hereticum. et per consequens: quia de multis canonizationibus non habet
ecclesia reuelationem speciale nec certitudinem secundum ipsum arguentem. Dico igitur quod ad hoc quod
ecclesia declaret aliquem post mortem sanctum vel damnatum: non requirit regularis specia-
lis reuelatio nec certitudo euidencie: ut argues male credit: sed probabilitas tantum et
fuerit: ut sepe dictum est. et si bene considerent et examinent verba arguentis: credo quod
in predicta argumentatione contineant multa periculosa in fide. Ad secundam rationem
cum dicitur quod solus deus potest damnare et saluare: cum solus ipse sit iudex viuorum et mor-
tuum. dicendum quod verum est effectiue et causaliter: ecclesia tamen hoc potest declaratiue: de-
clarando. scilicet et diffiniendo secundum prout iusticiam aliquem post mortem esse hereticum. et per
consequens infernali damnatum. et oppositum dicere est male sentire de potestate ecclesie et summi
pontificis. Ad terciam rationem cum dicitur: quod stultum est dicere quod ecclesia determinauerit Ori-
genis animam esse damnatam: quia non sicut canonizat: ita damnat. dicendum quod erroneum
est asserere quod ecclesia non habeat auctoritatem damnandi hereticos post mortem sicut canoni-
zandi sanctos: ut sepe dictum est. quod si miracula concurrant ad unum et non ad aliud: ex hoc
tamen non sequitur quod ecclesia possit damnare hereticum sine miraculis: sic canonizat sanctum
cum miraculis. nec miracula requirunt simpliciter in canonizatione sanctorum: quia martyr potest
canonizari sine miraculis: ut dicunt doctores. miracula igitur requirunt in canoniza-
tione sanctorum ratione maiore. propter quod ubi maius indicanda et declaranda per ecclesiam non requirit mi-
racula: sed alia signa et indicia equalitatis: tunc non sunt querenda miracula: ut patet in
damnatione hereticorum et canonizatione martyrum. Ad quartam rationem cum queritur ab ar-
guente si hoc per consequens est bona: Origenes est damnatus: igitur et eius scripta. dicendum quod predicta
per consequens est bona secundum glo. ratione maiore: quia ex hoc Origenes fuit damnatus tanquam hereticus: necesse
est quod eius scripta hereticalia sint damnata: et de here. c. fraternitas. Et quo patet quod
tam persona heretica quam scripta hereticalia damnat ecclesia. et per consequens ly damnatus in asse-
ntia non solum appellat damnationem doctrine: sed auctoris et persone. Et quibus sequitur quod de
ductio arguentis de Papiam Hirenio Victorino et Cipriano non facit ad opposi-
tum suum: quia tales non sentiebant heretice in erroribus quos tenuerunt et scripserunt: sicut

Origenes in dogmatibus q̄ tenuit et scripsit: vt. s̄. dictū est. Ad p̄firmatēz eū
 dī: q̄ Celestinus et Pelagius in synodo Ephesina nō fuerūt dānati in se h̄ in
 sua doctrina: q̄ ecclia nō pōt alit̄ dānare aliq̄. dicendū q̄ istud dictū est sal
 suū et erroneū: vt p̄ p̄ glo. in dicto. c. q̄ h̄ verba scribit: Isti duo dānati erāt in
 synodo Ephesina de heresi, dubitabat asit p̄tarcha Antiochenus: an scripta
 eorū eēt recipiēda, et dī q̄ nō: q̄ ex q̄ p̄dēnatus est auctor: et scripta illius ad
 mitti nō debēt: vt. iij. q. iij. c. nullus. xvi. di. c. canōnes. Quis aliqua vilia sint
 ibi. Et quo p̄z clare et manifeste fm̄ glo. q̄ in illa synodo Celestinus et Pela
 gius fuerūt dānati in se tanq̄ heretici et in sua doctrina h̄eticali. Et miror de
 arguēte q̄ scilicet decreta audeat extor̄te exponere glosare et corrūpe: affir
 mado q̄ ecclia nō alit̄ p̄sueuit nec pōt dānare post mortē h̄eticos: nisi q̄ ad do
 ctrinā. Ad quintā rōēz eū dī q̄ ecclia nō pōt dānare aliq̄ dānatōe infernali
 post mortē nisi p̄stet sibi de finali ipenitentia: q̄s de Origenē p̄stare nō potuit
 ecclie. Dicendū q̄ in synodo in qua dānati sunt Origenes tanq̄ h̄eticus: suf
 ficient̄ p̄stet ecclie de p̄tinacia et impenitentia ei: vt sepe dictū est. p̄ q̄s non
 temere h̄ p̄sulte ecclia in p̄dicta synodo ipm̄ in se et quo ad scripta dānauit. q̄
 si alit̄ ex ei? scripsit recipiēz nō vt ei? sūt recipit: h̄ q̄ ab ecclia approbata rōe bo
 ne sūt. et q̄t. dī. declarauit. et r̄p̄. dī. q̄d veri. Et ad p̄clusiones duas q̄s
 infert arguēs: p̄tēsa p̄mā pro nūc: negat secūda tanq̄ falsa et erronea: q̄a ex
 ea sequit̄ q̄ ecclia nō eēt certa de salute et gloria canōizatorū: nec de dānatōe
 infidelis q̄ sine lege et fide xpi decessit: q̄d est hereticū. h̄ p̄mā p̄z: q̄a ecclia de
 talibus nō h̄z aliq̄a specialē reuelatōē. nec vt arguens asserit de finali impe
 nitentia vel p̄nia talis aliq̄a certitudinē: eū nemo sciat vt odio vel amore di
 gnus sit. Dicendū q̄ p̄ finali resolūtōe hui? p̄tēz ecclia militās ē certa ex sa
 cra scriptura: q̄ oēs q̄ moriunt̄ sine lege et fide xpi sunt dānati dānatōe infer
 nali: vt p̄z de oibz infidelibus. ecclia etiā certa est q̄ oēs xpiāni q̄ decessit in
 peccato mortali sunt dānati: et q̄ decessit in gr̄a sunt saluati: de quo nemo du
 bitat nisi sit h̄eticus. Est p̄terea ecclia certa certitudine p̄habilitatis et iuris
 q̄ anathematizatus et declaratus post mortē tanq̄ h̄eticus in iudicio ecclie et
 hoīm reputatōe dānatōe infernali est dānatus: quēadmodū canōizatus est
 saluatus. Ad illud q̄s ultimo inducit de b̄tō Hiero. q̄ in Cantico cāticorū et
 pluribus eplis suis laudat Origenē: quē post ap̄los eccliarū maḡm̄ predicat:
 dicendū q̄ b̄tō Hiero. seipm̄ excusat in multis eplis de tali laudatōe. Primū
 q̄ laudauit studiū Origenis nō p̄sonā. Itē q̄ laudauit q̄s erat iuuenis. Item
 q̄ laudauit anteq̄ eēt dānatus hereticus. Item in eplā. xli. s̄. Rufinū scribit:
 Omittamus hereticorū patrociniū et nulla erit inter nos p̄tētio. eodē sermone
 q̄ Origenē ante laudauim? nūc laudatū eū toto orbe dānemus: errantim? iu
 uenes: emendemur senes. et. i. Ignosce mihi q̄ Origenis eruditōem et studiū
 scripturarū anteq̄ eius heresim plenū nossem in iuuenili etate laudauim. Item
 eplā. xxiiij. ad P̄dāmachii et oceanū: Obiciūt inq̄t mihi quare Origenē alit̄
 q̄s laudauerim? ni fallor duo loca sunt in q̄bus eū laudauit. p̄faciēcula ad iuda
 masū in omelias cāticorū. et probemū in libro hebraicorū noīm: q̄d ibi
 de dogmatibz ecclie dī: q̄d de p̄re et filio et sp̄s̄: q̄d de carnis resurreciōe:

r. iij.

qd de ase statq atq suba; simplex interpretatio atq doctrina; simplici voce lau-
data est; et seqt: Laudant interpretē nō dogmatistē; Ingeniū nō fidē; p̄bm non
ap̄ln. q̄ si voluit sup̄ Origenē meū scire iudiciū; legāt in Ecclesiastē cōmenta-
rios; replicēt in eplā ad Ephesios tria volumina; et intelligēt me semp̄ ei⁹ do-
gmatibus fuisse venenata p̄fecto sunt illius dogmata; aliēna a scripturis sc̄tis
vīm scripturis faciētia. Ex q̄bus p̄z q̄ ex laudatōe Hiero. nō pōt apparent cō-
cludi salus Origenē. h̄ pōt⁹ eius dānatio. pp̄ q̄ nō est rōabilius credē Orige-
nē eē saluū q̄ eē dānatū; vt defensor p̄clusiōis assertit; cū ecclia et auctes sc̄tōz
p̄sertim Hiero. et Aug. teneāt et diffiniāt ip̄m decessisse hereticū et sc̄ismaticū.
et q̄uis ecclia nō dānet Origenē sub hac forma; q̄ declarer diffinit et ascri-
bat eū in cathalogo isernali dānatoz; quēadmodū canōizatos diffinit et ascri-
bit in cathalogo sc̄tōz. ad p̄positū tñ n̄m sufficit q̄ ecclia dānauerit Origenē.
post mortē tanq̄ hereticū et sc̄ismaticū. xliij. q. ij. c. sane p̄fert. ad q̄d seqt ip̄m
in iudicio et reputatōe ecclie eē isernali dānatū. Et in h̄ sensu intelligēda et
recipiēda sunt; q̄ a nobis scripta sunt de dānatione Origenē. P̄p̄t q̄d v̄sum
est mihi et pluribus alijs doctissimis viris maḡ rōabile et maḡ p̄u credere q̄
Origenes sit dānat⁹ q̄ salu⁹; q̄a p̄e credendū est q̄ ecclia militās in dānatōe
hereticōz et heresiz; et canōizatōe sc̄tōz p̄formet iudicio dei; cuius est p̄ cer-
titudine eāe et enidētie cognoscere de Origene Salomōe Samsonē et de oib⁹
bus p̄ v̄lem eccliam iudicatis; an sint in inferno vel eterna gloria; quam deus
mihi et oib⁹ xp̄ifidelibus prestare dignet. **A. B. C. D. E. F. G. H. I. K. L. M. N. O. P. Q. R. S. T. V. X. Y. Z.**

C Finalis Conclusio operis
cum debita p̄testatione.

H Ec sunt b̄ssime papa Innocenti que iussu tue sc̄tatis p̄clusiōes
apologales spectabilis viri Jo. Pici Adrādulani Concordie Cor-
mitis; ego Petrus Barbas de ciuitate Fatius Valentine diocesis
et Ep̄s Velleli. in artibus et sacra theologia maḡ Parisiē. anno salutifere
natiuitas dñi n̄ri ih̄u xp̄i. M̄cccclxxviij. felicis p̄tificatus tue b̄titudis anno
liij. in vrbe Roma scripsi; in edibus Reuerendissimi dñi mei dñi Rodertci de
Boria Ep̄i Portuēsi. S. R. ecclie Vicecācellarij Cardinalis Valētini. In
p̄dictis aut̄ determinatōibus maḡalibus semp̄ mens mea fuit p̄clusiōes tñ et
nō p̄sonā Jo. Pici dānare. Scio enī et exp̄tū habeo pluribus p̄certatiōibus
sup̄ h̄ habit⁹ corā. R. P. dñō Jo. Ep̄o Cornacēsi. tue. S. maḡo domus; et in
b̄mōi cā cōmissario dignissimo; p̄fatu virū singulari ingenio pariter et doctri-
na ac eloquentia esse p̄ditiū. Ceterū si in hoc opere aliquid digne laudabili-
terq̄ a nobis scriptū sit; illi soli laus et gloria per quē mūdo data est gr̄a et ve-
ritas patefacta. q̄d si secus forte fuerit; attribuat imperitiē mee et nō maliciē.
studii enī meū Parisius et Rome et vbiq̄ semp̄ fuit veritatem inquirere; sed
quia homo sum; nō dubito imo verissime p̄sumo; q̄ in determinatiōibus n̄ris
multa forsītā poterūt inueniri; que saniori iudicio possunt iure corrigi et in me-
lius cōmutari. quod opto et fieri oro per talem qui sit veritatis amator et non

emulus reprehensor: ut si opus nrm q̄ correctio operis cedat ad honore dñi
nri Ihu xpi qui veritas est et vita cū deo patre et sp̄s sc̄s. Amen.

Emendationes errorū
fm ordinem chartarum.

Charta. ij. facie. ij. in fine deficit: Terciadecima de Origene an sit saluus vel
dānatus. Charta. iij. facie. i. linea. vi. pro legi: pcepit. Facie. ij. linea. xxvij. p
mouet: monet. Ch. vi. f. ij. li. xxvij. p dānabis: dānabilis. Ch. vj. f. ij. li. xxvij.
in fine linee deficit: ad. Ch. x. fa. ij. li. xxij. post quia deficit: q̄d. Ch. xj. f. i. li.
xxvij. p māllo: imāllo. Eas fa. li. xxvj. post etiā deficit: pp. Ch. xij. fa. ij. li. xx
p aliq̄d: aliqd. Ch. xij. f. i. li. xij. p ppetient: ppetent. Eas fa. li. xvi. p videt
vester. Fa. ij. li. xi. p peccatū: peccat. Eas fa. li. xv. p finitū: infinitū. Ch. xvij. f.
i. li. xxij. p iudicio: iudicio. Ch. xvij. fa. ij. in fine vltime linee deficit: fm opio
ne Jo. Hierier in suo pceptorio. Ch. xxi. fa. ij. li. xv. p accitis: pñt. Ch. xxi.
fa. i. li. xvi. p hērici: cōi. Fa. ij. li. xv. p nālez: nālī. Ch. xxi. fa. ij. li. xv. ante
quia deficit: idiomaticū. Ch. xxi. f. i. li. xvi. p intellectū: intellectui. Eas fa. li.
xxvi. p sine: sine. Facie. ij. li. xxi. pro sufficiant: sufficiunt. In fine eiusdem li.
supplue ponit. t. et deficit in precedenti li. Ch. xxi. fa. i. li. vij. p solēis: subtilis.
Fa. ij. li. iij. p sine: sine. Ch. xxvij. fa. i. li. xij. p tercio: secūdo. Ch. xl. fa. i. li. ij.
p releuatōem: reuelatiōem. Ch. xli. fa. i. li. xij. p dicit: dicit. Ch. xlv. fa. ij. li. xi.
ante non deficit: q̄. Ch. xlv. fa. i. li. iij. p dicens: dicens. Ch. xlv. fa. ij. li. iij. p
respicit: recipit. Ch. lv. fa. ij. li. i. p ibi: sibi. Eas fa. li. xvi. pro asserit: aslit. Ch.
lvi. fa. ij. li. xxvj. p inuocatōes: inuocatōes. Ch. lvi. fa. ij. li. xxi. p tate: tacite.
Ch. lvi. fa. ij. li. v. post pñs deficit: vt. Ch. lx. fa. i. li. xxi. p palpitātisq̄ palpi
tansq̄. Fa. ij. li. xxvij. p maleficiū: malefici. Ch. lxi. fa. i. li. xxi. p fraudulentis
simā: fraudulentissimā. Eas fa. li. xxvij. p inferiorisq̄: inferiorisq̄. Ch. lxij. fa. ij.
li. xxi. p quicqd est: quodq̄dest. Ch. lxij. fa. ij. li. vij. p effectū: affectū. Ch. lxij.
fa. ij. li. xxi. p vident: vider. Ch. lxi. fa. ij. li. xxi. p iniungit: imergit. Ch. lxvij.
fa. i. li. xij. pro suscepibile: sensibile. Ch. lxvij. fa. i. li. vi. in fine linee deficit: tu.
Fa. ij. li. xxi. p allegataz: alligataz. Ch. lxvi. fa. ij. li. xij. p e sine supplue po
nit: ab. Ch. lxx. fa. i. li. xxij. p aduocatiōe: adnotatiōe. Eas fa. li. xxvij. pro
differendo: deferendo. Ch. lxxij. fa. i. li. xvi. p noiator: noiatur. Ch. xc. fa. ij.
li. xxij. p data: dato. Ch. xcij. fa. ij. li. xxvj. p sine: sine. Ch. xc. fa. i. li. xxij.
p variū: variū. Ch. Cij. fa. ij. li. xxij. in fine linee deficit: sup. Eas fa. li. xxij.
in fine linee deficit: et. Ch. Cr. fa. ij. li. xi. p omemorate: cōmorate. Eas fa. li.
xxvij. p Ougentā: Ougentā. Ch. Cxi. fa. i. li. xxvij. p iudicia: iudicia. Ch.
Cxi. fa. ij. li. xvi. p tum: tamen. Eas fa. li. xi. p cerdendū: credendū. Item in
materia de magia quotiensq̄ allegat li. iij. nālis historie: debet poni: li. xxi.

Capita determinationū magistraliū. R. P. dñi Petri Barthe-
de ciuitate Ratina Valentine diocesis et Ep̃i Velleſensis: in
artibus et sacra theologia magistri Parisiensis, p̃ra conclusiōes
Apologales Joānis Picti Adradulani Cōcordie Comit̃s.

Prima Conclusio Apologetica.

Ch̃s nō veraciter et q̃tum ad realem p̃sitiā descendit ad inferos: vt ponit

Thomas et cōs via: sed solū quo ad effectū.

Que assertio sit catholica: et que heretica s̃m antiquos nominales.

Confutatio opinionis nominaliū: cū solutione rōnum ipsorū.

Que assertio sit catholica et que heretica s̃m cōent et veram opinionem.

Qd̃ multiplex est genus propositionū damnabiliū.

De sensu predictę conclusionis s̃m rigorem sermonis.

Qd̃ predicta conclusio in p̃explicato sensu est falsa et heretica.

Qd̃ predicta conclusio in sensu pro quo fit est de errore et heresi suspecta.

Secunda Conclusio Apologetica.

Peccato mortali finiti temporis nō debetur pena infinita s̃m tempus: sed

finita t̃m.

Quid sit peccatum mortale: et a quo formaliter transeunte actu peccati: quis

denominetur peccator.

De pena debita peccato mortali s̃m auctes sacre scripture et sc̃torū doctorū.

Qd̃ predicta cōclusio in sensu quem de rigore sermonis et ex vi verborū facit

est falsa et heretica.

Qd̃ predicta cōclusio in sensu pro quo fit est de errore et heresi suspecta.

Tercia Conclusio Apologetica.

Nec crux x̃pi nec ulla imago adoranda est adoratione latrice: etiā eo modo

quo ponit Thomas.

De adoratione quid sit et de speciebus eius s̃m doctrinam cōmunem theolo-

gorū et sanctorū doctorū.

De obiecto adorationis in se et q̃tum ad eius partes et species.

Quid ecclesia pie sentit et tenet de adoratione crucis et imaginis x̃pi: et de re-

liquis et imaginibus sanctorū.

Qd̃ predicta cōclusio in sensu quem facit de rigore sermonis est sc̃dalosa.

Quarta Conclusio Apologetica.

Nō assentior cōmuni sententie theologorū dicentiū posse deum quamlibet

naturam suppositare: sed de rōnali t̃m hoc concedo.

Quid doctores theologi cōmuniter tenent de suppositione nature irratio-

nalis: quo ad potentiam dei absolutam.

Rationes fundamentales probantes q̃ deus potest quamlibet naturā suppo-

sitare de potentia absoluta.

Quid sentiat Henricus de Gandauo de assumptibilitate nature irrationalis

a supposito diuino.

Solutio ad rōnes et fundamenta opinionis Henrici Gandensis.

Ad prefata cōclusio de virtute sermonis derogat omnipotentie dei; et per hoc heresim sapere videtur.

Quinta Conclusio Apologetica.

¶ Sicut nullus opinatur aliquid ita esse precise quia vult sic opinari; ita nullus credit aliquid esse verum precise; quia vult credere ita esse verum.

¶ Propositio Correlativa.

¶ Non est in libera potestate hominis credere articulum fidei esse verum quoniam sibi placet; et credere eum non esse verum quoniam sibi placet.

Ad intelligere, scire, credere, opinari, suspicari vel cōiectari, et dubitare; inter se conveniunt et differunt.

Ad verbum; credere; multipliciter habet significatōes in sacra scriptura et dicitur scriptor.

Prima opinio; quod ad credendum christiane non requiritur voluntatis imperium; sed intellectus necessitas per rōnes demonstrativas.

Confutatio predictae opinionis cum solutione rōnum ipsius.

Secunda opinio; quod ad credendum christiane perigitur de per se apparentia credibilium cum imperio voluntatis.

Rōnes Jo. Pici Mirandulani per secundam cōclusionem secundae opinionis.

Rōnes Scoti et Durandi in. ii. sen. per tertiā et quartā cōclusionem secundae opinionis.

Confutatio secundae opinionis quantum ad cōclusionem principaliter intentā; quod ad credendum christiane requiritur de per se apparentia rōnis.

Tercia opinio cōtra et sacre scripture cōformior; quod ad credendum christiane sufficit lumen fidei infusum cum imperio voluntatis et determinatiōe explicita credibilium.

Opinio Alexandri de Alis; quod ad credendum christiane non requiritur de per se apparentia rōnis.

Opinio beati Thomae; quod ad credendum christiane non requiritur de per se apparentia rationis.

Opinio domini Petri de Palude; quod ad credendum christiane non requiritur de per se rōnis apparentia.

Solutio ad rōnes per secundam opinionem ad secundam cōclusionem primo loco inductas.

Solutio ad rōnes per secundam cōclusionem a Joanne Pico Mirandulano secundo loco inductas.

Solutio ad rōnes Scoti et Durandi ad tertiā et quartā cōclusiones secundae opinionis inductas.

Ad predicta cōclusio de virtute sermonis est erronea et heresim sapiens.

¶ Sexta Conclusio Apologetica.

¶ Qui dixerit accidentia existere non posse nisi inhererent; eucharistie poterit sacramentum tenere etiam tenendo panis substantiam non remanere.

Quid philosophi sequentes rōem naturalem tenent de impossibili existentia accidentis sine subiecto.

Quid theologi et fides catholica tenent de possibili existentia accidentis sine subiecto.

Ad predicta cōclusio de virtute sermonis est falsa et erronea in fide.

Septima Conclusio Apologetica.

Si teneat cōis via de possibilitate suppositatiōis respectu entisūq; creatu-
re: dico q; sine pueriōe substantie panis in corpus xpi vel paneitatis anibila-
tione: fieri potest vt in altari sit corpus xpi fm veritatē sacramenti. qd sit di-
ctū loquendo de possibili: non de sic esse.

Qd predicta conclusio hz de virtute sermonis multiplicē et ambigū sensum.

Opinio magri Joānis Parisien. de existētia corporis et sanguinis xpi in sacra-
mento altaris per assumptiōem substantie panis et vini.

Qd p̄dicta opinio de existētia corporis et sanguis xpi in sacro altaris p̄ assu-
ptiōem substantie panis et vini est heretica.

Octava Conclusio Apologetica.

Illa verba: hoc est corpus meū: que in p̄secratōe dicunt materialiter tenē-
tur: et non significantie.

Qd p̄fata cōclusio nō solū est scandalosa et p̄ eōdem opinionem sanctorū do-
ctorū: s; in fide periculosa.

Nonā Conclusio Apologetica.

Magis improprie dicit de deo q; sit intelligens vel intellectus: q; de ange-
lo q; sit anima rōnalis.

Qd predicta conclusio de rigore sermonis est falsa et heretica.

Decima Conclusio Apologetica.

Anima nihil actu et distincte intelligit nisi seipsam.

Qd p̄fata conclusio de virtute sermonis est falsa et heretica: et p̄ intelligere ab-
ditū modificata est impossibilis et p̄ mentem b̄i Augustini.

Undecima Conclusio Apologetica.

Nulla est scia que nos magis certificet de diuinitate xpi q; magia et cabala.

Quid sit magia: et que sunt partes eius et species.

Qd magia in omni lege et secta rōnabiliter est prohibita.

Opinio magorū: q; p̄ter magiā illicitā et p̄hibitā est quedā magia naturalis
licita et non prohibita.

Improbatio eorū q; dicunt de magia naturali p̄ octo conclusiōes p̄bables.

Opinio quorundā magorū: q; diuinitio occultorū artis magicę fieri pōt natu-
raliter p̄ inspectiōem corporū luminosorū et alias causas naturales.

Qd supradicta opinio magorū est p̄ veritatē fidei catholice et p̄bie nālī.

Qd diuinitio occultorū que arte magica fiunt in corporibus lucidis sit virtute
demonū: et nō virtute naturali corporū luminosorū.

Opinio aliorū magorū: q; vis diuinandi et p̄dicendi occulta est ex astralitate
celesti: et non ex pacto demonū.

Qd predicta opinio de astralitate celesti: est p̄ veritatē fidei et p̄ria rōni nālī.

Opinio magorū imaginū et sigilloz: q; mirificentiā opoz que a talibus fiunt
est per virtutem naturalem imaginū et sigilloz.

Qd opinio de virtute imaginū et sigilloz est suspecta de idolatria gentiliū: et
contraria p̄bie principijs.

Quod mirificentia operum que falso provenire creduntur ab imaginibus et sigillis sit virtute demonum.

Opinio magorum de vocibus et incantationibus quibus utuntur in operibus magicis.

Quod opinio magorum de virtute vocum et numerorum est falsa et ab ecclesia damnata.

Solutio ad rationes magorum de virtute vocum et numerorum.

Quod cabala quantum ad rem nostram est ars illicita et prohibita

Confutatio et improbatio eorum que defensor conclusionis inducit de cabala in apologetico cum solutione rationum ipsius.

Quod supradicta conclusio est simpliciter falsa et heretica ad superstitionem gentilitium et perfidiam iudeorum pertinens.

¶ Duodecima Conclusio Apologetica.

¶ Miracula Christi non ratione rei facte; sed ratione modi faciendi sue divinitatis argumentum sunt certissimum.

Quid sit miraculum et quot sunt gradus et differentie miraculorum.

Opinio philosophorum Arabum; et singulariter Averroenis; quod miracula que contingunt in rebus sunt virtute nature.

Improbatio opinionis Averroenis quo ad singula dicta ipsius.

Solutio ad rationes et experientias per Averroenis opinionem superius inductas.

Quod solus deus propria virtute miracula facere potest; creatura vero per gratiam.

Quod mali Christiani possunt facere vera miracula; quod de iudeis et paganis disputabile est.

Quod Christus deus et homo existens virtute divina pariter et humana fecit vera miracula.

Quod ex tribus que concurrebant in Christi miraculis sufficienter ostendebatur quod Christus esset deus certitudine firme adhesionis fidei et non evidentie.

¶ Tertiadecima Conclusio Apologetica.

¶ Rationabilis est credere Origenem esse salutem; quod credere ipsum esse damnatum.

Quod predicta conclusio non est consona rationi nec pietati fidei catholice.

Rationes Jo. Picci Mirandulani Concordie Comitis per defensionem salutis Origenis.

Responsio ad rationes et obiectiones que inducunt pro salute Origenis.

Quod predicta conclusio est temeraria et contra determinatorem ecclesie.

Finalis conclusio totius operis cum debita protestatione.

Impressum Rome per Eucharium Silber alias Granck natione Alemanum ab Anno nostre salutis. M. cccc. lxxxix. die Vno. xv. mensis Octobris.

Registrum chartarum.

Prima vacat
a Petri Garfie
Prima conclusio
Ta tam de verbis

Idem spiritus non
b Et secunda conclusionibus
Non est homo sed
Est oibus fm ordinem

Noster et nos serui
c Sicut sunt illa que
Secundo ab apostolis

Erat nature pure
d Ad sublimandum
Prima eleuatio
Non oportet q ois

Iste rones: quia
e Optio seu estimatio
Sed ex aliquo alio
Adinoz declarabitur

Quod no est in pte
f Supra humanam
Ad confirmationem

Potest cu theologis
g Determinatio
Rone paucitatis
Sacramentu dixit

Est et fortis robor
h Sionem impfectionis
Entia cu participet
Esse in nobis

Pbsse: apud egyptios
k Specifica fit in ipso
et meliores effectus

Occulta. De primo
l Quanda diuinationis
Non habens: sicut
Tale virtualiter

Et diuinas: qd ipsi
m Apprehensionis
Catholica: q licet
Ratio ad rones

Annuit ut eos gratis
n Et dictum est.
Legem quam deus

Pertineat sensus
o Contra nos scripti
Aboyli: et a Moyse
Hoc contingit q id

Et eleuata potest
p Interdu vehementer
Aliquod distans
Quandam facit in eis

Confirmatio veritatem
q Carne equeunte
Tenet ex parte
Firmaretur miraculis

Hominem ex peccato
r Et tenet indistincte
Trinitatem personaz
Origenes in

